

Varga Norbert
A kartellfelügyelet bevezetése Magyarországon
Az 1931:XX. tc. kodifikációja és gyakorlata

„Pékkartel oh!

Mottó:

*Kerek ez a zsemlye,
nem fér a zsebembe,
haragszik a kartel,
kést szurt a mellembe.*

A pékkartel megint kisütött valamit. A pékdetektivet. Olcsó zsemlyét még nem sütött ki.

*

A pékdetektív után jön majd a pékügyész, a pékbíró, sőt a pékhóhér. Aki olcsó zsemlyét árul, azt a pékhóhér felhuzza egészen a kenyérárák magasságáig.

*

A pékdetektív egyelőre csak biciklivel és bicskával van felszerelve. A jövőben már géppuskájuk, lángvetőjük, sőt lángosvevőjük is lesz.

*

Legközelebb felállítják a pékhadsereget. A fővezért ellenzsemlyenagynak fogják hívni, aki az olcsón árusító fűszeresek ellen elrendeli a mozgósítást.

*

Az elfogott és hadifogságba került fűszeresek kötelesek lesznek megvenni a pékek sületlen, vagy deszkának szárított zsemlyéit. Majd ők kiflirunzwanzigolnak velük.

*

A kiflialaku félholdat leparancsolják az égről, mert az ingyen sül.”

Az Ojság, 1934. szeptember 09. 6. p.

Készült a Szegedi Tudományegyetem
Állam- és Jogtudományi Karának
Magyar Jogtörténeti Tanszékén.

Tanszékvezető:
Homoki-Nagy Mária
egyetemi tanár

Varga Norbert

A kartellfelügyelet bevezetése Magyarországon

Az 1931:XX. tc kodifikációja és gyakorlata

Iurisperitus Kiadó
Szeged, 2020

A Pólay Elemér Alapítvány Könyvtára

Sorozatszerkesztő:

Balogh Elemér
egyetemi tanár

© *Varga Norbert, 2020*

Lektorálta:

Szabó István
egyetemi tanár

A kutatást az EFOP-3.6.2-16-2017-00007 azonosító számú, Az intelligens, fenntartható és inkluzív társadalom fejlesztésének aspektusai: társadalmi, technológiai, innovációs hálózatok a foglalkoztatásban és a digitális gazdaságban című projekt támogatta. A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap és Magyarország költségvetése társfinanszírozásában valósul meg.

Támogatta továbbá:

a Gazdasági Versenyhivatal (AL/15-4/2015; AL/174-1/2016.)
és az MTA Bolyai János Kutatási Ösztöndíj (BO/00198/18/9).

Műszaki szerkesztő:

Marvanek Judit

Felelős kiadó:

Görög Márta dékán, a Pólay Elemér Alapítvány kuratóriumának elnöke

Készült az Innovariant Kft.-ben

Felelős vezető: Drágán György

ISSN 1786-352X

ISBN 978-615-5411-98-4

Mestereimnek

TARTALOM

ELŐSZÓ.....	11
I. A KARTELLJOG KODIFIKÁCIÓJA A KÉT VILÁGHÁBORÚ KÖZÖTTI IDŐSZAKBAN	13
1. A kartelljog előzménye: az árdragító visszaélések.....	15
1.1. Az 1920:XV. tc. megalkotása	15
1.2. Az uzsorabíróságok felállítása	18
1.3. Az árdragító visszaélések a gyakorlatban	20
1.3.1. Árdragítás karácsonykor	20
1.3.2. Árdragító üzérkedés pasztórizált teavajjal	22
1.3.3. Ártúllépés vetőburgonya vásárlása kapcsán.....	25
1.3.4. Közszükségleti cikk-e a mazsolaszőlő	27
1.3.5. Árdragító visszaélés rézgálicutalványokkal	29
2. A minisztertanácsi előterjesztések.....	33
3. A Magyar Jogászegylet véleménye a kartellek kapcsán.....	33
4. A kartelljog előzményei a korabeli jogszabályokban.....	35
5. Javaslatok és tervezetek a kartelljog kodifikációja kapcsán.....	36
6. A kartelltvörvény országgyűlési vitája.....	36
7. A bíróságok jogfejlesztő szerepe.....	41
8. A magyar szabályozás európai gyökerei.....	43
II. A MINISZTERIUMI FELÜGYELETI JOG	47
1. A kartellmegállapodások nyilvántartása	47
2. A vizsgálat kartellügyekben	47
3. A minisztérium eljárása a gyakorlatban	48
3.1. A folyékony vízüveg egyezmény bejelentése	48
3.2. Hiánypótlás a Vasnagykereskedők bejelentése kapcsán	49
3.3. Bejelentések a jégárusítással kapcsolatban	50
III. A KARTELBIZOTTSÁG SZERVEZETE ÉS MŰKÖDÉSE	51
1. A Kartelbizottság szervezete	51
2. A Kartelbizottság eljárása	52
3. A Kartelbizottság gyakorlata.....	55
3.1. A kartellszerződések bojkott és kizárási kikötéseket tartalmazó rendelkezéseinek tárgyalása	55
3.2. A pékkartell elleni vizsgálat.....	61
3.3. A fűrészelt puhafa árának vizsgálata.....	69
3.4. A filmkölcsönző kartell tárgyában beadott panasz	72
3.5. A fuvarozási kartelleknek a kartelltvörvény hatálya alá tartozásának kérdése	73
3.6. A bádogdoboz kartell ügye	75
IV. A MAGYAR KIRÁLYI KINCSTÁRI JOGÜGYI IGAZGATÓSÁG.....	77

V. A KARTELBÍRÓSÁG ELJÁRÁSA ÉS MŰKÖDÉSE.....	81
1. A Kartelbíróóság hatásköre.....	83
2. A Kartelbíróóság szervezete és eljárása.....	84
2.1. A bíróság összetétele	84
2.2. A bíróság eljárása.....	86
2.3. Végrehajtás.....	87
2.4. A Polgári Perrendtartás szabályainak alkalmazása.....	88
3. A közérdekű per speciális szabályai a kartelljogban.....	89
3.1. A közérdekű per esetei.....	89
4. A Kartelbíróóság gyakorlata.....	92
4.1. Választott bírósági ítélet érvénytelenítése.....	92
4.2. A kartellszerződések érvényessége.....	94
VI. A RENDES BÍRÓSÁGI ELJÁRÁS KARTELLÜGYEKBEN.....	103
1. Az eljárás megindítása.....	103
2. Az igazoló nyilatkozat megtétele.....	104
3. A vizsgálat.....	105
4. A tárgyalás.....	106
5. A perorvoslati eljárás.....	107
5.1. A fellebbezés és a felfolyamodás.....	107
5.2. A semmisségi panasz.....	108
5.3. A perújrafelvétel.....	109
6. A rendes bíróságok gyakorlata.....	109
6.1. Mész, mészpor és mészhidrátra vonatkozó megállapodás.....	109
6.2. Rézgálic termelése és áralakítása.....	111
6.3. Téglá és cserép eladása.....	113
6.4. Textilkartell.....	114
6.5. Fakartell.....	115
6.6. Aszfalt- és kátrányügy.....	121
6.7. Tetővaszon gyártása.....	122
6.8. Ruggyanta ügy.....	125
6.9. Áramszolgáltatásra vonatkozó megállapodás.....	127
6.10. Fehérnemű áremelésére vonatkozó körlevél.....	128
6.11. Zsolnai porcelángyár ügye.....	130
6.12. Ásványolajkartell.....	132
6.13. Kazángyártás és forgalomba hozatal.....	134
6.14. A reszelőgyár ügye.....	136
6.15. A keményítőgyárak ügye.....	139
6.16. Felvonók karbantartására vonatkozó megállapodás.....	141
6.17. Színes üvegárak eladása és szállítmányozása.....	142
6.18. Vaskereskedés.....	143
6.19. Vasöntöde.....	144
6.20. Acél- és vaskötelek forgalmazása.....	144

VII. A KARTELLSZERZŐDÉSEK VÁLASZTOTT BÍRÓSÁGI ELJÁRÁSRA VONATKOZÓ RENDELKEZÉSEI.....	147
1. Pékkartell.....	149
3. Folyékony vízüvegkartell.....	151
4. Jégkartell.....	152
VIII. FORRÁSJEGYZÉK.....	155
1. Szakirodalom.....	155
2. Országgyűlési források.....	161
3. Napilapok.....	161
4. Jogforrások.....	163
5. Levéltári iratok.....	164
IX. FÜGGELÉK.....	167
1931. évi XX. törvénycikk a gazdasági versenyt szabályozó megállapodásokról.....	167
A m. kir. igazságügyminiszter 1914. évi 68.400. I. M. számú rendelete a kereskedelmi bíróóságok hatáskörébe utalt vétségek eseteiben követendő eljárás tárgyában.....	172
A m. kir. minisztérium 1931. évi 5.380. M. E. számú rendelete, a gazdasági versenyt szabályozó megállapodásokról szóló 1931: XX. törvénycikk életbeléptetéséről.....	180
A m. kir. minisztérium 1931. évi 5.381. M. E. számú rendelete a gazdasági versenyt szabályozó megállapodásokról szóló 1931:XX. törvénycikkben megszabott bemutatás, bejelentés és nyilvántartás szabályainak megállapításáról.....	180
A m. kir. minisztérium 1931. évi 5.382. M. E. számú rendelete a Kartelbizottság szervezetéről és működéséről.....	185
X. MUTATÓ.....	187

ELŐSZÓ

A két világháború közötti időszak gazdasági és politikai rendszere alapvető hatást gyakorolt a társadalomra, amelyre a jog meglévő, de még nem kodifikált jogintézmények szabályozásával válaszolt. A szerződési és az egyesülési szabadság garantálása, a szabad verseny kialakulása eredményezte azt, hogy a gazdasági élet szereplői a termelés optimalizálása végett, továbbá az árak és a hozzá kapcsolódó haszon növelése érdekében minden lehetséges jogi eszközzel arra törekedtek, hogy kihasználják a gazdasági helyzetet és olyan társaságokat hozzanak létre, amelyek elsődleges célja a verseny korlátozása. A 20. századi kartellmozgalom lényege a szabad verseny önellentmondásában keresendő, hiszen a szabad verseny eredményeként jelentek meg a tisztességes versenyt korlátozó intézkedések, amelyek ellen csak a versenyszabadság garantálásával lehetett harcolni a fogyasztók érdekében, ami nem jelentett mást mint a közjó, a közgazdaság és a jóerkölcs alapvető érvényesítését. Ezért tartottam fontosnak, hogy a kartelljog hazai kialakulásának fejlődéstörténetét, kodifikációját és a gyakorlatot a deduktív módszer segítségével megismerjük, az általános szabályok dogmatikai fejtegetését követően a joggyakorlat bemutatása teszi teljessé a kartellmozgalom, különösen a kartell alaki jog, azaz a kartellfelügyeleti szervek szabályozásának és működésének ismertetését.

A levéltári források elemzése jelenti egy jogtörténeti kutatás igazi mélységét, ami alapján olyan kutatási eredmények bemutatása a cél, amelynek következtében az olvasó előtt kitérül a kartellek szabályozásának ellentmondásos világa a 20. században. A jogtudományi reflexió és a bírói gyakorlat együttes vizsgálata adhat átfogó képet a kartellfelügyelet, a bíróságok és a kormányzati szervek tényleges működéséről. A cél tehát nem lehet más, mint, amelyet báró Korányi Frigyes is megfogalmazott a Magyar Jogászegylet Gazdasági Intézetének 1929. május 8-án tartott ülésén, amelynek témája a kartelljog kodifikációja volt. „Ebben a háború utáni zürzavarban higgadt elmével, teljes tisztánlátással szétbontani az okoknak s okozatoknak szövevényeit; felismerni a gazdasági élet egyes funkcióinak vagy egyes üzleti kombinációinak valóságos kihatásait, a szabályozás szükségességét s helyes mértékét, a törvényhozói vagy kormányzati belemélyülés valódi előnyeit vagy veszélyeit: csak a gyakorlati élet legkiválóbb ismerőinek s aktív tényezőinek hozzászólásával lehet.” Az 1931:XX. tc. valósította meg a kartelljog, alapvetően a kartellközjog szabályozását Magyarországon az európai kodifikációs folyamatok részeként, amelyben az állami intervenció törekvések játszották az elsődleges szerepet. Azonban a kartellmagánjog egységes szabályozása elmaradt, amelynek hiányában a magánjog, különösen a kereskedelmi jog általános szabályai szolgáltak zsinórmértékül a jogalkalmazó számára. A törvény alapvetően a kartellközjogot szabályozta, amelyre tekintettel elsősorban a felügyeleti jogot gyakorló szervek alaki jogi szabályainak és a gyakorlatnak a bemutatására kívánom helyezni a hangsúlyt.

A kartelljog szabályozásának ellentmondásai a jogtudomány mellett a joggyakorlat képviselőit is publikálásra sarkallták, amelynek következtében számos tanulmány és monográfia (pl. Kuncz Ödön, Dobrovics Károly, Harasztosi Király Ferenc, Kelemen Sándor, Ranschburg Nándor) látott napvilágot. A korabeli gazdaság- és politikátörténeti elméletek bemutatása helyett elsősorban a jogtudomány oldaláról kívánom a témát feldolgozni alátámasztva azokkal a primer, elsősorban a levéltárakban megtalálható

forrásokkal, amelyeken keresztül a magyar kartelljog újra életre kel az olvasó előtt és betekintést nyerhetünk a kartellfelügyeleti szervek (a Kartelbíróóság, a rendes bíróságok, a Kartelbizottság és a választott bíróságok) működésébe, a cégek mindennapi életébe.

A Gazdasági Versenyhivatal az intézmény fennállásának 25. és a kartelltörvény 85. évfordulója alkalmából kiírt pályázatára a Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kara és a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Kara által benyújtott és támogatott kutatás keretében indult el a kartelljog hazai történetének vizsgálta 2015-ben, majd pedig 2016-ban. A kartelljogi kutatások megalapozásának köszönhető, hogy jelenleg a Bolyai János Ösztöndíj Program keretében kerül sor a kartelljog történetének vizsgálatára.

Az előszó arra is lehetőséget teremt, hogy megköszönjem Szabó Istvánnak a lektori véleményt, a Szegedi Jogtörténeti Iskola tagjainak, mestereimnek Homoki-Nagy Máriának és Stipta Istvánnak a mindenkori szakmai támogatást és segítségnyújtást, a tanszéki kollégáknak, tanítványoknak: Pétervári Máténak és Krusóczki Bencének a közös munkát, nem utolsósorban pedig Marvanek Judítanak a műszaki szerkesztést.

Szeged, 2020. augusztus

Szerző

I. A KARTELLJOG KODIFIKÁCIÓJA A KÉT VILÁGHÁBORÚ KÖZÖTTI IDŐSZAKBAN

„A világháborút megelőző békés időszak hosszú tartama és az írott kodex hiánya talán érthetővé, de éppenséggel nem teszi megbocsáthatóvá azt az elfogulatlanságot, amely magánjogunkat az eseményekkel szemben úgyszólván védtelenül hagyta.”¹ Almási Antal: A háború hatása a magánjogra (1917) című munkájában e szavakkal kezdi felvázolni a magánjog helyzetét, változásának okait és azt, hogy milyen hatást gyakorolt a világháború a magánjog területéhez tartozó jogszabályok tartalmára vagy keletkezésére. Véleménye szerint a háborútól nem lehet elválasztani a „gazdasági bajt és a jogi veszélyt”,² a probléma elhárításán a jogalkotónak és a jogalkalmazónak együtt kell dolgoznia.

Ismerve a magánjogi kodifikáció korabeli viszonyait, azt kell, hogy mondjuk, hogy a bíróságok szerepe jelentősen megnövekedett ebben az időszakban, különös tekintettel a jogbiztonság és a jogegység megteremtésére. Nem volt ez másképp a világháború kitörését követően sem, hiszen a Kúria többször is reflektálni próbált a háború okozta jogi problémákra. Magánjogi kódex hiányában a bíróságoknak jutott az a feladat, hogy a kartellügyeket a meglévő joganyag alapján eldöntsék. Meg kell azonban jegyezni, hogy, ha ehhez az 1875:XXXVII. tc. (kereskedelmi törvény, továbbiakban Kt.) vagy az 1884:XVII. tc. (ipartörvény) sem nyújtott elégséges jogalapot, „sem kellő analógiát, akkor a bíróság a jog ősi forrásaiból: az igazságosságból és a méltányosságból merítve alkotta meg a kartelekre vonatkozó joggyakorlatát.”³ A bíróságok jogfejlesztő tevékenysége mellett a kormánynak is foglalkoznia kellett a kartelljog szabályozásával, hiszen a bíróságok ítélkezése kevésbé tudta a gazdasági folyamatokat befolyásolni.

Megállapítható, hogy az I. világháború hatással volt a magánjogra, a magánjogi kodifikációra, ami leginkább az állami beavatkozás által vált tetten érhetővé, hiszen békeidőben az állam a jogvédelemtől eltekintve távol tartotta magát a magánjogi jogviszonyokba történő beavatkozástól, de a háború kitörésével ez a helyzet megváltozott. Az államcél, a közérdek biztosítása érdekében a beavatkozás szükségességes volt, különös tekintettel az árszabályozásra. A háború hatással volt a szerződések teljesítésére is és erre a bírói gyakorlat is reagálni kívánt, hiszen a „világháború a magánjog terén is oly problémákat vetett felszínre, amelyekkel a törvényhozások és jogtudomány eddig ad professo nem foglalkoztak.”⁴

A háború a trianoni békeszerződéssel zárult, amelynek III. fejezete a téma szempontjából különösen releváns: „Magyarország kötelezi magát, hogy minden szükséges törvényhozási és közigazgatási intézkedést megtesz avégből, hogy a Szövetséges és Társult Hatalmak bármelyikétől származó nyersterményeket és ipari gyártmányokat a kereskedelmi forgalomban a tisztességtelen verseny minden módja ellen megvédje.”⁵ Elindult tehát szükségképpen a történelmi események következtében egy olyan kodifikációs

¹ ALMÁSI ANTAL: *A háború hatása a magánjogra*, Magyar Jogászegylet, Budapest, 1917, 8. p.

² Uo. 9. p.

³ TUNYOGI SZÜCS KÁLMÁN: *A kartell törvény előzményei és alapelvei*, Kartelljog Tára, (1) 1931/4. 53. p.

⁴ SCHWARTZ IZIDOR: *A háború hatása a szerződések teljesítésére és az osztrák bírói gyakorlat*, Jogtudományi Közlöny, (51) 1916/14. 124. p.

⁵ 1921:XIII. tc. (1920. június 04-én kötött trianoni békeszerződés becikkelyezéséről) 210. cikk.

folyamat, ami e megváltozott gazdasági és társadalmi viszonyokra próbált reflektálni és a jövőre nézve jogbiztonságot nyújtani. A jogalkotás hátterében az állt, hogy a világháború több szempontból is törést jelentett az európai országok gazdasági fejlődésében, amelynek következtében korábban „soha nem tapasztalt mértékben megnőtt az állam gazdasági befolyása”.⁶ Az I. világháborút követő súlyos gazdasági válság időszakában a társadalom hatékony beavatkozást követelt az árszabályozás vonatkozásában.

A hadviselés következményei és a lakosság szükségleteivel történő visszaélések számának növekedése következtében a kormány a háború esetére szóló kivételes intézkedésről alkotott törvényekben (1912:LXIII. tc.; 1914:L. tc.) kapott felhatalmazás alapján megtette a szükséges lépéseket.⁷

Az I. világháború eseményei a gazdasági életben rendkívül széles és mélyreható változásokat idéztek elő. Újabb jogi megoldást kellett keresni arra vonatkozóan, hogy a közszükségleti cikkek forgalomba hozatalát és fogyasztását hatékonyan szabályozzák. A büntetőjogi szankciók alkalmazása és egyben szigorítása jelentette a megoldást, mindamelllett, hogy a kormány gazdaságigazgatási intézkedéseket vezetett be. A büntetőjogi szankciókat az 1916:IX. tc. tartalmazta, amelyek a közellátás védelmét szolgálták.⁸

Megállapítható, hogy a világháború a termelés vonatkozásában megrázkódtatást jelentett, hiszen gazdasági bizonytalanságot okozott, sőt a háború utáni áruhiány, valamint a háborús kötött gazdálkodás maradványai a spekulációknak adtak teret. Az árdrágító viszályról szóló 1920:XV. tc. büntetőjogi szempontból igyekezett a helyzetet átfogóan szabályozni.⁹

⁶ POGÁNY ÁGNES: *A nagy háború hosszu árnyéka: Az I. világháború gazdasági következményei*, in: Tomka Béla (szerk.): *Az első világháború következményei Magyarországon*, Osiris Kiadó, Budapest, 2015. 259-260. pp.; KOVÁCS GYÖRGY: *A kartellkérdés és – szabályozás gazdaságméleti és gazdaságpolitikai háttere a két világháború közötti magyar közgondolkodásban*, Versenyтікör, Különszám II., (12) 2016. 14-39. pp., KOVÁCS GYÖRGY: *A kartellkérdés gazdaságméleti és gazdaságpolitikai háttere II.*, Versenyтікör, Különszám VI., (13) 2017. 14-34. pp., BEREND T. IVÁN – RÁNKI GYÖRGY: *Magyarország gyáripara a második világháború előtt és a háború időszakában (1933-1944)*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1958., ARADI TIBOR: *Jegyzetek a magyar ipar körrajzához*, Huszadik Század, (13) 1912/2. 125-132. pp., ROMSICS IGNÁC: *Magyarország története a XX. században*, Osiris Kiadó, Budapest, 2010.

⁷ KOCSOH BALINT: *Az árellenörzés jogszabályai*, Városi Szemle, (25) 1939. 342. p. A jogszabályalkotás a magánjog egyéb területeire is hatást gyakorolt. A piacsabályozás hatással volt a csödeljárások megindítására is. PÉTERVÁRI MÁTÉ: *Csödeljárások a Szegedi Királyi Törvényszék gyakorlatában*, in: Homoki-Nagy Mária – Pétervári Máté – Varga Norbert: *A szegedi törvényszék története*, IV. kötet, Szegedi Törvényszék, Szeged, 2019. 85. p. MEZEY BARNA: *Az első világháború jogi törvényhozái előkészítése: A kivételes hatalomról szóló 1912. évi 63. törvénycikk*, in: Peter, Konya (szerk.): *Prvá svetová vojna v Karpatoch* Első világháború a Kárpátokban Перша світова війна в Карпатах, Prešov University, Presov, 2016. 11-18. pp., MEZEY BARNA: *A kivételes hatalom jogi természete*, Jogtörténeti Szemle, (4) 2014. 25-34. pp., MEZEY BARNA: *A kivételes hatalom joga Magyarországon*, in: Gergely András – Holló József – Révész T. Mihály – Szeiler, Erika (szerk.): *Ifj. gróf Andrassy Gyula és az I. Világháború*, Ifj. Gróf Andrassy Gyula Alapítvány, Budapest, 2015. 16-29. pp., PÉTERVÁRI MÁTÉ: *A kivételes hatalomról rendelkező törvény alapján elrendelt moratóriumok hatása a csödeljárásokra*, Katonajogi és Hadijogi Szemle, (8) 2020. 25-39. pp., TÓTH ÁRPÁD: *A kivételes hatalom jogi szabályozása Magyarországon az első világháború előestéjén*, in: Tóth Károly (szerk.): *Acta Juridica et Politica*, Szegedi tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Szeged, 1996. 3-99. pp.

⁸ WIENER A. IMRE: *Gazdasági büntetőjogunk történeti áttekintése*, Jogtudományi Közlöny, (37) 1982/10. 767. p.

⁹ DOBROVIC KÁROLY: *A kartelljog fejlődése és a magyar törvény előzményei*, Közgazdasági Értesítő, (28) 1934/38. 16. p., HOMOKI-NAGY MÁRIA: *Történetek a Szegedi Törvényszék működéséről*, in: Homoki-Nagy Mária – Pétervári Máté – Varga Norbert: *A szegedi törvényszék története*, IV. kötet, Szegedi Törvényszék, Szeged, 2019. 38-42. pp., LUKÁCS JÁNOS – RÓTH JENŐ: *Az árdrágító bűncselekmények jogi lexikona és jogszabályainak gyűjteménye egységes szerkezetben*, Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1942.

Az uzsoráról szóló törvény szintén büntetőjogi eszközökkel kívánt fellépni az árdrágításokkal szemben, azonban emellett szükség mutatkozott a gazdasági versenyre és a verseny szabadságának védelmére is.

A tisztességtelen versenyről szóló 1923:V. tc. ezt kívánta pótolni.¹⁰ A törvény azt a célt fogalmazta meg, hogy a gazdasági élet és az üzleti forgalom alapját jelentő üzleti tisztességet védelemben részesítse, ami állami beavatkozással volt megvalósítható. Erre azért volt szükség, hogy a törvényhozás védelmet nyújtson a tisztességtelen versennyel szemben, hiszen a magánjog általános szabályai alapján ezt már nem lehetett garantálni a megváltozott gazdasági viszonyok között.¹¹

E kodifikációs előzményeket követően jutunk el odáig, hogy külön jogszabályban kellett rendezni a gazdasági versenyt szabályzó megállapodásokat, a tisztességtelen piaci magatartások egy speciális és koordinált változatát, a kartelleket 1931-ben.

1. A kartelljog előzménye: az árdrágító visszaélések

1.1. Az 1920:XV. tc. megalkotása

A háborús időszak olyan változásokat eredményezett a gazdaságban és a társadalomban, amelyek kihatással voltak a jogrendszer fejlődésére. A jogszabályok megalkotásának hátterében olyan gazdaságpolitikai megfontolások is álltak, amelyek elsősorban a fogyasztók érdekeit védték, az emberek megélhetését igyekeztek elősegíteni.¹² A piaci szükségletek kielégítése és a társadalmi igények, a létfenntartáshoz szükséges áruk rendelkezésre bocsátása és a fogyasztók szükségletei jelentős mértékben megváltoztak a világháború következtében. A jog erre a helyzetre reflektálva igyekezett a fogyasztók védelmét biztosítani, az ún. közszükségleti cikkek megvásárlását mindenki számára lehetővé tenni.

A kartelljog kialakulása és szabályozása szoros összefüggésben állt az árszabályozással. Ezért mondhatjuk azt, hogy az árdrágító visszaélések szabályozása a kartelljog előzményének tekinthető, hiszen maga a kartellkérdés is alapvetően árkérdés. Az árszabályozás vizsgálatát szükségesnek tartom a kartelljog kodifikációjának megértéséhez, annak egyik igen fontos állomását jelentette.

A Szegedi Kir. Törvényszék gyakorlatából azokat az eseteket kívánom bemutatni, amelyek az ún. árdrágító visszaélésekhez kapcsolódnak. A Magyar Nemzeti Levéltár

¹⁰ KLUPATHY ANTAL: *A tisztességtelen verseny, (Concurrence déloyale)*, in: Acta Reg. Scient. Universitatis Claudiopolitanae Franciscio-Josephinae Anni MDCCCXCVI-XCVII. Fasciculus II. Beszéddek, melyek a kolozsvári M. K. Ferencz József Tudomány-egyetem 1867. május hó 29-iki évforduló- és pályadíj kiosztási ünnepélyen tartattak és a négy tudománykar jelentései a pályázatok eredményeiről, valamint az új pályatértelekről, Ajtai K. Albert Könyvnyomdája, Kolozsvár, 1897. 11-47. pp., NAGY FERENC: *A magyar kereskedelmi jog kézikönyve különös tekintettel a bírói gyakorlatra és a külföldi törvényhozásokra*, I. kötet, Athenaeum, Budapest, 1913. 117. p., VADÁSZ LAJOS: *Magánjogunk főbb elvei és az új jogfejlődés*, I. kötet, Endrényi Lajos Nyomda és Hírlapkiadó-vállalat Rt., Szeged, 1926. 80-105. pp., KUNCZ ÖDÖN – BALÁS P. ELEMÉR: *A tisztességtelen verseny (Az 1923:V. törvénycikk magyarázata, kiegészítve a törvényt végrehajtó rendeletekkel)*, Politzer Zsigmond és fia kiadása, Budapest, 1924., HORVÁTH ATTILA: *A magyar magánjog történetének alapjai*, Gondolat Kiadó, Budapest, 2006. 183-184. pp., VÖRÖS IMRE: *Verseny, kartell, ár, Törvények magyarázata*, Triorg Kft., Budapest, 1991. 15-21. pp.

¹¹ KRUSÓCZKI BENCE: *A tisztességtelen verseny a Szegedi Királyi Ítéltábla joggyakorlatában*, in: Homoki-Nagy Mária (szerk.): Acta Universitatis Szegediensis, FORVM, Publicationes Doctorandorum Juridicorum, Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Szeged, (1) 2018/1. 249-251. pp.

¹² KOVÁCS, 2016. 14-39. pp.

Csongrád Megyei Levéltárának ítéltáblai anyagai között lehet megtalálni azokat az ügyeket, amelyek a Szegedi Kir. Törvényszék, pontosabban a törvényszéken belül felállított uzorabíróság hatáskörébe tartoztak.¹³ Az uzorabíróság gyakorlatának elemzését megelőzően szükséges röviden bemutatni az árdrágítás törvényi szabályozását és az uzorabíróság eljárását.

A hadviselés következményei és a lakosság szükségleteivel történő visszaélések számának növekedése következtében a kormány a háború esetére szóló kivételes intézkedésről alkotott törvényekben (1912:LXIII. tc.; 1914:L. tc.) kapott felhatalmazás alapján megtette a szükséges lépéseket az árak és a haszonkulcs maximalizálása érdekében.¹⁴

A szabályozás első lépése volt a gabona és a liszt legmagasabb árának megállapítása, amelyet a 8682/1914. M. E. rendelet határozott meg. Az ármaximalizálás mellett szükségesnek mutatkozott a közszükségleti cikkek forgalmazása körüli visszaélésekkel szembeni fellépés is. Ezért hozták létre a 3678/1917. M. E. rendeletben az árvizsgáló bizottságokat és az Országos Központi Árvizsgáló Bizottságot, aminek a hatásköre a tájékoztató árak megjelölése volt.¹⁵

Ezt követően újabb jogi megoldást kellett keresni arra vonatkozóan, hogy az élet-szükségleti és a közszükségleti cikkek forgalomba hozatalát és fogyasztását hatékonyan szabályozzák. A büntetőjogi szankciók alkalmazása és egyben szigorítása jelentette a megoldást, mindamelllett, hogy a kormány gazdaságigazgatási intézkedéseket is bevezetett. A büntetőjogi szankciókat az 1916:IX. tc. tartalmazta, amelyek a közellátás védelmét szolgálták.¹⁶

Megállapítható, hogy a világháború a termelés vonatkozásában is megrázkódtatást jelentett, hiszen gazdasági bizonytalanságot okozott, sőt a háború utáni áruhiány, valamint a háborús kötött gazdálkodás maradványai a spekulációknak adtak teret. Az árdrágító visszaélésről szóló 1920:XV. tc. büntetőjogi szempontból igyekezett a helyzetet átfogóan megreformálni, amelyhez kapcsolódó törvényszéki jogesetek ismertetésére kerül sor.¹⁷

Az 1920:XV. törvénycikk 1. §-a az árdrágító visszaélések nyolc tényállását sorolta fel, amelyek a következők: az ártúllépés, az áruuzsora, a munkabérusora, az árdrágító üzérkedés, az áruelvonás, az árucsempészet, a közszükségleti cikkek eladásának megtagadása és az előző cselekmények elkövetésére történő felhívás, ajánlkozás, összebeszélés vagy egyesülés. A felsorolt tényállások elkövetői vétséget valósítottak meg, amelyeket három súlyos esetben büntették minősített át az 1921:XXVI. tc. 8. §-a. A kilencedik tényállást a törvény 3. § 3. bekezdése tartalmazta, ami nem volt más, mint az ármegeállító hatóság tévedésbe ejtése végett hamis vagy hamisított adatokat tartalmazó okirat használata, ami büntettnek minősült. A tizedik tényállást a törvény 4. §-a határozta meg,

¹³ A szegedi ítéltábla történetéhez: ANTAL TAMÁS: *A Szegedi Királyi Ítéltábla története 1921 és 1938 között. Fejezetek a Szegedi Ítéltábla történetéből*, III. kötet, Országos Bírósági Hivatal, Budapest, 2017. A törvényszék történetéhez és gyakorlatához: HOMOKI-NAGY MÁRIA – KRUSÓCZKI BENCE – PÉTERVÁRI MÁTÉ: *Fejezetek a Szegedi Törvényszék magánjogi gyakorlatából*, Országos Bírósági Hivatal, Szeged, 2017. 28-29., 37-39. pp., ANTAL TAMÁS: *A Szegedi Királyi Ítéltábla története 1914-1921 között, Fejezetek a Szegedi ítéltábla történetéből II.* Országos Bírósági Hivatal, Budapest-Szeged, 2015. 38. p.

¹⁴ KOCSON, 1939. 342. p.

¹⁵ Uo. 343. p.

¹⁶ WIENER A., 1982. 767. p., MOLNÁR ERZSÉBET: *A kartellmagatartások büntetőjogi szankcionálásának kriminálpolitikai vizsgálata*, Versenytükör, (15) 2019/1. 28-29. pp.

¹⁷ DOBROVIC, 1934/38. 16. p.

ami az üzem vagy vállalat tulajdonosa, vagy a megbízó által felügyelet vagy ellenőrzés körül elkövetett mulasztást foglalta magába, ami szintén vétségnek minősült.¹⁸

A törvény által felsorolt tényállások elkövetési tárgya a közszükségleti cikk volt. A törvény által biztosítani szeretnék volna a jogalkotók, hogy a tisztességes üzleti forgalom által mindenki számára elérhető legyen a közszükségleti cikkek megszerzése és használata. Finkey Ferenc kijelentette, hogy a „világháborúnak kellett közbejönni, hogy a gazdasági szabadság eme túlhajtott értelmezése, a megszorult szegény ember „kizsákmányolása”, az uzsora tekintetében a tisztességes, emberies felfogás diadalmaskodjék. Ezt a megváltozott közfelfogást jutatta érvényre a törvény „midőn szigorú büntetés alá helyezi az „árdrágítás”-nak lehetőleg minden alakját s az igazság vasvesszőjével sújt le a lelketlen uzsorások különböző csoportjaira, akik rút haszonlesésből képesek a gazdasági összeomlás, az általános szerencsétlenség idején aljas gazdasági vágyból beletaszítani a kevésbé élelmes, vagy túlbecsületes embertársaikat az éhség, a lerongyolódás, az anyagi tönkrementés s az ebből folyó fokozatos erkölcsi le- és elzüllés örvényébe, míg ők maguk, az ügyes manipulációkkal szerzett millióikon lucullusi életet élnek s tobzódnak a pazarlásban és fényűzésben.”¹⁹

Meg kell tehát határozni, hogy mi minősült közszükségleti cikknek, amelyet maga a törvény nem definiált. A bírói gyakorlat dolgozta ki a közszükségleti cikk fogalmát, amelyre utalást a később bemutatott jogesetekben is találunk. A Kúria a B. II. 272/1934. sz. ítéletében megállapította a gépszőnyegek és végváznak ára kapcsán indított eljárásban, hogy „a közszükségleti cikk [...] olyan áru, amelyet – miként azt a kir. Kúria hasonló esetben B. II. 2/1921. számú elvi jelentőségű határozatában kimondta, – minden a kultúra általános színvonalán álló ember az élet rendes körülményei között, tekintet nélkül társadalmi állásra, műveltségre és vagyoni viszonyaira, használhat.”²⁰

A Kúria ítéletében két fontos megállapítást tett, amelyek közül az első a közszükségleti cikk fogalma, ahogy azt előbb idéztük, míg a másik, hogy az árdrágító visszaélés vétsége ügyletkötés nélkül már a követeléssel befejezett stádiumba kerül. Ez azt jelentette, hogy a követelés fogalmát kimerítette már pusztán az a kijelentés, hogy az eladó a cikk árát a megengedettnél magasabb áron határozta meg.

A Kúria igen tágan fogalmazta meg a közszükségleti cikkek fogalmát, ami a kereskedelem szempontjából különös jelentőséggel bírt. A törvény ilyen irányú magyarázata a kartelljog viszonylatában is releváns volt, különösen a gazdasági versenyt szabályozó 1931:XX. tc. 6. §-ára nézve, mert a kartellek többsége olyan árucikkre vonatkozott, ami közszükségleti cikknek minősült.²¹ Ha valamely a törvény hatálya alá tartozó kartell a közgazdaság és a közjó érdekeit veszélyeztette, különösen „az áralakulást a fogyasztóközösségnek vagy a termelőknek vagy a szakmabeli vagy más vállalkozóknak hátrányára a gazdasági helyzet által meg nem okolt módon szabályozza, közszükségleti cikkekre vonatkoztatva az árdrágító visszaélés vétségének tényálladási elemeit meríti ki. Ez

¹⁸ FINKEY FERENC: *A magyar anyagi büntetőjog jelen állapota*, Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1932. 136. p. Az uzsora szabályozásának előzményéhez: SZILVIA BATÓ – MÁRIA HOMOKI NAGY: *Zwischen Privatrecht and Strafrecht: Regelungsgesichte des Wuchers in der Habsburgermonarchie*, in: Mihály Filó (Hrsg.): *Die Strafbarkeit des Wuchers. Internationale und interdisziplinäre Perspektiven*. Eötvös Univ. Verlag, Budapest, 2016. 83-118. pp.

¹⁹ FINKEY, 1932. 137. p.

²⁰ *Közszükségleti cikk fogalma*, *Közgazdasági Értesítő*, (29) 1934/45. 6. p.

²¹ Az árdrágítás szabályozása ezért is tekinthető a kartelljog előzményének.

azért is jelentős, mert a kartellkérdés elsősorban árkérdés”.²² A kartelltvény alapján a vizsgálatok többsége is ár kérdésben indult.²³

A Kúria fentebbi megállapításának másik következménye, hogy egyoldalú ármegszabás, illetve árközlés már ügyletkötés nélkül is befejezett cselekménynek minősült. A Kúria joggyakorlata elősegítette a tisztességes árpolitikát, amelyet a szabott árak rendszere jelentett, ami sok esetben kartellnek minősült, hiszen az egy szakmához kapcsolódóan keresztülvitt szabott árra vonatkozó megegyezés nem más, mint ár és kondíció kartell. A szabott árak rendszere a korabeli gazdasági viszonyok között tisztességes kereskedelmi magatartásnak minősült. „Így az ár karteleknek ez a faja, ha az árat reálisan szabják meg, kívánatos jelenség és biztosítja a kereskedelmet az árdrágítás vádjá ellen.”²⁴

A kereskedő általában magasabb árat kért, mint amit elérni akart, így e cselekmény már a tisztességtelen verseny-cselekmény határán mozgott. Abban az esetben, ha az ár feltűnően túlzott volt és közszükségleti cikkekre vonatkozott, akkor már árdrágító visszaélésről beszélhettünk.²⁵

Az összes tényállás szándékos cselekmény volt, kivéve a 4. §-ba foglalt mulasztást. A nyereszkedési célzat kifejezetten meg is jelent a törvény rendelkezései között az 1. § 1., 5. és 6. pontjaiban felsorolt cselekmények kapcsán, hiszen a nagy nyereség miatt veszélyesek igazán ezek a cselekmények a társadalomra. A bírói gyakorlat dolgozta ki, hogy ez mit is takar. „A kifejezés maga jelzi, hogy itt nagy haszonra, a meggazdagodásra való törekvés értendő, ami azonban nem mindig az aránytalanul magas, jogtalan bevételt jelenti, hanem ide esik a talán szerényebb, de nem jogtalanul szedett haszon is, ha ez az esetek (a bevétel) nagy száma folytán egészében véve mégis nagy hasznot, állandó jogtalan nyereséget jelent.”²⁶

A törvény 1. §-ában felsorolt vétségek kísérlete is büntetendő volt, nem csak a befejezett bűncselekmény. A befejezés minden tényálladékban rögzített cselekmény esetében más mozzanattal következett be. A valóságos haszon vagy nyereség bekövetkezése nem volt előfeltétele a befejezésnek. Az 1-7. pontban elkövetett cselekmények külön-külön tényállásnak minősültek, amelyek közül egynek többször, vagy többnek elkövetése bűnhalmazatnak minősült.²⁷

1.2. Az uzorabíróságok felállítása

Az árdrágító visszaélések törvényi szabályozása az igazságszolgáltatási szervezet kapcsán is változást hozott, hiszen felállításra kerültek az ún. uzorabíróóságok.²⁸ Az uzor-

²² Közszükségleti cikk fogalma, 1934. 7. p.

²³ STIPTA ISTVÁN: *A gazdasági versenyt szabályzó megállapodásokról szóló 1931. évi XX. tc. hazai előzményei*, Versenytükrő, Különszám II., (12) 2016. 53-64. pp., SZABÓ ISTVÁN: *Az 1931. évi XX. törvénycikk rendes bíróságok előtti gyakorlata*, Versenytükrő, Különszám VI., (13) 2017. 35-46. pp., HOMOKI-NAGY MÁRIA: *Kartellszerződések a gyakorlatban*, Versenytükrő, Különszám VI., (13) 2017. 4-14. pp.

²⁴ Közszükségleti cikk fogalma, 1934. 7. p.

²⁵ Uo. 7-8. pp.

²⁶ FINKEY, 1923. 139. p.

²⁷ Uo. 139. p.

²⁸ ANGYAL PÁL: *A hadviselés ellen elkövetett bűncselekmények. Árdrágító visszaélések, A fizetési eszközökkel elkövetett visszaélések*, Széchenyi Irodalmi és Művészeti R.-T. Kiadása, Budapest, 1941. 128. p., 5.950/1920. M. E. rendelet az uzorabíróóság és az árdrágító visszaélések esetében követendő eljárásról. Magyarországi Rendeleték Tára, Kiadja a M. Kir. Belügyminisztérium, Budapest, (54) 1920. 327-336. pp., PAPP LÁSZLÓ: *Uzorabíróóság*, in: Homoki-Nagy Mária (szerk.): FORVM, Acta Juridica et Politica, Szegedi Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Szeged, 2018. 297-309. pp., PAPP LÁSZLÓ: *Különbí-*

rabíróóságokat minden királyi törvényszéken létre kellett hozni, amelynek büntető hatásköre volt. Ezen felül azoknál a járásbíróóságoknál is, amelyeknél az árdragító visszaélések száma jelentős volt. Ezeket a járásbíróóságokat az illetékes ítélőtábla elnöke határozta meg. A törvényszékek mellett felállított uzsorabíróóságok hatásköre kiterjedt az árdragító visszaélések büntetése tekintetében az egész törvényszék területére kivéve, ha egy járásbíróóság mellett uzsorabíróóságot hoztak létre. Az árdragító visszaélések vétsége esetében az uzsorabíróóság hatáskörébe annak a járásbíróóságnak a területén elkövetett bűncselekmények tartoztak, amelyek területe a törvényszék kerületéhez tartozott. A járásbíróóságoknál létrehozott uzsorabíróóságok hatósága a járásbíróóság, vagy néhány szomszédos járásbíróóság területére terjedt ki.

Az uzsorabíróóságok társasbíróóságként jártak el, ami három főt jelentett. A tanács elnöke és egy tagja ítélőbíró volt, míg a tanács harmadik tagja az őstermelés, vagy az ipar és a kereskedelem képviselői (ülők) közül került ki. Az uzsorabíróóság elnökét, az elnök helyettesét és a bírói tagokat az ítélőtábla elnöke határozta meg. A közvádoló feladatát ellátó személyt a királyi főügyész a kerületéhez tartozó ügyészségek tagjai közül jelölte ki. Az ülkökök személyére a kereskedelmi – és iparkamara tett javaslatot és állította össze a neveket tartalmazó jegyzéket. E listán azok a férfiak szerepelhettek, akik az adott uzsorabíróóság székhelyén laktak, magyar állampolgárok voltak, 26. életévüket betöltötték, nem álltak atyai hatalom, gyámság, gondnokság vagy csödeljárás alatt, nem álltak szabadságvesztés-büntetés végrehajtása, vagy hivatalvesztést, vagy politikai jogok gyakorlásának felfüggesztését kimondó ítélet hatálya alatt. Feltétel volt az is, hogy az illetőt nem vonták felelősségre az 1920:XV. tc. vagy az 196:IX. tc. megsértése végett. Az ülköki jelölést visszautasítani nem lehetett, de felmentést kérhetett a jelölt. Az ülköknek a kijelölt napon meg kellett jelenni a bíróságon és esküt kellett tenni. A feladatának ellátásáért fizetést nem kapott.

Az uzsorabíróóságok előtti eljárás során az 1896:XXXIII. tc. (továbbiakban: Bp.) rendelkezéseit kellett alkalmazni. Az eljárás tárgya csak az 1920:XV. törvénycikkbe ütközö bűncselekmény lehetett. Az illetékességet az elkövetés helye határozta meg. Az eljárás során sem vizsgálatnak, sem pedig alakszerü nyomozási eljárásnak nem volt helye. Az ügyészség gyakorolta a vizsgálóbíró megilletö jogokat és intézkedései ellen perorvoslatot nem lehetett benyújtani. Az eljárás során szakkérdés merült fel, akkor a szakértö véleményét lehetőleg még a nyomozás során be kellett szerezni. A szükséges információk begyűjtését követően az ügyészség vádindítványt nyújtott be az uzsorabíróóság elnökéhez, amelyet a terhelttel is közölni kellett.²⁹

A tárgyalást a Bp. XVIII. fejezetében foglalt rendelkezések alapján kellett lefolytatni. A terhelt védöt választhatott. Kötelező volt a védö igénybevétele, ha büntett miatt indult eljárás. A vádindítványt fel kellett olvasni a tárgyaláson. A terhelthez a bíróság tagjai kérdéseket intézhettek. A bíróság ítélete ellen csupán semmisségi panaszt lehetett benyújtani azon az alapon, ha az uzsorabíróóság ténymegállapítása ellentétben állt az iratok tartalmával a Bp. 385. §-ában meghatározott esetekben, továbbá a büntetés és a vagyoni elégtétel súlyosbítása vagy enyhítése végett. A semmisségi panaszt a Kúria bírálta el a felterjesztéstől számított 30 napon belül. A Kúria eljárása során a ténymegáll-

róóságok szerepe és rendeltetése a modern igazságszolgáltatási rendszerekben, in: Homoki-Nagy Mária (szerk.): FORVM, Acta Juridica et Politica, Szegedi Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Szeged, 2017. 69-81. pp.

²⁹ SZÉKELY JÁNOS: *Jogi kérdések a szakvéleményben*, Jogtudományi Közlöny, (39) 1984/1. 42. p. A szervezet átfogó bemutatása: VARSÁGH ZOLTÁN: *A gyógyszerészek és az árdragítás*, Gyógyszerészeti Hetilap, (62) 1923/37. 349-351. pp., STIPTA ISTVÁN: *A magyar bírósági rendszer története*, Multiplex Media, Debrecen, 1997. 165. p.

lapítást helyesbíthette és a Bp. 387. §-ának rendelkezése alapján a törvénynek megfelelő határozatot hozhatott. A bíróság meg is semmisíthette az ítéletet és a bizonyítás kiegészítését rendelhette el a Bp. 406. §-a alapján. A Kúria új eljárást is elrendelhetett.

1.3. Az árdrágító visszaélések a gyakorlatban

1.3.1. Árdrágítás karácsonykor

A Szegedi Kir. Törvényszék, mint uzsorabíróság az árdrágító visszaélés (áruzsora) vétsége miatt Cseh B. ellen indított büntetőeljárásban a következő ítéletet hozta. A vádlott 1941. december 20 és 23 között előzetes letartóztatásban volt. A bíróság bűnösnek találta az 1920:XV. tc. 1. §-nak 2. pontjába ütköző árdrágító visszaélés vétségében.

A törvényszék ezért a vádlottat az 1920:XV. tc. 1. §. 2. bekezdése és az 1940:XVIII. tc. 9. §-a alapján egy hónapi fogházra, mint főbüntetésre, továbbá egy évi hivatalvesztésre és politikai jogai gyakorlatának ugyanilyen tartamú felfüggesztésére ítélte. A szabadságvesztés büntetésből a vádlott előzetes letartóztatásával a Btk. 94. §-a alapján kettő napot letöltött. A vádlott az 1896:XXXIII. tc. (Bp.) 480. §-a értelmében köteles lett volna a felmerült bűnügyi költségeket az államkincstárnak megfizetni. A törvényszék a bűnjelként kezelt és elárverezni rendelt fenyőfa eladási árának elkobzását az 1878:V. tc. (Btk.) 61. §-a alapján elrendelte és az ítélet jogerőre emelkedése után a ügyészségnek megküldte. A törvényszék elrendelte, hogy az ítélet jogerőre emelkedése után a Bp. 494. §-a alapján a vádlott erkölcsi és vagyoni bizonyítványát, valamint a költségjegyzéket az ügyészségnek, a Bp. 330. §-a alapján a mellékbüntetés nyilvántartása végett Szeged sz. kir. város polgármesterének és központi választmányának bemutatassa.

A vádlott főtárgyaláson tett vallomása, az ismertetett erkölcsi-vagyoni adatok alapján a következő tényállást állapította meg. A vádlott fenyőfa (karácsonyfa) viszonteladójaként 1941. december 18-án, Szegeden a Horváth Testvérek cégtől 25 pengőért vásárolt két lényegében egyforma minőségű négy méter magas fenyőfát és azt a szegedi karácsonyfa piacon más fákkal együtt árusította. Naponta egy-egy pengő helypénzt fizetett. Az említett két fenyőfa közül az egyiket az algói óvoda részére eladta 14 pengőért, a megmaradt ugyanakkora és azonos minőségű fáért az érdeklődő vevőktől 20 pengő vételárat kért. *„Ilyen tényállás mellett ha vádlott a 2. napi helypénzt kizárólag az említett 2. drb. fa után fizette volna, akkor a 2 P. helypénzzel együtt a 2 drb. fenyő ára összkiadása 27 P. volt”*³⁰

Ilyen beszerzési ár mellett az volt a kérdés, hogy vádlott milyen árat kérhetett volna egy fa után. *„Tekintettel arra, hogy a fenyőfa legmagasabb árát hatóságilag nem állapították meg. Kétségtelen, hogy a karácsonyfa idénycikk lévén, annak eladási ára megállapításánál nem lehet a kereskedelmi életben általában szokásos 10-12 %-os haszonkulcsot irányadónak tekinteni, hanem figyelemmel az ily cikk árusításánál felmerülő nagyobb rizikóra 40 %-ot lehet, mint méltányos hasznót kalkulációba venni, mint olyan hasznót, amely az ily ügyleteknél megengedhető.”*³¹

³⁰ Magyar Nemzeti Levéltár Csongrád-Csanád Megyei Levéltára (továbbiakban: MNL. CSCSML.) Szegedi Kir. Ítéletábrla iratai 1941/VII. 1. B.III.6780/1941/ 2. Az alábbi ügyben az eljáró bíró, akinek a neve az törvényszék ítéletein szerepel: Ujvári István. A törvényszék bírának történetéhez: HOMOKI-NAGY MÁRIA – MASA GABRIELLA: *A Szegedi Törvényszék története II. rész Szemelvények a Szegedi Törvényszék bírának életéből*, Országos Bírósági Hivatal, Szeged, 2015.

³¹ MNL. CSCSML. 1942/VII. 1. B.III.6780/1941/ 2.

A 40 %-os haszonkulcs mellett a 13 pengő 50 fillér beszerzési ár után az öt pengő 40 fillért lett volna a megengedett összeg. Ezzel szemben a vádlott egy fáért 20 pengőt kért, tehát hat pengő 50 fillér haszonnal kalkulált árat követelt egy fáért, ami a méltányosnak ítélt legnagyobb hasznot is meghaladta.

Erre tekintettel a törvényszék úgy ítélte, hogy amikor vádlott beszerzési ár mellett egy fáért 20 pengőt követelt, akkor az a méltányos hasznot meghaladó nyereséget jelentett, így cselekményével az 1920:XV. tc. 1. § 2. pontban meghatározott áruuzsora vétségét megalósította.

A bíróság szerint a „*karácsonyfa ugyanis ,mint a nép széles rétegei által használt cikk az 1920:XV. tc. alkalmazása szempontjából feltétlenül közszükségleti cikknek tekintendő.*”³²

A büntetés mértékének kiszabásánál a törvényszék súlyosító körülményt nem talált, enyhítő körülményként értékelte azonban a büntetlen előéletet és a beismerést, amelyre tekintettel szabta ki a vádlott alanyi bűnössége fokával és cselekménye tárgyi súlyával arányban álló fogházbüntetést. A törvényszék nem fogadta el a vádlott védekezését, „*hogy az egyik karácsonyfát 14 P.-ért adta el, joga volt a másik fáért a méltányos hasznot is magában foglaló 20 P. vételárat követelni , mert az igényelhető legmagasabb /:40 % -os:/haszon összege a 13 pengő 50 fillér beszerzési ár után 5 P. 40 fillér tesz ki, melynek felszámítása mellett vádlottnak ténykedése után meg volt a kellő haszna, amelyen túl követelt vételár már kimeríti az áruzsora tényálladási elemeit.*”³³ Az ügyész súlyosítás és egyéb mellékbüntetés kiszabása végett, míg a vádlott a bűnösség megállapítása és a büntetés enyhítése végett semmisségi panaszt nyújtott be a Szegedi Kir. Ítéltáblához.³⁴

A Szegedi Kir. Ítéltábla a semmisségi panaszokat elutasította, mert a törvényszék ítéletében a cselekmény minősítésénél az 1920:XV. tc. 1. § mellett annak 1. bekezdését, a büntetés kiszabásánál pedig az 1940:XVIII tc. 9. §-a 1. bekezdés 1. tételét helyesen hivatkozta. A vádlott védekezéséből kiderült, hogy a bűnösség megállapítása miatt bejelentett semmisségi panaszát azzal indokolta, hogy a 20 pengőért eladott egy darab karácsonyfa árában a törvényszék tévesen ismerte fel a méltányos hasznot is meghaladó nyereséget, „*amennyiben ő 2 drb. karácsonyfát 25 P.-ért vett és a kettőért összesen 34 P.-vételárat kapott, ez pedig a 2 P. helypénz kiadása leszámításával a megengedettnek vett 40% hasznot nem haladja meg.*”³⁵

Az ítéltábla azonban a vádlottnak ezt a védekezését nem fogadta el, mert a bírói gyakorlat ezt az árpolitikát nem ismerte el jogosnak, és arra az álláspontra helyezkedett, hogy a haszon nagyságát minden egyes árusított közszükségleti cikknél külön-külön kell vizsgálni, és megállapítani azt, hogy a nyereség még az elfogadható mértéken belül volt-e vagy sem.

Az olyan közszükségleti cikknél, amelyeknek legmagasabb árát egy központi hatóság nem határozta meg, ahogy ez a jelen esetben is történt, a kereskedőnek kellett volna az eladási árat megállapítani és pedig úgy, hogy az méltányos hasznot meghaladó nyereséget ne foglaljon magába. Ezt az ármegállapítást azonban nem lehetett olyan formában kivitelezni, hogy az egyik árunál a nyereség a méltányos haszon alatt, míg a másikonál pedig a méltányos haszon felett lesz.

³² MNL. CSCSML. 1942/VII. 1. B.III.6780/1941/ 2.

³³ MNL. CSCSML. 1942/VII. 1. B.III.6780/1941/ 2.

³⁴ MNL. CSCSML. 1942/VII. 1. BI.9913/1942.

³⁵ MNL. CSCSML. 1942/VII. 1. BI.99/1942/3.

Az ítélet tábla megállapította, hogy a törvényszék helyesen ismerte fel azt, hogy a vádlott eladásával 40 %-ot is meghaladó, tehát a méltányos hasznon felüli nyereséget ért el, „ez a cselekvése pedig kétségtelenül kimeríti a vádbeli bűncselekmény összes ismérveit, következésképp az elsőbíróság törvénysértés nélkül állapította meg a vádlott bűnösségét.”³⁶

A bűnösségi körülmények mérlegelése alapján a bíróság úgy találta, hogy a Btk. 92. § alkalmazásának törvényes feltételei hiányoztak, a kiszabott büntetés pedig a vádlott alanyi és tárgyi bűnösségével megfelelő arányban állt, amelynek következtében a büntetés súlyosbítása, vagy enyhítése nem indokolt. Az alaptalan semmisségi panaszokat a bíróság elutasította.³⁷

1.3.2. Árdragító üzérkedés pasztörizált teavajjal

A szegedi uzorabíróság árdragító visszaélés vétsége miatt Kemény A. ellen indított büntetőügyben a következő ítéletet hozta. Kemény A. bűnös az 1920:XXV. tc. 1. §. 1. bekezdés 4. pontjába ütköző és az 1920:XXVI. tc. 8. §-a szerint minősülő árdragító visszaélés (árdragító üzérkedés) büntetében. Az uzorabíróság ezért a vádlottat az 1940:XVIII. tc. 9. §. 1. bekezdés 2. pontja és az 1920:XXV. tc. 1. §. 2. bekezdése alapján, a Btk. 92. §-ának alkalmazásával hét hónapi börtönre, mint főbüntetésre, továbbá öt évi hivatalvesztésre és a politikai jogai gyakorlásának ugyanilyen tartamú felfüggesztésére, mint mellékbüntetésre ítélte. A bíróság az 1920:XXVI. tc. 7. §-a értelmében kötelezte a vádlottat, hogy az ítéletet annak rövid indokolásával a hódmezővásárhelyi „Népújság” c. napilapban saját költségén a jogerős ítélet közzétételétől számított 15 nap alatt egy alkalommal közzé tegye. A rendőrség a hódmezővásárhelyi kapitányságnál letétként kezelt 10 kg vaj eladását, valamint 54 pengő bűnjelvény elkobzását a Btk. 61. §-a alapján elrendelte és az ítéletet jogerőre emelkedése után az ügyésznek megküldte. Az ügyvédi díj fejében a Bp. 485. §-a alapján a vádlott terhére 150 pengőt állapított meg a bíróság.

Az uzorabíróság Kemény A. vádlott főtárgyaláson tett vallomása és a hódmezővásárhelyi rendőrség 1941. szeptember 26-án kelt jelentésébe foglalt nyomozati vallomása, továbbá a tanúk vallomása és a Hódmezővásárhelyen 1941. december 4. napján kelt „kivonatos igazolvány”, valamint az 1942. február 16. napján kelt „Baross Szövetség” megbízottjának átvételi elismervényében foglaltak alapján tényállásként a következőket állapította meg.³⁸

A vádlott mint magántisztviselő 1941 tavaszától Hódmezővásárhelyről Orosházára gabonavásárlás miatt rendszeresen átjárt motorkerékpáron. Ilyen útjai alkalmával, részben ismert, részben ismeretlen piaci árus asszonyoktól 5-6 kg, tételenként 10 dkg-os csomagolásban pasztörizált teavajat vásárolt 42-46-54 filléres áron és azt Hódmezővásárhelyen ismerőseinek, barátainak 10 dkg-ként 59 fillérért árusította. A vételár és az eladási ár közötti különbözetet benzinköltség címén kívánta elszámolni.

Amikor az állását elvesztette, 1941 augusztusában és szeptemberében, közelebről meg nem határozható időpontban, hetenként továbbra is átjárt Orosházára és környékére vajért, „s ilyen útja alkalmával, 1941. év szeptember hó 25. napján 10 kg. 10 dg-os cso-

³⁶ MNL. CSCSML. 1942/VII. 1. BI.99/1942/3.

³⁷ MNL. CSCSML. 1942/VII. 1. BI.99/1942/3.

³⁸ Kereskedő, Iparos, Rokonszakmák és Termelők Országos Egyesületeként 1919. augusztus 6-án alakult. <https://www.arcanum.hu/en/online-kiadvanyok/2vhSzakkonyv-magyarok-a-ii-vilaghaboruban-2/az-ihnetov-munkanaploja-vitez-beldy-alajos-vezerezredes-hadtortenelmi-leveltarban-orzott-irataibol-19411943-82D0/fuggolek-A02A/tarsadalmi-politikai-szervezetek-intezmenyek-gyarak-uzemek-A042/baross-szovetseg-A049/> (Letöltés időpontja: 2019. 08. 22.)

*magolásban vaját hozott magával Orosházáról, amikor Hódmezővásárhely határában a detektívek elfogták és a vaját tőle elkobozták.*³⁹

Vádlott azzal védekezett a nyomozás során, hogy a vajjal nem üzérkedett, hanem azt csupán ismerőseinek és „jóbarátainak” kérésére és megbízásából hozta, így abból haszna nem származott.

*„Az 1920:XV. t.c. alkalmazása szempontjából a vaj, mint a nép széles rétegei által élelmezési célra használt cikk, közszükségleti cikket képez melynek árát az Árelenőrzés Orsz. Kormánybiztosa a Budapesti Közlöny 1941. évi július hó 17-iki 160. számában közzétett 120.000/1941. A.K. rendeletével szabályozta. E rendelet 77. §. 1. bek. értelmében a pasztörizált teavaj adagolva, miként ezt a vádlott árusította kg.-ként legmagasabb ára 5 P.90 f. amely sem csomagolás, sem más címen nem növelhető.”*⁴⁰

A tényállás szerint a vádlott hónapokon át a pasztörizált teavaját 5-10 kg-os és 10 dkg-os csomagolásban 42-46 és 54 fillérért a piacon összevásárolta iparendelő nélkül.

Az 1920:XV. tc. 1. §. 1. bekezdés 4. pontjába ütköző árdragító visszaélés már azáltal is megvalósult, ha valaki közszükségleti cikk rendes forgalmi díjában jogosulatlanul és feleslegesen „beékelődik és ezáltal az illető közszükségleti cikk ára nem szükséges közbenső kereskedéssel megdrágul.”⁴¹

Györgyi B.né tanú vallomása szerint a vádlott a vaját minden esetben a piacon 10 dkg-ként 42-46 fillérért vásárolta. A vádlott maga is beismerte, hogy a 42-46-54 filléres áron vett vaját 59 fillérért adta ismerőseinek és a különbözetet a motorkerékpár benzinköltségének fedezésére fordította. *„Azáltal tehát, hogy vádlott feleslegesen és jogtalanul, az az iparendelő nélkül a termelő és a fogyasztó között furakodott és a 10 dkg vaj árát 42-46-54 fillérről 59 fillérre drágította, azzal megvalósította az 1920:évi XV. tc. 1. §. 1. bek. 4. pontjába ütköző árdragító visszaélés tényálladási elemeit.”*⁴²

Nem releváns, hogy vádlott csak az utazás benzinköltségeit kívánta fedezni, mert az árdragító cselekmény megvalósításánál közömbös volt, hogy a vádlott cselekményével milyen mértékű haszonra tett szert. Elegendő volt, ha közbeeső kereskedése által az áru drágábban került a fogyasztókhoz. A bírói gyakorlat értelmében akkor is megvalósult már az üzérkedés, ha maga az árdragítás nem is következett be, de annak veszélye fennállt.

Az uzorabíróság a vádlott cselekményét az 1920:XXVI. tc. 8. §-a alapján büntetettnek minősítette, mert a vádlott a tényállás szerint hónapokon át hetenként 3-4 alkalommal minden esetben 4-5-10 kg vaját vásárolt és szállított Hódmezővásárhelyre ismerőseinek, amiből kétségtelenül következik, hogy a vádlott cselekményét ismétlési szándékkal, jövedelmének fokozása céljából végezte.

A büntetés mértékének kiszabásánál súlyosító körülményként értékelte a bíróság, hogy a vádlott cselekményét háborús időszakban követte el, továbbá azt, hogy büntetett előéletű volt. Enyhítő körülményként értékelte azonban családos állapotát. A körülményekre tekintettel a bíróság alkalmazta a Btk. 92. §-át és a vádlottat alanyi bűnössége fokával és cselekménye tárgyi súlyával arányban börtönbüntetésre ítélte. A pénzbüntetés kiszabását a bíróság mellőzte, mert a vádlottnak nem volt jövedelme. Az 1920:XXVI. tc. 7. §-ban rögzített mellékbüntetések közül egyedül a hírlapi közzétételt alkalmazta a bíróság, mert az „árdragítások nagy elterjedésére tekintettel azt elretentésül szükségesnek találta.”⁴³

³⁹ MNL. CSCSML. 1942/VII. 1. B.III.6108/1941/17.

⁴⁰ MNL. CSCSML. 1942/VII. 1. B.III.6108/1941/17.

⁴¹ MNL. CSCSML. 1942/VII. 1. B.III.6108/1941/17.

⁴² MNL. CSCSML. 1942/VII. 1. B.III.6108/1941/17.

⁴³ MNL. CSCSML. 1942/VII. 1. B.III.6108/1941/17.

A Szegedi Kir. Ítéltábla árdragító visszaélés büntette miatt Kemény A. ellen folyamatba tett büntetőügyben a törvényszék 1942. szeptember 17-én B.III.6108/1941/17. szám alatt hozott ítéletet, amellyel kapcsolatban az ügyész és a védő részéről bejelentett és ez utóbbi által írásban is megindokolt semmiségi panasz folytán a következő ítéletet hozta.

Az ítéltábla az uzorabíróság ítéletének a főbüntetés kiszabásáról szóló rendelkező részét a semmiségi panasz alapján, a 7070/1941. M. E. sz. rendelet 5. §-ának második bekezdésében foglalt semmiségi okokra hivatkozva megsemmisítette, továbbá a vádlott főbüntetését az uzorabíróság által megemlített törvényhelyek alapján egy évi börtönbüntetésben állapította meg. A mellékbüntetés kiszabásáról szóló rendelkező részt, amellyel a vádlottat az ítéletnek a hódmezővásárhelyi „*Népujság*” című lapban leendő közzétételére kötelezték, a vádlott és a védő semmiségi panasza alapján, a 7070/1941. M. E. sz. rendelet 5. §-ának második bekezdésében foglalt semmiségi okra tekintettel szintén megsemmisítette a bíróság és a mellékbüntetés kiszabását mellőzte. A bejelentett egyéb semmiségi panaszokat az ítéltábla elutasította. Az ügyész a Btk. 92. §-ának alkalmazása miatt és a büntetés súlyosítása végett, a vádlott és védője pedig a Bp. 385. §-ának 1. a) pontja alapján a bűnösség megállapítása miatt, továbbá a büntetés enyhítése végett nyújtotta be a semmiségi panaszt.

A védelem jogorvoslatát írásban is megindokolta és az anyagi jogszabálysértést abban vélte felfedezni, hogy a vádlott a vajat csupán maximális áron árusította, amelynek következtében bűncselekményt nem követett el, másrészt cselekedetét nem lehetett szükségtelen közbenső kereskedelemnek sem minősíteni, „*mert azt oly megengedett tevékenységnek kell tekinteni, amelynek célja csupán az volt, hogy az árut a termelőtől a fogyasztóhoz eljuttassa. Vitatta a védelem ezen felül még azt is, hogy a vádlott cselekménye az üzletszerűség fogalmát kimerítene.*”⁴⁴

Az ítéltábla a vádlott és a védő részéről a bűnösség megállapítása és a bűncselekmény minősítése tekintetében előterjesztett semmiségi panaszokat alaptalanoknak találta és azokat a Bp. 36. §-ának első bekezdése értelmében elutasította. Elfogadta az uzorabíróság ítéletében megállapított körülményeket és hiánytalanul felismerte az árdragító üzérkedés összes tényállási elemeit.

A bíróság véleménye szerint „*nem volt szükség ugyanis arra, hogy a termelők által közvetlenül, és pedig részben a piacon is árusított vajnak a fogyasztókhoz leendő eljuttatása végett, a vádlott magát közbe ékelje, annál kevésbé, mert a vádlott sem olyan kis, sem pedig oly nagykereskedőnek nem tekinthető, akinek e cikkel való kereskedés hivatásához tartozna.*”⁴⁵ E szükségtelen közbenső tevékenységével a vaj árát tíz dkg-ként minimum öt fillérrel drágította, amelynek következtében megvalósította az árdragító üzérkedést. Közömbös az ítéltábla megítélése szerint, hogy a vádlott a maximális árat túllépte-e, vagy sem, mert a bűncselekménynek az nem képezte tényállási elemét.

Megállapította az ítéltábla azt is a peradatokból, hogy a vádlott nem pasztörizált teavajat vásárolt és árusított, hanem, – amint az az 1942. február 12-én kelt 8080/1942. bűn. számú rendőri jelentéséből, valamint Györgyi B.né tanú vallomásából is kiderült – a falusi kistermelők által készített centrifugált vajat vásárolt, amelynek megengedett legmagasabb ára a 120.000/1941. Á. K. számú rendelet 77. §. szerint 5 pengő 50 fillér volt.

A vádlott a hatóság által megszabott legmagasabb árat is túllépte, amikor a vajat 5 pengő 90 filléres áron árusította, amelynek következtében cselekménye az 1920:XV. tc. 1. § 1. bekezdésének 1. pontjába foglalt ártúllépés fogalmi körét kimerítette.

⁴⁴ MNL. CSCSML. 1942/VII. 1. B.II.2767/1942/22.

⁴⁵ MNL. CSCSML. 1942/VII. 1. B.II.2767/1942/22.

A közvád a vádlott terhére perorvoslatot nem jelentett be és az ítélet tényállását sem támadta meg, amelynek következtében a Bp. 387. §-ának rendelkezése kizárta, hogy az ítélet tábla akár a bűncselekmény minősítését, akár pedig a tényállást a vádlott terhére megváltoztassa. A vádlott bűnösségének és büntetésének megállapítása ezek szerint megfelelt az anyagi jog szabályainak.

A vádlott cselekedete az üzletszerű árdrágítás összes tényállási elemét magában foglalta, mert az árdrágító tevékenységet hosszabb időn át, ismételve, keresetforrásként folytatta. Közömbös volt azonban, hogy az elérni szándékolt jogtalan vagyoni nyereséget valóban megszerezte-e, avagy sem.

A bűnösségi körülmények mérlegelése mellett az ítélet tábla úgy döntött, hogy az uzsorabíróság által megállapított börtönbüntetés mértéke túl enyhe és a vádlott alanyi és tárgyi bűnösségével nem áll arányban, ezért a vádlott börtönbüntetését megfelelő mértékben súlyosította. Mellőzte viszont a védelem panasza folytán az ítélet hírlapi közzétételének elrendelését, mert a vádlott Hódmezővásárhelyről elköltözött.

1.3.3. Ártúllépés vetőburgonya vásárlása kapcsán

A szegedi uzsorabíróság az árdrágító visszaélés (ártúllépés) vétsége miatt Nagy A.né szül. Muhel J. és Purgel S. ellen indított ügyben a következő ítéletet hozta. A bíróság a nevezett két személyt az 1920:XV. tc. 1. §-ának 1. bekezdésének 1. pontjába ütköző árdrágító visszaélés vétségében bűnösnek találta. Az uzsorabíróság ezért Nagy A.né vádlottat az 1920:XV. tc. 1. §-ának 2. bekezdése és az 1940:XVIII. tc. 9. §-ának 1. bekezdésének 1. tétele alapján kettő hónapi fogházra, mint főbüntetésre, ezen felül az 1928:X. tc. (II.Bn.) 3. §-ának második bekezdése alapján 200 pengő pénzbüntetésre, továbbá, három évi hivatalvesztésre és politikai jogai gyakorlatának, valamint Purgel S. vádlottat az 1920:XV. tc. 1. §-ának 2. bekezdése és az 1940:XVIII. tc. 9. §-ának 1. bekezdésének 1. tétele alapján a Btk. 92. §-ának alkalmazásával 100 pengő pénzbüntetésre, egy évi hivatalvesztésre és politikai jogai gyakorlatának ugyanilyen tartamú felfüggesztésére, mint mellékbüntetésre ítélte.

Az uzsorabíróság 295/1942. tételszám alatt elnöki letétként kezelt 120 pengőből 110 pengőt, mint a Nagy A.né vádlottól elkobzott burgonya ellenértékét kitevő összeg elkobzását a Btk. 6. §-a alapján elrendelte és a bűnjelet az ítélet jogerőre emelkedése után az ügyészségnek megküldte.

Az uzsorabíróság a vádlottak főtárgyaláson tett vallomása, özvegy Holmán J.né, Gyoroki L. és Kormány S. tanúk ugyanekkor tett vallomása és a Kistelek községi előljárársága által 6495/1942. sz. alatt kiállított hivatalos bizonyítvány tartalmának egybevetése alapján bizonyította és tényállásként megállapította a következőket.

Purgel S. szegvári piaci árus, vádlott az 1942. május 19-én saját és több szegvári lakos részére Kisteleken vetőburgonyát kívánt beszerezni. A piacon találkozott régi ismerősével Nagy Antalné vádlottal, aki közölte vele, hogy van vetőmagnak való, fojtott, vörös őszi rózsaburgonyája eladó, melynek árát métermázsánként (100kg=1mm) 35 pengőben határozta meg. Purgel S. előbb 28 pengőt ajánlott fel és ennyiért komolyan meg is akarta vásárolni, de Nagy A.né nem adta olcsóbban, azért Purgel „színleg” a 35 pengőt megígérte azzal a feltétellel, hogy előbb Nagyné lakásán a burgonyát megtekinteni. Ahogy Purgel S. Nagy A.né lakása felé haladt, útközben elpanaszolta Gyoroki L. csendőrnek, hogy Nagyné milyen magas árat követel, aki azt tanácsolta, hogy csak vegye meg a burgonyát mm-ként 35 pengőért és azután tegyen feljelentést. Purgel S. ezután özvegy Holmán J.né tanúval elment Nagy A.né lakására és ott a folyosón újból

egyezkedtek, amikor is Nagy A.né újból 35 pengős árat követelt, amelyet Purgel S. elfogadott és tíz pengő foglalót is adott, utána pedig feljelentést tett a csendőrségnél.

Nagy A.né vádlott tagadta bűnösségét és azt is, hogy 28 vagy 35 pengőt követelt volna a burgonyáért. Védekezése szerint mm-ként 24 pengős árban egyeztek meg Purgel S. vádlottal, akitől tíz pengő foglalót átvett, de amikor lakásán a felszedéskor aprónak találta a burgonyát, a foglalót visszakövetelte. Purgel S. ezt követően megfenyegette, hogy majd elbánik vele. Hivatkozott Kurai S. tanúra, aki az eset alkalmával a konyhájában volt és hallotta az alkudozást. Purgel S. vádlott ugyancsak tagadta bűnösségét és vallomása szerint a burgonyát 28 pengőért szeretne volna mm-ként megvenni a szegvári gazdák részére, akik a vétellel megbízták.

Nagy A.né vádlott védekezését a bíróság alaptalannak találta. Purgel S. vádlott önmagát terhelően határozottan és ismételten vallotta, hogy Nagy A.né vádlott a vetőburgonya mm-ért úgy a piacon, mint a lakásán 35 pengőt követelt és özv. Holmán J.né jelenlétében Gyoroki L. csendőr tanácsára vette meg és foglalta le 35 pengős áron. Holmán J.né tanúként ugyancsak azt állította, hogy Nagy Antalné a vádlott jelenlétében 35 pengős árat követelt egy mm. burgonyáért. Megerősítette a tanuk vallomását Gyoroki L. csendőr is, miszerint Purgel S. azért tett feljelentést Nagy Antalné ellen, mert 35 pengőt követelt egy mm. vetőburgonyáért.

Kurai S. tanúként történő kihallgatása során azt vallotta, hogy a vádlott házában a konyhában volt a vádbeli alkalommal és hallotta, amint Purgel S. előbb 20 pengőt, majd 22 pengőt ígért a burgonyáért és végül 24 pengőben megegyeztek.

A bíróság a tanú vallomását Purgel S. vádlott önmagát is terhelő vallomásával, továbbá a teljesen szavahihető özv. Holmán J.né és Gyoroki L. tanuk vallomásával szemben bizonyítékként nem fogadta el, mert Nagy A.né vádlott e tanúra a nyomozás során egyáltalában nem hivatkozott, már pedig, ha a nevezett személy valóban jelen volt a megegyezésnél, úgy e tanúra már a csendőri kihallgatása során okvetlenül utalhatott volna.

„Ettől eltekintve még ha való is volna e tanú vallomása vádlottnak a rendelkező részben meghatározott árdrágító visszaélés vétségében való bűnössége még ez esetben is fennáll, mert az alább kifejtendők szerint az eladott fojtott, vörös, őszi rózsa vetnivaló burgonya mm-kénti legmagasabb ára 22 pengő, s így ha egy mm.-t 24 pengőért adott el a vádlott mint ezt Kurai Sándor tanú vallotta, úgy ezen eladási ár es meghaladja a hatóságilag megállapított 22 pengős legmagasabb árat, s így az ártülpő árdrágító visszaélés vétsége ez esetben is megvalósított. Ugyanis a burgonya a nép széles rétegei által élelmezési célra használt cikk és így az 1920:XV. tc. alkalmazása szempontjából közszükségleti cikket képez.”⁴⁶

A Budapesti Közlöny 1942. április 2. 76. számában közzétett közellátásügyi miniszteri rendelet szerint az 1941/1942. gazdasági év folyamán termelt fojtott vörös burgonya legmagasabb eladási ára, ha azt a termelő közvetlenül a fogyasztók részére értékesítette, akkor mm-ként 22 pengő volt.

A tényállás szerint Nagy A.né vádlott egy mm fojtott vörös burgonyáért 1942. május 19-én 35 pengőt követelt. Ez a cselekménye tehát kimerítette az 1920:XV. tc. 1. §. 1. bekezdésének 1. pontjában meghatározott ártülpő árdrágító visszaélés vétségének tényálladási elemeit. A büntetés mértékének kiszabásánál súlyosító körülményként értékelte a bíróság, hogy cselekményét háborús időkben követte el, enyhítő körülménynek vette büntetlen előéletét és családos állapotát. Vádlott saját vallomása szerint 5000

⁴⁶ MNL. CSCSML. 1942/VII. 1. B.III:3640/1942/8.

pengő értékű ingatlan tulajdonosa volt, amelyre tekintettel a bíróság vagyoni viszonyaihoz mérten arányos pénzbüntetéssel is büntette.

Mivel a fojtott vörös burgonya mm-jának hatóságilag megállapított legmagasabb ára 22 pengő lehetett, ezért Purgel S. vádlott ugyancsak árdrágító visszaélés vétségének tényálladási elemeit megvalósította. A büntetés mértékének kiszabásánál súlyosító körülménynek vette a bíróság, hogy a cselekményét a vádlott a háborús időkben követte el és büntetett előéletű volt, azonban enyhítő körülményként értékelte, hogy nyolc gyermeke volt és tettét utóbb megbánva a csendőrségnél feljelentést tett.⁴⁷

A Szegedi Kir. Ítéletábla az ismertetett ügyben benyújtott semmisségi panaszt elutasította. Az ítéletábla a védelem részéről indítványozott bizonyításkiegészítést a Bp. 293. §. 3. bekezdésének 1. pontja alapján megtagadta, mert a bizonyítani kívánt tényeket a főtárgyaláson felvett korábbi bizonyítás eredményére tekintettel nem tartotta szükségesnek.

Ugyanis Nagy A.né, a vádlott maga is azzal védekezett, hogy a burgonya métermázsájáért 24 pengőt kért, arra hivatkozással, hogy azt megelőzően a községben a burgonyának hatóságilag megállapított „*legmagasabb ára ilyen összegben volt dobszó útján meghirdetve.*”⁴⁸

A főtárgyaláson kihallgatott Kormány S. (kisbíró) a következőt vallotta. A község főjegyzőjének meghagyása folytán azt dobolta ki, hogy a vetés céljára alkalmas vörös rózsaburgonya ára kilónként 23-24 fillérbe kerül, amit az ítéletábla nem talált elfogadhatónak a községi előjárásnak 1942. május 19-én a 3617/1942 és 1942. szeptember 21-én a 6495/1942 szám alatt kiállított bizonyítványaival szemben, amelyek arról tanúskodtak, hogy a fojtott vörös burgonya termelői ára 1942. május 10-én Kistelek községben a 60.298/1942. K. M. számú rendelet értelmében a piacon történt eladásnál kilónként 22 fillér volt.

„*A hatóság részéről megszabott legmagasabb ár figyelembe vételével pedig Nagy A[...] vádlott a kilónkénti 24 filléres ár követelésével is elkövette a terhére rótt ártülpés bűncselekményét.*”⁴⁹

Az ítéletábla szerint az uzsorabíróság a bizonyítékok helyes mérlegelésével állapította meg a tényállást, miszerint Nagy A.né vádlott métermázsánként 35 pengőt kért Purgel S. vádlottól a fojtott vörös őszi rózsaburgonyáért, mint közszükségleti cikkért, amelynek legmagasabb ára métermázsánként 22 pengő lehetett volna. E tényállás alapján helyesen következtetett az uzsorabíróság arra, hogy Nagy A.né vádlott cselekedete az 1920:XV. tc. 1. §. 1. bekezdés 1. pontjának 1. tételébe ütköző árdrágító visszaélés vétségének ismérveit kimerítette.

Nagy A.né vádlottra vonatkozóan az uzsorabíróság által felhozott bűnösségi körülményeket az ítéletábla elfogadta és azok mérlegelése alapján úgy találta, hogy a cselekmény súlyára tekintettel a Btk. 92. §. alkalmazása nem indokolt, a kiszabott fő- és mellékbüntetés mértéke a vádlott alanyi és tárgyi bűnösségével megfelelő arányban állt, amelynek következtében annak súlyosítását vagy enyhítését nem indokolta semmi.⁵⁰

1.3.4. Közszükségleti cikk-e a mazsolaszőlő

Az alábbi esetben a szegedi uzsorabíróság a vádlottakat az 1920:XV. tc. 1. §-nak 1. bekezdése, 2., 4. és 5. pontjaiba ütköző és az 1920:XXVI. tc. 8. §-a szerint minősülő

⁴⁷ MNL. CSCSML. 1942/VII. 1. B.III:3640/1942/8.

⁴⁸ MNL. CSCSML. 1942/VII. 1. B.I.2662/1942/10.

⁴⁹ MNL. CSCSML. 1942/VII. 1. B.I.2662/1942/10.

⁵⁰ MNL. CSCSML. 1942/VII. 1. B.I.2662/1942/10.

folytatólagosan elkövetett árdrágító visszaélés büntette miatt az ellenük emelt vád alól a Bp. 326. § 1. pontja alapján felmentette.

Az ügyészség végindítványában az 1920:XV. tc. 1. §-a 1. bekezdés 2., 4. és 5. pontjába ütköző, egy-egy rendbeli, folytatólagosan elkövetett, az 1920:XXVI. tc. 5. §-a szerint minősülő árdrágító visszaélés büntette miatt tartotta fenn a vádat Katona I. és Blaskó M. vádlottak ellen, mert Katona I. Budapesten, 1941. szeptember 20-án 124.65 kg mazsolaszőlőt kg-ként 2 pengő 20 fillérért, 867 kg 10-es minőségű mazsolaszőlőt kg-ként három pengő 30 fillérért vásárolt. Az árut csak 1942 júliusában kívánta forgalomba hozni, amikor a mazsolaszőlő ára kg-ként a nyolc pengő 50 fillért is elérte. Emiatt a fogalomba hozatal céljára rendelt közszükségleti cikknek készletét árának drágítása végett, nyereszkedési célzattal a forgalomba hozataltól visszatartotta a közellátás érdekeit súlyosan veszélyeztető módon.

A vádlott 1942. július 25-én 50 láda mazsolaszőlőt eladás végett 7 és 8 pengő 50 filléres eladási áron átadta Blaskó M. vádlottnak Makón, míg Blaskó M. ezt Katonától eladás céljából átvette. Ebből 1942 júliusában Tóth L. személynek 24 kg-ot, Scheffer J. és Hadár A. makói lakosoknak pedig 12-12 kg-ot 8 pengő 30 filléres áron eladott, „s ezzel olyan közszükségleti cikkért, melynek legmagasabb árát a hatóság nem állapította meg, olyan árat követelt, mely a méltányos hasznot meghaladó nyereséget foglal magában, s mely cselekményét a közellátás érdekét is súlyosan veszélyeztető mértékben üzletszerűen követte el.”⁵¹

Katona I. vádlott a főtárgyaláson beismerte, hogy a vádban említett mazsolaszőlőt az ott meghatározott áron még 1941-ben Budapesten vásárolta abból a célból, hogy azt később a Makón a fűszer- és terményüzletben árusítsa. Az üzletalapítás azonban nem sikerült, mert pénzre volt szüksége, ezért bízta meg Blaskó M. vádlottat, hogy jutalék ellenében a mazsolaszőlőt Makón kiskereskedőknek kg-kint 7 és 8 pengő 60 fillér közötti áron értékesítse. Katona I. és Blaskó M. vádlott beismerte, hogy e megbízás alapján valóban eladott négy láda mazsolaszőlőt Makón kiskereskedőknek.

Ezek előre bocsátása után az uzsorabíróóság azt a kérdést vizsgálta, hogy a mazsolaszőlő 1920:XV. tc. alkalmazása szempontjából közszükségleti cikknek minősül-e, mert a vád tárgyává tett bűncselekmény tárgya csakis közszükségleti cikk lehetett.

„Az állandó bírói gyakorlat szerint közszükségleti cikknek csak az olyan áru tekinthető, amelyet minden a kultúra általános színvonalán lévő ember az élet rendes körülményei között – tekintet nélkül társadalmi állására, műveltségére s vagyoni viszonyaira – használ, sőt amelyet életszükségletek ésszerű és célszerű kielégítése végett rendszeresen, vagy időnkint használnia kell.”⁵²

A Szegedi Kir. Ítéletábla B.I.1047/1941-10. számú ítéletében kifejtett jogi álláspont szerint a mazsolaszőlő nem minősült közszükségleti cikknek, „hanem csupán élvezeti cikknek, mert az átlag fogyasztásnak nem tárgya a rendes életszükségletek kielégítése végett e cikkre szükség nincs, annak használata tehát még a műveltebb osztályok fokozottabb igényeit is figyelembe véve a közönséges szükségletek mértékét meg haladja.”⁵³

Az ítéletábla jogi álláspontja szerint annál kevésbé vonható a mazsola a közszükségleti cikkek fogalmi körébe, mert az önálló fogyasztás tárgyát nem képezte, „hanem csupán járulékos s nem nélkülözhetetlen alkatrészül szolgál oly kizárólag csemege-számba menő élelmi cikkek előállításánál, melyek maguk is csupán mint fényűzési cikkek jöhetnek figyelembe. Minthogy pedig a vád tárgyává tett bűncselekmény elkövetési

⁵¹ MNL. CSCSML. 1943/VII. 1. B.III.6077/1942/3.

⁵² MNL. CSCSML. 1943/VII. 1. B.III.6077/1942/3.

⁵³ MNL. CSCSML. 1943/VII. 1. B.III.6077/1942/3.

*tárgyát kizárólag közszükségleti cikk képezheti,- a mazsola pedig ilyennek nem tekinthető – így az árdrágító visszaélés bűncselekményének e fontos tényálladáki eleme hiányzik”.*⁵⁴

Az ítéletábra az ügyben bejelentett semmisségi panaszt az alábbi indokokra hivatkozva elutasította. Az ügyész jogorvoslatához a főügyész hozzájárult, amelyet azzal indokolt, hogy a mindennapi életben az élelmezésre használt mazsolaszőlő közszükségleti cikk és téves az első fokon eljáró bíróságnak az a megállapítása, hogy a mazsola élvezeti cikk lenne.

Az ítéletábra a panaszt alaptalannak találta, *„ugyanis a közszükségleti cikknek nem tekinthető az, ami nem a mindennapi életben adódó és általánosnak mondható szükségérzetet, hanem ennek színvonalát és mértékét meghaladó élvezetet és kivételes igényeket elégít ki.”*⁵⁵ Ezért helyesen döntött az uzsorabíróság, amikor a vádlottakat felmentette azon az alapon, hogy cselekményük nem valósítja meg az 1920:XV. tc. 1. § 2., 4. és 5. pontjaiba ütköző árdrágító visszaélés bűncselekményét, mert annak tárgya csak közszükségleti cikk lehetett.

Az ügyben a Kúria is döntött és a perorvoslatot elutasította az alábbi indokok alapján. A koronaügyész nem fogadta el a szegedi uzsorabíróságnak és a szegedi ítéletábrának azt a megállapítását, hogy a mazsola nem közszükségleti cikk. A jogegységi tanács megítélése szerint azonban ebben az esetben nem volt perorvoslatra okot szolgáltatató törvénysértés.

A szegedi uzsorabíróság és az ítéletábra a mazsolaszőlőt azért rekesztette ki a közszükségleti cikknek a bírói gyakorlatban (B.H.T. VI.k. 685. sz. E.H.) kialakult fogalmi köréből, *„mert a mazsolaszőlő nem a mindennapi életben adódó és általánosnak mondható szükségletet, hanem ennek színvonalát és mértékét meghaladó élvezetet és kivételes igényeket elégít ki. Viszont a koronaügyész véleménye szerint a mazsolaszőlő azért közszükségleti cikk, mert rendes körülmények között élő ember táplálkozására szolgál és a közfelfogás szerint nem tekinthető fényűzési, vagyis a kiváltságos vagyoni helyzetben lévő embereknek kizárólag élvezeti céljával szolgáló cikknek.”*⁵⁶

A koronaügyész véleménye szerint a két bíróság csak abban tévedett, hogy a mazsolaszőlőnek az emberi táplálkozás terén kisebb jelentőséget tulajdonított, mint amilyen valójában volt. A koronaügyész voltaképpen nem elvi törvénysértést vitatott, hanem az adott esetben a bírói felismerést tartotta tévesnek és a tények jogi értékelését hibáztatta, *„ami mind a bírói mérlegelés szabadságának körébe tartozik és jogegységi perorvoslat tárgya nem lehet.”*⁵⁷

1.3.5. Árdrágító visszaélés rézgálicutalványokkal

A szegedi uzsorabíróság bírója az árdrágító visszaélés büntette miatt Liliom K. vádlottat az 1920:XV. tc. 1. §. 1. bekezdés 1., 4. és 6. pontjába ütköző, az 1920:XXVI. tc. 8. §-a szerint minősülő folytatólagosan elkövetett árdrágító visszaélés büntetében bűnösnek találta és a vádlottat az 1920:XV. tc. 1. §. 2. bekezdés és az 1940:XVIII. tc. 9. §. 1. bekezdés alapján a Btk. 92. §-nak alkalmazásával tíz hónap börtönre mint főbüntetésre, három évi hivatalvesztésre és politikai jogai gyakorlatának ugyanilyen tartamú felfüg-

⁵⁴ MNL. CSCSML. 1943/VII. 1. B.III.6077/1942/3.

⁵⁵ MNL. CSCSML. 1943/VII. 1. B.I.265/1943/6.

⁵⁶ MNL. CSCSML. 1943/VII. 1. B.I.3395/1943/10.

⁵⁷ MNL. CSCSML. 1943/VII. 1. B.I.3395/1943/10.

gesztésére, továbbá a II. Bn. 3. §. 2. bekezdése alapján 3000 pengő pénzbüntetésre mint mellékbüntetésre ítélte.

A bíróság a bizonyítási eljárást Liliom K. vádlott beismerő vallomása, a kihallgatott tanuk vallomása, valamint az orvosszakértők szakvéleménye és az 59406/1942. K. K. számú rendeletben foglaltak alapján folyatta le.

„A mostani háborús időkben a rézgálic csak nagyon korlátolt mennyiségben állván a fogyasztás részére rendelkezésre, ezért annak forgalmát a kormányhatóság rendelettel szabályozta éspedig úgy, hogy az csak a közigazgatósági hatóságok által az érdekelteknek kiosztott u.n. utalványok ellenében vásárolható.”⁵⁸ Az érdekelt gazdák szőlő és gyümölcsös ingatlanuk után kataszteri holdanként 12 kg rézgálic vásárlására jogosító utalványt kaptak 1942-ben. Ez a 12 kg rézgálic azonban a szőlőnek több alkalommal történő permetezéséhez nem elegendő, ezért a gazdák minden áron igyekeztek azt akár a feketepiacon is megszerezni. A vádlott vallomása szerint tudott arról, hogy rézgálicutalványokat kg-ként 8-10 pengőért lehetett vásárolni. Mivel vádlottnak szüksége volt a művelése alatt álló és a gyermekei tulajdonát képező kb. öt kataszteri holdnyi szőlő permetezéséhez rézgálicra, felkereste barátját, Vezér Ernő városi tisztviselőt, aki többek között ugyancsak rézgálic utalványokkal elkövetett visszaélés miatt előzetes letartóztatásban volt. Nem mellesleg ez a személy Szeged városnál a rézgálicutalványokat kezelte. Első alkalommal 50 kg-ról szóló utalványt kapott, de azért pénzt nem fizetett, hanem ellenszolgáltatásul azt kérte Vezér E., hogy küldjön neki „egyet-mást, ami kikerül a házból”⁵⁹. Vádlott ekkor három pár csirkét, burgonyát és tojást adott Vezérnek.

Ezt követően a szőlősgazdák unszolására ismételten kért rézgálicutalványt és összesen kapott is mintegy 7-8 mm vásárlására jogosító utalványt, amelyeket pénz és más ellenszolgáltatásért adott el a gazdáknak, részben pedig saját céljaira használt fel. A vádlott állítása szerint soha nem fizetett pénzt Vezérnek, *„hanem félig hízott libát, 50 drb. tojást, egyszer 9 pár, máskor ismeretlen mennyiségű csirkét, többször kosár burgonyát, két ízben 25-25 liter bort stbit szállított díjmentesen annak lakására.”⁶⁰*

A vádlottnak Szegeden vendéglője volt abban a házban, ami a felesége nevében volt, amelynek havi jövedelme legalább 300-400, értéke 5-10.000 pengő lehetett. Ezenkívül a vádlott számadási kötelezettség nélkül kezelte kiskorú gyermekei nevében álló öt kataszteri hold nagyságú szőlőbirtokot, amelynek terméséből a szüretet követően 25 hl. bort készített.

A vádlott beismerte, hogy a Vezértől szerzett rézgálicutalványok, illetve az általa megvásárolt rézgálic kapcsán az alábbi adásvételeket megkötötte.

Papp J.-nek átadott 50 és 100 kg-ról szóló rézgálicutalványt, amelynek ellenében elengedte a vádlottnak 1925. évtől használatra adott nyolc db 6-7 hl-es hordó évi kb. 150 pengő használati díjat.

Ördög G.-nak adott 50 és 50 kg-ról szóló utalványt, amelynek ellenében több alkalommal nagyobb értékű teherfuvarozást végzett a vádlott részére Szegedről Lengyelkápólnára és vissza. Farkas Antalnak eladott egy alkalommal 100 kg-ról szóló utalványt, kg-ként 5 pengőért, máskor 75 kg-ot, kg-ként 4 pengőért, összesen 600 pengőért. Csucs I.-nek 50 kg értékű utalványt adott el kg-ként 5 pengőért, összesen 100 pengő értékben. Felhő Szilveszternének 10 kg rézgálicot adott természetben, amiért az illető öt napon át dolgozott vádlott szőlőjében. Nográdi J.-nek eladott 21 kg-ról szóló utalványt, kg-ként 6 pengőért, összesen 105 pengőért. Zombori J.-nek 50 kg-ról szóló utalványt kg-ként 4 pengőért, összesen 200 pengőért. Korom N.-nak 20 kg-ról szóló utalványt, amiért a

⁵⁸ MNL. CSCSML. 1943/VII. 1. B.III.6093/1942/8.

⁵⁹ MNL. CSCSML. 1943/VII. 1. B.III.6093/1942/8.

⁶⁰ MNL. CSCSML. 1943/VII. 1. B.III.6093/1942/8.

vádlott fáradt olajt kapott. Jójárt J.-nak eladott egyszer 27 kg, majd 70 kg rézgálicot termézetben kg-ként, az elsőt 7 pengő 90 fillérért, a másodikat 6 pengő 40 fillérért, összesen 661 pengő 30 fillérért.

Az 59.406/1942. K. M. számú rendelet 3. §-a szerint a 98-99 %-os kristályos réz-szulfátot tartalmazó nagykristályos rézgálic legmagasabb viszonteladói ára kg-ként 1 pengő 90 fillér lehetett.

Az ítéletből az is kiderült, hogy a vádlott beismerte bűnösségét és azzal védekezett, hogy a rézgálicnak, illetve az utalványoknak pénz és más ellenérték mellett történő árusítására az vitte rá, „*hogy sok csapás érte, így 7. év előtt felesége méhen kívüli terhességben volt beteg, ugyanakkor leánya lúgkőoldatot ivott, s ezek sok költséggel jártak*”.⁶¹

A bíróság vádlott védekezését nem fogadta el, „*mert saját bevallása szerint jóformájú vendéglője, feleségének értékes ház, gyermekeinek szőlő föld – ingatlana van, melyek jövedelmét vádlott használja fel s így szorultságra nem hivatkozhat. Ellenkezőleg súlyosan esik terhére az, hogy nagy jövedelme és jelentős családi vagyoni dacára a mai nehéz gazdasági viszonyok mellett vállalkozott oly közszükségleti cikkel való üzérkedésre, melynek a felhasználására jogosult gazdától történt elvonása által az ország közgazdasági érdekét nagymértékű károsodásnak tette ki, mely cselekményét a nagy kitartásra, kétségtelenül az üzérkedéssel járó anyagi haszonszerzésből követte el.*”⁶²

A rézgálicot általában élelmiszer előállítás végett a szőlő- és a gyümölcsfélék permetezésére használták a kis- és nagygazdaságokban egyaránt, amelynek következtében a rézgálic közszükségleti cikknek minősült.

Vádlott a legtöbb esetben nem magát a rézgálicot, hanem annak vásárlására jogosító utalványokat árusította. Mivel a rézgálicot utalvány nélkül nem lehetett beszerezni, így a forgalomban az utalványok magát a rézgálicot testesítették meg, „*ezért a bíróság jogi álláspontja az, hogy amikor a vádlott az utalványokat pénz stb. ellenszolgáltatásért árusította, ezen ténykedésével magát a rézgálicot, mint közszükségleti cikket drágította meg, mert a vásárlók az utalványért fizetett 4-5 P.-vel drágábban jutottak rézgálichoz.*”⁶³

Vádlottnak e cselekményével az árdragító visszaélést valósította meg, „*mivel rézgálic árusítására ipar-engedélye nem volt, így cselekménye a hivatkozott törvényhely 4. pontjába is ütközik azáltal, hogy a rézgálic, mint közszükségleti cikk árát nem szükséges közbeső kereskedéssel árdragította, végül mert a vonatkozó miniszteri rendeletek megszegésével szerzett be nyerészkedés céljából rézgálicot, illetve utalványt: ezért cselekménye az Á.T. 1. §. 6. p.-ba is ütközik, miért is a bíróság vádlottnak a hivatkozott törvényhely 1. 4. és 6. pontjába ütköző árdragító visszaélésben való bűnösségét állapította meg.*”⁶⁴

Az ún. „*üzérkedő*” cselekményt hosszabb időn át folytatta a vádlott és nagy tételben. Ebből nyilvánvaló volt a bíróság számára az is, hogy cselekményét keresetszerzés-ként, ismétlési szándékkal követte el, amelynek következtében az üzletszerű cselekmény az 1920:XXVI. tc. 8. §-a szerint büntettnak minősült.

A büntetés mértékének kiszabásánál súlyosító körülménynek értékelte a bíróság, hogy a vádlott cselekményét szintén háborús időben követte el, enyhítő körülményként pedig azt, hogy beismerte cselekményét, a büntetlen előéletét és családi állapotát. A vádlott vagyoni viszonyaira tekintettel határozta meg a bíróság a pénzbüntetés mértékét.

A bíróság elrendelte a vádlott elmeállapotának törvényszéki orvosszakértők által történő megvizsgálását is. Az orvosszakértők szakvéleménye szerint a „*vádlott szabad*

⁶¹ MNL. CSCSML. 1943/VII. 1. B.III.6093/1942/8.

⁶² MNL. CSCSML. 1943/VII. 1. B.III.6093/1942/8.

⁶³ MNL. CSCSML. 1943/VII. 1. B.III.6093/1942/8.

⁶⁴ MNL. CSCSML. 1943/VII. 1. B.III.6093/1942/8.

akarátának elhatározó képességében semmiféle- betegség által korlátozva nincsen s a cselekmény elkövetésekor is teljesen ép és egészséges volt.”⁶⁵

Tekintettel arra, hogy az „árdrágító bűncselekmények az utóbbi időben igen elszaporodtak. Ezért a bíróság elrettentésül elrendelte az 1920:XVII. tc. 7. §-ban foglalt rendelkezés alapján azt, hogy vádlott az ítélet jogerőre emelkedése után saját költségén a Szegeden megjelenő „Délmagyarország” című napilapban egyszer tétesse közzé.”⁶⁶

Az ügyész természetesen a büntetés súlyosítása, a vádlott és védője a bűncselekmény minősítése miatt és a büntetés enyhítése végett semmisségi panasz nyújtott be a Szegedi Kir. Ítéletáblához.

Az uzorabíróság ítéletének a pénz mint mellékbüntetés kiszabásáról rendelkező részét a vádlott semmisségi panasz folytán a 7070/1941. M. E. számú rendelet 5. §-ának 2. bekezdésében foglalt semmisségi okból megsemmisítette és a vádlottra kiszabott pénz mint mellékbüntetés összegét 1000 pengőben állapította meg. Az uzorabíróság ítéletének egyéb büntetést kiszabó rendelkezéseit nem változtatta meg. A bejelentett egyéb semmisségi panaszokat az ítéletábla elutasította a következő indokok alapján.

A védelem a panasz jogalapját abban vélte felfedezni, hogy a vádlott egy eset kivételével nem rézgálicot, hanem csupán utalványokat árusított, „ez utóbbi pedig a rézgáliccal, egy tekintet alá eső közszükségleti cikknek nem tekinthető. Minthogy továbbá a vádlott cselekményét nem megélhetési forrásként követte el, ennél fogva vele szemben az üzletszerűség sem volna megállapítható, hanem cselekvősege egy esetben ártúllépés vétségnek, a többi esetekben pedig csupán kihágásnak megállapítására lehet alkalmas.”⁶⁷

Az ítéletábla az uzorabíróság részéről megállapított tényállást valóban fogadta el. E tényállásból helyesen vont le az uzorabíróság a bűncselekmény minősítésére vonatkozó következtetését.

„Minthogy a közszükségleti cikket képező rézgálic kizárólag hatósági utalvány alapján szerezhető be, ennél fogva az elsőbíróság által is helyesen kifejtett okokból az ilyen utalványt magával a közszükségleti cikkel egy tekintet alá esőnek kell venni.”⁶⁸ Közömbös volt a vádlott bűnössége szempontjából az a körülmény, hogy a vádlott közvetlenül rézgáliccal, avagy az annak beszerzésére jogosító utalvánnyal üzérkedett-e árdrágító módon.

Ugyancsak tévedés nélkül minősítette az uzorabíróság a vádlott cselekedetét üzletszerű ártúllépésnek, mert a részéről „folyamatosan történt többszöri ártúllépésben a kir. ítéletábla is kétségtelenül felismerte azt az ismétlési szándékot, amely az üzletszerűségnek a legfőbb ismertető jele.”⁶⁹ Az üzletszerűség megállapításához az is elegendő volt, ha a vádlott az ártúllépést ismételt szándékkal, részben keresetforrásként folytatta. Márpedig a vádlott maga is beismerte, hogy az üzérkedéssel jövedelmét kívánta növelni és azzal kb. 1200 pengőre tett szert. A bűncselekmény minősítése a bíróság szerint megfelelt az anyagi jogszabályoknak.

A büntetés kiszabását vizsgálva az ítéletábla az az uzorabíróság által megvizsgált és elfogadott bűnösségi körülményeket a maga részéről is elfogadta és ezek mérlegelése mellett úgy találta, hogy a törvényszerűen alkalmazott Btk. 92. §-ának keretei között kiszabott főbüntetés a vádlott alanyi és tárgyi bűnösségével arányos, így annak sem súlyosítására, sem pedig enyhítésére törvényes alap nincs.

⁶⁵ MNL. CSCSML. 1943/VII. 1. B.III.6093/1942/8.

⁶⁶ MNL. CSCSML. 1943/VII. 1. B.III.6093/1942/8.

⁶⁷ MNL. CSCSML. 1943/VII. 1. B.II.386/1943/11.

⁶⁸ MNL. CSCSML. 1943/VII. 1. B.II.386/1943/11.

⁶⁹ MNL. CSCSML. 1943/VII. 1. B.II.386/1943/11.

A kiszabott pénz, mint mellékbüntetés összegét azonban az alanyi és a tárgyi bűnösséghez, mint pedig a vádlott vagyoni viszonyaihoz képest túlzó mértékűnek találta, amelyre tekintettel Bpn. 33. §-ának első bekezdése értelmében megsemmisítette és leszállította.⁷⁰

2. A minisztertanácsi előterjesztések

A minisztertanács 1929. április 5-én határozta el a javaslat elkészítését.⁷¹ A minisztertanács úgy határozott, hogy felkéri az igazságügyi és a kereskedelemügyi minisztert, „*hogy a kartellek szabályozása tárgyában egy törvényjavaslatot készítsenek és ezen törvényjavaslatot bocsássák azután előzetesen a kereskedelemügyi miniszter úr által összehívandó ankét elé.*”⁷² A kartellek szabályozásnak szükségessége szintén felmerült a minisztertanács 1929. április 5-én tartott ülésén is, ahol az igazságügyi miniszter megbízást kapott a kartelltvény elkészítésére, a közgazdasági miniszter pedig a kodifikációs anyag összegyűjtésére, hogy „*a kartelkérdés gazdasági szempontból való teljes megvilágításban álljon az igazságminisztérium törvényelőkészítő osztálya előtt.*”⁷³

3. A Magyar Jogászegylet véleménye a kartellek kapcsán

A kartelltvény elfogadását jelentős szakmai vita előzte meg. A Magyar Jogászegylet Gazdaságjogi Intézetének 1929 májusában tartott ülésén a kartellkérdés szabályozása kapcsán báró Korányi Frigyes a következő szavakkal jellemezte a kialakult helyzetet. „*Ebben a háború utáni zűrzavarban higgadt elmével, teljes tisztánlátással szétbontani az okoknak s okozatoknak szövevényeit; felismerni a gazdasági élet egyes funkcióinak vagy egyes üzleti kombinációknak valóságos kihatásait, a szabályozás szükségességét s helyes mértékét, a törvényhozói vagy kormányzati belemélyülés valódi előnyeit vagy veszélyeit: csak a gyakorlati élet legkiválóbb ismerőinek s aktív tényezőinek hozzászólásával lehet.*”⁷⁴ Mi is a kartellkérdés? Gazdasági vagy jogi probléma, vagy mindkettő? A szabályozás szükségességét megértjük, ha e kérdésekre választ találunk.

Kuncz Ödön véleménye szerint a kartell elsősorban gazdaságpolitikai probléma, a jognak csak a gazdaságpolitikai célok eléréséhez szükséges legmegfelelőbb eszközöket kell kiválasztania. Álláspontját a következőképpen fogalmazta meg: „*más feladatot nem tűzhetünk magunk elé, minthogy a gazdasági élet kimeríthetetlen fantáziájának ezt a nálunk még gyermekkorát élő reményteljes újszülöttjét minden különösebb baj és zökkenő nélkül bocsássák be az alkotmány sáncái közé.*”⁷⁵ Kuncz szerint a problémát nem lehet

⁷⁰ A szegedi szőlőtermesztés történetéhez: MÓD László: *Érdekességek a szegedi szőlő- és bortermelés múltjából*: <http://szegedfolyoirat.sk-szeged.hu> (Letöltés időpontja: 2020. 04. 08.)

⁷¹ TUNYOGI, 1931. 54. p.

⁷² Minisztertanácsi jegyzőkönyv. (továbbiakban: Mtkv.) 1925. szeptember 05. 12. pont. Forrás: <http://adatbazisokonline.hu/adatbazis/minisztertanacsi-jegyzokonyvek-1867-1944> (Letöltés időpontja: 2019. 08. 30.)

⁷³ Mtkv. 1929. április 05. 3. sz. Az 1930. november 13-án, december 11-én és 1931. január 16-án tartott minisztertanácsi ülésekről nem maradt fenn hitelesített jegyzőkönyv, csak feljegyzés, amiből azonban kiderül, hogy a kartellek szabályozása napirenden volt. Forrás: <http://adatbazisokonline.hu/adatbazis/minisztertanacsi-jegyzokonyvek-1867-1944> (Letöltés időpontja: 2019. 08. 30.)

⁷⁴ *A kartel, A magyar Jogászegylet Gazdaságjogi Intézetének 1929. évi május hó 8-án, 14-én és 16-án tartott vitája*, Magyar Jogászegylet, Budapest, 1930. 4. p.

⁷⁵ *A kartel*, 1930. 19. p.

ügy kezelni, vagyis a kartelltörvényt előkészíteni, hogy a német, a norvég, a kanadai vagy az észak amerikai Sherman Act-et a magyar jogrendszerbe egyszerűen átültetjük.⁷⁶

A szabad verseny jelentős korlátozások ment keresztül, amelynek következtében az állam feladata, hogy a közérdek védelme érdekében mindent megtegyen, a szerződési- és versenyszabadság érdekében hatékonyan fellépjen. A kodifikáció során először is azt kellett eldönteni, hogy a kartellek szabályozásához, hogyan viszonyul a jogalkotó. A kartellekre lehet úgy is tekinteni, hogy azok a gazdasági élet konszolidációját és fejlődését akadályozó szerveződések, ami azt eredményezné, hogy a magyar szabályozás követte volna a kanadai vagy észak amerikai kartellelles irányzatot és a régi magyar bírói gyakorlatot, ami alapján a kartellmozgalmat fel kell számolni. Ezzel szemben a törvényjavaslat esetében lehetőség volt annak az álláspontnak az elfogadására, hogy a kartell a korabeli gazdasági helyzetben szükséges, sőt egyenesen nélkülözhetetlen jogi eszköz az árak megfelelő szinten tartása érdekében.

Felmerült a kérdés, hogy kell-e ennek az új gazdasági-jogi jelenségnek külön jogi formát adni? A magyar kartellproblémát külön törvényben kell-e rendezni, szükséges-e az egységes jogi szabályozás, vagy elégséges a bírói gyakorlatra bízni a probléma megoldását az érvényben lévő jogszabályok (pl. uzsora: 1920:V. tc., tisztességtelen verseny: 1923:V. tc.), az általános magánjog és a kereskedelmi jog szabályai alapján. A bíróságoknak e feladatára utal az MTJ 6. §-a is, amikor kimondja, hogy „*olyan jogkérdésekben, amelyeket törvény nem rendez, a bíróságok a hazai jog szellemének, a jog általános elveinek és tudomány megállapításainak figyelembevételével határoz.*”⁷⁷

Emellett meg kell találni a kartellek jogi szabályozásának formáját is, hiszen „*kakukk madár módjára, idegen fészekbe rakja tojásait.*”⁷⁸ Ez a fészek nem más, mint a magánjog, azon belül is a kereskedelmi jog. Erre vonatkozóan azonban a magyar kereskedelmi törvényünk nem nyújtott megfelelő jogi háttérrel.⁷⁹

A megoldásra váró másik kérdés az volt, hogy milyen eszközökkel igyekeznek a közgazgatási hatóság vagy a bíróság a kartell „*kinövésével – vagy, ha úgy tetszik gyermekkori betegségeivel – szemben védelmet adni?*”⁸⁰

E tekintetben a Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara választott bírósága és Jury-je által hozott döntések közvetlenül előmozdították a kartelltörvény kodifikációját. Ilyen volt az 1925/1738. ítélete, amelyben kimondta, hogy a kartell egymagában véve a szabad verseny megakadályozására irányuló szándék nélkül nem tisztességtelen. Egy másik esetben (1927/4235) a választott bíróság kimondta, hogy az üzleti nyílt versenyben és a gazdasági harcban a versenytársat megsemmisíteni nem szabad.⁸¹

Felmerült a vita során továbbá az is, hogy az állami beavatkozás milyen mértékű legyen a magánjogba, ami még alkalmas, hogy a kartellek monopolisztikus helyzetéből adódóan kialakított árdiktatúrával szemben a fogyasztókat hatékonyan védje. A kartelltörvény elfogadása előtt a bíróságok igyekeztek oltalmat biztosítani a fogyasztóknak, azáltal, hogy, ha egy kartellszerződés kapcsán a jóerkölcsbe ütköző magatartás felme-

⁷⁶ KUNCZ ÖDÖN: *A kartelltörvényjavaslat időszerűsége és célkitűzése*, in: Uő.: *Küzdelem a gazdasági jogért*, Dr. Kuncz Ödön összegyűjtött kisebb dolgozatai 25 éves tanári jubileuma alkalmából, Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, Budapest, 1939. 232-240. pp.

⁷⁷ *A kartel*, 1930. 33. p.

⁷⁸ *A kartel*, 1930. 23. p.

⁷⁹ *A kartel*, 1930. 24. p.

⁸⁰ *A Kartel*, 1930. 24. p.

⁸¹ *A kartel*, 1930. 28. p.

rült, akkor azt megsemmisítette.⁸² Ez tükröződött vissza a kartelltvény javaslatában is, amely részben az ún. kartellfelügyeleti szervek rendszeréről rendelkezett.

A kartellfelügyelet rendezése a közérdekkel állt szoros összefüggésben, amelynek következménye, hogy a kartellek felügyeletét is első sorban közjogi alapon kívánták szabályozni. A kartellszerződések megkötését engedélyezték. A megállapodás tartalmának megvizsgálása alapján lehetett kimondani, hogy egy kartellszerződés sértette a kartellmagánjog körébe tartozó jóérkölc követelményét, vagy éppen a közérdeket veszélyeztette, ami viszont már a kartellközjog szabályainak a megsértését jelentette. A kartellfelügyeleti szerveknek alapvetően ezt kellett vizsgálni az eljárás során.

4. A kartelljog előzményei a korabeli jogszabályokban

A kartelljog kodifikációja kapcsán meg kell említeni azokat a jogszabályokat, amelyek tartalmaztak olyan rendelkezéseket, amelyek a kartellszabályozás előzményeinek tekinthetők. Ilyen volt az 1879. évi kihágási törvény, amelynek 128. §-a a tulajdon elleni kihágások körében tilalmazta a nyilvános árverésen történő összebeszéléseket.⁸³ Dobrovics Károly megjegyezte, hogy a kartellek szabályozását inkább az 1884. évi ipartörvény 162. §-ában lehetett felfedezni, ami egyrészt a munkásokat védte attól, hogy az iparosok összebeszélése miatt kedvezőtlenebb munkafeltételek és munkabérek elfogadására kényszerüljenek, másrészt az iparosokat a munkások, illetve a segédek munkaszüneteltetése és bérmozgalma, a sztrájk ellen.⁸⁴ Az ipartörvény 53. §-ában azonban már kifejezett árszabályozást találhatunk a marhahús kapcsán.⁸⁵ Ezeket a szabályokat azonban nem tekinthetjük az átfogó kartelljogi szabályozásnak, hanem csak a jog sporadikus jelenségei voltak.⁸⁶

A szabályozás előzményeként külön meg kell említeni a kereskedelmi törvényünket, hiszen ez a jogterület volt az, ahol a kartelljog szabályozása kialakulhatott és gyökeret eresztetett a magyar magánjogban. A 1875:XXXVII. tc. 179. §-a kimondta, hogy melyek azok az ügyek, amelyekben a részvénytársaság közgyűlése határoz: „*oly cartell-*

⁸² *A kartel*, 1930. 30. p.

⁸³ 1879:XL. tc. 128. §. „*A ki összebeszélés, a nyereségben való osztozás vagy más jutalom vagy előny ígérete által, a nyilvános árverés eredményének meghiusítására vagy csökkentésére működik, úgyszintén, a ki ilyen célból nyereségi részt, jutalmat vagy előnyt elfogad: két hónapig terjedhető elzárással és háromszáz forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.*” Erre hivatkozik: *Indokolás „a gazdasági versenyt szabályzó megállapodásokról”* szóló törvényjavaslathoz, (továbbiakban: A törvényjavaslat indokolása) in: Az 1927. évi január hó 25-ére összehívott országgyűlés nyomtatványai, Képviselőházi irományok, 23. kötet, Pesti Könyvnyomda Részvénytársaság, Budapest, 1931. 231. p.

⁸⁴ 1884:XVII. tc. 162. §. „*Összebeszélések, melyekkel az iparosok azt célozzák, hogy üzletük félbeszakítása, vagy a munkások, illetőleg segédek elbocsátása által, ezeknek terhesebb munkafeltételeket szabjanak, különösen azoknak bérüket leszállítsák; vagy melyekkel a munkások, illetőleg segédek oda törekszenek, hogy közös munkaszünetelés által a munkaadókat magasabb bér megadására kényszerítsék, s általában tőlük jobb munkafeltételeket csikarjanak ki; úgyszintén mindazon egyezmények, melyek által azoknak támogatása czéloztatik, a kik az érintett összebeszélések mellett megmaradnak, vagy azoknak károsítása, a kik azokkal szakítanak, jogérvénynyel nem bírnak.*” DOBROVIC, 1934. 14. p. *A törvényjavaslat indokolása*, 231. p.

⁸⁵ 1884:XVII. tc. 53. §. „*Azon esetben, ha a husmérés szabad gyakorlása mellett egyes községeknek marhahússal való ellátása állandóan biztosítható nem volna, jogában áll a másodfoku iparhatóságnak ily községek kívánságára azokat illetőleg esetről-esetre a szerzett jogok épségben tartásával külön intézkedéseket tenni. Ily intézkedések az elsőfoku iparhatóság és a kereskedelmi és iparkamara meghallgatása után következő elvek alapján teendők: a) a marhahusmérés szabad gyakorlása megszűnik és ezen ipar számhoz köttetik; b) a marhahús ára időnként szabályoztatik; c) a marhahusmérés rendes kezelése az iparhatóság által ellenőriztetik. Az iparhatóságnak az a) és b) pontokra vonatkozó intézkedései az illető község bármely polgára által felelbevezethetők.*”

⁸⁶ DOBROVIC, 1934. 15. p.

szerveződések megkötése, melyek minden társasági ügyletnek közös haszonra vezetését célozzák”. Azt biztosan ki lehet jelenten, hogy a kereskedelmi törvény célja nem a 20. századi kartelljog értelmében szövetkezésnek tekintett szervezeti szabályozása volt. „A Kt javaslatának tárgyalására összehívott értekezlet jegyzőkönyve emlékszik meg erről s ebből kiünnöleg az új részvények kibocsátására irányuló tilalom kijátszásának meggátálása lebegett a törvényalkotók előtt; az t. i., hogy teljesen be nem fizetett részvénytőke esetén új részvénytársaság alakításával, amelyek kölcsönösen kicserélik részvényeiket s ezzel vagyonalapjukat kölcsönösen átruházzák, ne lehessen a törvényt megkerülni.”⁸⁷

A Kt. e rendelkezése a kartell törvény elfogadását követően is hatályban maradt, ami azt jelentette, hogy létrejöhetett volna olyan nyereségkontingentáló kartell, amelyben részvénytársaságok vesznek részt, így szükség esetén alkalmazni kell az említett rendelkezést.⁸⁸

5. Javaslatok és tervezetek a kartelljog kodifikációja kapcsán

Hegedűs Sándor kereskedelemügyi miniszter 1900-ban Ráth Zoltán kassai jogakadémiai tanárt bízta meg egy tanulmány elkészítésével a kartellek szabályozása kapcsán, amelynek célja a jövőbeli kodifikáció előmozdítása volt. A tanulmány első része elméleti és történeti megalapozását jelentette a témának. Megpróbálta a kartell fogalmát meghatározni és kiemelte, hogy a kartell egy olyan szerződés, ami „a verseny mérséklésére vagy teljes kizárására” irányul.⁸⁹ A tanulmányban az is említésre került, hogy az 1867. évi kiegyezést követően jelentősen megváltoztak a gazdasági körülmények az Ausztria és Magyarország közötti vámunió miatt. Nem volt olyan magyar kartell, amelynek ne lett volna szoros kapcsolata a hozzá hasonló osztrák kartellel. A szerző végezetül a hazai törvényhozás feladatát határozta meg, különös tekintettel a kartellek nyilvántartására és állami ellenőrzésére. A közjogi szabályozás mellett a magánjogi problémákat is ismertette.⁹⁰

A kartelljog szabályozásának következő lépése, hogy Mandel Pál elkészített egy törvényjavaslatot a századfordulón, amelyre a későbbi kartell törvény indokolása is hivatkozik. A törvényjavaslat tényleges szövegét követően Mandel Pál külön is foglalkozott a szabályozás irányelveivel és a kartellek általános bemutatásával.⁹¹ A javaslat alapelvei voltak: a szerződéskötési szabadság, a kormányzati ellenőrzés, a kártérítés és a magánjogi elvek és szabályok alkalmazása a kartelljogban.⁹² Mandel Pál szerint a „tervezet azon álláspontból indul ki, hogy éppen iparunk fejlesztésének egyik nélkülözhetetlen kelléke a kartell-törvénynek megalkotása.”⁹³

6. A kartell törvény országgyűlési vitája

A gazdasági versenyt szabályzó megállapodásokról szóló ún. kartell törvény miniszteri indokolása kiemelte, hogy a törvény megalkotása azért szükséges, mert az „életviszo-

⁸⁷ Uo. 15., Erre hivatkozik: *A törvényjavaslat indokolása*, 231. p.

⁸⁸ DOBROVIC, 1934. 15. p., HOMOKI-NAGY MÁRIA: *Megjegyzések a kartellmagánjog történetéhez*, Verseny-tükör, Különszám II., (12) 2016. 41. p.

⁸⁹ STIPTA, 2016. 54. p.

⁹⁰ Uo. 55. p.

⁹¹ Uo. 56. p.

⁹² MANDEL PÁL: *A kartell-törvényjavaslat tervezete és a német jogászyűlés*, Jogtudományi Közlöny, (39) 1904/39. 321. p.

⁹³ MANDEL PÁL: *A kartell-törvény tervezetéhez*, Jogtudományi Közlöny, (39) 1904/46. 378. p.

nyok változása, a gazdasági életben pedig különösen a termelés és a közlekedés technikájának fejlődése, valamint a fogyasztás arányainak a változása minduntalan szükségessé teszi, hogy a szabadság és szervezettség viszonya a változott körülményekhez képest átalakuljon.”⁹⁴ Az általános indoklásban említésre került, hogy a 19. században megvalósult a polgári egyenjogúság, az ipar és a kereskedelem szabadsága. A közgazdasági elméletek körében előtérbe kerültek azok az irányzatok, amelyek a szabad versenyt tartották a közjólet alapjának. A törvényjavaslat elfogadása során a kartellmegállapodások megítélését jelentősen meghatározta az a korabeli felismerés, hogy a kartelleknek lehetnek pozitív hatásai is a gazdasági életre. A 19. század végén jelentkező túltermelés a gazdaság egyes területei vonatkozásában jelentős mértékű árcsökkenést eredményezett, amelynek az lett a következménye, hogy a vállalkozások veszteségesé váltak, a gazdasági válság rohamosan csökkentette az áruk keresletét, ami pedig szoros összefüggésben állt a munkaerőpiaci változásokkal. „A külső körülmények ilyen hatalmas arányú fordulatai közben az államhatalom nem nélkülözhetett egyetlen szervező társadalmi erőt sem és megértéssel kellett fogadnia a vállalkozóknak olyan tömörüléseit, amelyek a gazdasági élet egyensúlyozottabb fejlődését elősegítették.”⁹⁵ A törvény megalkotásának legfontosabb célja az volt, hogy megszüntesse a joghézagot és a jogbizonytalanságot a kartelljogban.

Az indoklás hivatkozott az első világháborúra és az azt követő nemzetközi viszonyok alakulására, amelyek hatással voltak a magyar gazdaságra is. A gazdasági bizonytalanság lehetőséget teremtett az árspekulációra, amelynek egyik kihasználási formája a kartellek voltak.

A gazdasági versenyt szabályzó megállapodásokról szóló javaslatot 1931. január 23-án terjesztette a tisztelt Ház elé Csák Károly előadó, miután azt az igazságügyi, valamint a közgazdasági és közlekedésügyi bizottság letárgyalta.⁹⁶ A következő ülésnapon kezdődött meg az a vita, ahol az előadó részletesen bemutatta, hogy miért is kell szabályozni a kartellizációt.

Véleménye szerint a kartellkérdés elsősorban gazdasági probléma. A gazdasági alapelveket kell meghatározni, amelyet követően a jogász feladata a jogi eszköz- és normarendszer felállítását. Ezt „a javaslatot – sajtóban és általában – kartelljavaslatnak mondják. Ez az elnevezés tulajdonképpen nem fedti a javaslat tartalmát, sem pedig célkitűzését. Sokkal jobban fedti azt a hivatalos cím, mert hiszen a törvényjavaslat a kartellkérdést megoldani nem akarja, nem is tudja. Természetesen foglalkoznia kell azonban előkérdésként az egész kartell-tendenciával, úgyszólván a közgazdasági élet minden jelenségével.”⁹⁷ Az előadó itt leginkább arra célzott, hogy a kartellmagánjog szabályozása háttérbe került a kartellközjoggal szemben. A javaslat a gazdasági életbe történő jelentős beavatkozást eredményezett. A régi közgazdasági elméletek megdőltek, vagy élet-halál harcot vívnak az új irányzatokkal, amelynek következtében a problémakör gazdaságfilozófiai oldala magyarázatot igényelt. A háborút követően kiéleződött a kartelleknek a gazdasági életre gyakorolt nyomasztó hatása, amelynek előzményei visszanyúlhatnak a kapitalizmusnak arra az időszakára, amikor a szabad verseny korlátlanul

⁹⁴ A törvényjavaslat indoklása, 229. p. A kodifikáció dogmatikai alapjait mutatja be: STIPTA ISTVÁN: *Az első magyar kartell-törvény (1931. évi XX. tc.) dogmatikai jellemzői*, in: Homoki-Nagy Mária (szerk.): *FORVM Acta Juridica et Politica*, Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Szeged, (5) 2015/1. 115-131. pp.

⁹⁵ A törvényjavaslat indoklása, 370. p.

⁹⁶ Az 1927. évi január hó 25-ére hirdetett országgyűlés képviselőházának naplója, 33. kötet, Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Részvénytársulat Könyvnyomdája, 1931. (továbbiakban: OKN.) 22. p., ANTAL TAMÁS: *Az Igazságügyi Minisztérium története (1867-1944), Fejezetek a polgári kor évtizedeiből*, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2018. 60. p.

⁹⁷ Csák Károly előadó beszéde: OKN. 44. p.

működhetett, hiszen „*csirájuk benne rejlik magában a kapitalizmus természetrajzában, kapitalisztikus termelési rendszerben; életfeltételeik, fejlődésük feltételei is ugyanazok. A kapitalizmusnak a szabad verseny oltalma alatt a technikai haladás szárnyain való kibontakozása, a nagyüzemek és a tőkekoncentráció hoztak létre világszerte egy olyan gyilkos versenyt, amelynek természetszerű következménye kellett, hogy legyen az a tendencia, amely a vállalatokra investált tőkének, valamint a dolgozó üzemi tőkének kockázatát akarta kizárni vagy legalábbis szűkebb térre szorítani és ezért a termelést megszervezni, azokat az organizációkat létrehozni, amelyeket a kartellek és hasonló célú alakulatok formájában ismerünk.*”⁹⁸ Csak Károly helyesen vonta le az előbb idézett, szinte már önellentmondásnak ható tényből azt a következtetést, hogy a kartelltendencia a szabad verseny teljes és korlátlan érvényesülésének a következménye. A nemzetgazdaságtan alapelve, hogy a szabad verseny a gazdasági életnek egyetlen olyan biztosítója, amelynek célja a közérdek szolgálata. Maga a korlátlan és „*gyilkos*” verseny pont ezt az értéket, elvet semmisítette meg, hiszen a szabad verseny túltermelést okozott, ami viszont termelési anarchiát eredményezett. A háborút követően az állam, de a vállalatok is kényszertársulásokkal igyekeztek biztosítani a termelés folytonosságát, amelynek egyik lehetséges formája épp a kartell, hiszen „*a kartellek a gazdasági élet szükséges, elkerülhetetlen, nem mellőzhető, onnét ki nem radirozható alakulatai.*”⁹⁹ Az előadó ezt azzal támasztotta alá, hogy az International Law Association és a Salzburger Juristentag is ezt az álláspontot képviselte.¹⁰⁰ A kartelleket nem lehetett a magánjog általános elvei alapján egyszerűen a jóerkölcsbe ütközőnek tekinteni és minden kartellszerződést érvénytelennek tekinteni. Ezt a Kúria 1911-ben hozott ítéletével támasztotta alá, amelyben kimondta, hogy pusztán csak a kartellszerződés megkötése önmagában véve még nem tekinthető jóerkölcsbe ütközőnek.¹⁰¹ A javaslat a kartellszabadság elvén állt, ami azt jelentette, hogy a kartellszerződéseket nem lehetett eleve jóerkölcsbe ütközőnek tekinteni. Ha ezt elfogadjuk, akkor felmerül a kérdés, hogy az állam hogyan viszonyuljon a kartellekhez. A kartellszabadság azt feltételezte, hogy az államnak csak akkor kell beavatkozni ebbe a kérdésbe, ha azt a közérdek és a közgazdaság indokolja. Azonban nem mindenki és nem minden ország támogatta a kartellek létrehozását, hanem épp ellenkezőleg, tilalmazni kívánták e gazdasági tömörüléseket. Csak Károly véleménye szerint az elmélet mellett vizsgálat tárgyává kell tenni a „*homo economicus*”, az emberi természetet, hiszen Európában is kialakult „*egy típus, egy olyan típus, amelynek a legközvetlenebb életcélja és életének legnagyobb érdeme a pénzcsinálás, ahogy az amerikai kifejezi: to make money, s az ilyen kérlelhetetlen 'money-maker' előtt nincsen közgazdasági érdek, az előtt nem is igen lebeg közcél, és egész mentalitása és lelkiélete úgy van berendezve, hogy csak egyetlen érdeket lát maga előtt: a vagyonszerzést.*”¹⁰²

Az előadó azt sem hallgatta el, hogy voltak olyan képviselők, aki egyáltalán nem támogatták, hogy a kartellek törvényi szinten szabályozásra kerüljenek, mert az akadályozza a termelés folytonosságát és biztonságát, magasabb keresetet biztosít a munkásoknak és megakadályozza a tőkekoncentrációt. Triantont követően különösen fontos lett

⁹⁸ OKN. 45. p.

⁹⁹ OKN. 46. p.

¹⁰⁰ A szabályozás nemzetközi előzményeihez: SZILÁGYI PÁL – TÓTH ANDRÁS: *A kartellszabályozás történeti fejlődése*, Versenyütkör, Különszám II., (12) 2016. 9-10. pp.

¹⁰¹ OKN. 46. p. A jóerkölcs fejlődéstörténetét ismertette: MENYHÁRD ATTILA: *A jóerkölcsbe ütköző szerződések*, Gondolat Kiadó, 2009. 71-81. pp., KRUSÓCZKI BENEC: *A jóerkölcs magánjogi megítélése a tisztességtelen verseny vonatkozásában*, in: Fejes Zsuzsanna – Lichtenstein András – Márki Dávid (szerk.): *Jog, erkölcs, kultúra: Értékdilemmák és identitások a jogrendszerben*. Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, Szeged, 2020. 75-86. pp.

¹⁰² OKN. 46. p.

az iparosodás előmozdítása, a „*régi klasszikus közgazdasági iskola úgy tanította, hogy a gazdasági élet törvényszerűsége féket vet minden túlhajtásnak, mert amikor valamely közület az egyes, vagy valamely organizáció a gazdasági hatalommal visszaél, abban a pillanatban kifízetődik a verseny, jönnek outsiders és megrendszabályozzák azt, aki a gazdasági hatalommal visszaél.*”¹⁰³ Magyarország helyzete teljesen más volt, mint az európai országoké, nem lehetett egyszerűen csak egy másik pl. német kartellrendeletet átvenni, recipiálni, hanem a törvényjavaslat rendelkezéseit a magyar viszonyok figyelembevételével kellett kialakítani, amihez „*egy pluszjelet kell tennünk és utána kell írunk, hogy: Trianon. Ebben a szerencsétlen helyzetben, amelyet Trianon teremtett, mi gazdaságilag szabadok vagyunk, azonban ez a szabadság annyira korlátozott és annyira lenyűgözőtt, hogy különösen közgazdasági vonatkozásában ez a szabadság*” kevesebbet ér „*mint az, amit elveszítettünk.*”¹⁰⁴

Meg kellett határozni, hogy mi az, ami megengedett és mi az ami már tilosnak minősül a kartelljogban, ami nem jelentett mást, mint a felügyelet és az ellenőrzés megszervezését a kartellek vonatkozásában. E tekintetben kiemelten fontos kérdés volt, hogy a prevención vagy a bírósági eljáráson legyen a hangsúly a javaslatban? A magyar törvényjavaslat a prevenciót támogatta és a kormányzati intézkedésekre fókuszált elsősorban, de ennek ellenére felállította a Kartellbíróságot arra az esetre, ha a közigazgatási intézkedések nem lennének eredményesek. Ennek lett az is a következménye, hogy a javaslat elsősorban a kartellközjogot, büntetőjogot és a hozzá kapcsolódó alaki jogot szabályozta. A Kartellbíróság vonatkozásában a törvényjavaslat csak az *actio publica*-t ismerte. A törvényjavaslat egy olyan időszakban született, amikor általános volt a kartellelles hangulat a társadalomban, „*hiszen a kartelltenencia árpolitikában, árdiktatúrában, monopolisztikus helyzetek teremtésében éli ki magát, tehát valakivel szemben áll és ez az árpolitika nagyon természetes, az egyik zsebnak használ, a másiknak árt.*”¹⁰⁵ Az előadó megjegyezte, hogy ez a helyzet még inkább kiéleződött a háborút követően. A javaslat nemcsak gazdasági, hanem szociális kérdéseket is felvetett. „*Ennek a kornak csak gyötrő gazdasági bajai és gondjai vannak. És hiába panaszkodunk mi a felett, hogy az ideálok elhomályosodtak, nagyon sok gondolat, amely minket egészen ifjú korunkban vezetett és lelkesített, ma már kihalóban van, vagy a mindennapi élet keserű gondjai között úgyszólván teljesen árnyképpé vált.*”¹⁰⁶ A társadalom nem elméleti, dogmatikai megoldásokat várt a jogalkotótól, hanem olyan jogszabályi rendelkezéseket, amelyek az emberek életére hatást gyakorolnak, „*vagyis magyarul mondvá, lesz-e olcsóbbodás, vagy sem?*”¹⁰⁷

Az állami beavatkozás szükségességét Baracs Marcell is kiemelte, mert véleménye szerint az 1921:XV. tc. 1. § 4 bekezdése ugyan *sui generis* bűncselekményként definiálta az árdragítás kapcsán az összebeszélést, ami azonban még sem érte el teljes mértékben célját, nem szabályozta a kartellek működését. Szükségesnek érezte a beavatkozást a fogyasztók hatékony védelmének megvalósítása, az árdragítás hatásának az államháztartásra gyakorolt hatása miatt is, mert a magas kartellárak nyomásztólag hatottak a közgazdaságra. Baracs a védővámok rendszerét alapvetően helyes és elfogadható megoldásként értékelte, de azt is hozzátette, hogy alkalmat teremtett a tisztességes nyereség feletti haszon elérésére, ami nem jelent mást a gyakorlatban, mint a magas árak kialakítását. Különösen

¹⁰³ OKN. 49. p.

¹⁰⁴ OKN. 50. p.

¹⁰⁵ OKN. 54. p. A Kartellbíróság felállításának és működésének történetéhez: SZABÓ ISTVÁN: *A kartellfelügyelet szervezete és hatásköre az 1931. XX. törvény cikk nyomán*, Versenyűtkör, Különszám II., (12) 2016. 64-84. pp., SZABÓ ISTVÁN: *Kartellbíróság (1931)*, Jogtörténeti Szemle, 2017/1-2. 111-118. pp.

¹⁰⁶ OKN. 55. p.

¹⁰⁷ OKN. 55. p.

az agrárszektor érezte meg a kartellizálódás következményét. „Ez a baráti kötelék, amely a kormányzat és nagytőke, tehát a nagyipar és kartellek között hosszú ideig zavartalanul fennállott, zavartalanul fennállana továbbra is, hanem jelent volna meg az agrárról, amely ezt a köteléket elnyisszantással fenyegette.”¹⁰⁸ A kormányzati intézkedések bevezetése különösen foglalkoztatta a képviselőt és ennek garanciáját a miniszteri felelősségben látta, de erre az országgyűlés korabeli összetétele miatt biztosítékot nem látott.¹⁰⁹

Farkas Elemér hozzászólásában kiemelte, hogy „indokolt a kartell akkor, ha védekező célzatú és nem lépi keresztül a jogos védekezés határait cselekedeteivel. Szerintem ugyanis a kartellek keletkezését az ipar védekezési és önfenntartási ösztöne sugallja. Igaz, hogy, ha erre a nagyon egyszerű és könnyen belátható álláspontra helyezkedem, akkor rögtön felmerül a másik igazság is, az, hogy a fogyasztó szorult helyzete sohasem lehet kényszerítő körülmény az ipar számára”.¹¹⁰ Véleménye szerint ebben a helyzetben a bíróságoknak kiemelkedő jelentőségük volt. Hivatkozta az MTJ 6. §-át, ami kimondta, hogy „olyan jogi kérdésekben, amelyeket a törvény nem rendez, a bíróság a hazai jog szellemének, a jog általános elveinek és a jogtudomány megállapításainak figyelembevételével határoz.”¹¹¹ A „kartellkinövésekkel” szemben ez a rendelkezés egy védekezés lehetőséget teremtett. Véleménye szerint a kartelljog kodifikációjának nem lehet a büntetőjogi „expedíció” a célja, hanem a polgári jogi szabályozás keretében kellett volna megtalálni a megfelelő eszközöket. A javaslatban a közrend és a közerkölcs védelme az elsődleges, amelyet maga a képviselő is támogatott, mert „ez valóban az egyetlen szempont, amelyet ha nem veszünk tekintetbe, akkor nincsen erkölcs, nincsen jogtudomány, de nincsen gazdasági haladás.”¹¹²

Egy külön javaslatot terjesztett be Popper Sándor, amelyet a kartelljavaslatot tárgyaló bizottság elnöke elvetett. Ebben a képviselő kiemelte, hogy a kartell az „olyan megállapodás, határozat, amely a javak termelését, forgalomba hozatalát, áralakulását, a kamat- és hitelviszonyokat, a munkásoknak, vagy alkalmazottaknak fizetendő béreket, ezek egyéb munkaviszonyait vagy más a gazdasági versenyt korlátozó vagy szabályzó tényeket létrehoz, fenntart vagy módosít”.¹¹³ A javaslat vonatkozásában hangsúlyozta, hogy az írásbeliségnek és a nyilvánosságnak érvényesülni kell. Popper szerint a vita tárgyává tett javaslat nem védte a munkást, a fogyasztót, a kartelltagot, nem terjedt ki a biztosítási és a bankkartellekre.

Végkövetkeztetésként megállapította, hogy a monopolkapitalizmus harcot folytat a fogyasztó és a munkások ellen azokon a területeken, ahol a kartell megerősödött. Véleménye szerint a kapitalizmusnak ez a fajtája, szemben a versenykapitalizmussal, diszparitást hozott létre a kereset és a megélhetés között. A kartellek ezt azért teheték meg, mert „az állam a legnagyobb kartell. [...] A kormány az, amely állandóan drágít.”¹¹⁴ Emiatt is tartotta szükségesnek a kartellek árdrágító visszaéléseit szabályozni Griger Miklós is. Egyet értett Kleinwächter azon kijelentésével, hogy a kartellek a „szükség gyermekei, Kinder der Not [...], amelyeket aranybölcsőben ringattak.”¹¹⁵ A tőke koncentrációjával kapcsolatban véleményét vallási megvilágításban is érzékeltette, hivatkozva Prohászka Ottokár érsekre. „Mivel a törvényjavaslat amaz evangéliumi, ama

¹⁰⁸ Baracs Marcell hozzászólása: OKN. 65. p.

¹⁰⁹ OKN. 69. p.

¹¹⁰ Farkas Elemér hozzászólása: OKN. 71. p.

¹¹¹ OKN. 71. p.

¹¹² OKN. 74. p.

¹¹³ Popper Sándor hozzászólása és javaslatának ismertetése: OKN. 77. p.

¹¹⁴ OKN. 81-82. p.

¹¹⁵ Griger Miklós hozzászólása: OKN. 105. p.

szociális gondolatnak jegyében született, hogy az államnak kötelessége a kicsit a nagy ellen, a dolgozó tömegeket a nagytőke kizsákmányolása ellen megvédeni, mivel e gondolat realizálása fegyvert ad a kormány kezébe, s végül mivel mint törvényhozónak módomban áll e fegyver használata dolgában a kormányt felelősségre is vonni.”¹¹⁶

7. A bíróságok jogfejlesztő szerepe

Az átfogó jogi szabályozás hiánya azt eredményezte, hogy a kartellek 19. és 20. századi megítélésében a bíróságoknak jelentős szerep jutott. *„Kétségtelen, hogy a judikatúrának ez a része meglehetősen általánosságban van tartva és nagyon elhanyagolt jogterület, ami egyébként érthető; még pedig azért, mert kartelügyekben a bíróságoknak nagyon kevés alkalmuk volt állást foglalni.”*¹¹⁷ Erre hivatkozott a törvényjavaslat miniszteri indoklása is. *„Amde bármely bíróság döntene is most a kartellek jogossága kérdésében, aligha tudna a mai jogi helyzetben bármelyik is olyan döntést hozni, amely mind jogi, mind közgazdasági helyesség szempontjából általános megnyugvást és elismerést vívhatna ki.”*¹¹⁸ A bíróságoknak a felek meghallgatása mellett szükség lett volna, hogy a kormányzati hatalom olyan testületet, vagy hatóságot állítson fel, amely szakvéleményével hozzájárul a peres ügyek hatékonyabb és szakszerűbb befejezéséhez. A kartell törvény elfogadását megelőzően a bíróságok általában arról döntöttek, hogy a megtámadott kartellszerződések érvényesek vagy érvénytelenek, és tették ezt törvényi szabályozás hiányában a magánjog általános elvei alapján. *„A kartellek visszaélései ellen nem lehet kellőképp védekezni, ha azok ügyeibe csupán akkor van a hatóságoknak betekintése, amikor a bíróság a szerződést jóerkölcsbe vagy közrendbe ütközőnek mondja ki.”*¹¹⁹ Ezért tartották szükségesnek, hogy az állam beavatkozzon és a peres eljárást megelőzően közigazgatási eszközökkel kényszerítse a kartelleket a „helyes” működésre. A kartellek és a monopolisztikus vállalatok ellen benyújtott panaszok kivizsgálása végett kellett létrehozni azokat a szerveket, amelyek feladata lett a kartellek működésének koordinálása és felügyelete. A törvényben meg kellett határozni azokat az alaki jogszabályokat is, amelyeket a visszaélésekkel szemben, a közérdek hatékony védelme céljából alkalmazni kellett. *„Mert ha alapos a gyanú, hogy van visszaélés, de ez ellen nincs védelem, akkor a védelemtől mielőbb gondoskodni kell. Szükséges ez nemcsak a magánjogaikban sértett panaszosok érdekében, hanem a közgazdaság szempontjából kifogás alá nem eső kartellekben lévő vállalatok zavartalan működése érdekében, valamint a nagyközönség védelme megnyugtatósa végett is.”*¹²⁰

A kartellszerződések egyrészt a megállapodásban résztvevő felekre gyakoroltak hatást, másrészt pedig a kartellen kívül álló iparúzők és a fogyasztók vonatkozásában is fontos szereplői voltak a gazdasági folyamatok alakulásának. A kartellben résztvevők helyzete gyakran nem volt azonos az olyan szerződő felekével, akik egyenlő gazdasági erővel rendelkeztek, azonos feltételek mellett kötöttek szerződést. *„A kartellnek egyes tagjai esetleg a számszerűtlen kisebbségben lévő, de gazdaságilag túlnyomó erőt képviselő tagok ellenállhatatlan gazdasági nyomása következtében vesznek részt a kartellben és a gazdasági nyomás esetleg olyan nagy lehet, hogy eléri a magánjogilag releváns kény-*

¹¹⁶ OKN. 111. p.

¹¹⁷ DOBROVICS, 1934. 15. p.

¹¹⁸ A törvényjavaslat indoklása, 375. p.

¹¹⁹ A törvényjavaslat indoklása, 375. p.

¹²⁰ A törvényjavaslat indoklása, 376. p.

szer határát.”¹²¹ A kartelleken kívül álló vállalkozók, akikkel a kartellek kapcsolatba kerültek, olyan cégek, akiket nem lehetett a kartellbe kényszeríteni. E vállalkozók ellen még nagyobb gazdasági nyomást kívánt gyakorolni a kartell és azok teljes gazdasági ellehetlenítésére törekedett. Az iparszabadság ilyen mértékű korlátozását az állam nem tartotta elfogadhatónak és minden eszközzel fellépett e törekvések ellen. „*Bármilyen is a hatása a kartelműködésnek, a kartel létrejövételének és működésének az alapja mégis csak a minél nagyobb gazdasági haszonra törekvés. A nyereségvágy pedig könnyen vezet túlzásokra, könnyen csábít önzésre, a lehetőségek kiméleteiben kizsákmányolásra és arra, hogy a versenyt oly helyen és időben is korlátozzák, ahol és amikor a közgazdaságilag szükségtelen, sőt káros.*”¹²² Ezért nem lehetett azt megtenni, hogy a „*magánosok*” vagy is a vállalkozók tevékenységüket jogilag rendezett ellenőrzés nélkül végezzék. „*A szabadság és a szervezethez az új viszonyokban csak úgy lehet helyes arányú, ha a gazdasági életnek tényleg kialakult újabb szervezetét az állam tudomásul veszi és jogi szabályozásban részesíti.*”¹²³ Arra is tekintettel kellett lenni a szabályozás során, hogy a fogyasztó érdekét is védelemben részesítsék a monopolisztikus viszonyok között. Az ún. „*nagyközönségnek*”, vagyis a fogyasztói társadalom tagjainak védelme azt jelentette, hogy a méltánytalan versenykorlátozásokat és eltúlzott ármeghatározásokat tilalmazni kellett. A végső cél az volt, hogy a fogyasztó a közszükségleti cikkeket, amelyek a megélhetést biztosították, korrekt ár mellett vásárolja meg. „*Különösen áll ez most, mikor a trianoni okmánnyal teremtett helyzetben számos gazdasági ág el van vágva természetes vagy történelmileg kialakult beszerzési forrásaitól és értékesítési területétől, amikor a gazdaság egyes ágai az ellenséges megszállás idején szenvedett károkat még alig tudták kiheverni, amikor egyes európai államok hatalmas vámokkal és tilalmi rendszabályokkal folytatnak ellenünk gazdasági harcot, amikor Oroszország és Amerika dumpinggel nyugtalanítja a gazdasági életet és amikor mindezek miatt az ország gazdasági hitelellátása sem lehet rendszeres.*”¹²⁴ A gazdaságban is érvényesülni kellett volna az erkölcsnek, a méltányosságnak és a tisztességnek, ami megteremtheti a társadalmi békét. A fogyasztók fizetőképességének biztosítása kiemelten fontos volt a fair üzletvitel biztosítása mellett. „*Mind e veszélyek lehetősége ellen a közönség nem maradhat védtelenül és az államhatalom nem nélkülözheti tovább a gazdaság egésze felett a politikai iránymutatáshoz szükséges áttekintést. Ezek szerint nem csupán jogi, hanem közgazdasági, szociális és alkotmánypolitikai szempontból is megokolt és szükséges a gazdasági versenyt szabályzó megállapodásoknak jogi rendezése, amit ez a törvényjavaslat foglal magában.*”¹²⁵

Az állam rendkívüli szigorral lépett fel a gazdasági életben jelentkező visszaélésekkel, a tisztességtelen versennyel szemben. A háború és az azt követő gazdasági viszonyok az egyéni érdekeket háttérbe szorították. Ami eddig szabad volt, az a háborút követően tiltott lett, amelynek következtében sorra alkották meg azokat a törvényeket (árdragítás, tisztességtelen verseny, kartelljog), amelyek által biztosítani kívánták a gazdasági élet tisztaságát és a fogyasztók védelmét. A kartelljog kodifikálásának legfontosabb célja a gazdasági hatalommal történő visszaélések megakadályozása volt.

¹²¹ A törvényjavaslat indokolása, 377. p.

¹²² A törvényjavaslat indokolása, 377. p.

¹²³ A törvényjavaslat indokolása, 377. p.

¹²⁴ A törvényjavaslat indokolása, 377. p.

¹²⁵ A törvényjavaslat indokolása, 378. p.

8. A magyar szabályozás európai gyökerei

A kartelljog európai kodifikációja szorosan összefüggött a szabad verseny és a gazdasági szabadság kialakulásával, ami elindította a cégek gazdasági szervezkedését és annak jogi szabályozását a 19. században. A törvénykezésnek kellett először reagálni és választ találni a cégek tisztességtelen magatartásaival szemben. „*A kartelizálódás a kartelt alakító gazdasági egyedek gazdasági előnyszerzésére indult meg és sok esetben önző célokat szolgálva a más szakmabeli vállalkozók és a fogyasztóközönség érdekeinek teljes figyelmen kívül hagyásával működött. Ez arra vezetett, hogy a gazdasági verseny kiküszöbölésére irányuló összebeszélések bírói jogvédelemben sok országban nem részesültek, sőt néhol egyenes büntető szankciók tiltották azokat.*”¹²⁶ Ilyen szabályozást találhatunk Franciaországban, ahol a Code Penal 419. §-a büntette az árszabályozást és az erre irányuló összebeszélést.¹²⁷ Az angol bíróságok szintén esetről esetre döntötte el, hogy a kartell tevékenysége törvénybe ütközik-e vagy sem.¹²⁸

A kartellkérdés szabályozásának megváltozása szoros kapcsolatban állt a termelés és a fogyasztás racionalizálásával. A gazdasági élet szükségszerű velejárójának tekintették a kartelleket, nem lehetett a mindennapi kereskedelmi életből kikapcsolni, likvidálni őket, amelynek következtében az európai országok arra törekedtek, hogy megfelelő módon szabályozzák a gazdasági élet új intézményeit. „*Már alig van ország, melynek törvényhozása a korlátlan versenyszabadság régi eszméjét követve, a kartellekkel szemben a teljes negáció álláspontjára helyezkednék. A kartelek, kartel mivoltuknál fogva, már nem tartoznak a föltétlenül jóerkölcsbe ütköző alakulatok közé, már csaknem minden ország törvényhozása és bírói gyakorlata azt az álláspontot foglalja el, hogy a kartelek a termelés és a forgalom megszervezése körül nagy szolgáltatásokat tehetnek és különösen a termelés szabályozásával (korlátozásával) egyes termelési ágak összeomlását akadályozhatják meg.*”¹²⁹

Az első világháborút követően az európai országok gazdasági helyzete jelentősen megváltozott, amellyel szoros összefüggésben állt a fogyasztói magatartások átalakulása. Ez azt eredményezte, hogy a mezőgazdasági és az ipari termelés válságba került. Ebben a helyzetben a kartellekről alkotott kép is jelentősen megváltozott: „*a régi ideológia szerint erkölcstelen kartelalakulatokból [...] megtürt szervezetek az egyes törvényhozásokban a közgazdasági élet számára kívánatosá*” váltak.¹³⁰

A témához kapcsolódóan szükséges az európai kitekintés, jelen fejezetben a magyar kodifikáció megértését segítő és arra hatást gyakorló osztrák és német szabályozást kívánom röviden ismertetni.

¹²⁶ DOBROVICS, 1934/38. 13. p.

¹²⁷ FREEDEMAN, CHARLES E.: *Cartels and the Law in France before 1914*, French Historical Studies, (15) 1988/3. 462-478. pp.

¹²⁸ Az angol szabályozás szoros összefüggésben volt a szénkérdés törvényi rendezésével. TAN, ELAINE S.: *Market Structure and the Coal Cartel in Early Nineteenth-Century England*, The Economic History Review, (62) 2009/2. 350-365. pp., MACGREGOR, D. H.: *The Coal Bill and Cartel*, The Economic Journal, (40) 1931/157. 35-44. pp.

¹²⁹ *Köházi Endre: Külföldi karteltörvények*, in: Dobrovics Károly – Köházi Endre: *Kartel, árelemzés, külföldi törvények*, Monopol Könyvkiadó Vállalat, Budapest, 1938. 14. p. Az európai szabályozással szemben az Egyesült Államokban tilalmazták a versenykorlátozó megállapodásokat, ami azt eredményezte, hogy elfogadták 1890-ben a Sherman Act-et. Az amerikai monopolelles jogalkotás a századfordulót követően elfogadta a Clayton Act és a Federal Trade Commission Act jogszabályokat. SZILÁGYI – TÓTH, 2016. 6-7. pp.

¹³⁰ KÖHÁZI, 1938. 15. p.

Ausztriával való közjogi kapcsolatunk miatt is fontos, hogy foglalkozzunk az osztrák kartelljog fejlődésével. A 19. században már felmerült annak a gondolat, hogy a versenyjog vonatkozásában jogszabályt kellene elfogadni Ausztriában. Az 1870. április 7-én elfogadott Koalitionsgezetz-ben a kartellek magánjogi érvénytelenségét szabályozták, ami egyébként módosította az 1803. évi büntetőtörvénykönyvnek a közösséget károsító megállapodásokra vonatkozó rendelkezéseit. „Az osztrák kormány tehát még a legújabb időben is hivatalos álláspontjának azt vallotta, hogy az 1870. évi Koalitionsgezetz egyuttal kartell törvény jellegével bir ugyan, de ez csak korlátolt körben érvényesíthető a kartellek ellen.”¹³¹

A kartellekkel kapcsolatos kritikus helyzetre hívta fel a figyelmet Friedrich Kleinwächter osztrák közgazdász is. A szükség gyermekeinek (Kinder der Not), vagyis a kartellek közgazdasági hatásait vizsgálta.¹³² Ezt követően Adolf Menzel osztrák jogtudós volt az, aki megfogalmazta, hogy a kartellek milyen hatást gyakorolnak a gazdaságra, amelynek eredményeként 1897-re elkészítette javaslatát. A javaslat a kartellek felügyeletét miniszteriális úton kívánta elsősorban megvalósítani, amelyből azonban nem lett törvény.¹³³

Az osztrák kartellmozgalom jelentős hatást gyakorolt a századforduló körüli német kartelljogi szabályozás alakulására. Itt nem találhatóunk büntetőjogi rendelkezéseket a kartellek vonatkozásában. A bíróságok (pl. Reichsgericht) foglalkoztak az iparszabadság és szerződési szabadság vonatkozásában a kartellkérdéssel először.¹³⁴ Robert Liefmann volt az, aki a kartellek helyzetét gazdasági szempontból értékelte, különös tekintettel a versenyszabadság érvényesülésére.¹³⁵ Az első európai kartelljogszabály az 1923. november 2-án kiadott német kartellrendelet volt, ami számos európai, többek között a magyar kartelljog megalkotása során is figyelembe vettek. A rendeletben meghatározásra került, hogy mi is a kartell és milyen esetben semmis a kartellszerződés, mikor vesztélyeztette a kartell működése a közjót és a közgazdaság érdekét. Azt is rögzítették a rendeletben, hogy milyen szerepe volt a birodalmi gazdasági miniszternek a kartellek felügyelete kapcsán. A rendelet felállította a legfontosabb kartellfelügyeleti szervet a Kartellbíróságot és szabályozta összetételének és eljárásának alapjait.¹³⁶

¹³¹ BAUMGARTNER NÁNDOR – MESZLÉNY ARTUR: *Kartellek, trustók, keletkezésük – fejlődésük – helyzetük a gazdasági és jogrendszerben*, Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1906. 311. p.

¹³² KLEINWÄCHTER, FRIEDRICH: *Die Kartelle: ein Beitrag zur Frage der Organisation der Volkswirtschaft*, Wagner, Innsbruck, 1883., GERBER, DAVID J.: *The Origins of European Competition Law in Fin-de-Siècle Austria*, *The American Journal of Legal History*, (36) 1992/4. 406-440. pp.

¹³³ BAECK, PAUL L.: *The Austrian Cartel Law*, *The Business Lawyer*, (13) 1958/4. 798-800. pp., MENZEL, ADOLF: *Die Kartelle und die Rechtsordnung*, Duncker & Humboldt, Leipzig, 1902., RESCH, ANDREAS: *Industriekartelle in Österreich vor dem Ersten Weltkrieg*, Duncker & Humblot, Berlin, 2002.

¹³⁴ BAUMGARTNER – MESZLÉNY, 1906. 316-347. pp., BLAICH, FRITZ: *Kartell- und Monopolpolitik im Kaiserlichen Deutschland*, Droste Verlag, Düsseldorf, 1973., WEBB, STEVEN B.: *Cartels and Business Cycles in Germany 1880 to 1914*, *Zeitschrift für die gesamte Staatswissenschaft*, (138) 1982/2. 205-224. pp.

¹³⁵ LIEFMANN, ROBERT: *Kartelle, Konzern und Trust*, Ernst Heinrich Moritz, Stuttgart, 1927. Lásd még: GRUNZEL, JOSEF: *Über Kartelle*, Verlag von Duncker & Humboldt, Leipzig, 1902., TSCHERSCHKY, SIEGFRIED: *Kartell und trust*, G. J. Göschen, Leipzig, 1911., PELLE ANITA: *The German Roots of the European Community's Cartel Regulation: From a Historical and Theoretical Perspective*, Lampert Academic Publishing, Saarbrücken, 2011.

¹³⁶ KESSLER, WILLIAM C.: *German Cartel Regulation Under the Decree of 1923*, *The Quarterly Journal of Economics*, (50) 1936/4. 680-693. pp., Verordnung gegen Missbrauch wirtschaftlicher Machtstellung vom 2. November 1923) in: DOBROVIC – KÓHÁZI, 1938. 17-25. pp., KÜHLMANN, OTTO: *Kartellbegriff und Genossenschaften*, Universitätsverlag von Robert Noske in Borna, Leipzig, 1930. 5-18. pp., JSAY, RUDOLF – TSCHERSCHKY, SIEGFRIED: *Kartellverordnung*, Bensheimer, Mannheim, Berlin, Leipzig, 1925., LEHMANN, WILLI: *Grenzen der Kartellgerichtsbarkeit*, Buchdruckerei Julius Abel G. m. b. H., Greifswald, 1929., DENZEL, EBERHARD: *Mißbrauch der Kündigung unter besonderer Berücksichtigung des § 8 Kartellverordnung*, Buchdruckerei Hans Adler, Inh., Greifswald, 1936., BIRNBAUM, WALTHER: *Die Recht-*

Ezt követően 1930. július 26-án fogadták el a kartellszükségrendeletet a gazdaságellenes árkötések megakadályozása tárgyában.¹³⁷ Az 1933. évi ún. kényszerkartelltvény a német gazdasági miniszternek megadta a lehetőséget, hogy a közérdek mérlegelése mellett a vállalatokat kartellbe tömöríthesse, a tagok jogait és kötelezettségeit szabályozhassa. A miniszter felügyeleti jogkörét is pontosan meghatározták. „*Minthogy a miniszternek a gazdasági életben ily mélyreható beavatkozása könnyen károkat is idézhet elő, a törvény kimondja, hogy a kincstár, a törvény alkalmazása folytán felmerülhető károkért nem felel.*”¹³⁸ Ez a jogszabály a kartellfelügyeleti jog fejlődéstörténetében teljesen új rendelkezéseket vezetett be.

A kartellek szabályozása olyan változáson ment keresztül, amelynek célja az volt, hogy a kartellek gazdaságbénító hatásait kiküszöbölje, „*a kormányzat a jövőben, ha ezt a nemzetgazdasági helyzet megkívánja, a szabadversenyt korlátozhassa és a kormányhatalmat aktív gazdasági rendelkezésekkel, a dolgok menetébe bekapcsolja. [...] a kartellfelügyelet negatív eszközeinek megerősítése mellett a pozitív beavatkozás gondolata a piac állami szabályozásával most került először megvalósításra.*”¹³⁹

sprechung des Kartellgerichts auf Grund des § 9 der Kartellverordnung im Vergleich zur Rechtsprechung der ordentlichen Gerichte, Carl Heymanns Verlag, Berlin, 1930.

¹³⁷ Verordnung der Reichspräsidenten zur Behebung finanzieller, wirtschaftlicher und sozialer Notstände. Vom 26. Juli 1930) in: DOBROVICs – KÖHÁZI, 1938. 17-25. pp., HINDEN, JOSEF: *Die Stimmenhaltungsvorschriften im Kartell- und Konzernrecht*, Gedurcht im der Verlagsanstalt Heinr. & Lechte, Emsdetten, 1932.

¹³⁸ DOBROVICs – KÖHÁZI, 1938. 32. p.

¹³⁹ Uo. 44-45. pp., MARBURG, THEODORE F.: *Government and Business in Germany: Public Policy toward Cartels*, *The Business History Review*, (38) 1964/1. 78-101. pp., NÖRR, KUNT WOLFGANG: *Law and Market Organization: The Historical Experience in Germany from 1900 to the Law Against Restraints of Competition*, *Journal of Institutional and Theoretical Economics*, (151) 1995/1. 5-20. pp.

II. A MINISZTERIUMI FELÜGYELETI JOG

A kartellek közvetlen felügyeleti hatósága a kartelltörvény szerint a közgazdasági miniszter lett a törvény hatályba lépésekor: „*minthogy a kartellek működése nemcsak az iparra, hanem a kereskedelemre és mezőgazdaságra, valamint általánosságban a fogyasztó közönségre is kihat, indokolt, hogy a kartellügy oly minisztérium hatáskörébe utaltassék, amely a nemzeti termelésnek nem csupán egyik ágazatát, hanem annak egyetemét képviseli.*”¹⁴⁰ Amennyiben a közgazdasági miniszteri posztot nem töltötték be, akkor a hatáskörében eljáró miniszter (pl. kereskedelemügyi miniszter, iparügyi miniszter) gyakorolta a felügyeleti jogot.¹⁴¹

1. A kartellmegállapodások nyilvántartása

A gazdasági társaságoknak a miniszternek kellett bemutatni a kartellmegállapodásokat. A miniszter nyilvántartásba vette azokat a kartellmegállapodásokat, amelyben legalább egy kereskedelmi társaság vagy legalább egy, húsznál több alkalmazottat foglalkoztató ipari vagy kereskedelmi vállalat vett részt. A nyilvántartási jegyzékben, a „Kartellkönyv”-ben kellett a kartell adatait vezetni. A kartellkönyvbe csak írásbeli intézkedés alapján lehetett bejegyzést tenni, amelyben „*igazításnak, vakarásnak, beszúrásnak*” helye nem lehetett.¹⁴² A bemutatás elmulasztása vagy hiányossága esetén a minisztérium a bemutatás teljesítésére vagy hiánypótlásra szólította fel a kartellt. A minisztérium kérhette a Kartellbíróóság elnökétől az ideiglenes képviselő kijelölését, amennyiben ezt a kartell elmulasztotta volna.

A miniszter csak azt vizsgálhatta, hogy a szerződések valóban tartalmaztak-e kartellszerű kikötéseket. Ez azonban nem zárta ki, hogy a miniszter a tudomására jutott tények alapján hivatalból vizsgálatot indítson a kartellekkel szemben.¹⁴³

2. A vizsgálat kartellügyekben

A kartelltörvény lehetőséget teremtett a magánszemélyeknek és a hatóságoknak, hogy a kartellvisszaélések vonatkozásában panaszt nyújtsanak be a miniszterhez. Ebben az esetben a miniszter eldönthette, hogy közigazgatási vagy bírósági úton akarja elintézni a panaszt. A panaszban a rendelkezésre álló bizonyítékokat és adatokat elő kellett terjeszteni, ami alapján a miniszter döntött, hogy a közérdekre tekintettel szükséges-e a be-

¹⁴⁰ RANSCHBURG NÁNDOR: *Kartelljog kartellszervezet, A gazdasági versenyt szabályozó megállapodásokról szóló 1931. évi XX-ik törvénycikk magyarázatával és végrehajtási rendeletekkel*, Iparjogvédelmi Egyesület, Budapest, 1931. 88. p.

¹⁴¹ A törvény hatálybalépését követően a kereskedelemügyi Minisztériumhoz tartoztak a kartellügyek. Az 1935:VII. tc. a Kereskedelemügyi Minisztériumot kettéválasztotta Kereskedelem- és Közlekedésügyi Minisztériumra, továbbá Iparügyi Minisztériumra. DOBROVICCS, 1937. 102. p.

¹⁴² HARASZTOSI KIRÁLY FERENC: *A kartel*, Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1936. 514-515. pp.

¹⁴³ RANSCHBURG, 1931. 89. p.

avatkozás. Abban az esetben, ha a miniszter a panaszt alaptalannak találta, akkor a magánfél még mindig indíthatott polgári peres eljárást. A miniszter általában a Kartellbizottság meghallgatását követően döntött.¹⁴⁴

Abban az esetben, ha a panasz alapján a miniszter arra a következtetésre jutott, hogy a kartell működése a közjót vagy a közgazdaság érdekét veszélyezteti, akkor elrendelhetette a vizsgálatot. A tényállás tisztázása végett a miniszter a következőket tehetette: felvilágosítást kérhetett a kartelltől a kartellszerződés alapján tett intézkedések vonatkozásában, vagy a szükséges iratok bemutatását indítványozhatta. A kartelltvény erre vonatkozóan azt is kimondta, hogy a kartelltagoknak teljesíteni kellett a miniszter megkeresését. Az adatszolgáltatási kötelezettség teljesítése kapcsán a miniszter figyelmeztethette a kartellt arra, hogy a mulasztás azzal a következménnyel fog járni, hogy a panaszolt tényállást valószínűleg fogja tekinteni. Emellett bírság kiszabását is kezdeményezhette. A Magyar Kincstári Jogügyi Igazgatóságot utasíthatta, hogy erre vonatkozóan kérelmet nyújtson be az illetékes törvényszékhez.

A miniszter felülvizsgálhatta a rendelkezésére bocsátott adatok helyességét, megvizsgálhatta az üzletvitelt az üzleti könyvek és egyéb iratok alapján.

A miniszter kihallgathatta a kartelltagokat és az érintett személyeket, amennyiben azonban esküvel megerősített tanúkihallgatást tartott szükségesnek, akkor annak fogantatása végett az illetékes bíróságot kellett megkeresnie.

A vizsgálati intézkedéseket látva megállapítható, hogy a törvény széles inkvizitórius jogkört biztosított a minisztériumnak. Minden esetben elsősorban azt kellett vizsgálni, hogy a kartell magatartása a közjót és a közgazdaság érdekét veszélyeztette-e vagy sem.¹⁴⁵ Dobrovics Károly kiemelte, hogy „*az állami beavatkozás és esetleges megtorlás eszközéséhez két főfeltétel szükséges, még pedig az, hogy a kartellműködés a közgazdaság és a közjó érdekeit veszélyeztesse és az, hogy ez az áru termelését, forgalmát, vagy az áralakulást a gazdasági helyzet által meg nem okolt módon szabályozza.*”¹⁴⁶

A miniszter egyébként további intézkedések megtételére javaslatot tehetett a kormánynak, különös tekintettel az adó- és a vámkedvezmények megvonására, a közszállítások korlátozására, az iparrendészet és a fuvardíjszabás körébe tartó intézkedések meghozatalára.¹⁴⁷

A miniszter közérdekű kereset iránti intézkedési jogával függtek össze a rendes bíróság vagy választottbíróság előtt zajló kartellügyekkel kapcsolatos jogai, amelyeket az adott fejezet kapcsán fogok ismertetni.

3. A minisztérium eljárása a gyakorlatban

3.1. A folyékony vízüveg egyezmény bejelentése

A Viktória Vegyészeti Művek Rt. levéltári anyagai között megtalálható a Kereskedelmiügyi Miniszterhez intézett bejelentés „*a mindenfajta minőségű folyékony vízüveg egyezmény megállapodásnak bemutatása és képviselők bejelentése tárgyában.*”¹⁴⁸ Az

¹⁴⁴ Uo. 89-90. pp.

¹⁴⁵ Uo. 90-91. pp.

¹⁴⁶ DOBROVICS, 1943. 144-145. pp.

¹⁴⁷ HARASZTOS KIRÁLY, 1936. 517-518. pp.

¹⁴⁸ Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Gazdasági Levéltári Főosztály (továbbiakban: MNL. GLF.) Z 341.

1931. november 25-én keltezett levélhez csatolták egy eredeti és két másolati példányban a kartellmegállapodást. A levélben felsorolásra kerültek a résztvevők, aki a beadványt cégszerűen aláírták. A beadványhoz csatoltak még egy új kartelltag belépésére vonatkozó jegyzőkönyvet¹⁴⁹ és a Magyar Ipari és Kereskedelmi Ellenőrző Bankhoz küldött levelet, amelyben az említett árucikkek kizárólagos bizományi eladási jogát ruházták át. A bejelentésben szerepelt még, hogy az aláíró gyárak valamennyien húsznál több alkalmazottat foglalkoztattak. A levél végén pedig rögzítették, hogy kik lesznek a kartell képviselői.

Az 1933. december 22-én tartott ülés jegyzőkönyvében szerepel, hogy az „*egyezmény egyhangulag megállapítja, hogy az előzetes kartellszerződés, valamint a kartellképviselők meghatalmazása határidőn belül bemutatandó a M. Kir. iparügyi minisztériumnak.*”¹⁵⁰

3.2. Hiánypótlás a Vasnagykereskedők bejelentése kapcsán

A Magyar Vasnagykereskedők Központi Irodájának iratai között szintén fennmaradt a rúdvas; finom-, horganyzott-, durva- és fehérlemez; sodronyszeg és sodrony előállítására vonatkozó kartellszerződés bemutatása kapcsán küldött hiánypótlás.¹⁵¹ A miniszteri válasz nem található meg az iratok között, amelynek következtében a hiánypótlásra adott válaszból lehet következtetni, hogy milyen kérdések vonatkozásában várt további információkat a minisztérium. Kérdésként merült fel, hogy a Rimamurányi-Salgótarjáni Vasmű Rt-vel és a Weisz Manfréd-féle gyárral milyen szerződéses kapcsolata volt a nagykereskedőknek, szereztek-e kizárólagos jogot a termékek árusítására vagy sem. A válasz alapján megállapítható, hogy nem kötöttek ilyen megállapodást a rimamurányi gyárral, amiről maga a gyár is tájékoztatta a minisztert. A Weisz Manfréd-féle gyárral kötött és időközben lejárt megállapodás sem biztosított kizárólagosságot, hiszen „*a megállapodás tartalma alatt is a kereskedelmi egyezmény keretébe tartozó árucikkeket nevezett gyár nagyfogyasztóknak mindenkor közvetlenül árusította, kisfogyasztók és vaskereskedők részére pedig egyrészt saját eladási szerve, a Ferroglobus Vasárukereskedelmi R.T., másrészt általunk és a kereskedelmi egyezményhez nem is tartozó más budapesti és vidéki vaskereskedők útján hozta forgalomba és bár a fentnevezett gyárral való összekötésünk során bizonyos gyakorlat ki is alakulhatott és a gyárnak ma is vevői vagyunk, azonban ez idő szerint sincs a törvény hatálya alá eső és kötelezettséget tartalmazó megállapodás a Weisz Manfréd gyár és az egyezményes kereskedők között.*”¹⁵²

A levélhez csatolni kellett az érintett árukra vonatkozó bevásárlási árakat, az eladási árakat és a bruttó haszontételeket feltüntető kimutatásokat. A válaszlevél tartalmazta továbbá a M. Kir. Állami Vas-, Acél- és Gépgyárakkal 1930. november 28-án kötött megállapodásra vonatkozó képviselői bejelentetést is.¹⁵³

¹⁴⁹ A jegyzőkönyv megtalálható: MNL. GLF. Z 341. folyékony vízüveg kartell ülési jegyzőkönyvek 1927, 1931-1936.

¹⁵⁰ A jegyzőkönyv megtalálható: MNL. GLF. Z 341. folyékony vízüveg kartell ülési jegyzőkönyvek 1927, 1931-1936. 1. sz. jegyzőkönyv.

¹⁵¹ MNL. GLF. Z 783 Magyar Vasnagykereskedők Központi Iroda. Sajnos a töredékes levéltári anyagok között nem található meg a bejelentés.

¹⁵² MNL. GLF. Z 783 Magyar Vasnagykereskedők Központi Iroda.

¹⁵³ MNL. GLF. Z 783 Magyar Vasnagykereskedők Központi Iroda.

3.3. Bejelentések a jégárusítással kapcsolatban

A bejelentésekkel kapcsolatban teljesebb képet kapunk a Budapesti Jégárusító Rt. titkársági iratai alapján. A kartellmegállapodás a Budapesti Jégárusító Rt. és Huszár J. „István Jéggyára” újpesti cég között jött létre 1939-ben, amelynek célja, hogy szabályozza a jégkereskedést Budapest, Újpest és Rákospalota területén. Az iratok között megtalálható az a pecsét, ami alapján igazolható, hogy az 1931:XX. tc. 2. §-ának értelmében a bemutatás a szerződésen szereplő dátumot követő napon, azaz határidőn belül megtörtént. A megállapodáshoz csatolták a kartellképviselői meghatalmazást is. A meghatalmazásban három személy szerepelt.

Az iparügyi miniszter válaszlevelében olvasható, hogy a műjég gyártására és fogalmazására vonatkozó megállapodást tartalmazó okiratok eredeti példányát a bemutatást tanúsító záradékkal ellátva visszaküldte a képviselőnek. A miniszter külön felhívta a figyelmet arra levelében, *„hogy az egyezmény képviselői részére mellékelte megállapodással csatlakozott Huszár J. „István Jéggyár” újpesti bej. cég, által kiállított meghatalmazást pótlólag 8 napon belül mutassa be. Amennyiben jelen felhívásomnak a fenti határidőn belül nem tesz eleget, ideiglenes képviselő kirendelése iránt a kartelbiróság elnökét fogom megkeresni.”*¹⁵⁴ A hiányzó meghatalmazást ezt követően időben megküldték.

A miniszteri bemutatás szintén határidőn belül megtörtént a Budapesti Jégárusító Rt., a Kőbányai Polgári Serfőző és Szent István Tápszerművek Rt. és a Fővárosi Serfőző Rt. által kötött megállapodás vonatkozásában, amelyek célja az volt, hogy az *„egymással folytatott túlélés verseny kinövését kiküszöböljék, az ebből származó, elkerülhetetlen veszteségektől mentesüljenek.”*¹⁵⁵

¹⁵⁴ BFL XI. 1105 kisdoboz (1) Kartelljegyzőkönyvek, megállapodások 1927-1943. Budapesti Jégárusító Rt. Titkársági iratok 1927-1947.

¹⁵⁵ BFL XI. 1105 kisdoboz (1) Kartelljegyzőkönyvek, megállapodások 1927-1943. Budapesti Jégárusító Rt. Titkársági iratok 1927-1947.

III. A KARTELBIZOTTSÁG SZERVEZETE ÉS MŰKÖDÉSE

A kartelltörvény indokolása arra hivatkozott, hogy a kartellek működése a társadalom széles körét érinti, különösen az iparban dolgozókat. A kartellek ellen irányuló eljárás a kartelltagokat és a velük összekötetésben álló személyeket egyaránt érinthette, amelynek következtében az eljárás kihatással volt a vizsgált gazdasági ágazat egészére. Ezért gondolta úgy a törvényalkotó, hogy az általánosnál nagyobb körülmétekintést és szakértelmet igényel egy-egy kartell ügy felderítése. A minisztériumnak eljárása során minden esetben a közérdek védelme céljából kellett fellépnie. Emiatt kívánták felállítani ezt az országos bizottságot, aminek elsődleges feladata a szakvélemények megfogalmazása volt.¹⁵⁶

A Kartelbizottság létrehozását ajánlották az Interparlamentáris Unió 1930-ban tartott konferenciáján is, ahol kijelentették a résztvevők, hogy minden állam alkosson egy kormánytól független Kartelbizottságot, amelyben a fogyasztók és a munkaadók is képviselve lennének. Ezeknek feladata a vizsgálatokat végzése, és azok eredményeinek nyilvánosságra hozatala.

Hasonló feladatkörrel felruházott testületeket az európai kartelljogokban is találhatunk, így például Bulgáriában az 1931. december 16-án elfogadott törvényben a kartellek és a monopolárok ellenőrzéséről és Csehszlovákiában az 1933. július 12-én elfogadott 141. sz. törvényben a kartellekről és a magánmonopóliumokról. Svédország egy külön hatóságot állított fel az 1925. július 16-án a monopolisztikus vállalatok és egyesületek vizsgálata tárgyában elfogadott törvényben. Ezzel szemben Spanyolországban egy erre a célra létrehozott bizottság látta el ezt a feladatot az 1926. december 3-án elfogadott rendelet alapján (a nemzeti termelés szabályozására, bizottság alakítása tárgyában), hasonlóképp Dániában is, amelyet az 1931. április 28-án elfogadott törvény részletezett. Külön tanácsként szervezték meg e felügyeleti intézményt Norvégiában (ellenőrző tanács és ellenőrző iroda) az 1926. március 12-én elfogadott törvény alapján (a versenykorlátozások ellenőrzéséről és az árvisztaelésről), Belgiumban az 1935. január 13-án elfogadott 62. sz. királyi rendelet alapján (a termelés és a forgalom gazdasági szabályozásának intézményéről), Hollandiában (gazdasági tanács állandó bizottsága) az 1935. május 24-én elfogadott törvényben (a vállalkozói szerződések kötelező, illetve nem kötelező nyilvánításáról) és Romániában az 1937. május 8-án elfogadott kartellrendeletben.¹⁵⁷

1. A Kartelbizottság szervezete

A Kartelbizottság elnökét és helyettesét a kormány javaslata alapján az államfő nevezte ki három évre. A tagok közül hét tag személyére a kereskedelemügyi miniszter tett javaslatot a gyáripár, a kisipár, a kereskedelem és a mezőgazdaság képviselői közül. A

¹⁵⁶ DOBROVICS KÁROLY: *A kartellek helyzete és működése Magyarországon*, Hellas-nyomda rt., Budapest, 1934. 131-132. pp., STIPTA, 2016. 53-63. p.

¹⁵⁷ DOBROVICS KÁROLY – KÖHÁZI ENDRE: *Kartell, árelemzés, külföldi törvények*, Monopol Könyvkiadó Vállalat, Budapest, 1938. 57-201. pp.

Bizottság további két tagját a belügyminiszter javasolta. A tagokat szintén három évre nevezték ki, akiket újra lehetett jelölni. A tagokat, de akár az elnököt is, a hivatali idejének lejártá előtt bármikor felmenthették megbízatása alól. Miért is fontos ezt megvizsgálni? Ez a szabad véleménynyilvánítást. Ez nem jelentett mást mint a kormány politikai, különösen gazdaságpolitikai érdekének az érvényesítési lehetőségét. Ez a rendszer függő viszonyt eredményezett a kormány és a Bizottság között, a másik oldalról személve a dolgot, elmondható, hogy megkönnyíthette a kormány gazdaságpolitikai céljainak érvényesítését. Helytálló Dobrovics Károly véleménye, hogy a „*Kartelbizottság [...] nem ítélkező bírói fórum, hanem tanácsadó intézmény, mert is annak a mindenkori gazdaságpolitikai irányításhoz kell simulnia.*”¹⁵⁸

2. A Kartelbizottság eljárása

A Kartelbizottság működését alapvetően a kartelltörvény és az 5382/1931. számú M. E. rendelet szabályozta.¹⁵⁹ A kartelltörvény alkalmazása kapcsán felmerülő kérdésekben a kereskedelemügyi miniszter vagy más hatóság megkeresésére, de akár saját kezdeményezése alapján is véleményt nyilváníthatott. Ezt utóbbi lehetőséget a rendelet mondta ki, kiterjesztően értelmezve a kartelltörvény rendelkezését (5. §), amelynek az volt a jelentősége, hogy így a Bizottság hangsúlyosabb szerepet kapott a kartell eljárásban, anélkül, hogy konkrét intézkedései joga lett volna. A bizottsági véleményekben kifejtett álláspontok tartalmát jelentős mértékben befolyásolta, hogy tagjai között a kormány jelentős mértékben képviseltette magát.¹⁶⁰

A Bizottság elnöke az egyes ügyekhez előadót jelölt ki tagjainak köréből. A Bizottság üléseit az elnök vagy helyettese hívta össze. Ez utóbbi személyek akadályoztatása esetén a kereskedelemügyi miniszter jelölte ki azt a személyt, aki ideiglenesen ellátta az elnöki feladatokat.¹⁶¹

A kereskedelemügyi miniszter kívánságára össze kellett hívni a Kartelbizottság ülését a meghatározott időpontban, és a Bizottság elé utalt ügyet tárgyalásra kellett tűzni. Az ülés napirendi pontjait az elnök állapította meg.¹⁶²

Az ülések összehívásáról a napirendi pontok közlésével a Bizottság tagjait, az érintett minisztereket és a királyi jogügyigazgatót legkésőbb az ülést megelőző napon értesíteni kellett.

Az Bizottság ülésének megnyitását követően az ügyeket az előadó referálta és ismertette véleményét is. Ezt követően a Bizottság tagjai, az érintett miniszterek és a királyi jogügyigazgató is kifejthette álláspontját.

A tárgyalás befejezését követően a Bizottság határozatot hozott. Szavazati joggal csak a Bizottság tagjai bírtak, a miniszteri és a jogügyi igazgatósági küldötteknek csak tanácskozási és véleménynyilvánítási joguk volt. Szavazategyenlőség esetén azt a véleményt kellett elfogadni és a határozat tartalmává tenni, amelyet az elnök is támogatott. A határozathozatalhoz legalább öt tag jelenlétére volt szükség.¹⁶³ Ezt követően a Bizott-

¹⁵⁸ DOBROVICS, 1934. 133. p.

¹⁵⁹ A m. kir. minisztériumnak 5382/1931. M. E. számú rendelete a Kartelbizottság szervezete és működése tárgyában.

¹⁶⁰ DOBROVICS, 1934. 135. p.

¹⁶¹ STIPTA, 2015. 121. p., SZABÓ, 2016. 70-72. pp.

¹⁶² SZABÓ, 2016, 72-74. pp.

¹⁶³ DOBROVICS, 1934, 131. p.

ság határozatát az elnök megküldte a kereskedelmi miniszternek és a véleményt kérő hatóságoknak.

Az üléseket a nyilvánosság kizárásával tartották meg a gazdasági érdekre tekintettel. A napirendről és a tárgyalás menetéről kívülről személyek részére nem lehetett semmilyen információt kiszivároztatni. A Kartelbizottság tagjaira a hivatalnokokra vonatkozó titoktartási kötelezettség szabályai érvényesültek, ami azt jelentette, hogy titoksértés esetén velük szemben a Btk. 479. §-ának rendelkezéseit lehetett alkalmazni.¹⁶⁴

A Bizottság üléséről jegyzőkönyvet kellett készíteni, ami tartalmazta a tárgyalás anyagának és menetének rövid ismertetését, valamint az elfogadott határozatokat. A jegyzőkönyveket a minisztérium erre kijelölt tisztségviselője vezette, amelyeket az elnök, a jegyző és a jelenlévők közül a hitelesítésre kijelölt két személy írt alá.

A Magyar Nemzeti Levéltárban fennmaradt kartelbizottsági jegyzőkönyvekből lehet leginkább nyomon követni az eljárás menetét.

A Kartelbizottság 1933. február 24-én tartott ülésének tárgysorozatában a következő ügyek szerepeltek: Löwinger Ferenc ásványolaj kereskedő panasza az ásványolaj kartell dumping-je ellen és az ásványolaj kartell elleni vizsgálat; a kecskeméti fakartell elleni panasz; Bakk Gyula és a Győr-vidéki gazdák panasza az ócskavas kartell ellen és a sárvári tejtermék kartell ügye.¹⁶⁵

Az ülésről készült feljegyzés, vagyis a jegyzőkönyv tanulsága szerint a Bizottság az előadói javaslatokat elfogadta. Valamennyi esetben a kartell elleni eljárás megindítás volt a vita tárgya pontosabban: az ásványolaj árak kivizsgálása, a kecskeméti fakartell feloszlata, az ócskavas kartell megvizsgálása és a telj kartell feloszlata.¹⁶⁶

A Bizottság elnöke, Ivády Béla a tárgysorozat utolsó pontjaként javaslatot tett a Kartelbizottság munkaprogramjára. A kereskedelemügyi miniszter 1932-ben küldött átiratában (66.210/1932) kifejtette véleményét a Bizottság működésével kapcsolatban. Az ún. „*kötött árakkal forgalomba hozott iparcikkék ára általános ársüllyedés közepette is emelkedett, míg a nem kartelezetteké süllyedt, ami azt jelenti, hogy minden eddig bejelentett kartelnél feltételezhető az egészségtelen áralakítás.*”¹⁶⁷ Ezért a miniszter javasolta, hogy a törvényt csak úgy lehet hatékonyan végrehajtani, ha valamennyi jelentősebb kartell, tekintettel az áralakításra, hivatalból megvizsgálná a Kartelbizottság. „*Ezért minden egyes fontosabb kartel termelési költségeit és üzemeredményeit hivatalból kellene tanulmányozni és ha a vizsgálat eredménye alapján indokolatlan magas*

¹⁶⁴ Uo. 131. p., 1878:V. tc. 479. § „Egy évig terjedhető államfogházzal büntetendő azon közhivatalnok; a ki hivatali állásában tudomására jött hivatalos tárgyalást, meghagyást, tudósítást, vagy pedig hivatalos minőségében kezébe jött iratot, tudva, hogy tartalmuk hivatali titkot képez, akár az állam, akár magánosok ártalmára, másokkal közöl, vagy közzétesz.”

¹⁶⁵ Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Földművelésügyi Minisztériumi Levéltár, Általános iratok (továbbiakban: MNL. K-184.) 1932. iktatókönyvi szám: 88298., MNL. K-184. 1932. iktatókönyvi szám: 53726. Bővebben lásd: *Néhány példa a vaskartell működéséről*, Magyarország, (38) 1931. február 14. 2. p., *Gaal Gaszton és Csik József rendkívüli éles támadást intéztek a kartelek ellen*, Nemzeti Ujság, (13) 1931. február 14. 5. p., *Panasz az ócskavaskartell ellen*, Reggeli Hírlap, (40) 1931. október 21. 4. p., *A szociáldemokrata párt harca a főváros közgyűlésén a közüzemi munkásokért*, Népszava, (60) 1932. november 25. 4. p., *Megrendszabályozták az ócskavas bevásárlási kartell*, Budapesti Hírlap, (53) 1933. október 22. 19. p., *Az ócskavaskartell bojkottjának megszüntetése*, Közgazdasági Értesítő, (28) 1933. október 28. 9-10. pp., *Megijítják a zománcdény-kartell*, Ujság, (10) 1934. október 21. 23. p., *Az ócskavaskartell bojkottjának megszüntetése*, Közgazdasági Értesítő, (28) 1933. október 28. 9.-10. p.

¹⁶⁶ A közérdek veszélyeztetése derült ki a nyersbőr bevásárlási, ún. „*bőrkartell*” ügyében is. MNL. K-184. 1932. iktatókönyvi szám: 53726. Kecskeméti gyümölcs-szindikátus ügyében is megállapította a Bizottság, hogy a szerződés a kartell törvény 6. §-ába ütközik. Ugyan ezt mondta ki az ásványolaj, a benzin és a cukorkereskedői kartell ügyében is. MNL. K-184. 1932. iktatókönyvi szám: 88298., MNL. K-184. 1932. iktatókönyvi szám: 31405.

¹⁶⁷ MNL. K-184. 1932. iktatókönyvi szám: 92488.

árakat lehet megállapítani, az ilyen kartel ellen a legerélyesebb eljárást kell megindítani akkor is, ha nincs ellene feljelentés.”¹⁶⁸ Ez a Bizottság ex officio-ból indított eljárásának körét szélesítette volna, hiszen alapvetően az ügyek többségében az érintett fél panasza alapján kezdeményezték a Bizottság véleményének a kikérését.

Még egy ülés anyagát kívánom ismertetni, ami különösen jelentős a Kartelbizottság működésével kapcsolatban. Az 1933. október 20-án tartott ülésen megtárgyalta a Földművelésügyi Minisztérium javaslatát az elszigetelést alkalmazó kartellek ellen foganatosítandó eljárással kapcsolatban. Az ügy kapcsán az elnök felkérte Dobrovics Károlyt a minisztérium titkárát, hogy ismertesse az előzményeket. A Kartelbizottság elé olyan ügyek (pl. petróleum és a vízüveg ügy) kerültek, amelyek kapcsán a kartellszerződésekben kikötéseket határoztak meg a nem fizető vevőkkel szemben. Az elszigetelést és a kizárási kikötést tartalmazó szerződések kapcsán fordult a földművelésügyi miniszter a kereskedelmi miniszterhez. A Kartelbizottság tagjainak egy része (pl. Fenyő Miksa) a joggyakorlat kiforratlansága miatt azt javasolta, hogy a Bizottság ne fogadjon el semmilyen állásfoglalást, hanem függesszék fel a döntést. A Kartelbizottság pedig esetről esetre vizsgálja meg, hogy mely ügyek tartoznak a kartelltörvény 6. §-ának hatálya alá. A német kartelltörvény 9. §-át hozták fel példaként. A földművelésügyi miniszter javasolta, hogy a német kartelltörvény 9. §-ának megfelelően módosítsák a magyar kartell jogszabályt. A magyar szabályozás értelmében a közérdek került előtérbe és az egyes konkrét esetek kapcsán ezt vizsgálta elsődlegesen a Bizottság és csak ezt követően a magánérdek sérelmét.

Fenyő Miksa véleménye szerint a Kartelbizottság megfelelő módon járt el a konkrét ügyekben, ugyanis védelmet nyújtott a megtámadott feleknek. A helyzet súlyosságát a következő ironikus példával szemléltette. „Tudom azt, hogy a földművelésügyi miniszter úr *Őexcellenciája egy nap meglesett egy tejkereskedőt, aki egy kapu aljában olcsóbban adott el tejet, mint szabad lett volna. A kereskedőt ezért becsukatta. Ha a bojkott ilyen mértékben gyakorolják a másik oldalon, joggal mondja a földművelésügyi miniszter úr, hogy az egész gazdasági életet a legnagyobb mértékben brutalizálják.*”¹⁶⁹

Ezzel szemben a bizottság tagjai többségében azt támogatták, hogy a Bizottság adjon ki elvi állásfoglalást. Heller Farkas, a bizottság elnökhelyettese szerint az eseti ügyek kivizsgálása mellett a Bizottságnak elvi kérdésekkel is foglalkoznia kell abból a célból, hogy „a konkrét esetek elintézésénél [...] zsinórmértékül szolgáljanak.”¹⁷⁰ Különösen jelentős ez azért, mert az alkalmazott kényszerítő eszközök más törvényi rendelkezésekbe is ütközhetnek. Ilyen volt az ipartörvény (1922:XII. tc.), ami kimondta, hogy az országon belül mindenki szabadon űzhet ipart. A tisztességtelen verseny tilalmáról szóló törvény indokolása is rögzítette, hogy az „*erkölcs kategorikus imperatívjának érvényesülnie kell a kereskedelem és ipar területén lezajló küzdelmekben is, ha nem akarjuk az egyéni önzést teljes egészében rászabadítani a forgalomra, ha nem akarjuk kiirtani a kereskedelem terén a tisztességes boldogulásba vetett hitet.*”¹⁷¹

Véleményem szerint azonban a probléma megítélése komplexebb, mint, hogy az ipartörvényt, a tisztességtelen versenyről és a kartellekről szóló törvények rendelkezéseit vizsgáljuk csak, hanem segítségül kell hívni a bírói gyakorlatot is.

A IV. P. 4936/1927. számú határozatban a Kúria kijelentette, hogy az a versenytilalmi kikötés semmis, ami a jóerkölcsbe ütközik. „*Az anyagi jogszabályok értelmében az ipar önálló szabad gyakorlását különösen az üzletáruházással kapcsolatban és nem*

¹⁶⁸ MNL. K-184. 1932. iktatókönyvi szám: 92488.

¹⁶⁹ MNL. K-184. 1932. iktatókönyvi szám: 92488.

¹⁷⁰ MNL. K-184. 1932. iktatókönyvi szám: 92488.

¹⁷¹ MNL. K-184. 1932. iktatókönyvi szám: 92488.

megokolatlanul hosszú időkikötések mellett, a felek komoly okból szerződéssel korlátozhatják, annyiban, hogy ez a szerződés az illetőnek megélhetését méltánytalanul meggátolja, az ezzel ellenkező oly versenytilalmi kikötés azonban, mely valakit foglalkozásának gyakorlásában, akár közérdek, akár a saját gazdasági érdekei szempontjából komoly indok nélkül, súlyosan, méltánytalanul, vagy túlságosan gátol, a jó erkölcsbe ütközik, s mint ilyen semmis."¹⁷²

Visszatérve a Kartelbizottság anyagához Heller Farkas kijelentette, hogy támogatja, olyan elvi állásfoglalást elfogadását, ami kimondja, hogy a kizárást és a bojkottot ne általánosságban zárják ki a kartellszerződésekből, hanem csak akkor, ha azok az érintett személyek létének megsemmisítésére irányulnak. Az elnökhelyettes jogilag igen is helyesen vezette le, hogy a Kartelbizottság nem rendelkezett törvényalkotási joggal, hanem csak véleményét nyilváníthatta ki egy olyan elvi deklarációban, ami az üzleti életet helyes irányban befolyásolhatja.

Serly Antal kincstári főügyész helyettes is kifejtette véleményét a témával kapcsolatban, hiszen a jogügyi igazgatóságnak fontos szerepe volt a törvény végrehajtásában. Álláspontja szerint nincs olyan kartellszerződés, ami nem tartalmazott kifejezetten vagy burkoltan kizárási, bojkott iránti intézkedést. Véleménye szerint olyan elvi állásfoglalást kell megalkotni, amelyet a magyar bíróságok is elfogadnak.

A principális jelentőségű állásfoglalás elfogadása mellett a Bizottság fontosnak tartotta az elvi ajánlás publikálását annak preventatív jellege miatt. Balkányi Károly (bizottsági tag) ezt azért is tartotta lényegesnek, mert a Bizottság munkáját a sajtóban megjelenő néhány korabeli cikk igen rossz fényben tüntette fel.¹⁷³ A Kartel Szemle I. évfolyamának 1. számában megjelent egy cikk az Összhangot kell teremteni a Kartelbizottság és az Árelemző Bizottság munkája között címen, amelyben báró Perényi Zsigmond (Kartelbizottság elnöke) kifejtette véleményét a Kartelbizottság működésével kapcsolatban. A támadások a nyilvánosság kizárásával, a nagytőke igényérvényesítésével és a fogyasztói érdekek alulreprezentáltságával voltak kapcsolatosak.

3. A Kartelbizottság gyakorlata

3.1. A kartellszerződések bojkott és kizárási kikötéseket tartalmazó rendelkezéseinek tárgyalása

A Kartelbizottság 1933. október 20-án tartott ülésének napirendi pontja volt a kartellszerződések elszigetelési, valamint kizárási kikötéseket tartalmazó rendelkezéseinek tárgyalása, amelyet a kartellek a nemfizető vevőkkel szemben alkalmaztak.

A bizottsági ülést Ivády Béla elnök nyitotta meg, majd felkérte Dobrovics Károly bizottsági tagot az előadói tervezet ismertetésére. Dobrovics az úgy előzményeinek ismerte-

¹⁷² IV. P. 4936/1927. Kúria. MNL. K-184. 1932. iktatókönyvi szám: 92488. A kartellszerződésekről: HOMOKI-NAGY, 2016, 45-52. pp.

¹⁷³ MNL. K-184. 1932. iktatókönyvi szám: 92488. Bővebben lásd: *A Kartelbizottság újból lecsapott*, Pesti Napló, (84) 1933. december 31. 26. p., *A Hangya és a Kartelbizottság*, Pesti Napló, (85) 1934. november 4. 27. p., *Meg kell semmisíteni a ferencvárosi gázgyár bontási anyagára hirdetett versenytárgyalást*, Magyarorszag, (16) 1935. augusztus 10. 11. p., *Új pályázatot kell hirdetni az ócskavaskartel olcsó ajánlata miatt*, Magyar Közgazdaság, (5) 1935. augusztus 15. 7. p., *Újabb bonyodalmak a ferencvárosi gázgyár vasanyaga körül*, Magyar Közgazdaság, (5) 1935. szeptember 26. 4. p., *800 vagón ócskavas, szépen lehet keresni a kimustrált ócskavason is*, Kis Újság, (48) 1935. december 24. 7. p., *Az ócskavaskartell*, Ujság, (13) 1937. május 21. 11. p.

tésével kezdte előadását és elmondta, hogy már a korábbi Kartellbizottság előtt több konkrét ügyben felmerült az elszigetelés kérdése. A kartellszerződésekben voltak olyan kikötések, hogy a nem fizető vevőkkel szemben milyen eszközöket alkalmazhatnak a kartellek. Elmondta, hogy ezekben az ügyekben annak idején a Kartellbizottság már állást foglalt. Az elszigetelést és a kizárási kikötést tartalmazó szerződések tárgyában azonban a Földművelésügyi Miniszter újból a Kereskedelemügyi Minisztériumhoz fordult.

A napirendi pont felvezetését követően Fenyő Miksa ismertette álláspontját, amelyben kérte, hogy a napirendi pont tárgyalását halassza el a bizottság, ugyanis álláspontja szerint nem áll még rendelkezésre kellő gyakorlat az ügy objektív és alapos megítéléséhez. Fenyő a német kartellrendelet bojkottra és elszigetelésre vonatkozó rendelkezéseire való utalással kívánta álláspontját alátámasztani, miszerint hazánk kartelltvévénye szándékosan nem tartalmazott részletes rendelkezéseket e tárgyban.

Fenyő Miksa elmondta, hogy tulajdonképpen jelen ügy kapcsán csak két eset került a Kartellbizottság elé. Ez a petróleum¹⁷⁴ és a vízüveg ügy¹⁷⁵ volt. Fenyő hangsúlyozta, hogy korábban ilyen panaszok a Kartellbizottsághoz nem érkeztek, tehát a Kartellbizottságnak még nem volt módja alaposan foglalkozni ezekkel a problémákkal. Fenyő vizsgálta, hogy a bojkottot magában foglaló kartellszerződések milyen hatással lehettek a gazdasági életre, hogyan alakíthatta a termelést.

Meg kell említeni azonban, hogy e tekintetben a Kartellbizottság kellő tapasztalattal ekkor még nem rendelkezett. Fenyő kifejtette, hogy „*arra, hogy igen fontos törvények reformja dolgában milyen sokáig kell várni, milyen sokáig kell megfigyelni azt, hogy mennyiben alkalmazkodik ez az élethez és hogy hatnak azok ki magára a termelésre és az egész gazdasági életre, ennek legjobb példája a Kereskedelmi Törvény, ahol a részvény jog reformjához, amely közgazdasági életünk egyik legfontosabb fejezete 50 esztendő óta tapasztalat után értünk el.*”¹⁷⁶ Fenyő Miksa elvi álláspontja tehát az volt a fenti kérdésekkel kapcsolatban tehát, hogy a Kartellbizottság nem rendelkezett kellő gyakorlattal és tapasztalattal, valamint, maguk a kartellek története sem tekintett vissza hosszú múltra. Hangsúlyozta, hogy még csak rövid ideje fejtették ki a kartellek gyakorlati tevékenységüket, de még rövidebb ideje foglalkozhat e kérdésekkel, intézkedésekkel a Bizottság. „*Nem azt mondom, hogy ezekkel a kérdésekkel nem kell foglalkoznunk, de mint-hogy mindennap hoz valamilyen újabb esetet, és a jövőben is adódnak olyanok, amelyek bojkottal vonatkozásban álló intézkedéseket tartalmaznak, indítványom az volna, hogy méltóztatásuk kimondani azt, miszerint elvileg a Kartellbizottság nem tartja szükségesnek, hogy a kérdéssel foglalkozzék.*”¹⁷⁷ Folytatta Fenyő, majd ígéretet tett arra, hogy a Kartellbizottság az egyes konkrét esetekben mindig vizsgálni fogja, hogy az elé kerülő ügy nem ütközik-e a kartelltvévény 6. szakaszába.

Fenyő Miksa álláspontjának indokolásaképp előadta, hogy véleménye szerint a bojkottal a kartelltvévény nem is kívánt valójában foglalkozni. E kijelentéssel kapcsolatban említést érdemel, hogy amikor a kartelltvéényt megalkották, a Földművelésügyi Miniszter által hivatkozott német kartellrendelet 9. §-át már 5 éve alkalmazták. Fenyő e

¹⁷⁴ *A petróleumkartel monopóliumot kapott benzinkutak felállítására*, Az Est, (18) 1927. szeptember 15. 6. p., *Petróleum és cukor*, Budapesti Hírlap, (51) 1931. február 8. 5. p., *Meghiúsult a petróleumkartel manővere*, Magyar Hírlap, (37) 1927. június 22. 11. p., *Tárgyalások a petróleum kartelről*, Pesti Napló, (78) 1927. december 24. 18. p.

¹⁷⁵ Bővebben lásd: *Vízüvegkartel*, Drogista Közlöny, (6) 1909. március 15. 6. p., *Ha egy kartel megbukik*, Pesti Napló, (59) 1908. december 23. 13. p. *Vízüveg-kartel*, Az Ujság, (5) 1907. szeptember 22. 22. p., *A bojkott*, Vegyi Ipar, (12) 1913. május 15. 7. p., *Ismét megalakul a vízüveg kartel*, Mosó- és Tisztítótechnika, (3) 1936. március 1. 4. p.

¹⁷⁶ MNL. K-184. 1933. iktatókönyvi szám: 33412.

¹⁷⁷ MNL. K-184. 1933. iktatókönyvi szám: 33412.

tényből arra engedett következtetni, hogy feltehetően nem véletlenül került el a magyar kodifikátoroknak, a Kereskedelemügyi Minisztériumnak, vagy az Ipartanácsnak a figyelmét e rendelkezés áttemelése, hanem egyszerűen azért, mert a magyar viszonyok között e szakasz alkalmazását feleslegesnek tartották. Ezzel kapcsolatban megállapítható, hogy a magyar kartelltvörvény ebben a vonatkozásban tényleg mellőzte a német gyakorlatot, annak ellenére, hogy kartelltvörvényünk igen sokat vett át a német kartellrendeletekből. A magyar törvény a 6. §-ban foglalta össze a retorziós intézkedéseket és ezen belül nem tartotta szükségesnek, hogy az elszigetelésre és a bojkottra külön intézkedéseket állapítson meg.

Általánosságban elmondható, hogy a magyar törvény hangsúlya inkább a közérdeken, mintsem a magánérdeken volt. Ezzel szemben a német jogszabályban konkrét intézkedés található, amely kifejezetten a magánérdek védelmét biztosította. „*Ha valakinek a gazdasági mozgásszabadságát méltánytalan módon megszorították, ez esetben a német törvény beavatkozási jogot engedett meg az illetőnek, sőt indokolt esetben még a kilépést is elfogadhatónak tartotta.*”¹⁷⁸ Ezt a magyar törvény nem vette át. A kartelltvörvény rendelkezései szerint a Kereskedelemügyi Miniszter, illetve a Közgazdasági Miniszter vihetett ügyeket a Kartelbizottság elé, valamint taxatív felsorolta ezen ügyek típusait is. Ezek alapján arra következtethetünk, hogy kartelltvörvényünk kifejezetten el akarta kerülni annak lehetőségét, hogy a magánszemélyek panasza révén a Kartelbizottság ügyeket tárgyalhasson.

A Földművelésügyi Miniszter átiratában két megfontolandó kérdést tárt a Kartelbizottság elé. Az egyikben azt kívánta, hogy az 1931. évi törvénycikk 6. §-ának 2. pontja alapján járjon el a Bizottság az elé tárt ügyekben, a másikkban pedig, hogy tegye megfontolás tárgyává, hogyan lehetne a német kartellrendelet 9. §-át hazánkban is alkalmazni. Fenyő Miksa álláspontja szerint az első kérdés felesleges, ugyanis, ha egy konkrét eset került a Kartelbizottság elé, akkor a kartelltvörvény 6. §-ának 2. pontja alapján vizsgálta a Bizottság azt, hogy a nevezett magatartás közjó ellenes-e vagy sem. A kérdés inkább az volt, hogy szükségesnek tartja-e a Kartelbizottság, hogy a németországi jogszabály 9. §-ának megfelelően a magyar kartelltvörvényt is kiegészítsék. „*Erre vonatkozóan bátor vagyok megjegyezni, hogy ennek az elfogadása nem egy apró reform, hanem ez teljes átreformálását jelenti a kartelltvörvénynek. A kormány ugyanis elsősorban mindig a közérdeket keresi s csak azután nézi a magánérdek védelmét.*”¹⁷⁹ Fenyő hangsúlyozta, hogy elképzelhetőnek tartja, hogy amennyiben e rendelkezés a kartelltvörvényünkbe bekerülne, akkor a gyakorlat oda fejlődne, hogy a Kartelbizottság elnökétől függene, hogy létrejőjön-e vagy sem valamely kartellszerződés.

A lengyel törvény ugyancsak nem vette át a német rendelet a 9. §-át és intézkedéseit, ahogyan a dán törvény sem. E tényeket alapul véve Fenyő kiemelte, hogy „*nem mi vagyunk az egyedüliek, akik feleslegesnek tartottuk ennek a principális elintézését, hanem rábíztuk a Kereskedelemügyi Minisztériumra. Az, hogy a Kartell Bizottság mennyire megtalálta mégis a helyes módot, bizonyítja az eddigi négyeset. Ebből láthatjuk, hogy igen jól intézkedett a Kartell Bizottság. Másrészt megtalálta a helyes alapot, hogy nagyobb gazdasági érdekek sérelme nélkül a megtámadottnak védelmet nyújtson.*”¹⁸⁰

Fenyő Miksa végül azt kérte a Kartelbizottságtól, hogy az ügyvel kapcsolatos elvi állásfoglalást halasszák el egy olyan időpontra, amikor majd több évi gyakorlat, vala-

¹⁷⁸ MNL. K-184. 1933. iktatókönyvi szám: 33412.

¹⁷⁹ MNL. K-184. 1933. iktatókönyvi szám: 33412.

¹⁸⁰ MNL. K-184. 1933. iktatókönyvi szám: 33412.

mint a kartelltörvény egyéb vonatkozásaiban is olyan anyag áll majd rendelkezésre, amelynek alapján megfelelő tárgyilagossággal el lehet bírálni a kérdést.¹⁸¹

Fenyő Miksa előadására Heller Farkas bizottsági tag kívánt reagálni, aki kifejtette, hogy csupán részben ért egyet az előtte szólóval. Heller utalt arra, hogy a Kartelbizottság a júliusi ülésén egyetértett abban, hogy a kartell ügyekkel kapcsolatos több elvi jellegű kérdésben kellene állást foglalni. Heller a kartellszerződésekben kikötött bojkottal és kizárásokkal kapcsolatos rendelkezések megvitatását pontosan egy ilyen elvi jellegű kérdésként értékelte, ezért kérte a Bizottságot, hogy a kérdéssel érdemben foglalkozzanak, és ne utasítsák azt vissza.

Heller Farkas egyetértett Fenyővel a tekintetben, hogy a Kartelbizottságnak kell arra alkalmat adni, hogy esetről esetre állást foglalhasson e kérdésekben. Heller azonban elmondta, hogy nem kíván olyan megoldáshoz hozzájárulni, ami elvetne minden kényszereszközt a kartellek kapcsán. *„Nincs organizáció és nincs szervezkedés egy bizonyos nyomás nélkül. Ebből a szempontból azt hiszem teljesen egyetértünk. Én a magyar kartelltörvényt úgy fogom fel, mint egy úttörést, amely a magyar józanságnak megfelelően óvatosan kíván előre haladni és azt hiszem, hogy akkor, amikor nem vették fel a törvénybe azt a bizonyos 9. szakaszt, akkor ennek az indoka éppen az volt, hogy nem akartak egy csapással és megfelelő tapasztalatok nélkül a kérdésbe belenyúlni.”*¹⁸²

Heller a bizottsági ülésen egy javaslatot is előterjesztett és megpróbálta más szempontból megközelíteni az adott kérdést, mint Fenyő Miksa. Heller utalt arra, hogy a Bizottság júliusi ülésén több bizottsági tag is azt panaszolta, hogy a Kartelbizottság ismét csak apró dolgokkal foglalkozott, annak ellenére, hogy az elvi kérdések tisztázása volna az igazi feladata. Heller véleménye szerint a Kereskedelemügyi Minisztérium és az egész magyar közvélemény is azt várta, hogy a Bizottság elvi álláspontokat alakítson ki. Megítélése szerint jelen ügy éppen egy ilyen elvi jelentőségű kérdés volt.

Heller Farkas nézete szerint természetesen léteztek olyan kényszereszközök, amelyek az ipartörvénybe ütköztek. Az ipartörvényünk szerint az országon belül bárki szabadon üzhetett ipart. Heller ennek kapcsán kifejtette: *„Ha én olyan módon csinálom a kizárást, hogy az illetőnek az egzisztenciáját megsemmisítem, ez annyit jelent, hogy én, mint kartell nem engedek meg valamit, ami a magyar jogban, a törvényben benne van.”*¹⁸³ Hangsúlyozta Heller.

Ami a kérdés további elemzését illeti, a tisztességtelen versenyről szóló 1923:V. tc. a vevők bizonyos módon, eszközökkel való elhódítását tisztességtelen versenynek minősítette. Ha e törvény már a vevők bizonyos módszerekkel való elhódítását is tilalmazta, vajon összeegyeztethető lett volna-e a magyar jog szellemével annak megengedése, hogy valamely kartellmegállapodás egyenesen egy adott üzlettárs egzisztenciájának megsemmisítését vette volna célba? Heller kifejtette, hogy *„amennyiben nem akarjuk a boldogulásba vetett hitet aláásni, ha nem akarjuk az erkölcsbe vetett hitet kiküszöbölni akkor azt hiszem, hogy minden esetre arra az álláspontra kell helyezkednünk, hogy nem csak a tisztességtelen versenynél, hanem a kartell szervezkedésnél, is vannak bizonyos korlátok, amelyek a közérkölcbe és közjóba ütköznek.”*¹⁸⁴

Ezen a ponton érdemes újra megemlíteni az 1931:XX. tc. 6. §-át, ugyanis e szakasz lehetőségét teremtett arra, hogy olyan rendelkezéseket is „kiolvasson” a jogalkalmazó, amelyek a kartelltörvényben szó szerint nem szerepeltek. Heller javasolta, hogy ne utasítsa el a

¹⁸¹ MNL. K-184. 1933. iktatókönyvi szám: 33412.

¹⁸² MNL. K-184. 1933. iktatókönyvi szám: 33412.

¹⁸³ MNL. K-184. 1933. iktatókönyvi szám: 33412.

¹⁸⁴ MNL. K-184. 1933. iktatókönyvi szám: 33412.

Kartelbizottság e kérdést, hanem mondja ki azt, hogy a kizárást és a bojkottot, mint a szervezkedés eszköztét általánosságban nem tartja elvetendőnek, kivéve azt az esetet, amikor az egy személy vagy vállalkozás létében való megsemmisítésére irányul.

Marschall Ferencz bizottsági tag csatlakozott Heller álláspontjához és kiemelte, hogy a bojkottot és az elszigetelési rendelkezéseket tartalmazó kartellkikötések igenis sérthetik a közjót és a közérdeket, éppen ezért pedig a kérdést feltétlenül vizsgálnia kell a Kartelbizottságnak. Kiemelte, hogy attól, hogy az ügyel kapcsolatban még nem kerültek a Bizottság elé konkrét panaszok, a kérdést nem szabad elutasítani, sőt a Bizottságnak ki kell mondania, hogy nem tartja elfogadhatónak az olyan kikötéseket, amelyek célja egy személy gazdasági megsemmisítése és ellehetetlenítése.

Marschall Ferencz elmondta, hogy véleménye szerint a mindennapi életben, a bojkottal kapcsolatos kikötések nem igazán voltak gyakoriak, azonban a gyakorlati élet alapján úgy vélte, hogy „bizonyos szerveződések” elég gyakran alkalmazták. Elmondása alapján azok a cégek, akik ilyen megállapodásokkal, kikötésekkel éltek jellemzően arra hivatkoztak, hogy az illető termelőnek vagy fogyasztónak módjában állt más vállalatokhoz is fordulni, amelyek minden további nélkül ellátták volna őket áruval. *„Tekintettel azonban arra, hogy a Kartell Bizottság arra hivatkozott, hogy a meglévő törvénynek az alkalmazására, értelmezésére adjon vétumot, mi a kérdést csak de lege lata mérlegelhetjük. Ha ebből a szempontból mérlegeljük az esetet, mindenek előtt az 1931. évi XX. törvénycikk 6. §-t kell elővenni, amely tilalmazza mindazokat a határozatokat, amelyek a közgazdaság vagy a közjó érdekeit veszélyeztetik. Itt kimondta azt, hogy alkalmazásának voltát, ami azt jelenti, hogy minden kartellhatározatot annak várható hatása szerint kell elbírálni.”*¹⁸⁵

Marschall nézete szerint nem felelhetett meg a törvény intenciójának egy elszigetelési határozat azon a jogcímen történő jóváhagyása, hogy az elszigetelt félnek lehetősége lett volna az árucikkeket a kartellen kívül is beszerezni. Marschall szerint a nem pontosan fizető személy áruval történő ellátását készpénzfizetés ellenében sem engedélyező szerződésekkel, kikötésekkel szemben is fel kell lépni. Véleménye szerint ezek a közjót és a közérdeket sértették, amelynek következtében megtámadhatónak kellett e rendelkezéseket minősíteni. Csatlakozni kívánt Heller azon álláspontjához, hogy a Kartelbizottságnak szükséges véleményt nyilvánítania ebben a kérdésben és hiba lenne elutasítani az állásfoglalást azért, mert a Bizottság elé konkrét formában nem kerültek panaszok. *„Igenis foglaljunk elvileg állást ebben a kérdésben. Én már a régi Kartell Bizottságnak az állásfoglalását az ilyen ügyekben elvi állásfoglalásnak tartom és ezen túlmehetünk és mondjuk ki azt, hogy feltétlenül tilalmazandónak tartjuk az ilyen kikötéseket akkor, amikor a létnek a megsemmisítéséről van szó.”*¹⁸⁶

Serly Antal a jogügyi igazgatóság képviselőjében, szintén Heller Farkas álláspontját támogatta. Serly kiemelte, hogy véleménye szerint a tárgyal napirendi pont kiemelt fontosságú, mondhatni tengelye az egész kartell létnek, éppen ezért mindenképpen elvi álláspontot kell elfogadni az ügyben. Utalt továbbá arra, hogy ezzel a kérdéssel eddig csupán választott bíróságok foglalkoztak, ebből adódóan pedig a Kartelbizottság elvi állásfoglalásának olyannak kell lennie, amelyet később a rendes bíróságok is alkalmazni tudnak.

Serly Antal azért tartotta jelentősnek a kérdés megvitatását, mert a jogügyi igazgatóságának a törvény végrehajtásában meglehetősen jelentős szerepe volt.

Álláspontja szerint a törvény végrehajtása szempontjából a jogügyi igazgatóságot kifejezetten érdekelte, hogy a Kartelbizottság milyen elvi álláspontokat fogad el. *„A mai*

¹⁸⁵ MNL. K-184. 1933. iktatókönyvi szám: 33412.

¹⁸⁶ MNL. K-184. 1933. iktatókönyvi szám: 33412.

tárgysorozat első pontja minden esetre igen fontos, mondhatnám tengelye az egész kartelléletnek. Ezért szerény nézetem szerint a Kartell Bizottságnak okvetlenül elvi álláspontot kellene elfoglalnia.”¹⁸⁷ Serly azon az állásponton volt, hogy amennyiben a Kartellbizottság el akart dönteni egy ügyet, előzőleg feltétlen szükséges egy elvi megállapodás elfogadása, ami mentén döntést lehetett hozni. Serly kifejtette, hogy a tisztességtelen versenyről szóló törvénycikk alapján kialakult gyakorlat olyan határozatokat produkált, amelyek élesen szembeállíthatók a modern jogelvekkel. Rámutatott, hogy 1927-ben a Kereskedelmi és Iparkamara választott bíróságának egyik határozata például kifejezetten kimondta, hogy üzleti versenyben akár a versenytárs tönkretételét is meg lehet engedni.¹⁸⁸ „Voltaképen a magyar bíróság ezzel a kérdéssel még nem is foglalkozott, csupán választott bíróságok. Ennélfogva, ha a Kartell Bizottság ebben elvi megállapodást akart alkotni, mindennek előtt ezt kell szemelőt tartani szerény nézetem szerint és ez az elvi megállapodás olyan legyen, amelynél legalább is remény van arra, hogy a magyar bíróság is ezt az álláspontot fogja elfoglalni.”¹⁸⁹ Mindezekre figyelemmel Serly Antal a Jogügyi Igazgatóság képviselőjében a Heller Farkas által előterjesztett javaslatot kívánta támogatni. „Heller Őméltósága által előterjesztett megállapítás igenis megtalálja a középutat és ennek elfogadása esetén a Kartell Bizottságnak meg volna az az alapja, amelyre minden esetben biztosan helyezkedhetne.”¹⁹⁰

A felszólalást követően Fenyő Miksa hangot adott ama félelmének, hogy ha a Kartellbizottság egy elvi jellegű döntést fogadna el a bojkott és a kizárási rendelkezéseket tartalmazó kartellszerződésekkel kapcsolatban, előfordulhatna, „hogy egy konkrét esetben esetleg a közjó és közgazdasági ellenesség álláspontján lesznek akkor is, ha a kartell csak félig nyúzza meg az illető egzisztenciáját.”¹⁹¹ Eppen ezért továbbra sem tartotta szükségesnek a megkötést, hanem teljesen kielégítőnek tartotta a kartelltörvény 6. §-át.

Fenyő felvetéseire és aggodalmaira reagálva Heller Farkas elmondta, hogy ha a Kartellbizottság kizárólag a 6. § általános rendelkezései alapján döntött volna, akkor soha nem lenne képes a Bizottság előbbre jutni a kartellkérdésben és mindig kizárólag egyedi ügyeket vizsgálna, ahelyett, hogy a törvény keretein belül az elvi szempontok meghatározására is sor kerülne. Heller véleménye szerint az üzleti életnek éppen erre lett volna szüksége. Az elvi álláspontok kialakításával az üzleti élet számára világossá válna, hogy milyen határok között mozoghat biztosan anélkül, hogy a törvény szabta kereteket átlépné. Az elmondottakra figyelemmel Heller Farkas a következő javaslatot terjesztette elő.

„Az üzleti összeköttetésből való kizárás, elszigetelés vagy bojkottálás a gazdasági közdelemnek igen éles fegyvere, mely egyesek gazdasági boldogulásába, sőt létébe is erősen belenyúl. Ezért a Kartell Bizottság az 1931. XX. t.c. 6. §-ára támaszkodva ez eszközt a közgazdaság és közjó szempontjaival csak akkor tartja összeegyeztethetőnek, ha alkalmazásának különösen súlyos és közszempontból is helytálló indokai vannak. A közgazdaság és közjó érdekével ellentétben állónak tarja a Kartell Bizottság, ha az elszigetelés nem csak gazdaságilag megokolt hátrányokkal sújta a felet, hanem egyenesen gazdasági exis-

¹⁸⁷ MNL. K-184. 1933. iktatókönyvi szám: 33412.

¹⁸⁸ Az 1923. évi V. törvénycikk gyakorlata alapján azt mondhatjuk, hogy kizárólag akkor volt megállapítható a tisztességtelen verseny fennforgása, amennyiben a versenytárs által az üzleti, kereskedelmi verseny céljából igénybe vett eszközök és versenyző célzat jóerkölsbe vagy üzleti tisztességbe ütközött. A témáról bővebben lásd: KRUSÓCZKI, 2018. 249-251. pp.

¹⁸⁹ MNL. K-184. 1933. iktatókönyvi szám: 33412.

¹⁹⁰ MNL. K-184. 1933. iktatókönyvi szám: 33412.

¹⁹¹ MNL. K-184. 1933. iktatókönyvi szám: 33412.

tentiája megsemmisítésére alkalmas. Hogy az adott körülmények között e veszélyeztetés fennforog-e, a Bizottság egyelőre esetről- esetre kívánja elbírálni.”¹⁹²

A Heller Farkas által előterjesztett javaslatot Fenyő Miksa módosításával a Kartelbizottság egyhangúlag elfogadta.

3.2. A pékkartell elleni vizsgálat

A Kartelbizottság 1934. szeptember 21-én tartott ülésén folytatta le a pékkartell elleni vizsgálatot. Az ülésen felmerült az a gondolat, hogy az akkori 22 filléres barna kenyérhez hasonlóan kívánatos lett volna egy olcsóbb zsemletípus ármegállapítása is. Ez megfelelt volna a mezőgazdasági érdekeknek is, ugyanis így a búzaliszt több hazai fogyasztóhoz juthatott volna el.¹⁹³

A Sütők Iparvédő Egyezménye, vagyis a pékkartell kartell szerződése 1934. január 25-én kelt és bemutatása február 8-án történt meg. Az egyezmény azonban csak február 26-án lépett életbe, a péksüteményre nézve ténylegesen pedig csak március 8-án, a kenyérre nézve pedig március 29-én. A kartellszerződést a minisztérium a legközelebbi, június 28-ai ülésen mutatta be a Kartelbizottságnak. A Bizottság úgy döntött, hogy az üggyel nem kíván külön foglalkozni, ugyanis az Árelemző Bizottság a kenyérrájakat állandóan figyelemmel kísérte.¹⁹⁴

Az egyezmény Budapest székesfővárosra és azokra a területekre terjedt ki, amelyek a munkakezdés és kiszállítás szempontjából Budapest területével egyenlő szabályozás alá estek. A pékkartell szervezete azonban e területen túlterjedt és a Budapesttel összefüggő egyéb községek pékiparosai, (pl. Budakeszi, Kerepes) is csatlakoztak a szervezethez. A kartellszerződés célja az egyezményes ár kialakítása és a feltételek meghatározása, valamint a vevővédelem biztosítása volt. A szerződés szigorú intézkedéseket tartalmazott a vevővédelemre nézve és az egyezmény működésében is erre fektetette a legnagyobb hangsúlyt. Vevőt egy tagtól másik taghoz csak az egyezmény vevővédelmi bizottságának engedélyével lehetett „átcsábítani”, és csak a vevővédelmi bizottság jóváhagyását követően szolgálhatta azt ki egy másik tag. Megfelelő kártérítést kapott az a tag, aki a vevőjét elveszítette, ha pedig a békés megegyezés nem járt sikerrel a választott bíróság ítélte meg a kártérítés összegét.

A pékkartell állandó választott bírósággal rendelkezett, amely minden szerződéses kihágás esetén kötbért szabott ki. A kartell viszonylag nagy szervezettel működött és állandó ellenőröket foglalkoztatott, akik a tagokat – mind az ár betartás, mind a vevővédelem szempontjából – állandóan ellenőrizték.

Az egyezmény tagjainak száma 1934 szeptemberében kb. 600 volt. Az egyezmény tagjai részéről a választott bíróság és általában az ellenőrzés szigorú működése miatt több panasz is előfordult, amelyek azonban békés úton nyertek elintézészt.

¹⁹² MNL. K-184. 1933. iktatókönyvi szám: 33412.

¹⁹³ Bővebben lásd: *Riadalom: felugrottak a zöldségárák!*, 8 Órai Ujság, (22) 1936. szeptember 3. 3. p., *A bíróság a kereskedelmi minisztériumhoz fordul a pékkartell ügyében*, Budapesti Hírlap, (55) 1935. augusztus 7. 6. p., *A gazdavédelmi javaslat csak előőrse a reformoknak*, Budapesti Hírlap, (55) 1935. október 28. 4. p., *Hírek a gazdaságból*, Budapesti Hírlap, (53) 1933. október 20. 4. p., *Megdöbbenő adatok, a bíróság előtt a pékkartell defenzív osztályának működéséről*, Az Est, (27) 1936. szeptember 26. 3. p., SZABÓ ISTVÁN: *Jogesetek az első magyar kartelltvény gyakorlatából (1931)*, in: Homicskó Árpád Olivér – Szuchoy Róbert (szerk.): *Studia in honorem Péter Miskolczi-Bodnár: 60, Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest, 2017. 489-502. pp.*

¹⁹⁴ MNL. K-184. 1934. iktatókönyvi szám: 71732.

Az egyezmény célkitűzései között szerepelt az ipar racionalizálása, amelyet úgy próbáltak megvalósítani, hogy a „gyenge” kezekben levő műhelyeket felvásárolták és a hitelezőkkel megegyezve azokat megszüntették. Az egyezmény vezetőinek kijelentése alapján kb. 70-80 műhellyel szerették volna lecsökkenteni a budapesti sütőhelyek számát. Az egyezmény a liszt beszerzését egységesítette, megállapodott a malmokkal, és a malmok 1/2 százalék bonifikációt adtak a sütőknek, akik ezt a fél-százalékot az egyezményre engedményezték. A malmok tulajdonképpen megszabadulhattak a hitelezési rizikótól, mert az egyezmény folytán hozzájutottak a követeléseikhez. A kisebb pékeknek az egyezmény részben pénzbeli támogatást is nyújtott, részben pedig lisztet adott.¹⁹⁵ A kartellszerződés még a munkásokkal való megegyezést is a céljai közé sorolta és tárgyalásokat kezdett a munkásokkal való kollektív szerződés megkötésére.

Ami a pékkartell gazdasági működését illeti, az egyezmény nagy-bizottságának augusztus 9-én tartott üléséről bemutatott jegyzőkönyve szerint 40.000 pengős elszámolási kötelezettség nélküli rendelkezési alapot létesített, amellyel az igazgatótanács rendelkezett. Az egyezmény a tagsági díjakból havonta 5-6000 pengő körüli összeghez jutott, ehhez jött még hozzá, a malmok által fizetett félszázalékos hozzájárulás, ami havi 1000 vagon lisztfogyasztást feltételezve körülbelül 15.000 pengő havi bevételt jelentett.¹⁹⁶

A Kartelbizottság az 1934. szeptemberi ülésén foglalkozott továbbá egy 1934. augusztus 27-én történő kispesti incidenssel, ami alapjaiban kérdőjelezte meg a pékkartell működésének és eljárásának szabályosságát.

Balázi Gy.-né Kálvária-téri élelmiszerkereskedő egy panaszbeadvánnyal fordult a kereskedelemügyi miniszterhez. A beadvány szerint több helyről igyekezett kartellár alatt péksüteményt beszerezni, amelyet eleinte pár budapesti péktől meg is kapott. Később azonban – állítása szerint – a kartell megbízottai megfenyegették, és követelték a kartelláron való árusítást, majd ezt követően budapesti szállítói megszüntették a szállítást. A panaszos ezt követően egy kispesti sőtömestertől – aki szintén egyezményi tag volt – szerezte be 3 fillérért a péksüteményt. Augusztus 27-én reggel, amikor Kispestről süteményét megbízottja elakarta szállítani, bement az üzletbe négy személy, akik közül az egyik kispesti, a másik budapesti sőtömester volt, a harmadik pedig a Budapesti Sütő-Ipartestület tisztviselője és a süteményét erőszakkal elvették, majd a megbízottját bántalmazták és kidobták az üzletből. Később a süteményt szállító kispesti sőtömester a sütemény árát a panaszosnak megtérítette.

A rendőrség a kereskedő feljelentésére nyomozást is indított az ügyben. A nyomozás adatai nagyrészt megegyeztek a feljelentés tartalmával. A nyomozati iratok alapján a bizottságot a Budapesti Sütők Ipartestülete küldte ki a korai kiszállítások ellenőrzése miatt. A nyomozás adatai azonban azt is megállapították, hogy a bizottság a kispesti sőtömestert felelősségre is vonta azért, mert a megállapított kartellárnál alacsonyabb áron értékesített.

A pékkartell védekezésében azt adta elő, hogy az ipartestület küldte ki a korai kiszállítások ellenőrzése miatt a bizottságot és tagadta, hogy ők bármilyen erőszakos cselekményre utasítást adtak volna. Amennyiben ilyen történt is, az véleményük szerint a kiküldöttek egyéni akciója volt.

A Kartelbizottság 1934. szeptember 21-én tartott ülésén elhatározta, hogy a Sütők Iparvédő Egyezménye ellen a felmerült panaszokat egy külön bizottság útján fogja megvizsgáltatni.

¹⁹⁵ MNL. K-184. 1934. iktatókönyvi szám: 71732.

¹⁹⁶ MNL. K-184. 1934. iktatókönyvi szám: 71732.

A vizsgálat tárgyát képező konkrét panason kívül számos panasz merült fel azzal kapcsolatban is, hogy a búzalisztból készült péksütemények drágábbak és ezért a szegényebbek, akik ezt a süteményfajtát is szívesen fogyasztották volna, alig tudták megvásárolni. A Kartellbizottság kérésrel fordult a Magyar Királyi Kereskedelemügyi Miniszterhez, hogy utasítsa a szóban lévő bizottságot az Árelemző Bizottsággal egyetemben, hogy vizsgálják meg és dolgozzanak ki egy olyan zsemlefajtát, amely csakugyan búzalisztból készült, de a szegényebb rétegek számára is megfizethető lenne.

A következőkben a Sütők Iparvédő Egyezményének képviselőinek védekezését kívánom ismertetni, amelyet a pékkartell elleni vizsgálat alapját képző panasszal kapcsolatban terjesztettek elő. A kispesti pékségben történt incidens hetekig a napilapok címlapjain szerepelt, mint például „*A kartell-pékek rohama a kispékek és a közösség ellen*” vagy „*A pékkartell terrorja az olcsó sütemények ellen*”. A sajtó hírei nem használtak a pékkartell megítélésének, éppen ezért, saját igazuk bizonyítására egy beadvánnyal éltek a kereskedelemügyi miniszterhez, amelyben előadták védekezésüket.

Balázi Gy.-né levele alapján pontosan rekonstruálhatók az eset körülményei, amelyek a pékkartellal szembeni eljárás hátterében álltak. A nevezett eladó 1934. augusztus 27-én a kispesti Károlyi József céggel kenyér és péksütemény szállítására megállapodást kötött. A vevő kenyeret, péksüteményt és tejterméket árusított élelmiszerüzletében. Vevőkörébe alapvetően a Kálvária tér környékén élő és dolgozó szegény munkások tartoztak. „*Ezen a helyen nem lényegtelen, hanem szinte életbevágóan fontos kérdés az, hogy a mindennapi olcsó kávéhoz szükséges zsemle 3 1/2 fillérért kapja-e a munkanélküli segélyből vagy a legjobb esetben sovány napszámból élő munkás vagy pedig, hogy ezért a zsemléért 5 f-t kell-e fizetnie.*”¹⁹⁷ A szabad verseny által kialakított helyzet egészen 1934 májusáig tartott. A péksütemények darabját 3 1/2 fillérért árusította, ami a beszerzési árhoz viszonyítva 0,5 filléres tisztességes hasznot eredményezett. „*Csakis 1934. májusában keletkezett rejtelmes mozgolódás annak a célnak elérése kedvéért, hogy a fogyasztó szájából ezt az olcsó falatot kiüssék.*”¹⁹⁸ A pékkartell megbízottai ekkor megjelentek az eladó üzletében és közölték, hogy ezt követően 4 fillérért kell a péksüteményeket árusítani, mert azokat nem szerezhette be 3 1/2 fillérnél olcsóbban.

Két hét sem telt el, amikor a kartell megbízottai újra megjelentek és akkor már azt mondták, hogy 5 fillért kell kérni a vevőktől a péksütemények darabjáért. Egy plakátot is átadtak erre vonatkozóan a kiskereskedőnek. A kartell árszabásának azonban súlyos következménye lett. „*A fogyasztó-közönség válasza lesújtó volt. Egyszerűen az történt ugyanis, hogy, míg az olcsó péksüteményből naponként 300-400 db-ot adtam el minden fennakadás nélkül, az 5 f-es péksüteményből a végén már csak 30 db-ot tudtam forgalomba hozni. Ugyanez az arány mutatkozott a kenyéرنél is, de ugyanez az arány mutatkozott üzletem egyéb árucikkeinél is, mert hiszen köztudomású, hogy a vevő nem szokta vásárlásait megosztani s ha valamely üzletben az egyik keresett cikket nem kapja, nem vesz ott mást sem.*”¹⁹⁹

Az eladó ebben a kiélezett kereskedelmi helyzetben nem tudott mást tenni, mint, hogy megállapodott a Sinkovits céggel, aki 3 fillérért hajlandó volt a péksüteményeket értékesíteni. A Klein A. céggel is sikerült hasonló titkos megállapodást kötni, amelynek az lett a következménye, hogy a két cég termelése által sikerült az eladónak korábbi vevőkörét kiszolgálni. A Klein cég egy rövid idő elteltét követően azonban azt kérte, hogy a Sinkovits céggel bontsa fel a vevő a megállapodást és a Klein cég legyen a kizá-

¹⁹⁷ MNL. K-184. 1934. iktatókönyvi szám: 71732.

¹⁹⁸ MNL. K-184. 1934. iktatókönyvi szám: 71732.

¹⁹⁹ MNL. K-184. 1934. iktatókönyvi szám: 71732.

rólagos beszállító. A partnerek arra figyelmeztették a kiskereskedőt, hogy ezt ne tegye meg, mert a Klein cég ajánlata mögött a kartell áll. A megállapodást nem bontotta fel Balázsi Gy.-né, amelynek az lett a következménye, hogy a kartell erőszakhoz folyamodott. Szent István ünnepe előtti szombaton az ipartestületi titkár megjelent a kiskereskedő üzletében és megkérdezte, hogy mely cégekkel áll beszállítói kapcsolatban. A kartell elérte, hogy az eladó egyik napról a másikra kenyér és péksütemény nélkül maradt.

Ezt követően egy pestskörnyéki pékmesterrel kívánt megállapodást kötni az eladó, arra számítva, hogy a kartell keze ilyen messzire már nem ér el. Az átmeneti időszakban is igyekezett a vevőkör kiszolgálását biztosítani, mert „*az elszokott vevőközönség vis-szahódítása a mai szörnyű versenyidőkből nem könnyű feladat.*”²⁰⁰ Titokban szerezte be a péksüteményeket 3 ½ filléres áron és ezen az áron is adta tovább a régi vevőinek a terméket. Ezt követően Károlyi József kispesti céggel kötött megállapodást a péksütemények beszerzésére 3 filléres áron, azzal a feltétellel, hogy az áru elszállítását maga a vevő fogja megoldani.

Az előadónak azonban három napig volt csupán nyugta a kartelltől, hiszen 1934. augusztus 27-én reggel „*történt az a vérlázító, minden jogérzékeny és emberséges felfogást felháborító esemény, amelyről az újságok egy hét óta elég részletesen cikkeznek.*”²⁰¹

Az eladó sógora minden reggel elment a céghez, hogy átvegye a spárgával is átkötött kosarat. Az említett napon a Károlyi üzlet előtt egy kocsi állt meg, amelyből hat személy szállt ki és berontottak az üzletbe. A kosár tartalmát úgy akarták ellenőrizni, hogy azt kirúgták az illető kezéből. Mivel a spárpa nem engedett az üzleti pulton lévő kést felkapva vágták el a madzagot. Ezt követően dulakodás alakult ki. Az eladó sógora azonnal rendőrt hívatott. A kartelltagok „*mielőtt azonban az autóval továbbálltak, érezték [...], hogy nyilvánvaló jogtalanság történt velük mert sógoromat a Károlyi-féle üzletből nemcsak formálisan kilökték, hanem további testi fenyegetést alkalmaztak. Amikor ugyanis sógorom az ajtón kiesett, a Szántó nevű kartell-kiküldött ökölrel úgy szájonvágtá, hogy az egyik foga megrepedt s a fog egy darabkája letörött. További testi sérelem is történt, az nevezetesen, hogy a spárpa erőszakos elvágása alkalmával Kleisz sógorom kezét is véresre sebezte.*”²⁰²

A tényállás tisztázása során kiderült, hogy az eset előtt nem sokkal felkereste Kertész D. budapesti pékmester, hogy figyelmeztesse, hogy tartsa be a kartell utasításait, mert ellenkező esetben tönkre fogják tenni. Először a kartell koholt vádak alapján kétszer is feljelentette a boltot. Az események következménye, hogy gazdaságilag ellehetetlenítették az eladót, ami már a megélhetését veszélyeztette. Az eladó hivatkozott „*az 1931. XX. t.c. idevonatkozó rendelkezéseire, mely rendelkezések nem tűrik, hogy akár formális megállapodással egygyé tömörített érdekeltiség, akár ilyen megállapodás nélkül együttműködő társaság a közgazdaság és közjó érdekeinek félredobásával tisztán és kizárólag a maga anyagi céljait istápolja, utalással továbbá arra a körülményre, hogy a gazdasági helyzet nyilván nem indokol 5 f-es zsemleárat, amikor erőszak és megfélemlítés hiányában 3 1/2 – 4 f-es ár mellett is korlátlan mennyiségben lehet péksüteményt forgalomba hozni, – figyelemmel végül az éppen szőnyegen forgó érdekekre, nevezetesen arra, hogy itt nélkülözhetetlen árucikkek forgalmáról van szó, olyan cikkek-ről, amelyek a mindennapi élet pótolhatatlan szükségletei és e mellett éppen a legszegényebb lakosság mindennapi fogyasztási cikkei forgónak veszélyben.*”²⁰³ A kiskereskedő

²⁰⁰ MNL. K-184. 1934. iktatókönyvi szám: 71732.

²⁰¹ MNL. K-184. 1934. iktatókönyvi szám: 71732.

²⁰² MNL. K-184. 1934. iktatókönyvi szám: 71732.

²⁰³ MNL. K-184. 1934. iktatókönyvi szám: 71732.

kérte a minisztert, hogy utasítsa a királyi jogügyi igazgatóságot a közérdekű per megindítására és a szükséges ideiglenes intézkedések megtételére a kartell tevékenységének azonnali felfüggesztése végett.²⁰⁴

Ahogy az fentebb is említésre került a panaszos beadvány, valamint az azzal kapcsolatos sajtóhírek nem váltak a pékkartell megítélésének hasznára. A pékkartell védekezésében igyekezett cáfolni a fentebb leírtakat.

A panaszlottak mindenekelőtt a kartellmegállapodás létrejöttének szükségességét, valamint létrejöttének körülményeit mutatták be. Kifejtették, hogy egyezményüket a gazdasági szükség elutasíthatatlan kényszere hozta létre. A háború utáni inflációs időkben a sütőipart új vállalkozások árasztották el és az iparúzóik száma a fővárosban csaknem kétszeresére nőtt. Ezzel egyidejűleg indult el a technika rohamos fejlődése és a termelőerőket megsokszorozó gépek elterjedése a sütőiparban. Megítélésük szerint a termelőerők rendkívüli megnövekedése következtében, a sütőipar valósággal egy új ipari forradalom állapotába került. Ezzel szemben az inflációs idők elmúltával és a deflációs korszak szükségének beköszöntével a kenyér- és a süteményfogyasztás nemcsak viszonylagosan, de abszolúte arányban is fokozatosan csökkent. Ez a csökkenés a harmincas évek általános gazdasági krízisének kitérésével, különösen a bankzárlat óta egyre nagyobb méreteket öltött. *„Az egyes sütőüzemek egyrészt a piac túltermelésének, másrészt a piac fogyasztás-csökkenésének malomkövei közé jutva, a kíméletlen, fojtogató verseny eszközeivel igyekeztek magukat az elpusztulástól megóvni és termékeiket önköltségi áron alul dobták a piacra, hogy ezáltal legalább üzemük működésének folytonosságát biztosíthassák. Az eredmény az lett, hogy az egész sütőipar súlyos válságba került.”*²⁰⁵

Kifejtették, hogy mindezek ellenére az üzemek száma azonban nem csökkent, sőt a válság más foglalkozási ágakban is általánossá vált. A tönkrement sütőiparosok helyét más foglalkozási ágakból odamenekült újabb vállalkozók foglalták el, akik rövidesen szintén tönkrementek ugyan, de közben tovább rombolták az ipart és kíméletlen, kétségbeesett versenyükkel magukkal rántották a válságba a még egészséges többi üzemet is. A pékkartell statisztikái alapján a fővárosi üzemeknek mintegy 1/4 része cserélt évenként gazdát.

A válság megoldása céljából már 1930 márciusában a 141.263/1931. K. M. sz. beadványában a Budapest Székesfővárosi Sütők Ipartestülete egységes és rendszeres tervvel fordult a kereskedelemügyi miniszter hivatali elődjéhez a sütőipar racionalizálása és a helyes ármegállapítás stabilizálása végett. A javaslat egyszerre minimális és maximális standard árak megállapítását kívánta a sütőipari standard árak tekintetében és pedig a termelőktől a fogyasztókig az érdekeltekből alakított állandó ármegállapító bizottság útján. A javaslat abból a közérdekű szempontból indult ki, hogy a kenyér egyik alapszükséglete a mindennapi emberi életnek, így a kenyér árának kiegyensúlyozott és közmegegyezést keltő, helyes megszabása ugyancsak alapjaiban járulna hozzá a gazdasági élet kiegyensúlyozott fejlődéséhez és egyben a sütőipar megszilárdulásához. E javaslat azonban érdemi elintézetést nem nyert és közben az új ipartestületi törvény útját állta annak is, hogy a sütőiparosság a maga törvénye alkotta szervezetének, az ipartestületek útján oldja meg gazdasági válságát. Erre a gazdasági versenyt szabályozó megállapodásokról szóló 1931:XX. tc. nyújtott csupán lehetőséget, amelynek indoklásában szerepelt, az a miniszteri kijelentés, *„hogy a külső körülményeknek hatalmas arányú fordulatai közben az államhatalom ma már nem nélkülözhet egyetlen szervező társadalmi erőt*

²⁰⁴ MNL. K-184. 1934. iktatókönyvi szám: 71732.

²⁰⁵ A Sütők Iparvédő Egyezményének 1934. szeptember 10-én benyújtott 954/1934 számú beadványa, MNL. K-184. 1934. iktatókönyvi szám: 71732.

sem és megértéssel kell fogadnia a vállalkozóknak olyan tömörüléseit, amelyek a gazdasági élet egyensúlyozottabb fejlődését segítette elő.”²⁰⁶

A panaszoltak kifejtették, hogy a sütőiparosság a maga önvédelmi harcában tehát kénytelen volt a kartelltvörvény által biztosított törvényes eszközökhöz nyúlni. „A viszonyok kényszerűsége és a létükért küzdő sütőiparos tömegek nyomása következtében tehát 1934. február 26-án így alakult meg a Sütők Iparvédő Egyezménye.”²⁰⁷

A Sütők Iparvédő Egyezményének célja az volt, hogy a közbő érdekében és a mindenkori törvényes rendelkezéseknek szigorú betartása mellett a sütőipari szakma tagjai közt folyó verseny elfajulásának gátat vessen, ezáltal a szakmabeli iparosok romlását megakadályozza, és azok tisztességes megélhetését biztosítsa. Budapesten és a környékének körülbelül 20 községben közel 600 kis- és középsütőipari céget tudhatott tagjai között. Magának a Budapesti Sütőipartestületnek sok nagytermelésű üzeme nem volt tagja a kartellnek, viszont az Egyezmény tagjainak kb. fele a környékbeli sütőiparosok közül csatlakozott az Egyezményhez. E két intézmény nem volt azonos, nem fedte egymást, és mindegyik a maga különálló és eltérő törvényes feladatkörében egymástól függetlenül önálló szervei útján intézte ügyeit. Az Egyezmény az ügyeit egy kb. 60 tagból álló nagybizottság által hónapról-hónapra megszabott keretek között egy 18 tagú igazgatótanács által intézte. Az intézkedéseket a tagokkal nyomtatványok útján közölték.

A Sütők Iparvédő Egyezményének képviselői szerint az Egyezmény nem nyereszkeedésre alakult ipari szervezet volt. „Az Egyezmény egy páratlan ipari forradalom hullámvérésein keresztül átmenteni igyekezett azokat a kisipari existenciákat, akiket különben menthetetlenül pusztulásba sodorna ez a vihar és akik hozzátartozóikkal és munkásaikkal együtt csak újabb teherként szaporítanak a létalapjukat veszített emberek tömegét.”²⁰⁸

A panaszoltak beadványukban hangsúlyozták, hogy az Egyezmény mindig az átlátható működésre törekedett, így az árkalkulációiba mindenki betekinthetett, az árait mindig az Árelemző Bizottság legszigorúbb szakszerű vizsgálatainak figyelembevételével, a kereskedelemügyi miniszter előzetes hozzájárulása után állapította meg. A kartellszerződés 46. §-a szerint az árak megállapításánál egyrészt a közszükségletet, másrészt a sütőipari szakma érdekeit tartották szem előtt. Az ármegállapító bizottság az árak meghatározása előtt mindig megpróbált kapcsolatot létesíteni a felügyeleti hatóságokkal és azokkal karöltve igyekezett azt az árat kialakítani, ami biztosítani tudta a szakmabeli iparosok tisztességes megélhetését, másrészt nem sértette a közfogyasztás jogos érdekeit.

Ezt követően a pékkartell képviselői kifejtették a kenyérárak megállapításával kapcsolatos álláspontjukat. Ezzel kapcsolatban utaltak arra, hogy az egész közvélemény nagy nyilvánossága előtt hónapokon keresztül tartottak árvizsgálatokat és ezek eredményeként történt a félbarna kenyér árának 28 fillérről 32, illetve 34 fillérré történő emelése, ami megítélésük szerint a napok alatt ugrásszerűen emelkedő lisztárak mellett már akkor sem volt nyereséges. Ezzel szemben a szegényebb fogyasztók érdekében a keres-

²⁰⁶ MNL. K-184. 1934. iktatókönyvi szám: 71732. Ugyanezen indokolásra hivatkozott a Magyar Királyi Kúria 363/1911. sz. határozatára is, amely szerint nem ütközik a jóerkölcsbe az egy iparágban foglalkozóknak egyesülése arra, hogy az egészségtelen verseny káros következményeinek elhárítására a forgalmi árak fenntartása mellett a minimális árak meghatározassanak. Bővebben lásd: *Filléres politika*, 8 Órai Újság, (20) 1935. november 17. 7. p., *Új gazdasági rendelkezések a láthatáron*, Budapesti Hírlap, (56) 1936. augusztus 23. 10. p., *A tábla súlyosbította a pékkartell zsarolással vádolt ellenőreinek büntetését*, Esti Kurír, (13) 1935. november 27. 9. p., *Sikerült a sütemény-drágítás, útban a kenyér árának emelése*, Budapesti Hírlap, (54) 1934. március 20. 8. p.

²⁰⁷ MNL. K-184. 1934. iktatókönyvi szám: 71732.

²⁰⁸ MNL. K-184. 1934. iktatókönyvi szám: 71732.

kedelemügyi miniszter az elsőrendű barna kenyér árát rendeletileg 25 fillérről 22 fillérré leszállította és maximalta.

Az Egyezmény a viszonteladókkal szemben kényszert nem alkalmazott. A kartell-szerződés 77. §-a szerint a vevővédelmi bizottság intézkedéseinek igyekezett a vevővel egyetértésben eljárni, ha azonban a vevő más tagnál kívánta szükségleteit beszerezni, úgy ettől a vevővédelmi bizottság a vevőt eltiltani nem tudta. Legfeljebb azt tehetette, hogy egy rövid időre 5%-os átmeneti megtérítésre kötelezte az új szállító tagot a régi szállító tag javára, de ettől is eltekinthetett, ha a vevő elpártolását a korábbi szállító tag valamely lényeges mulasztása idézte elő.

A fent előadottak ismertetését elengedhetetlenül szükségesnek tartották a Sütők Iparvédó Egyezményének képviselői ahhoz, hogy a panaszbeadvány tényállításai ellenőrizhetők és értékelhetők legyenek.

Az Egyezmény képviselői szerint nem a panaszost illette meg a részvét, mert nem ő az, akit megtámadtak, hanem éppen ellenkezőleg ő a támadó, aki jogosulatlan úton, egy egész iparág létalapjának megtámadásával és a környékbeli sütőiparosok tönkretételével igyekezett magának jogosulatlan vagyoni előnyt szerezni. Véleményük szerint ugyanilyen természetű volt az a megállapítása is, hogy a Kálvária tér környékén túlnyomórészt a legszegényebb munkásosztály élt. Szerintük ez egyébként is valótlan állítás volt, mert a Kálvária tér és környéke épp olyan vegyes lakosságú volt, mint a főváros egyéb hasonló területe.

A panaszlottak álláspontja szerint valótlan volt az az állítás is, ami szerint 1934 májusáig tartott az a helyzet, hogy Budapesten általánosságban 3 fillér volt a péksütemény nagybani beszerzési ára és ebből kifolyólag 3 és 1/2 fillér volt a „*kicsinybeni*” ár. Azzal viszont egyetértettek, hogy ezt megelőzőleg nemcsak 3 és 1/2 fillérért, de valóban 2 és 1/2 fillérért is, sőt már ennél olcsóbban is lehetett Budapesten süteményt kapni. Utaltak arra továbbá, hogy a panaszos saját maga adta elő, hogy amikor maga is ugyanolyan áron adta a péksüteményt, mint a többi viszonteladó és nem pedig az általánosan érvényes áraknál alacsonyabban, akkor az üzleti forgalma egyéb árucikkeinél is lecsökkent, mondván, „*mert hiszen köztudomású, hogy a vevő nem szokta vásárlásait megosztani s ha valamely üzletben az egyik keresett cikket sem kapja, nem vesz ott mást sem.*”²⁰⁹

A panaszlottak ezután kifejtették, hogy az ilyen jellegű üzleti magatartást a Kúria a tisztességtelen verseny fogalmi körébe utalta. Panaszosnak, aki saját bevallása szerint nem termelő sütőiparos, hanem vegyes élelmiszer áruval kereskedő szatócs volt, nem volt joga ahhoz, hogy a sütőipar termékeinek árrombolásával lendítse fel üzleti forgalmát. „*Az üzleti verseny tisztességével ugyanis – mondja a m. kir. Curia – nem fér össze annak a magatartása, aki valamely árunak az ésszerű gazdálkodással ellentétes alacsony áron való árusításával az általán érintett versenytársak gazdasági létét veszélyezteti. A kir. Curia megítélése szerint túllépi a megengedett üzleti verseny határát az az eljárás, amidőn valamely vállalat abból a célból, hogy tulajdonképpeni üzletkörében a rendes versenytevékenységgel elérhető hasznot meghaladó nyereséghez jusson, egy idegen üzletág cikkeit minden nyereség nélkül állandóan forgalomba hozza.*”²¹⁰

A panaszlottak beadványukban előadták, hogy a panaszos azon előadása valótlan volt miszerint Vegel ipartestületi titkár a kartell képviselőjében eljárva kereste fel őt. Nevezett az Egyezmény semmiféle intézkedés megtételével nem bízta meg. Az ipartestületi titkártól kapott információk szerint a kérdéses napon hivatali kötelességének megfelelően többek között a panaszos cég üzlete előtt is ellenőrizte a korai szállítást

²⁰⁹ MNL. K-184. 1934. iktatókönyvi szám: 71732.

²¹⁰ MNL. K-184. 1934. iktatókönyvi szám: 71732.

tiltó törvényt betartását, azonban azt már tagadta, hogy egyetlen árva szót is váltott volna a panaszossal, mert a panaszos üzletében meg sem jelent. „*Panaszos idevonatkozó állítása különben is átlátszó naivság, mert hiszen annak kitudása végett, hogy panaszlott-nak mely sütőipari cégek szállítanak, igazán semmi szükség nincsen panaszost e tekintetben vallatóra fogni. Az, hogy a sütőipari piacra ki kinek a szállítója, nem üzleti titok, hanem éppen ellenkezőleg a tisztességesen szerzett vevőkör tiszteletben tartása érdekében az egyezményünkénél ez egyenesen nyilván van tartva.*”²¹¹

A panaszos tudta, és a beadványában ezt maga is elismerte, hogy a neki szállító cégek szerződészegést követtek el akkor, amikor a panaszosnak a szállítást folytatták. Panaszos ugyancsak saját állítása szerint éppen ezért „titkos megállapodást” kötött a szerződészegő egyezményes tagokkal.

Az Egyezmény képviselői ezt követően a Károlyi J. kispesti sütőiparos üzletében történekről nyilatkoztak. Elmondták, hogy a történekről közvetlen tudomásunk nincs. A panaszlottak egy felhívást intéztek Kleisz J.-hoz, aki az eset alkalmával az Ipartestület részéről a kispesti szakcsoport egyik kiküldöttjével együttesen végezte az ellenőrzést Kispesten a korai szállítást tiltó törvényes rendelkezések betartása tárgyában. Elmondták, hogy Kleisz J. minden irányban feddhetetlen előéletű, komoly iparos, családapa, valamint miniszteriumi tisztviselő volt. Kleisz elmondása szerint a kispesti pékségben egyszerűen az történt, hogy az ellenőrzés során megállapították, hogy Károlyi J. a sütemény szállítását már 1/4 7 órakor megkezdte, éppen ezért bementek az üzletbe és ott figyelmeztették Károlyi J. édesanyját, hogy a sütemény szállítását 3/4 7 előtt nem lehet megkezdni. Ekkor már az üzletben volt két fűszerkereskedői alkalmazott, akik utazókösárba csomagolva akarták a süteményt 1/4 7 óra előtt elszállítani, arra hivatkozva, hogy a süteményt már megrendelték, becsomagolták, tehát elszállíthatják, és az ellenértékét is a pultra helyezték. Ekkor lépett be Károlyi József az üzletbe, aki csak az utolsó mondatot hallotta. Kleisz J. kijelentette, hogy hajlandó a sütemény árát kifizetni, de az ellen tiltakozik, hogy a süteményt 3/4 7 óra előtt kiszállítsák, ez törvénybe ütközött és emiatt Károlyi ellen eljárást kell majd indítani. Károlyi J. erre utasította édesanyját, hogy a fűszerkereskedőktől a pénzt ne vegye el. Majd a fűszerkereskedők alkalmazottai a pénzt a pultról visszavették és Kleisz J. a saját zsebéből kifizette a sütemény árát. Az alkalmazottak azonban továbbra is ragaszkodtak a sütemény azonnali elszállításához. Kleisz J. ezzel szemben azt állította, hogy ez a sütemény az övé, mert az árát már kifizette, így rendelkezhet vele. Az Egyezmény képviselői végezetül előadták, hogy a panaszos beadványában említett rendőrségi ügyekről nem volt tudomásuk.²¹²

A Kartelbizottság végül Ivády Béla elnökletével 1934. november 9-én döntött és határozott az ügy kimeneteléről. Az ülésen a bizottság kizárólag a pékegyezménnyel foglalkozott és ezzel kapcsolatban hozott döntést. A bizottság elfogadta az albizottságnak azt a javaslatát, hogy az ipartestületek alkalmazottai nem vehetnek részt semminemű kartell szervezésében. Az albizottságnak a javaslatával szemben egyébként más álláspontra helyezkedett a budapesti kereskedelmi és iparkamara.

A kenyér és péksütemény ügyében Laky Dezső, az Árelemző Bizottság alelnöke terjesztette elő jelentését és javasolta, hogy a kevésbé tehető fogyasztók széles rétegei érdekében a 22 fillérre maximált barnakenyér ára maradjon változatlan, a péksütemény ára pedig darabonként 4,5 fillér legyen, azaz 10%-al mérsékeljék az árát. A leszállított

²¹¹ MNL. K-184. 1934. iktatókönyvi szám: 71732.

²¹² MNL. K-184. 1934. iktatókönyvi szám: 71732.

árakat a pécek már az ülést megelőző néhány nappal életbe is léptették. A Kartelbizottság az előterjesztést tudomásul vette.²¹³

Ezt követően a Heller Farkas elnökletével kiküldött háromtagú albizottságnak a pékkartell működéséről előterjesztett jelentését tárgyalta a bizottság. A bizottság a visszaélések kiküszöbölése és a közérdek érvényesítése végett a következő intézkedéseket javasolta:

„A kispesti erőszakoskodás megtorlása a folyamatban levő büntető eljárásra tartozik, de ettől függetlenül is a közérdekellenes magatartást tanúsító személyek tisztsgükből elmozdítandók és amennyiben az ipartestületnél is állást töltenének be, ellenük fegyelmi eljárás indíttassék. Az ipartestület alkalmazottai a sütőipar védegyezményénél állást ne tölthessenek be, a kartell keretében hozott határozatok és választott bírósági ítéletek haladéktalanul bemutatandók és különös figyelemmel kísérendők, hogy törvény és a közérdekellenes működés kifejehető ne legyen.”²¹⁴

A kereskedelemügyi miniszter a Kartelbizottság javaslatát elfogadta és annak végrehajtásáról azonnal intézkedett.

3.3. A fűrészelt puhafa árának vizsgálata

A kereskedelemügyi miniszter a Kartellbizottságnak 1933. szeptember 25-én tartott ülésén hozott határozata értelmében felszólította az Árelemző Bizottságot, hogy a Budapesti és Környékbeli Épületfakereskedők Egyesülése néven alakult kartell árait vizsgálja meg, és jelentésben térjen ki annak elemzésére, hogy a kartell létrehozását követően az árak emelkedtek-e, továbbá, hogy az árak megféleltek-e az korabeli gazdasági viszonyoknak, vagy mi lett volna a gazdaságilag indokolt maximális ár?

A kereskedelemügyi miniszter a Kartelbizottság határozatát áttette az Árelemző Bizottsághoz, akiktől a mezőgazdasági lakó- és egyéb épületek építése szempontjából fontos fűrészelt puhafából készült gerenda, deszka és lécs. árainak vizsgálatát is kérte. Tette ezt azért, mert tudomása szerint a korabeli belföldi forgalomban aránytalanul magasabbak voltak az árak, mint a környező államokban ugyanazon minőségű fűrészelt puhafának az ára.

Az Árelemző Bizottság elnöke a megkeresés folytán a szükséges vizsgálatok végzésére egy szakcsoportot jelölt ki. A szakcsoport elnöke az előadói teendőkkkel Schulek János bizottsági tagot bízta meg. A szakcsoport a szükséges adatok beszerzése, úgy a fogyasztói, mint az elárúsítói érdekeltségi csoportok meghallgatása és több tárgyalás után 1934. május 15-én zárt ülést tartott.

A tárgyalások során a „Budapesti és Környékbeli Épületfakereskedők Egyesülése” néven működő kartell egyik igazgatója bejelentette, hogy a nevezett kartell, amely kb. 70-80 taggal 1933. július 10-én alakult, a tagok közös megegyezése folytán 1934. január 18-án megszűnt. Ez a kartell tulajdonképpen csak egy árkonvenció volt. Közös beszerzési, vagy eladási irodát nem tartott fenn. Az eladási területet nem korlátozták és az eladási mennyiséget sem határozták meg.²¹⁵

A kartell feloszlására az adott okot, hogy a tagjainak nagy része a kialakult verseny hatása alatt nem tartotta be a megállapított eladási árakat.

²¹³ Magyarország, 1934. november 10.

²¹⁴ Magyarország, 1934. november 10.

²¹⁵ Bővebben lásd: *A fakartell szerveződése*, Magyar Ipar, (34) 1913. október 19. 1060. p., *Sztrájk és kartell*, Magyar Ipar, (32) 1911. december 24. 1496. p., *Hirek a közgazdaságból*, Pesti Hírlap, (47) 1925. április 26. 17. p., *Mindenféléről*, Honi Ipar, (14) 1913. május 1. 1. p.

A Bizottság ezt követően foglalkozott az árszabással és eredeti számlák alapján történő árelemzéssel, amelyeket a kartell még fennállása idején mutatott be, azonban a Bizottság nem találta szükségesnek a közvetlen javaslatok megfogalmazását ugyanis, a belföldi fapiac helyzete az osztrák kompenzációs tárgyalások folytán lényegesen megváltozott.²¹⁶

*A bizottsági ülésen megállapították: „Köztudomású, hogy Trianon folytán erdőségeinktől megfosztott országunk az épületfa zömét alkotó faanyagok tekintetében úgyszólván kizárólag behozatalra van utalva, mert hazai fenyőfatermelésünk – az épületfaforgalomban alárendeltebb szerepet játszó erdei fenyőtől eltekintve – a forgalom szempontjából számba egyáltalán nem jöhet.”*²¹⁷ Hangzott el a bizottsági ülésen. A Bizottság tagjai egyetértettek abban, hogy az épületfa árának alakulása alapvetően a szomszéd termelő államok magatartásától és az ezekkel való külkereskedelmi viszonyokat szabályozó kereskedelmi szerződéseinktől függött. E szerződések túlnyomó része a cseregazdálkodás elvén alapultak. Hazánk fabehozatala Ausztriából, de Cseh-Szlovákiából szemben is a mezőgazdasági kivitelünk egyik ellenpólusát képezte. Ebből a tényből következett, hogy a kereskedelempolitikai megegyezéseinknek tengelyét az a megfontolás képezte, hogy kormányzatunk csak onnan és csak annyi épületfát engedett be, ahova és amennyi mezőgazdasági terményt exportálhatott az ország, vagy ahová a behozandó épületfának megfelelő ellenértékű ipari termékeket vihettünk ki.

Megállapítható, hogy az 1933. évben 21.030 vagont kitevő fenyő fűrészáru behozatalának jóval több, mint a fele, 12.075 vagon Ausztriára, 2.004 vagon pedig Cseh-Szlovákiára esett. Utóbbi országgal szemben azonban a gömbfa képezte a mezőgazdasági export legnagyobb részét. Romániából 6.057 vagont, míg 360 vagont Jugoszláviából importáltak. Az épületfa forgalom másik tényezőjét alkotó bárdolt fából Ausztriából 1.394 vagont, Cseh-Szlovákiából 191 vagont, Romániából 1.365 vagont, Jugoszláviából 353 vagont importáltunk.²¹⁸

A magyar kereskedői árakat, minőségi feltételeket és az osztályozási szempontokat jelentősen befolyásolták a környező osztrák, román és cseh-szlovák fatermelők. Jugoszlávia számára pedig, – mely ország nem volt részese a CIB-egyezménynek²¹⁹ – egy olyan csekély behozatali kontingens biztosítottak, ami az épületfaanyagellátás szempontjából jelentéktelen volt. A kereskedelmi tárgyalások félbeszakadása folytán még az is kétséges volt, hogy ez a csekély kontingens behozható lesz-e, amellyel a kartellben lévő osztrák, román és cseh termelők árfelhajtó törekvéseit különben sem lehetett volna ellensúlyozni. *„Ezek a kényszerű keretek szabták meg a magyarországi és így a budapesti piac számára is a beszerzési árakat.”*²²⁰

Ami a minőséget illette, a romániai fa jobb volt az ausztraiainál, viszont a kereskedelmi politika az osztrák fa importját tette kívánatosá. Éppen ezért a belföldi fakeres-

²¹⁶ Az Árelemző Bizottság fűrészelt puhafa árával kapcsolatos 294/1933-K számú jegyzőkönyve alapján. MNL. K-184. 1933. iktatókönyvi szám: 88529.

²¹⁷ MNL. K-184. 1933. iktatókönyvi szám: 88529.

²¹⁸ MNL. K-184. 1933. iktatókönyvi szám: 88529.

²¹⁹ Románia és Cseh-Szlovákia termelői a *Comité International du Bois /CIB/* elnevezés alatt kartellbe tömörültek, amely kartellhez az ausztriai termelők, ha forma szerint nem is csatlakoztak, valójában azonban ezen u.n. CIB-árákhoz tartották magukat, vagyis a kereskedelmi egyezményünkben megállapított minimális árnál magasabb árakat követelhettek. Ezen CIB-egyezmény pedig kizárólag a magyarországi piacra vonatkozott, vagyis csakis a magyarországi exportra nézve szabályozták, és pedig nemcsak az árakat, hanem a minőségi és a fizetési feltételeket is.

²²⁰ MNL. K-184. 1933. iktatókönyvi szám: 88529.

kedők csak abban az esetben importálhattak román fát, ha egyidejűleg megfelelő mennyiségű osztrák fát is behoztak.²²¹

Az osztrák áru minőségi meghatározására és árára nézve az 1934 áprilisában hatályba lépett osztrák-magyar kereskedelmi szerződés pontos megállapításokat tartalmazott. Ez alapján a nagykereskedők 4 %-os engedményt biztosítottak.

A szerződésben megállapított árak lényegesen magasabbak voltak, mint azok, amelyeket a fakartell 1933. év végétől keltezett eredeti számlákkal igazolni tudott. A román és cseh-szlovák származású fűrészelt fára vonatkozólag a *"Comité permanent international de la production de l, industrie et du commerce du bois"* által megállapított árak ugyancsak magasabbak voltak.²²²

A Kartelbizottság, ülésén külön kiemelte, hogy a Románia részére biztosított fűrészanyag kontingensnek csupán 34 %-a fölött rendelkezett a Magyar Fabehozatali Intézet útján a magyar kormány, míg a kontingens 66 %-a felett kizárólag a romániai termelők gyakorolhattak befolyást. Meg kell jegyezni továbbá, hogy a romániai termelők csak abban az esetben kezdhették meg a fűrészanyag exportját, ha a szállító termelő magát az egyezmény feltételeinek alávetette. Az árazás tekintetében elmondható, hogy a kereskedelmi forgalomban a beszerzési árakhoz hozzáadták a kezelési költségeket, majd az általános költségeket is. A fakereskedők egyesületének a Bizottsághoz betervezett részletes számítása szerint a kezelési költségek m³-ként 5.63 pengőt tettek ki, míg az általános költségek a beszerzési ár 16.5 %-a volt.²²³

A valóságban azonban alacsonyabbak voltak az árak, mint a számításokban kimutattottak. Ezt maguk a fogyasztói érdekeltségek is igazolni tudták. Ez egyrészt az éles versenyből következett, amely a nehéz gazdasági viszonyok mellett természetesen a faszakmában is megmutatkozott. A Kartelbizottság hangsúlyozta, hogy *„lehetséges ez pedig azért, mert a faáru osztályozása körül igen nagy eltolódások lehetségesek. Minden nagyobb faküldeményből ugyanis ki lehet válogatni egy-egy kisebb-nagyobb hányadot, amely jobb minőségű lévén, a beszerzési árnál drágább áron is árusítható.”*²²⁴ A faárak összerakásának ez a módja nagyon nehezen volt azonban ellenőrizhető, egyrészt függött az áru származási helyétől és a szállító fűrésztelep szokványaitól, másrészt a kereskedő beosztásától és a piac felvevő képességétől. Azt mondhatjuk tehát, hogy amikor a verseny erősen éreztette hatását, a kereskedő mindig igyekezett árúját lehetőleg olcsón eladni, amit ezzel a keverési eljárással minden veszteség nélkül képes volt megtenni.²²⁵

Végeredményben elmondható, hogy a fogyasztók aránylag olcsón vásárolhattak, ugyanis azt az árut kapták, amelyek minősége céljaiknak épphogy megfelelt. A Kartelbizottság ezzel kapcsolatban kifejtette, hogy a minőséggel összefüggő takarékoskodást nemcsak a nehéz gazdasági viszonyokra való tekintettel, de már csak azért sem ítéltette el,

²²¹ MNL. K-184. 1933. iktatókönyvi szám: 88529.

²²² MNL. K-184. 1933. iktatókönyvi szám: 88529. Bővebben lásd: *Felozlatták az épületfakereskedők szövetségét*, Pesti Hírlap, (60) 1938. február 16. 13. p., *Tanácsi előterjesztés a Magyar Épületfakereskedők Országos Szövetsége alapszabályainak jóváhagyásáról*, Fővárosi Közlöny, (37) 1926. július 9. 1688. p., *Ipari közigazgatás*, Közgazdasági Értesítő, (22) 1927. május 5. 7. p., *A magyar fakereskedelem és faipar köréből*, Magyar Fakereskedő, (44) 1937. november 11. 2. p.

²²³ MNL. K-184. 1933. iktatókönyvi szám: 88529.

²²⁴ MNL. K-184. 1933. iktatókönyvi szám: 88529.

²²⁵ Még inkább megkönnyítették ezt az eljárást az anyagminőség tekintetében erősen lecsökkent minőségi igények. Míg a háború előtt – különösen a közszállításoknál, de a magánszállításoknál is – teljesen felesleges, sokszor indokolatlan minőségi kikötéseket támasztottak a szállító kereskedőkkel, termelőkkel vagy iparosokkal szemben, a nehéz gazdasági és pénzügyi viszonyok ezeket az igényeket kifejezetten visszafogták. Különösen erősen csökkentek a kisipar minőségi igényei, amit nagyban előmozdított az is, hogy az eddig kézzel végzett gyulalást, ahol különösen a faanyag görbössége számított, már túlnyomó részben géppel végezték.

mert minden túlzott igény a behozatal értékét növelte és egyben rontotta volna a külkereskedelmi mérleget. Maga a kereskedelmi verseny pedig annyira éles volt, hogy a készpénzzel fizető vásárló még az általánosan elfogadott árakból is jelentős engedményeket kaphatott a hónap végén, a lakbérfizetés idején, vagy váltólejárata előtt, amelynek következtében képes volt a legalacsonyabb árajánlat mellett is kedvére válogatni.²²⁶

Az Árelemző Bizottság a vizsgálatot követően megállapította, hogy a korabeli viszonyok között nem látszott szükségesnek, hogy a kormány az árak alakulására befolyást gyakoroljon. Volt azonban egy fontos részlete a fakereskedelmi tevékenységnek, ami a fogyasztó és a kisfogyasztó érdekében egységes rendezést kívánt meg. Ez pedig az áru és annak számlázásának mikéntjében mutatkozott meg.

A Kartellbizottság megállapítása szerint az ellenőrzést csak az tehetette lehetővé, ha az eladót kötelezték arra, hogy a számlázott áru darabszámán kívül azok pontos hosszúsági, szélességi és vastagsági méretét, a tényleges köbtartalmat és az alapul szolgáló köbméteri egységárat is tüntesse fel, mert egyébként nem lehetett megállapítani, hogy az eladó nem a régebbi, nagyobb, de a szokásból már teljesen kiment méreteket vette-e a darabonkénti egységár számításánál alapul.²²⁷

Az Árelemző Bizottság határozatában megállapította, hogy egyrészt nem tartja szükségesnek, hogy a kormányzat a fűrészelt faárúk áralakulásába beavatkozzon, másrészt viszont egy olyan kormányrendelet kibocsátását tartotta kívánatosnak, ami a fakereskedelemben előforduló fűrészelt faárúnak a tényleges méretek és minőség feltüntetésével, egységáras alapon való számlázását tenné kötelezővé.²²⁸

3.4. A filmkölcsonzó kartell tárgyában beadott panasz

A Kartellbizottság 1933. október 20-án tartott ülésén Dobrovics Károly bizottsági tag előadta, hogy az Országos Magyar Mozcóképipari Egyesület és annak tagjai között megállapodás jött létre a filmkölcsonzó díjak szabályozására. A megállapodás szerint az egyezmény célja az volt, hogy védekezzenek az egyes vidéki városok, valamint egyes budapesti mozgóképszínházak tulajdonosainak azon törekvéseivel szemben, hogy a filmkölcsonzó díjakat jogosulatlanul és indokolatlanul kartellszerű megállapodásokkal letörjék.²²⁹

A szerződés értelmében az Országos Mozcóképipari Egyesület háromtagú bizottságot alakított, amely bizottság tartozott az „*ügynevezett monopolvárosok, valamint ringek közül saját belátása szerint kiválasztandó színházak részére szállítási feltételeket kidolgozni, megállapítani a minimális kölcsönődíjat és a minimális részesedési kulcsot.*”²³⁰ A bizottság által megállapított minimális árakon vagy a részesedési kulcson aluli filmeket nem lehetett szállítani. A bizottság által kijelölt mozgóképszínházak részére filmet kizárólag a kölcsönődíj előre megfizetése vagy utánvétele mellett lehetett szállítani. A bizottság által kijelölt színházzal vagy színházi csoporttal filmkötések mindenkor csak a bizottság által esetenként és időnként közölt végső játszási terminusokra és kizárólag fix megadott játszási napokra lehetett létesíteni. A szerződés betartását kötbér és választott bírósági megállapodás biztosította.

²²⁶ MNL. K-184. 1933. iktatókönyvi szám: 88529.

²²⁷ MNL. K-184. 1933. iktatókönyvi szám: 88529.

²²⁸ MNL. K-184. 1933. iktatókönyvi szám: 88529.

²²⁹ Bővebben lásd: *Zongora mellett fognak játszani a mozik*, Pesti Napló, (76) 1925. augusztus 14. 6. p., *Védvám ellen – filmkontingentálás*, Magyar Hírlap, (38) 1928. szeptember 19. 3. p.

²³⁰ A Kartellbizottság 1933. október 20-án tartott ülésének 33412/933. számú jegykönyve alapján. MNL. K-184. 1933. iktatókönyvi szám: 33412.

A szerződés kimondta: „a Mozgóképipari Egyesület a megállapodás aláírását minden tagra nézve tagságából folyó erkölcsi kötelességnek állapította meg, és az, aki a megállapodást aláírni vonakodott, vagy azt bármely irányban kijátszani törekedik, az Egyesület célja ellen vétett.”²³¹

A Magyar Mozgóképzőművészeti Egyesülete Országos Egyesülete a szerződéssel kapcsolatban panasszal élt a Kartellbizottságnál. Panaszukban kifejtették, hogy az egyesület tagjai tröszt-szerződéseket kötöttek egyes vidéki, városi, valamint bizonyos budapesti mozgóképszínházak filmellátásával kapcsolatban. E szerződésekben egyfajta filmtilalmi rendszert léptettek életbe, amelyben megegyeztek, hogy azon színházakkal, akik számukra nem kedvező kereskedelmi gyakorlatokat folytattak, megtagadják az egyes film-szállítási szerződések megkötését. Az egyesület panaszában ama félelmének adott hangot, hogy „miután a mozgószínházak csak nevezett egyesület tagjaitól szerezhettek be filmeket, e megállapodások tagjainkat existenciájukban támadták meg és véleményünk szerint homlokegyenest ellenkeztek a trösztök és kartelekre vonatkozó törvényes rendelkezésekkel és iskolapéldáját szolgáltatották annak, hogy a külföldi kartelek, hogy uzsorázzák ki a védtelen magyar fogyasztó közönséget.”²³²

Dobrovics a panasz ismertetését követően felkérte a Kartellbizottságot, hogy nyilvánítson véleményt, hogy a kérdéses megállapodás a kartelltörvény 6. §-ába ütközik-e és ha igen, akkor milyen intézkedés megtételét tartja a bizottság szükségesnek.

Fenyő Miksa kiemelte az előterjesztett javaslatnak azt a részét, ami szerint az ügyet az Árelemző Bizottság elé kellene terjeszteni, azonban leszögezte, hogy nem tudja elfogadni azt az álláspontot, mi szerint ez a kartellmegállapodás a kartelltörvény 6. §-ába ütközne.

Magyar Pál bizottsági tag ugyancsak hozzájárult az ügy áttételéhez, ugyanakkor elmondta, hogy álláspontja szerint nem lenne akadálya annak, hogy a bizottság a feleket meghallgassa, és előadásai alapján határozzanak a kérdésben. Véleménye szerint az ügy áttétele az Árelemző Bizottsághoz az ügy elintézésének elnyúlását jelentené.

Iványi Béla elnök határozatban kimondta, hogy a bizottság az ügyet véleménynyilvánítás végett az Árelemző Bizottsághoz átteszi.

3.5. A fuvarozási kartelleknek a kartelltörvény hatálya alá tartozásának kérdése

A Magyar Királyi Folyam- és Tengerhajózási Rt.-nek, valamint a többi dunai hajózási vállalatnak kartellmegállapodása állt fenn a gabona és áruforgalom, valamint a személyhajózás tárgyában. Ezzel kapcsolatban felmerült az a kérdés, hogy ezek a megállapodások a gazdasági versenyt szabályozó megállapodásokról szóló 1931:XX. tc. hatálya alá tartoznak-e vagy sem.

A kartelltörvény 1. §-a határozta meg a törvény hatálya alá tartozó megállapodások körét. Ennek értelmében az árura vonatkozóan a termelés, a forgalom vagy az áralakulás tekintetében, vagy egyébként a gazdasági versenyt korlátozó vagy a versenyt más módon szabályozó kötelezettséget megalapító kartell vagy más hasonló célú jogviszonyra vonatkozó megállapodások vagy határozatok tartoztak a törvény hatálya alá.

Ebből a meghatározásból láthatjuk, hogy a törvény pontos definíciót nem tartalmazott és kiterjedt a törvény hatálya olyan megállapodásokra is, amelyek a közgazdasági elméletek szerint nem minősültek kartellnek.

²³¹ MNL. K-184. 1933. iktatókönyvi szám: 33412.

²³² MNL. K-184. 1933. iktatókönyvi szám: 33412.

A törvény 4. §-a alapján a bemutatás, a bejelentés és a nyilvántartás szabályainak megállapítása tárgyában kiadott 5381/1931. M. E. sz. rendelet 1. §-a lényegében a törvény 1. §-át ismételte. A rendelet 2. §-a részletesebb útmutatást adott, azonban szabatos körülírást ez sem tartalmazott. E szakasz szerint a törvény hatálya alá tartozott minden olyan megállapodás vagy határozat, amely a termelésnek, illetőleg az üzem nagyságának meghatározása, a termelésnek, a beszerzésnek vagy az értékesítésnek területi elosztása szerint, továbbá az eladás, a vásárlás, a beszerzés, a szállítás, a vételár megállapítása, követelése, hitelezése, fizetése vagy behajtása, általában üzleti feltételek megállapítása vagy alkalmazása tekintetében létesített árura vonatkozó kötelezettséget. Kimondta ugyanezen szakasz harmadik bekezdése azt is, hogy nem esik a törvény 1. §-a alá többek között az olyan megállapodás, amelyet a pénzüintézetekkel és a hitelügyletekkel üzletszerűen foglalkozó más cégek vagy a biztosító magánvállalatok egymásközi viszonyukban az üzletkörükbé tartozó ügyleteik feltételeinek és általában üzletvitelük módjának tekintetében létesítettek.

A törvény hatálya alá tartozásnak két fő kritériuma volt. Egyrészt a verseny korlátozása vagy szabályozása, illetve az, hogy ez a korlátozás árura vonatkozzon. Minden kartell, vagy ahhoz hasonló jogviszony alapkélléke a verseny korlátozása vagy szabályozása volt. Az „árura vonatkozó” kitétel már több figyelmet érdemelt, mert vizsgálni kellett azt, hogy ez a kitétel az árura, illetve annak árára csak közvetlenül, vagy közvetve hatást gyakorló jogviszonyra is vonatkozott-e.

Az 5381/1931. M. E. sz. rendelet ismertetéséből megállapítható, hogy némely kartelljogviszonyt kifejezetten kivett a törvény hatálya alól, így például az úgynevezett bankkartelleket és a biztosítási kartelleket. Mivel a rendelet a törvénnyel nem lehetett ellentétes a törvénnyel és attól eltérő szabályt nem tartalmazhatott, meg kellett vizsgálnia a Bizottságnak, hogy milyen alapon statuálta ezt a kivételt a rendelet, ugyanis a bankkartellek megállapodásai közvetve vonatkozhattak árura, úgy, mint például az értékpapírok vételére és eladása körüli díjakra és őrzési díjakra. A biztosítási kartellek megállapodásai szintén kiterjedhettek árura kapcsolatos biztosításokra, tehát közvetve hatással lehettek az árura ezek a jogviszonyok is.

A Bizottság úgy látta, hogy a jogalkotó „az árura vonatkozóan” kitévelt csak azokra a jogügyletekre kívánta alkalmazni, amelyeknél az áru közvetlenül tárgya volt a szolgáltatásnak és azokra nem, amelyek csak közvetve, valamilyen módon kapcsolatban voltak az áruforgalommal.

Egyes jogi álláspontok az „árura vonatkozó” kitévelt úgy igyekeztek értelmezni, hogy minden olyan jogügylet a kartell törvény hatálya alá tartozott, amelyek versenyt korlátozó vagy szabályozó rendelkezéseket tartalmaztak, illetve az áruforgalommal valamilyen kapcsolatban voltak. E felfogás szerint tehát a fuvarozásra és a szállítmányozásra vonatkozó kartellszerződések is a törvény hatálya alá kellett, hogy tartozzanak.

Ez utóbbi felfogást támogatta az 5381/1931. M. E. sz. rendelet előbb ismertetett 2. §-ának az a kitétele is, amely szerint többek között be kellett mutatni nyilvántartás végett azokat a megállapodásokat, amelyek a szállítás tekintetében létesítettek árura vonatkozó kötelezettségeket. Felhozták ezen felül azt is, hogy az 5381/1931. M. E. sz. rendelet 2. §-ának 3. bekezdése csak az úgynevezett bankkartelleket és a biztosítási kartelleket vette ki, illetőleg jelölte meg olyan szerződésnek, amelyek nem tartoztak a kartell törvény hatálya alá.

Ez a jogi felfogás a Bizottság nézete szerint nem volt helytálló, mert a szállítmányozási és a fuvarozási ügyleteknél nem az áru a szolgáltatás tárgya, hanem valamilyen munka, amellyel az árut a feladótól a címzetthez juttatják el. Márpedig a törvény 1. §-ának szövegéből világosan megállapítható, hogy csak azok a jogviszonyok tartoztak a

törvény hatálya alá, amelyek árura vonatkozóan létesítettek gazdasági versenyt korlátozó vagy szabályozó kötelezettséget, a szállítványozási és a fuvarozási kartellmegállapodások pedig nem árura létesítették ezt, hanem valamely munkateljesítményre. Munkateljesítményről a törvény sehol sem beszélt, tehát az ilyen célra létrejött kartellmegállapodások nem is tartozhattak a törvény hatálya alá.

A Kartelbizottság kifejtette, hogy véleménye szerint a 5381/1931. M. E. sz. rendelet 2. §-ában „a szállítás” kitétel csak a közvetlen áruszállításra, vételi stb. ügyletre vonatkozott és nem akarta magában foglalni a fuvarozási és a szállítványozási ügyleteket. A Bizottság megállapította, hogy a rendelet szövegezése kétségtelenül félreértésekre adhatott okot, hiszen a rendelet 2. §-ának 3. bekezdése nem egy taxatív felsorolást tartalmazott, hanem csak exemplifikatív felsorolást, amellyel a rendeletalkotó néhány feltűnő esetet kívánt csak kiemelni, olyan jogviszonyokat, amelyek bár kartelljogviszonyok voltak, még sem estek a kartelltörvény hatálya alá.²³³

A Kartelbizottság végül megállapította, hogy a törvényhozó csak a közvetlenül árura vonatkozóan létrejött kartellmegállapodásokat kívánta a törvény hatálya alá vonni. Azokat a szerződéseket, amelyeknél az áru maga a szolgáltatás tárgya. A Bizottság határozatban kimondta, hogy a fuvarozási kartelleket nem tartja a kartell törvény hatálya alá tartozóknak.

3.6. A bádogdoboz kartell ügye

A Kartelbizottság, illetve az Árelemző Bizottság által folytatott tárgyalások alkalmával 1932 és 1933 között többször megállapítást nyert, hogy az egyes mezőgazdasági üzemanyagok beszerzési árában nagy összeget tettek ki a burkolati anyagok árai, amely burkolatokat egyes fogyasztói termékeket előállító gyáraktól, illetve jelen esetben egy kartelltől szereztek be. Az Árelemző Bizottság megállapításai szerint ezeknek a burkolati cikkeknek az ára hazánkban 20-40 %-kal indokolatlanul magasabb volt, mint más országokban. „A rendelkezésemre álló adatokat másolatban csatoltan azzal a kéressel van szerencsém a Nagyméltóságodnak megküldeni, hogy az ezen burkolati cikkekre nézve a szóba jövő kartellek árait megvizsgálatni és az árak mérséklésére a törvényes lépéseket megtenni méltóztassék. Ezt az átiratot és annak másolatban idecsatolt mellékleteit azzal küldöm meg, hogy méltóztassék az átiratban foglalt kérdést vizsgálata tárgyává tenni és annak eredményéhez képest az 1931: XX. t.c. értelmében teendő intézkedés iránt nagybecsű véleményét velem közölni.”²³⁴

A miniszteri átirat ismertetését követően Magyar Pál felhívta a Kartelbizottság figyelmét arra, hogy fontos lenne a kérdést tárgyilagosan megvitatni. „Ha vizsgálok a dolgokat, azt látom, hogy egy 1-kg-os bádogdoboznál magyar és osztrák ár között nincs különbség. 1-10 kg-ként összefoglalva a differencia 10%-os. Végeredményben kialakult egy 22 %-al drágább ár.”²³⁵

²³³ MNL. K-184. 1933. iktatókönyvi szám: 33412.

²³⁴ A földművelésügyi miniszter 35.202/1933. IV. 1. számú átirata a Kartellbizottságnak. MNL. K-184. 1933. iktatókönyvi szám: 33412/33. Bővebben lásd: *Kibővül vagy felbomlik a bádogdoboz-kartel*, Magyar Közgazdaság, (5) 1935. március 7. 8. p., *A kartelek lélektana, vagy a kormány, mint lélekidomár*, Népszava, (56) 1928. július 27. 9. p., *Irtóháború a kimért cipőkrémek ellen*, Festék közlöny, (24) 1934. május 14. 5. p., *A lakkfestékek hibáiról*, Festék közlöny, (26) 1936. augusztus 21. 17. p.

²³⁵ MNL. K-184. A Kartelbizottság 1933. október 20-án tartott ülésének 33412/933. számú jegykönyve alapján.

Fenyő Miksa kiemelte, hogy véleménye szerint egy bagatell kérdésről van szó. Megállapította, hogy azokból a cikkekből, amelyeket a Földművelésügyi Minisztérium problémásnak tartott, a növényvédőszer gyárok 1 és 3/4 év alatt 5000 pengő értékű árut rendeltek. Minthogy ezekben a cikkekben kartellen kívüli gyárosok is voltak, kétségtelen, hogy a növényvédőszer gyárok szükségletüket nem a kartellnél elégítették ki.

Összegzőként elmondható, hogy a kormány egy olyan felügyeleti szervet hozott létre, ami jelentős befolyást gyakorolt a kartellek működésére. A Kartelbizottság véleményét a Kartelbíróság is kikérhette, ha szükségesnek mutatkozott. A Kartelbizottság fentebbi elvi ajánlásával azonban e jogkörét mint egy tovább fejlesztette, hiszen az egységes kartell-joggyakorlat kialakítása érdekében kívánt alapvető szinten szabályokat lefektetni.

A kartellügyekben csak a Kartelbíróság mint a rendes bírósági hierarchia csúcán álló Kúria keretében megszervezett különös bíróság léphetett fel a jogegység megteremtése érdekében.

Tagadhatatlan azonban, hogy a Kartelbizottság e határozat meghozatala körében kvázi olyan jogkört gyakorolt, mint amelyet a felsőbb bíróságaink (pl. a Kúria, a Közigazgatási Bíróság) gyakorolhattak a döntvényalkotás során az egységes joggyakorlat kialakítása érdekében. Ezért is válhatott a Kartelbizottság a Kartelbíróság mellett a kartell ügyek egyik meghatározó szereplőjévé a 20. században.

IV. A MAGYAR KIRÁLYI KINCSTÁRI JOGÜGYI IGAZGATÓSÁG

A jogügyi igazgatóság szerepe az állammal kapcsolatos pénzügyi és vagyoni viták esetében mutatkozott meg elsősorban, hiszen a kincstár érdekeit védte a jogviták során. Az igazgatóság legfontosabb feladata az volt, hogy a kincstárt perben képviselje, továbbá az államigazgatás és az államvagyon kezelése során jogi véleményeket adjon hatósági megkeresés alapján, az államot félként érintő-jogügyletek kötésében közreműködjön, szerződések és egyéb okmányok szerkesztésében vegyen részt.

A kartelltvény egy új jogkörrel ruházta fel a jogügyi igazgatóságot. A törvény közjogi jellegéből adódóan a bírósági eljárás általában csak indítványra, a kartellek felügyelő hatóságát képező miniszter kezdeményezésére indulhatott meg. Ezért kellett szabályozni és bevezetni azt, hogy az állam képviselőtét kartellügyekben a jogügyi igazgatóság lássa el, ami a közérdek képviselőtének garanciáját is jelentette. A kartelltvény a kincstár képviselőtét azért nem bízta a királyi ügyészre, mert „*a jogügyi igazgatóság, a kincstárt, mint magánjogi személyt érintő perekben folytatott gyakorlata révén az üzleti élet viszonyaival szorosabb kapcsolatban áll.*”²³⁶ A per ura a jogügyi igazgatóság lett a magánfél kizárása mellett.²³⁷

Az igazgatóság nem a saját jogkörén belül járt el, hanem a kartelleket felügyelő közigazgatási hatóságnak, a kereskedelmi miniszternek az utasítása alapján. A miniszter utasításait be kellett tartania, mert az igazgatóság nem intézkedő, hanem csak képviselő szerv volt. Ez azt jelentette, hogy kartellügyekben saját elhatározása alapján nem járhatott el.

A kartelltvény alapján az igazgatóság legfontosabb feladata az volt, hogy a közérdekű perben az államot képviselje a jogügyi igazgatóság, mint felperes. A közérdekű perben nem lehetett a kincstárt elvesztés esetén az alperes költségében marasztalni, nem lehetett vele szemben kártérítési igényt érvényesíteni. A jogügyi igazgatóság további feladata a közérdekű perben alapvetően a bizonyítékok összegyűjtésében, csoportosításában és a védekezés megcáfolásában állt. „*Az ilyen perek alapjában gazdasági természetű perek, tehát a gazdasági életviszonyok ismeretét kívánják meg és a bizonyítás teljessége éppen ezért meglehetősen és amellet eminens fontosságú feladat, ahol az elkövetett hibák nem nagyon reparálhatók. Így a közérdekű per sorsa nem kis mértékben nyugszik a jogügyi igazgatóság felkészültségén.*”²³⁸ A Kartelbíróság előtt folyamatban lévő ügyben ideiglenes intézkedések foganatosítását szintén a jogügyi igazgatóság kezdeményezhette. A választott bírósági ítéletek érvénytelenítésével kapcsolatban az igazgatóságnak vizsgálnia kellett, hogy szükséges-e a beavatkozás a közérdek védelme érdekében.

A Kartelbizottság ülésein a jogügyi igazgatóság küldöttjei a törvény értelmében megjelenhettek és felszólalhattak, ami alapján lehetősége volt arra, hogy a „*kartellügyeknek azt a részét, amely a Kartelbizottság elé kerül kezdeti stádiumtól fogva figyelemmel kísérje, mert mindazok az ügyek, amelyek a Kartelbíróság elé fognak kerülni, a*

²³⁶ DOBROVICS, 1934. 227. p.

²³⁷ RANSCHBURG, 1931. 102. p.

²³⁸ DOBROVICS, 1934. 229. p., RANSCHBURG, 1931. 105. p.

törvény értelmében, sürgős szükség esetét kivéve, előbb a Kartelbizottság elé kell, hogy kerüljenek.”²³⁹

A rendbüntetés kiszabása kapcsán az indítványt szintén a jogügyi igazgatóságnak kellett benyújtania, amelynek esetei a bemutatási kötelezettség elmulasztása, az adat-szolgáltatási kötelezettség megszegése vagy vizsgálati cselekmények megakadályozása, továbbá a betiltott megállapodás vagy határozat foganatosítása, az eltiltott tevékenység folytatása.²⁴⁰ A miniszter adhatott utasítást arra, hogy a jogügyi igazgatóság indítványozza az eljárást az illetékes törvényszék előtt.²⁴¹

A jogügyi igazgatóság joggyakorlatát a bírói gyakorlat alapján lehet leginkább bemutatni. Legtöbb esetben csak az ítéletek rövid szövegezése alapján lehet következtetni a jogügyi igazgatóság tényleges működésére. A Magyar Nemzeti Levéltár Bács-Kiskun Megyei Levéltárában megtalálható teljes pertestben a jogügyi igazgatóság előterjesztése is megtalálható. Eszerint a kiskunhalasi fakereskedők 1933. április 08-án faanyagokra, égetett téglákra és cserépárúra vonatkozóan az 1931:XX. tc. 1. §-ának hatálya alá tartozó kartellmegállapodást kötöttek, ami az említett termékek vonatkozásában a forgalmazás, az áralakítás, a vevőkör és az eladási terület biztosítása tekintetében gazdasági versenyt szabályozó kötelezettséget állapított meg. A jogügyi igazgatóság nevében eljáró királyi kincstári főügyész leveléből az is kiderül, hogy az említett kartellmegállapodást határidőn belül felterjesztették a kereskedelemügyi miniszterhez. A megállapodás mellékletét képezte a felek által közösen meghatározott fix eladási árjegyzék. A kartelltörvény értelmében az eredeti szerződés mellékletét képező megállapodásokra ugyanazon feltételeket kellett alkalmazni. „Fentnevezettek azonban a törvény ellenére az 1933. év április hó 8-án létrejött és [...] a csatolt megállapodást csupán 1933. év május 4-én, tehát nyilván elkészen mutatták be. Minthogy nevezettek mulasztásukat elfogadható módon nem igazolták, a keresk. min. 1931: XX. t.c. 14. §-ában nyert felhatalmazás alapján 416/3 K.M. XI. 1933. sz. rendeletével a jogügyi igazgatóságot a rendbüntetési eljárás megindítására utasította.”²⁴²

A jogügyi igazgató a kartelltörvény 14. §-a alapján kérte az eljárás megindítását. A levélben azt is jelezte, hogy a pénzbírság kiszabásánál figyelembe kell venni a panaszlottak vagyoni viszonyait. A kereskedelmi vétségekre vonatkozó eljárási szabályok betartása mellett hozott végzést a bíróságnak kézbesíteni kellett a jogügyi igazgatónak.²⁴³ Ezt követően került kiküldésre a felhívás, hogy az érintett felek küldjék el az igazoló nyilatkozataikat.²⁴⁴ A per további irataiból az is kiderült, hogy a panaszlottak a jogügyi igazgatóság panaszáról csak a Cg. 187/1/1933. számú végzésből értesültek. A törvényszék ezt követően végzésében megállapította, hogy a jogügyi igazgatóság kérelme alapos és a szerződő feleket pénzbírsággal büntette.²⁴⁵

A pécsi téglagyárosok kapcsán fennmaradt iratok szintén tartalmazzák a királyi kincstári főügyészi helyettesnek a pécsi törvényszékhez küldött levelét, amelyben szintén a rendbüntetési eljárás megindítását kérte hasonló indokokra hivatkozva, mint az előző esetben.²⁴⁶

²³⁹ DOBROVICS, 1934. 231. p.

²⁴⁰ RANSCHBURG, 1931. 125. p.

²⁴¹ HARASZTOSI KIRÁLY, 1936. 515. p.

²⁴² Magyar Nemzeti Levéltár Bács-Kiskun Megyei Levéltára (továbbiakban: MNL. BKML. VII. 2. c. 187/1933.

²⁴³ MNL. BKML. VII. 2. c. 187/1933. A jogügyi igazgató levelében szereplő adatokat megerősítette a törvényszék végzésében. BKML. VII. 2. c. Cg. 187/1933.

²⁴⁴ MNL. BKML. VII. 2. c. Cg. 187/3/1933.

²⁴⁵ MNL. BKML. Cg. 187/4/1933.

²⁴⁶ MNL. BKML. VII. 2. c. 4224/1934.

A jogügyi igazgatóság részvételét az eljárásban alapvetően az indokolta tehát, hogy a magánjogi jogviszonyokra is rálátása volt. Dobrovics Károly szerint a „kartellkérdés nagy jelentősége megkivánja azt, hogy a kartelek hivatalos adminisztrálásával, ellenőrzésével foglalkozó és ezen kérdésekben a törvény által hivatást kapott állami szerv a legteljesebb felkészültséggel tudja hivatását ellátni és tudjon annak megfelelni. A jogügyi igazgatóság multjánál, tapasztalatainál fogva be tudja kifogástalanul tölteni a rábizott ezen újabb ügykört is, ha szükséges támogatásban részesül és a törvény megfelelő részei helyesen alkalmaztatnak.”²⁴⁷

²⁴⁷ DOBROVICS, 1934. 233. p.

V. A KARTELBÍRÓSÁG ELJÁRÁSA ÉS MŰKÖDÉSE

A kartellekkel kapcsolatos úgynevezett közérdekű per eseteit és szabályait az 1931:XX. tc. vezette be. A szakirodalomban a kartelljog különös részeként definiált eljárásjog alapvetően a közjó és a közgazdaság érdekében szabályozta az alaki jogot.²⁴⁸ A kartellfelügyeleti szervek eljárása tartozott a jogterülethez, amelynek gyakorlásában az állam igazságszolgáltatási szervei közül a rendes bíróságok, a választott bíróságok és a Kartelbíróság vett részt.

A törvény hatályba lépését követően került felállításra a Kartelbíróság, amelyet a földművelésügyi miniszter a következőkkel indokolt állásfoglalásában. A „*kartell ellen hozandó rendszabályok legtöbbjének miképpen alkalmazása bírói mérlegelés tárgyát képezi, s ezért [...] a kartelljog judicaturája legjobban egy külön kartell bíróság által*” biztosítható.²⁴⁹

Ha egy megállapodás vagy határozat az előbb említett törvény 1 §-ának hatálya alá tartozott, akkor az illetékes miniszter utasítása alapján a Magyar Királyi Kincstári Jogügyi igazgatóság a Kartelbíróságnál keresetet nyújthatott be.²⁵⁰ A rendelkezés által érintett megállapodás kapcsán merült fel a joggyakorlatban az a probléma, hogy szükséges a kartell fogalmának meghatározása.²⁵¹ A bírói joggyakorlat emiatt definiálta is, hogy milyen magatartás esik a kartell törvény hatálya alá.²⁵²

²⁴⁸ HARASZTOSI KIRÁLY, 1936. 510. p.

²⁴⁹ A földművelésügyi miniszter állásfoglalása (57749/29 sz. VIII-3.). MNL. K-184. 1933. iktatókönyvi szám: 35309. KELEMEN SÁNDOR: *A megalkotandó kartelbíróság szerepéről*, Kereskedelmi Jog, (28) 1931/2. 32-34. pp.

²⁵⁰ 1931:XX. törvénycikk a gazdasági versenyt szabályozó megállapodásokról. 1. §.: A fentebb idézett jogszabály a következőt mondta ki a kartellszerződésekkal kapcsolatban. „*Az olyan megállapodás vagy határozat, amely árura vonatkozóan a termelés, a forgalom vagy az áralakulás tekintetében, vagy egyébként a gazdasági versenyt korlátozó vagy a versenyt más módon szabályozó kötelezettséget alapít meg (kartel és más hasonló célú jogviszony), csak úgy érvényes, ha írásba foglalták. Ugyanez áll az eredeti megállapodást vagy határozatot kiegészítő vagy módosító ilyen megállapodásra és határozatra is.*” Lásd az 5381/1931. M. E. rendelet 1-2. §§-ait. Kiveszi a törvény hatálya alól a bankkartell és a biztosítási kartell. A Bizottság megállapította, hogy a fuvarozási kartell sem tartozott a törvény hatálya alá. MNL. K-184. 1933. iktatókönyvi szám: 92488. A kartellek szabályozásának előzményéhez lásd a földművelésügyi miniszter állásfoglalását (57749/29 sz. VIII-3.), amelyet az igazságügyi miniszter kért. MNL. K-184. 1933. iktatókönyvi szám: 35309. A Kartelbíróságról bővebben lásd: KELEMEN SÁNDOR: *Miért nem alkalmas a kartell törvényjavaslat jelenlegi formájában, a kartelkérdés szabályozására?* Törekvés Nyomda, Budapest, 1931. 3-4., 10-13. pp., RANSCHBURG NÁNDOR: *A Kartell törvény hatálya alá tartoznak-e a márkás cikkek árvédő megállapodásai?* Iparjogvédelmi Egyesület, Budapest, 1934. 14-16., 50., 53-54. pp., SZENTE LAJOS: *A kartelljavaslat*, Kereskedelmi Jog, (28) 1931/1. 12. p.

²⁵¹ A kartell fogalmának meghatározásához: KUNCZ ÖDÖN: *A kartell, mint jogi probléma*, in: Uő.: *Küzdelem a gazdasági jogért*, Dr. Kuncz Ödön összegyűjtött kisebb dolgozatai 25 éves tanári jubileuma alkalmából, Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, Budapest, 1939. 214-231. pp.

²⁵² A Kartelbíróság ítéleteit a döntvénytárakban megjelent bírósági határozatok és a szekunder szakirodalom alapján lehet bemutatni a levéltári források hiányában. A Kartelbizottság nem találta aggályosnak a Vágó Testvérek Rt. és a Magyar Keményfaipari Rt. kartellmegállapodását, és nem látta szükségesnek a kilátásba helyezett represszáliák végrehajtását a Dunavölgyi Rt. és társai ellen indított bírságolási ügyben, a „*szóbanlévő gyárak igen csekély termelésénél fogva*”. MNL. K-184. 1937. iktatókönyvi szám: 86293. Lásd Kuncz Ödön érvelését szakvéleményében: MNL. K-184. 1937. iktatókönyvi szám: 86293.

A gyakorlat által vált értelmezhetővé a jogszabály fentebbi rendelkezése. A Kartelbíróóság megvizsgálta egy olyan megállapodást, amely tűzifa, szén, kokszt és kovácszén beszerzésére, továbbadására, eladási árára és annak feltételeire vonatkozott, valamint az elszámolásra és a kölcsönös vevővédelemre tartalmazott szabályokat. A Kartelbíróóság értelmezte a kartelltörvény 1. §-át és megállapította, hogy az alperes magatartása, nem irányult a cselekmények alkalmoszerű szabályozására, „hanem huzamosabb időre határozta meg az alperesek üzleti körben követendő magatartását.” A megállapodás célja az volt, hogy az „árura vonatkozóan a forgalom és az áralakítás tekintetében, a gazdasági élet két önálló alanya közt” a gazdasági versenyt szabályozza.²⁵³ A Kartelbíróóság ítéletében kimondta, hogy az „ilyen megállapodás pedig annak személyi, gazdasági és területi mértékére tekintet nélkül a kartelltörvény 1. §-ának hatálya alá esik.”²⁵⁴

A közjó és a közérdek fogalmának meghatározása a kartellfelügyeleti szervek egyik legfontosabb problémája volt. Harasztosi Király Ferenc szerint az „államnak külön kartellközjogról kell gondoskodnia, amely biztosítja a gazdasági élet kartellharcainak a közgazdaság és a közjó érdekei veszélyeztetése nélkül és a megengedett korlátokon belül maradó lefolytatását”.²⁵⁵

E tekintetben ki kell emelni a Kartelbizottság első számú elvi határozatát (az üzleti elszigetelés, bojkott vagy kizárás tárgyában).²⁵⁶ Ez a határozat – hivatkozva a kartelltörvény 6. §-ára – kimondta, hogy a közjával és a közgazdasággal ellentétben állónak tartja, „ha az elszigetelés nemcsak gazdaságilag megokolt hátrányokkal sújtja a felet, hanem egyenesen gazdasági existenciája megsemmisítésére alkalmas.”²⁵⁷ Ezzel kapcsolatban a Kartelbizottság az elszigetelés kikötését tartalmazó kartellszerződések érvényességét vizsgálta. A Kartelbizottság csak akkor tartotta összeegyeztethetőnek az alkalmazását, ha „különösen súlyos és közszempontból is helytálló indokai voltak.”²⁵⁸ A Kartelbizottság szerint a „hangsúly nem annyira a magánérdeken van, mint a közérdeken” a törvényben.²⁵⁹ A bizottság hivatkozott az 1923:V. törvénycikk indoklására: „Az erkölcs kategorikus imperatívjának érvényesülnie kell a kereskedelem és az ipar terén lezajló küzdelemben is, ha nem akarjuk az egyéni önzést teljesen rászabadítani a forgalomra”.²⁶⁰ A tisztességes verseny és a kartell

²⁵³ Kartelbíróóság P. IV. 5261/1932. Közli: RANSCHBURG NÁNDOR: *A kartelltörvény joggyakorlata és annak alapján az 1932. év óta kibocsátott rendeletek az Árelemző Bizottságról, a kartellilletékről és a márkacikkek ármegeállapodásairól*, Szerző kiadása, Budapest, 1935. 35. p. A Kúria ítéletének ismertetése: *Széljegyzetek egy kartelbíróósági ítélethez*, A Kartel, (3) 1933/2. 6-7. pp., A kartelltörvény hatályának értelmezéséhez: MNL. K-184. 1933. tételszám: 41. alapszám: 31960. iktatókönyvi szám: 92488.

²⁵⁴ Kartelbíróóság P. IV. 5261/1932. in: RANSCHBURG, 1935. 35. p. Hasonlóképp döntött a Kúria egy rókaprém eladása kapcsán az ár fenntartása érdekében kötött megállapodás megvizsgálást követően. Lásd: Kúria P. IV. 3065/1933-22. Uo. 36-37. pp., A Budapesti Királyi Ítéletábrla a P. IV. 920/1933/9. számú ítéletében pont az ellenkezőt mondta ki két fehérneműgyár megállapodása ügyében, mert az nem tartalmazott olyan rendelkezést, ami az áremelésre, vagy árfenntartásra nézve kölcsönös kötelezettséget állapított volna meg. Uo. 35. p.

²⁵⁵ HARASZTOSI KIRÁLY, 1936. 512. A témához lásd: *A gazdasági verseny szabadságát korlátozó megállapodásokról (kartellekről) szóló törvényjavaslat vitája az Országos Ipartanács állandó bizottságában*, Hellas Irodalmi és Nyomdai részvénytársaság, Budapest, 1930.

²⁵⁶ MNL. K-184. 1933. iktatókönyvi szám: 92488. Lásd a földművelésügyi miniszter 1933. november 27-én kelt levelét a kereskedelmi miniszternek, amelyben tájékoztatta az elvi határozatról.

²⁵⁷ A Kartelbizottság ezt esetről esetre kívánta elbírálni. RANSCHBURG, 1935. 47. p. A törvény e szakaszának értelmezésével foglalkozott a Kartelbizottság is. Hivatkozott az előadó a német kartelltörvény vonatkozó rendelkezésére. MNL. K-184. 1933. iktatókönyvi szám: 92488.; A Kartelbizottságról bővebben lásd: *A kartelljavaslat: a Magyar Gyárparosok Országos Szövetségének előterjesztése az országgyűlés tagjaihoz*, A Kartel, (1) 1931/1. 6-7. pp.

²⁵⁸ MNL. K-184. 1933. iktatókönyvi szám: 92488.

²⁵⁹ MNL. K-184. 1933. iktatókönyvi szám: 92488.

²⁶⁰ MNL. K-184. 1933. iktatókönyvi szám: 92488.

szabályozás kapcsán egyaránt tiszteletben kell tartani a közjót.²⁶¹ A Kúria a IV. P. 4936/1927. számú határozatában kimondta, hogy az a szerződés, amely a közérdekkel ellentétes és jóerkölcsbe ütközik, az semmis.²⁶²

A Kartelbírószághoz közérdekű keresetet lehetett benyújtani, ha a megállapodás vagy határozat alkalmazása, vagy az így létrejött kartelltörvénybe, jóerkölcsbe vagy közrendbe ütközött.²⁶³ A kartelltörvény által bevezetett közérdekű kereset megindítását bármely hatóság vagy magánfél kezdeményezhette a kereskedelemügyi miniszternél a rendelkezésre álló bizonyítékok előterjesztésével.²⁶⁴ A miniszter kikérhette a kereset benyújtását megelőzően a Kartelbizottság véleményét, de ez nem volt kötelező. Ha a kereset benyújtását viszont köztisztület, vagy hatóság kezdeményezte, akkor a minisztérium általában kikérte a Kartelbizottság véleményét is.

A közigazgatási hatóság csak a kezdeményezési jogot gyakorolta az eljárásban, amelyet követően a bíróság intézkedett ténylegesen az ügyben. A hatóság peres félként vehetett részt az eljárásban. Ez alapvetően összefüggött a bírói függetlenség és az igazságszolgáltatás garanciáinak figyelembevételével, nem is beszélve a szabadságjogok tiszteletben tartásával.²⁶⁵

A közérdekű kereset alapján indított eljárásban a bíróság elrendelhetette a kartell feloszlatását, vagy működésének megszüntetését, valamely megállapodás, vagy határozat végrehajtásának megtiltását, vagy egy bizonyos tevékenység, magatartás abbahagyását. Pontos meghatározást a jogszabályban, hogy a kormány milyen jogi intézkedéseket rendelhetett el hatáskörén belül. Ez azt jelentette, hogy ezekhez az intézkedésekhez nem kellett bírósági határozat. Ezeket az intézkedéseket csak akkor rendelhetette el a miniszter, ha a kartellre vonatkozó megállapodás, vagy határozat a közgazdaság és a közjó érdekét veszélyeztette, különösen, ha az árutermelés forgalmát vagy a fogyasztók részére való áralakítást, vállalkozók és a termelők viszonyában hátrányosan szabályozta, ahogy az már korábban bemutatásra került.

A minisztérium a Kartelbírószághoz fordulhatott végső esetben.²⁶⁶ Ezen eljárási szabályok vázlatos ismertetését követően kerül sor a kartellekkel kapcsolatos perjogi szabályok részletesebb bemutatására, a hozzá kapcsolódó és megtalálható joggyakorlat bemutatására.

1. A Kartelbírószág hatásköre

A Kartelbírószág hatáskörébe tartoztak a közérdekű perek, az ideiglenes intézkedések megtétele és a pénzbírság kiszabása rendbüntetésként, az eltiltás, a választott bíróság ítéletének érvénytelenítése és a választott bírósági határozat végrehajtásának felfüggesztése.²⁶⁷

²⁶¹ SZEGŐ IZSÓ: *A tisztességtelen verseny, (Az 1923. évi és az 1933. évi XVII. t-c. magyarázata)*, A szerző saját kiadása, Budapest, 1936. 34-36. pp.

²⁶² MNL. K-184. 1933. iktatókönyvi szám: 92488.

²⁶³ DOBROVICS KÁROLY: *Kartelismertek*, „Monopol” Könyvkiadó Vállalat Kiadása, Budapest, 1937. 126. p. A közérdekű kereset feltételeit mutatta be Sente Lajos ügyvéd. SZENTE, 1932. 6. p.

²⁶⁴ KISS PÉTER – GALAMBOS KÁROLY – JÓNÁS KÁROLY – VILLÁM JUDIT (szerk.): *Magyar Kormányprogramok 1867-2002*, I. kötet, Magyar Hivatalos Közlönykiadó, Budapest, 2004. 632. p., RANSCHBURG, 1931. 100. p., HARASZTOSI KIRÁLY, 1936. 513. p.

²⁶⁵ Alapvetően az érdekelt felek gazdasági mozgásszabadságát jelentette. Utalás: MNL. K-184. 1933. iktatókönyvi szám: 35309.

²⁶⁶ Kartelltörvény, 6. §.; RANSCHBURG, 1931. 100-101. pp.

²⁶⁷ HARASZTOSI KIRÁLY, 1936. 528-529. pp. Lásd a témához: *A Kartelbírószág újabb ítélete*, A Kartel, (3) 1933/1. 8. p.

A Kartelbíróság csak akkor rendelhette el a kartell feloszlását és a további működéstől való eltiltását, ha a kartell a közérdeket veszélyeztető magatartást tanúsított és más módon nem lehetett azt megszüntetni. A törvény jogot biztosított a miniszternek arra, hogy a feloszlást más eszközök igénybevétele nélkül is kérhesse közvetlenül a bíróságtól. A feloszlással kapcsolatos jogok gyakorlása azonban az alapjogok korlátozását is jelenthette, különösen az egyesülési jog szabad gyakorlásának akadályozását. Az alkotmányos jogokat azonban csak kivételesen és törvényi felhatalmazás alapján lehetett korlátozni. Ellenkező esetben a bírói intézkedés jogtalan lett volna, amelynek mértékét az önkényes joggyakorlás határozta volna meg.

A kartell feloszlása kapcsán általában a bíróság a működés további folytatásától is eltiltotta a kartellt és a tagjait. A kartell feloszlása még önmagában nem zárta ki, hogy a tagok egyöntetű magatartásukkal tovább folytassák a kartell működését. Ez azt jelentette, hogy az ítéletnek csak úgy lehet érvényt szerezni, ha bíróság a kartellt eltiltotta a működésének gyakorlásától is.

Előfordulhatott olyan helyzet, hogy a kartellt feloszlatták, amelyet követően az újra megalakult. Ezt a törvény kifejezetten nem tilalmazta, ami a gyakorlatban a következőt jelentette. A bíróság ítélete csak a perben érintett kartell működésének betiltására és feloszlására vonatkozott. Az új kartellre, amennyiben az egy új megállapodás eredményeként jött létre, a korábbi ítélet nem vonatkozott. Az új kartell működésével szemben egy új eljárást kellett indítani, ahol újra bizonyítani kellett, hogy a kartell működése a közérdeket sérti. Azonban a miniszter sürgős esetekben ideiglenes intézkedések fogantatását helyezhette kilátásba.

Abban az esetben, ha a kartell által megvalósított visszaélést a megállapodás vagy a határozat végrehajtásával is meg lehet szüntetni, akkor a bíróság ezt rendelte el. Ezt a döntést hozta meg abban az esetben is, ha a kereseti kérelem feloszlásra irányult. Ellenben, ha a keresetben csak a megállapodás vagy a határozat betiltását kérelmezték, akkor a bíróság nem mondhatta ki ítéletben a feloszlást. Ellenkező esetben a kereseti kérelmen túlterjeszkedett volna a bíróság, ami nem egyeztethető össze a Polgári Perrendtartásról szóló 1911:I. tc. (továbbiakban: Pp.) alapelveivel. A tevékenység vagy magatartás abbahagyását csak akkor kérelmezték, ha a kartell magatartását nem lehetett összefüggésbe hozni bizonyítható módon egy megállapodással.²⁶⁸

2.A Kartelbíróság szervezete és eljárása

2.1. A bíróság összetétele

A Kartelbíróság összetételét maga a kartelltvény (8. §) szabályozta. A bíróság egy különbíróság volt, amelyet érdekes módon a rendes bírósági szervezet hierarchiájának csúcán elhelyezkedő Kúrián belül állítottak fel, amely egy elnökből, két ítélobíróból és két ülnökből állt. Az elnöke a Kúria elnöke volt, vagy a Kúria elnöke által kijelölt személy: a Kúria másodelnöke vagy valamelyik tanácselnöke. A két bírót a Kúria által erre kijelölt tanácselnök és ítélobírái közül az eljáró tanács elnöke hívta meg. Az ülnököket az eljáró tanács elnöke azon tíz szakember közül választotta ki, akiket az igazságügyi minisz-

²⁶⁸ RANSCHBURG, 1931. 103-104. pp.

ter a kereskedelemügyi miniszter által összeállított 30 szakember nevét tartalmazó listából háromévenként előre kijelölt. Ez a megoldás biztosította a megfelelő szakértelmet.²⁶⁹

Már korábban említettem a közérdekű per megindítására a kereskedelemügyi miniszter adhatott utasítást a Jogügyigazgatónak. A közérdekű per felperese mindig az állam érdekét, a közérdeket képviselő kincstári Jogügyigazgató volt. A perben magán-személy felperes nem lehetett.²⁷⁰

Az ún. „*pékkartel*” kapcsán Balázi Gyuláné is azt kérte a minisztertől, hogy a kartelltörvény 6. §-ának 6. pontja alapján tegyen meg minden intézkedést a közérdekű kereset benyújtása érdekében, „*de épp a kereset közérdekű és nagyjelentőségű voltára tekintettel a lassúbb ütemű közérdekű kereset megindítása előtt a törvény 10. §-a értelmében közvetlenül és egyenes megkereséssel a Kartelbírósághoz*” fordult, hogy a megállapodás hatályát felfüggeszse.²⁷¹

Meg kell említeni, hogy a kartelltörvény tervezete a kartellen kívüli versenytársnak (ún. *outsidernek*) is jogot adott volna a közérdekű kereset benyújtására. Igen heves vitát váltott ki a törvénytervezet e rendelkezése. Azt hozták fel ellenérvként, hogy az *outsider* felperes a közérdekű keresettel elsősorban magánérdekeit biztosította volna, ugyanis „*azzal a kartel célzottan zaklatná, annak üzleti titkait feltárná és kihasználná és végső célja arra irányulna, hogy minél magasabb kontingenst erőszakolva ki magának, a kartelbe maga is belépjen, a felperessége alatt folyó közérdekű pert pedig elejtse*”²⁷² Az *outsider* felperesi jogainak elismerése mellett azzal érveltek, hogy az elősegítette volna a kartellek visszaéléseinek felderítését. A kartellek ellen irányuló perek sokkal eredményesebbek lehettek volna az *outsiderek* által indított keresetek alapján. A törvényjavaslatban azonban külön választották a köz- és a magánérdeket, így az országgyűlés elé beterjesztett javaslatban már az *outsidereknek* nem adták meg a felperesi jogosultságot. Ezt az álláspontot fogadta el a törvényhozás is.²⁷³

Ez azt jelentette, hogy a közérdekű keresetben magánjogi igényeket nem lehetett érvényesíteni, a magánfél felperes nem lehetett. „*A közjogi per – publica actio – kizárólag a törvény, a jóerkölcsök és a közérdek, azaz a közgazdaság, vagy a közjó védelmére, veszélyeztetésének elhárítására szolgálván, magánérdek szolgáltatába nem állítható*”.²⁷⁴ Abban az esetben, ha a magánfél sérelmet szenvedett egy kartell működése kapcsán, akkor peres igényét nem közérdekű perben, hanem rendes polgári perben érvényesíthette. Ha ezen túl még a kartell működése a közérdekre is káros volt, akkor módjában állt a felügyeletnek a minisztérium figyelmét is felhívni. Ezt követően pedig a minisztériumnak kellett megtenni a szükséges jogi lépéseket.²⁷⁵

A közérdekű per alperese valamennyi érdekelt fél lehetett. Abban az esetben, ha a kartell jogi személy formájában jött létre, akkor elsősorban a kartell lett a per alperese képviselő által. A kartelltagokat is perbe lehetett vonni mint érdekelt feleket.

Ha a kartellnek nem volt saját jogi személyisége, akkor a kartelltagokat kellett perbe hívni. Abban az esetben, ha a kartellnek jogi személyiséggel bíró eladási irodája, vagy adminisztratív szerve volt, vagy az ügyleteit valamelyik bank útján bonyolította, akkor

²⁶⁹ RANSCHBURG, 1931. 104. p., HARASZTOSI KIRÁLY, 1936. 528. p., GOMBOS KATALIN: *A Kartelbíróság és a Kartelbizottság tagjainak élete*, Versenytükkör, Különszám II., (12) 2016. 96-105. pp.

²⁷⁰ HARASZTOSI KIRÁLY, 1936. 533. p.

²⁷¹ MNL. K-184. 1934. iktatókönyvi szám: 71732.

²⁷² RANSCHBURG, 1931. 105. p.

²⁷³ Uo. 105. p.

²⁷⁴ HARASZTOSI KIRÁLY, 1936. 532. p.

²⁷⁵ RANSCHBURG, 1931. 105-106. pp. Lásd Vágó Rezső Rt. felperes 24. sz. előkészítő iratát: MNL. K-184. 1937. iktatókönyvi szám: 86293

célszerű volt ezek perbehívása is, hiszen általában a vitatott jogügyleteket e szervezetek nevében kötötték. Indokoltá vált így, hogy a tilalom vagy a tevékenység abbahagyására való kötelezés ezek ellen is közvetlenül fogatosítható legyen.²⁷⁶

Erre példát is találhatunk az ún. „*pékkartel*”-re vonatkozó egyezmény szövegében, ahol a 30. § a megbízott jogi személy hatás- és feladatkörét részletezi. E feladatok ellátásával egy bankot bíztak meg a konkrét esetben, aki a rábízott ügyeket saját nevében, de az egyezmény tagjainak érdekében intézte, így azoknak nevében „*vonatik perbe, a saját felperessége, illetve alperessége alatt a saját nevében járhatson el és gyakorolja mindazon jogokat, amelyeket a saját személyében érdekelt felet illetik meg.*”²⁷⁷

2.2. A bíróság eljárása

A közérdekű keresetet valamennyi érdekelt félnek kézbesíteni kellett. A kartellek nagy taglétszáma jelentősen megnehezítette az idézést és lassíthatta a peres eljárást. Ezért amennyiben a kartellnek bejelentett képviselője volt, úgy a keresetlevelet a képviselőhöz kellett kézbesíteni. Ha nem rendelkezett bejelentett képviselővel, akkor a Kartelbíróság elnöke rendelt ki képviselőt. A képviselő kezéhez történő kézbesítést úgy kellett tekinteni, mintha azt mindegyik kartelltag át- és tudomásul is vette volna. A képviselő kötelessége volt a keresetlevél ismertetése a kartelltagok számára, akik külön ügyvédi képviselő mellett részt vehettek a perben.

Alapvető szabálya a Kartelbíróság eljárásának, hogy magánérdekű fél nem vehet részt az eljárásban. Az érintett felek, ahogy azt már korábban is említettem, csak ügyvédi képviselet útján vehettek részt a perben. A közérdekű keresetet csak valamennyi érdekelt fél ellen lehetett benyújtani. Az érdekelt fél alatt itt valamennyi kartelltagot kellett érteni.²⁷⁸

A bíróság szakértői véleményadás végett a Kartelbizottságot hivatalból megkereshette. A Kartelbizottság pedig, ha szükségesnek mutatkozott, akkor az ún. Árelemző Bizottsághoz fordulhatott.²⁷⁹ Ezt tette az ún. bádogdoboz kartell kapcsán az ügy megvizsgálása végett. Az Árelemző Bizottságot kérte fel a Kartelbizottság néhány „*kartelizált cikkel szemben*” az árelemzés elvégzésére. Ilyen volt a kender, a zsinor és a ponyva árának meghatározása. A mezőgazdasági szerszámok közül az ásó, a kapa, vagy épp a lapát került felsorolásra.²⁸⁰

Az Árelemző Bizottság jelentését vizsgálta meg a Kartelbizottság a gyapjú és a posztóárak kapcsán is. Kitértek arra, hogy a magyar gyapjú árának növelése érdekében, milyen üzletpolitikát kellene folytatni az érintett feleknek. Javasataikat a jelentéshez csatolt 92157/1933. számú pótíven foglalták össze, ami tartalmazta többek az állam befolyásának növelését.²⁸¹

Az Árelemző Bizottság vizsgálati eredményeit elemezte a Kartelbizottság az Alkalo-
idával kapcsolatos ügyben is.²⁸² Az opiumalkaloidát exportárát kívánták meghatározni

²⁷⁶ RANSCHBURG, 1931. 106. p., HARASZTOSI KIRÁLY, 1936. 534. p.

²⁷⁷ MNL. K-184. 1934. iktatókönyvi szám: 71732.

²⁷⁸ RANSCHBURG, 1931. 106-107. pp., HARASZTOSI KIRÁLY, 1936. 534. p.

²⁷⁹ HARASZTOSI KIRÁLY, 1936. 522-526. pp. KELEMEN SÁNDOR: *A Kartelbizottság újjászervezése*, A Kartel, (3) 1933/2. 1-3. pp. *Az árelemzés milliókat takarít meg az országnak, de fogyasztást azért nem teremthet*, Budapesti Hírlap, (52) 1932. augusztus 7. 16. p.

²⁸⁰ MNL. K-184. 1933. iktatókönyvi szám: 92488.

²⁸¹ MNL. K-184. 1933. iktatókönyvi szám: 92157. Az Országos Mezőgazdasági Kamarát is felkérték az ügyben véleménynyilvánításra a juhtenyésztés rehabilitálásának helyreállítása végett.

²⁸² MNL. K-184. 1936. iktatókönyvi szám: 55755.

annak ármérséklésével.²⁸³ Az árak meghatározása során külön szakcsoportot hozott létre a Bizottság. A szakcsoport a szükséges adatok beszerzése és az érdekeltségi csoportok meghallgatása után döntött.²⁸⁴ Az ún. „*olajkartell*” ügyben a Bizottság által meghatározott árat és minőséget kritizálták az érintettek. Emellett a minőségvizsgálati módszereket is meg kellett állapítani.²⁸⁵

Az Árelemző Bizottság munkájával kapcsolatban levéltári anyagok között megtalálható egy jegyzék, amelyben röviden leírták az egyes termékek kapcsán, hogy milyen arányú árcsökkenést sikerült elérni. Külön kitér a jelentés többek között a fehér olajokra (petróleum, benzin, gázolaj), a kenőolajokra, a mezőgazdasági termékekre (pl. tengely, lópatkó, lapát), a vasárúkra, a gépkenőcsre, a tankönyvekre, a lenolajra, a növényvédelmi szerekre, a textilekre és a cementre.²⁸⁶

2.3. Végrehajtás

Az ítéletben – marasztalás esetén – mindig pénzbírság kiszabása mellett tiltotta el a bíróság a kartellt, vagy annak tagját a működés folytatásától, a megállapodás vagy határozat foganatosításától. Ezáltal kötelezte a kartellt tevékenységének befejezésére. A pénzbírság összegét az ítélet nem állapította meg, hanem annak meghatározása a végrehajtásra maradt. A végrehajtást a jogügyi igazgatóság kérte. A kérvényt a Kartelbírósnál kellett benyújtani és igazolni, hogy a kartell, vagy annak tagjai az ítéletben foglaltaknak eleget tettek. A Kartelbírósnak a bírságot az ítéletben elmarasztalt fél meghallgatását követően határozta meg. A kiszabás során tekintettel kellett lenni a cselekménnyel elérni kívánt haszon nagyságára és a fél vagyon helyzetére. A bírságot elrendelő végzés egy végrehajtás foganatosítására alkalmas okirat volt, amely alapján a bírósági végrehajtó eljárt. A tilalom megszegése a bírság ismételt kiszabását vonhatta maga után.²⁸⁷

A Budapesti Központi Királyi Járásbíróság végzése az Alkaloida gyár ellen jogerőre emelkedett, ami arról tanúskodik, hogy a kiszabott bírságot dr. Fésüs József ügyvédnek, mint végrehajtónak utalványozták, ami tartalmazta a tőkét és annak kamatait és a felmerült költségek megtérítését.²⁸⁸ A költségek meghatározásánál az esetleg felmerülő úti-költséget, vagy kiszállás díját is figyelembe kellett venni.²⁸⁹

²⁸³ MNL. K-184. 1936. iktatókönyvi szám: 55714. MNL. K-184. 1936. iktatókönyvi szám: 55594. Az Árelemző Bizottság 1933. évi jelentése a Budapesti és Környékbeli Épületfakereskedők Egyesülése néven létrejött kartell árainak megvizsgálása tárgyában: MNL. K-184. 1935. iktatókönyvi szám: 62330. A szénkartell kapcsán: MNL. K-184. 1933. iktatókönyvi szám: 88831.

²⁸⁴ MNL. K-184. 1935. iktatókönyvi szám: 62330. További kapcsolódó ügyek az Árelemző Bizottság munkájához: Sütők Iparvédelmi Egyezménye („pékkartell.”), egy olcsóbb zsemletípus árának megállapítása tárgyában: MNL. K-184. 1934. iktatókönyvi szám: 71729. MNL. K-184. 1934. iktatókönyvi szám: 71732. A témához köthető publicisztika: Két zsemlye: kilenc fillér. Fabinyi miniszter nem engedélyezi a kenyér és a péksütemény drágítását. 8 Órai Ujság, (20) 1934/246, Növényvédelmi-gyárak, „Agro” kartell, Karch Kristóf szakértő jelentése: MNL. K-184. 1932. iktatókönyvi szám: 66312. Az Árelemző Bizottságról bővebben lásd: SZENTE ANDOR: *Márkacikkrendszer és karteltörvény*, Kereskedelmi Jog, (31) 1934/6. 89-91. pp.

²⁸⁵ MNL. K-184. 1932. iktatókönyvi szám: 53726.

²⁸⁶ MNL. K-184. 1932. iktatókönyvi szám: 66312.

²⁸⁷ RANSCHBURG, 1931. 108-109. pp., HARASZTOSI KIRÁLY, 1936. 536. p.

²⁸⁸ PK. VII. 632242/6 sz.1993. in: MNL. K-184. 1933. iktatókönyvi szám: 92147.

²⁸⁹ MNL. K-184. 1935. iktatókönyvi szám: 65563, MNL. K-184. 1935. iktatókönyvi szám: 63572, Lásd Augustin Béla útinaplóját: MNL. K-184. 1935. iktatókönyvi szám: 63572.

Lényeges kérdés, hogy a perköltségeket kinek kellett viselnie. Abban az esetben, ha a pert a kincstár elvesztette, akkor nem lehetett az alperest perköltségben marasztalni. A per és a hatósági intézkedések okozta kár megtérítését sem lehetett követelni az államtól

Kérdésként merül fel tehát, hogy a magánfelet felelőssé lehet-e tenni a kartellnek okozott perköltségért, illetve károkért, ha a miniszter az indítványára kezdeményezte az eljárást, de valótlannak bizonyultak állításai. Ranschburg szerint, amennyiben a „per megindításakor vagy előzetes intézkedés megtételéhez bizonyíthatóan a beszolgáltatott valótlán adatok adtak okot, a panaszt tevő fél magánjogi felelőssége vétkesség alapján végrehajtható.”²⁹⁰

2.4. A Polgári Perrendtartás szabályainak alkalmazása

A Kartelbíróság előtti perben általában az 1911. évi Polgári Perrendtartás alapelveit kellett alkalmazni. A Pp. külön szabályokat nem tartalmazott a Kartelbíróság előtt zajló perre vonatkozóan. Ez azt jelentette, hogy a Kartelbíróság előtt folyó egyfokozatú perben nem voltak „*strict eljárási szabályok*”, amelynek következtében a Kartelbíróság szabadon alakíthatta ki saját eljárását.²⁹¹

A polgári perrendtartás egyik igen fontos alapelve a nyilvánosság, amelyre vonatkozóan a 207. § azt a rendelkezést tartalmazta, hogy a bíróság valamelyik fél kérelmére elrendelhetette a nyilvánosság kizárását, ha a tárgyalás nyilvánossága a fél méltányos érdekeit sértené.²⁹² A nyilvánosság kizárása a tárgyalás egész folyamára vagy annak csak egy részére vonatkozhatott. Amennyiben tehát a tárgyalás oly adatokat hozna felszínre, amelyek nyilvánosságra hozatala a kartelltagok üzleti titkait vagy egyéb méltányos érdekeit sértené, a bíróság a nyilvánosság kizárását tárgyalás közben is elrendelhetette.²⁹³

A Pp. alapelveit csak annyiban kellett kötelező módon alkalmazni, amennyiben eltérő rendelkezést a kartelltvörvény nem tartalmazott. A bíróságnak kötelessége volt, hogy mindent megtegyen azért, hogy a per során ismertetett adatokat, amelyek üzleti titoknak minősülnek, a kartell versenytársai ne ismerhessék meg.²⁹⁴

A Kartelbizottság is általában a nyilvánosság kizárásával ülésezett az üzleti titok megóvása végett. Erre pontos utalásokat találhatunk a Kartelbizottság jegyzőkönyveiben. Az 1933. október 20-án tartott bizottsági ülésen az elnök, Ivády Béla kijelentette, hogy már korábban is kérte a bizottság tagjait, hogy „*a Bizottság tárgyalásáról semmi néven nevezendő közlést ne méltóztassanak a sajtónak, vagy az érdekelteknek tenni.*” Ezt követően az elnök úr egy konkrét esetre hivatkozott. „*A Kartelbizottság urai kívánták, hogy előzetesen a javaslatokat és jelentéseket nyomtatásban küldjem meg a Bizottság tagjainak, de ezt abban a reményben tettem, hogy az abban foglaltak maguk között maradnak.*”²⁹⁵ A figyelmeztetés alapján arra lehetett következtetni, hogy ezt a tagok nem mindig tartották be.

²⁹⁰ RANSCHBURG, 1931. 108. p.

²⁹¹ Uo. 107. p., HARASZTOSI KIRÁLY, 1936. 534. p., JANCsó GYÖRGY: *A magyar Polgári perrendtartás rendszer kézikönyve*, Athenaeum Irodalmi és nyomdai Részvénytársaság, Budapest, 1912. 349-368. pp., FALCSIK DEZSŐ: *A polgári per jog tankönyve*, Politzer-féle Könyvkiadó-vállalat, Budapest, 1908. 14-30. pp.

²⁹² JANCsó, 1912. 366. p., KOVÁCS MARCEL: *A polgári perrendtartás magyarázata*, Pesti Könyvnyomda Részvénytársaság, Budapest, 1927. 579-581. pp.

²⁹³ RANSCHBURG, 1931. 107. p., HARASZTOSI KIRÁLY, 1936. 535. p.

²⁹⁴ RANSCHBURG, 1931. 107. p.

²⁹⁵ MNL. K-184. 1933. iktatókönyvi szám: 92488.

A bizonyítás vonatkozásában is a Pp. szabályait kellett alkalmazni. A nyomozati elv érvényesülésének a perrendtartás csak korlátozott esetben adott helyet, ami igaz volt a kartelbírói eljárásra is. A Kartelbíróóság ezen szabályok alapján (Pp. 323. §) kérhette az érintett felet, hogy a perrel kapcsolatos okiratokat mutassa be. Ezen kívül nem igényelhetett adatokat vagy felvilágosítást a kartelltől. Az üzleti könyveket csak szabályszerű vezetőség megvizsgálása végett kérhette be és csak azok vitatott tételét vizsgálhatta meg.

A „*pékkartel*” ügyben egy, a kartell szervezetére és működésére vonatkozó rövid leírást találhatunk a kartelbizottsági anyagok között, amelyben beszámoló található többek között az augusztus 7-én történt kispiai incidensről, amikor is Balácsi Gyuláné élelmiszerkereskedő több helyről igyekezett kartellár alatt péksüteményt beszerezni.²⁹⁶

Abban az esetben, ha szakkérdés merült fel, akkor a Kartelbíróóság vagy szakértőt rendelt ki, vagy pedig a Kartelbizottságot kereste meg véleményadás céljából.²⁹⁷ Ezt egyébként a bíróság hivatalból rendelhette el, ami az officialitás elvének érvényesülését jelentette. A nyomozati elv annyiban érvényesült az eljárás során, hogy a tényállás kiderítése érdekében a bizonyítást a bíróság hivatalból is elrendelhette (Pp. 326. §). A bíróság az okirat bemutatására is kötelezhette a felet, és a kereskedelmi könyvek eredetiben történő megtekintését is indítványozhatta.²⁹⁸

3. A közérdekű per speciális szabályai a kartelljogban

3.1. A közérdekű per esetei

A kartelltörvény a közérdekű pernek három esetét különböztette meg. A közérdekű per az állami beavatkozás egyik legfontosabb eszköze volt. A kartelltörvény 6. pontjában szerepel a kereskedelemügyi miniszter azon joga, hogy a közérdekű pert kezdeményezésére a kincstári jogügyigazgató indította meg. A miniszter ebben az esetben azt kívánta elérni, hogy a kartellt oszlassák fel, vagy a kartellhatározatok foganatosítását megakadályozza. Ebben az értelemben a felosztatás az eltiltás közigazgatási, pontosabban rendészeti jellegű intézkedésnek minősült. „*A kartelbíróóság tehát közérdekű perben közrendészeti funkciót végez bírói formák közt.*”²⁹⁹ Dobrovics Károly is hangsúlyozta, hogy a bíróság közjogi feladatokat lát el és fontosnak tartotta, hogy a bírói függetlenség tekintélye ne csorbuljon, hiszen a magánjogi viták elintézésébe a törvény nem engedett beavatkozást.³⁰⁰

Az állami beavatkozás feltételeit ugyan csak a kartelltörvény határozta meg. A közjő és a közgazdaság veszélyeztetése jelentette a kiindulási alapot. A törvény meghatározta a 7. §-ban a közérdekű per indításának lehetőségét.³⁰¹ A kartell ellen közérdekű pert lehetett indítani, ha a kartell működése a törvénybe, a jóerkölcsbe vagy közrendbe ütközött, különösen, ha a közgazdaság és a közjó érdekeit sértette.

Kérdésként merül fel, hogy a törvény megsértése alatt mit kellett érteni? Különösen jelentős ez a probléma, ha megvizsgáljuk a tisztességtelen versenyről szóló 1923:V.

²⁹⁶ MNL. K-184. 1934. iktatókönyvi szám: 71732.

²⁹⁷ RANSCHBURG, 1931. 107-108. pp.

²⁹⁸ HARASZTOSI KIRÁLY, 1936. 536. p.

²⁹⁹ RANSCHBURG, 1932. 2. p., *A kartelltörvény alkalmazása, Kartellszerződés fogalma*, Közgazdasági Értesítő, (32) 1937/39. 7-8. pp.

³⁰⁰ DOBROVICS KÁROLY: *A karteljogi hatóságok ellentétes döntései*, Közgazdasági Értesítő, (28) 1933/37. 3. p.

³⁰¹ DOBROVICS, 1933. 4. p.

törvénycikket. A kartelltvény előbb említett szakasza alapján felmerült, hogy a versenytörvény megsértése miatt a kartellel szemben indítható-e közérdekű kereset a közgazdaság és a közjó veszélyeztetése nélkül?

A kérdés megválaszolásához azonban tisztázni kell a közérdek fogalmát.³⁰² A kartellek monopolisztikus helyzete miatt annyira veszélyesek lehettek, hogy a magánérdekű törvénysértéseket is közrendbe ütközőnek tekinthették. Ez különösen megmutatkozott a kartellen kívülálló személyekkel szemben használt eszközök (pl. bojkott) viszonylatában, amelyek a kartellek monopolisztikus helyzetének kialakításához és a szabad verseny korlátozásához vezethettek, hiszen a „*kartel monopolisztikus hatalmának növelése és a szabadverseny mindennemű korlátozása magukban véve közérdekellenesek és ezért ily esetekben a közérdekű eseteket a magánérdekűektől szétválasztani nem lehet.*”³⁰³ Ezzel szemben mégis fontos felhívni a figyelmet a következő szempontokra. A verseny tisztaságával kapcsolatos ügyek általában az üzleti forgalomnak közérdekű részét képezték, közvetetten érintette a közérdeket. A közérdek tényleges veszélyeztetéséről csak akkor beszélhetünk, ha az eset közvetlenül veszélyeztette a közérdeket. Ranschburg Nándor szerint „*általánosságban azt mondhatjuk, hogy az oly rendelkezés, amely csak egyesekre van közvetlen kihatással – magánérdekű; – oly rendelkezés azonban, amely széles rétegeket és vagy a termelés gépezetébe nyúl bele, vagy a közfogyasztásra van jelentős befolyással, közérdekű.*”³⁰⁴

A kartelltvény a kartelleket alapvetően nem tekintette közérdekellenesnek. A közérdek fogalma kartelljogi értelemben egybeesett a közgazdaság és a közjó fogalmával. Ranschburg szerint a „*közgazdaság fogalma felöleli a nemzeti termelés egész apparátusát; – a közjó fogalma magában foglalja a gazdasági élet minden egyetemes érdekét; ezért a kettő együttesen kimeríti azt a közérdeket, melynek megóvása a kartelltvény feladata.*”³⁰⁵ Ebből azt a következtetést kell levonni, hogy a versenytörvény rendelkezéseinek a megsértése az esetek többségében nem jelentette a közérdek megsértését. A közérdek sérelme elengedhetetlen feltétele volt a közérdekű per megindításának. Nem lehetett azt elképzelni, hogy a közérdek sérelme nélkül a kincstári jogügypigazgató magánérdekből indítson pert. Ezt a pert olyan esetekben lehetett kezdeményezni, amikor a közérdek közvetlen veszélyben volt. Ebből az is következett, hogy a jogügypigazgató a közérdekű keresetet csak a közgazdaság és a közjó érdekeinek megsértésére alapíthatta. Megállapítható, hogy a tisztességtelen versenyről szóló törvény rendelkezéseinek megsértése még nem jelentett elégséges jogalapot a közérdekű per megindításához.

A Kartelbíróóság a tárgyalás során csak azt vizsgálhatta, hogy az adott ügy kapcsán a közgazdaság és a közjó érdekeit sértette-e a kartell magatartása vagy sem. Azt már nem elemezhetette, hogy a kartell magatartása sértette-e valamelyik pl. a tisztességtelen versenyről szóló törvény rendelkezéseit. Ebben az esetben a közérdek megsértése állt szemben az üzleti tisztességgel. A bojkott csak akkor ütközött a tisztességtelen versenyről szóló törvény rendelkezéseibe, amikor az üzleti közfelfogás, a korabeli iparos világ nézete szerint az üzleti tisztességet sértette. A közgazdaságot pedig csak akkor veszélyeztette az említett magatartás, ha az a nemzeti termelésre vagy a fogyasztásra káros hatást gyakorolt. „*A versenybíróóság mindig az üzleti közfelfogás szerint köteles a kér-*

³⁰² A közérdek védelmét szolgálja a Kartelbíróóság a törvényjavaslat indokolása szerint. KORNFIELD MÓRIC: *Törvény a kartelekről*, Magyar Szemle, I. kötet, 1927/9-12. 167-168. pp., SZABÓ, 2016. 75-76. pp., STIPTA, 2016. 61-62. pp.

³⁰³ RANSCHBURG, 1932. 3. p.

³⁰⁴ Uo. 4. p., DOBROVIC S KÁROLY: *Kartelmegállapodás és kartelműködés*, Közgazdasági Értesítő, (28) 1933/40. 16. p.

³⁰⁵ RANSCHBURG, 1932. 4. p.

dést elbírálni, viszont a Kartelbírósnak az üzleti felfogáshoz semmi köze sincsen. Ezért volna hiba, ha a Kartelbírósnak a versenytörvény megsértésére alapítaná ítéletét.”³⁰⁶ A közérdekű per megindítását a közgazdaság és a közjó védelme indokolhatta, minden egyéb kérdés eldöntése tehát a polgári bíróságok és a választott bíróságok hatáskörébe tartoztak. A közérdekű perben a Kartelbírósnak nem döntött az „*alapul fekvő magánjogi jogviszony felett*”, ami alapján pontos határvonalat lehet húzni a Kartelbírósnak és a rendes bíróságok hatásköre között.³⁰⁷

A közérdekű kereset másik esete a következő volt. A kartelltörvény 12. §-a szabályozta, hogy abban az esetben, ha egy rendes bíróság vagy választott bíróság előtt felmerül a közérdek veszélyeztetése, akkor arról a kereskedelemügyi minisztert értesíteni kellett, aki 30 nap alatt nyilatkozott arról, hogy az ügyet átteszi-e a Kartelbírósnak vagy sem.³⁰⁸ A rendes vagy választott bíróságok ebben az esetben nem hozhattak ítéletet. A törvény e rendelkezésének az volt célja, hogy a magánfelek kezében ne maradjon olyan ügy, amelyben a közérdeket veszélyeztetik. A kartelltörvény rendkívüli jogot biztosított a miniszternek, amelynek következtében az ügyet elvonhatta és a vitás kérdés elbírálását a Kartelbírósnak elé utalhatta. Ezt követően a Kartelbírósnak döntését, megállapító ítéletét a rendes bírósággal közölte. A miniszter minden esetben a közgazdaság és a közjó veszélyeztetése esetén vonhatta el az ügyet a bírjától, és csak a közgazdaság és a közjó veszélyeztetését vizsgálhatta a Kartelbírósnak. A miniszter e cselekedetével az 1869:IV. tc-ben rögzített bírói függetlenséget szinte már sértette, hiszen a miniszter egy folyamatban lévő ügyet vont el annak rendes bírjától. „*Az alkotmányjogi aggodalmak azonban így is csak akkor oszthatók el, a Kartelbírósnak nem a magánjogi kérdés elbírálását veszi ki a rendes bír kezéből, hanem az eldöntendő kérdésnek csupán rendszertől szempontból fontos vonatkozásait, míg az ügynek magánjogi vonatkozásai – tehát pl. a tisztességtelen verseny fennforgásának kérdése – ismét visszakerülnek annak rendes bírójához.*”³⁰⁹

A közérdekű per utolsó esete a kartelltörvény 13. §-ában szabályozott választott bírósági ügyek, miszerint a választott bíróság ítéletét az 1911:I. tc-ben (784. §) felsorolt esetekben és azon az alapon is meg lehetett támadni, hogy a kartelltörvény rendelkezéseit sértette. Ezekben az esetekben a választott bíróság ítéletét megsemmisíthette a Kartelbírósnak. A törvény 2. §-a alapján megsemmisíthetett minden olyan ítéletet, amelyet a kereskedelemügyi miniszternél be nem mutatott kartellszerződés alapján hoztak. A választott bíróság ítéletének érvénytelenítésére vonatkozó per is közérdekű pernek minősült, „*mert ezt a pert is csak a közgazdasági miniszter indíthatja meg és a felperesi jogokat ebben az esetben is a kincstári jogügyi igazgatóság gyakorolja.*”³¹⁰ A kereskedelemügyi miniszter ebben az esetben is csak a közgazdaság és a közjó védelme érdekében élhetett kivételes jogával, mert ellenben intézkedése alkotmányjogi szempontból aggályos lett volna. A miniszter „*az érvénytelenítési pert kivételesen alkalmazandó eszköznek tekinti, amelyet csak parancsoló közérdekből vesz igénybe, – minden más esetben azonban a meghozott bírói ítélet érintetlenségét tiszteletben tartja.*”³¹¹ Az ér-

³⁰⁶ Uo. 6. p., KRUSÓCZKI, 2018. 253-254. pp.

³⁰⁷ DOBROVICS KÁROLY: A közérdekű per, *Közgazdasági Értesítő*, (37) 1932/23. 14. p.

³⁰⁸ MÁRKUS GYÖRGY: *A kartelek törvényes szabályozásáról*, Budapesti Szemle, 1929/213. 426. p., DOBROVICS, 1933. 9. p.

³⁰⁹ RANSCHBURG, 1932. 7. p.

³¹⁰ Uo. 7. p. Magánszemély felperes nem lehetett. KELEMEN SÁNDOR: *Perlési jogot magánfeleknek a kartelbírósnak előtt*, *Pécsi Napló*, (45) 1936. május 05. 4-5. pp.

³¹¹ RANSCHBURG, 1932. 8. p. Lásd még: KÖHÁZI ENDRE: *Karteljogi bírói gyakorlat*, *Közgazdasági Értesítő*, (29) 1934/12. 19. p. *A Kartelbírósnak megsemmisítette a be nem mutatott kartellszerződés alapján hozott*

vénytelenítési per annak megállapítására vonatkozott, hogy vajon a kartell működése veszélyezteti-e a közgazdaság és a közjó érdekeit vagy sem, illetve, hogy a választott bíróság kellően figyelembe vette-e az erre alapított kifogásokat. Más anyagi jogszabály-sértést a Kartelbíróság nem vizsgálhatott.

4. A Kartelbíróság gyakorlata

4.1. Választott bírósági ítélet érvénytelenítése

A következő ügyben a kartellszerződés és az abban foglalt választott bírósági kikötés érvénytelensége és a kartellszerződés miniszteri bemutatásainak elmulasztása miatt indult eljárás a Kartelbíróság előtt. A választott bírósági kikötést magában foglaló megállapodás áruva vonatkozóan a forgalom és az áralakítás tekintetében a gazdasági versenyt korlátozó módon állapított meg kötelezettségeket, így az 1931:XX. tc. 1. és 2. §-ának hatálya alá tartozott. A megállapodás megkötésében kereskedelmi társaságok is részt vettek, amelyet írásba kellett foglalni a kartelltörvény alapján és a mindenkori illetékes miniszternek nyilvántartás végett be kellett mutatni.³¹² A bemutatásra speciális szabályok vonatkoztak, mivel a vita tárgyává tett szerződés a kartelltörvény hatálybalépése (1931. október 15.) előtt keletkezett, ezért a bemutatásnak a kartelltörvény 16. §-a szerint a hatályba lépésétől számított 45 nap alatt, tehát 1931. november 29. napjáig kellett volna megtörténnie.³¹³

A Kartelbíróság megállapította, hogy a bemutatásra nem került sor. A bemutatás elmulasztása folytán a megállapodás a kartelltörvény 2. §-a szerint érvényét veszítette, és a szóban forgó megállapodásban foglalt választott bírósági kikötés, „*mint a főmegállapodásnak járulékos természetű kiegészítő része, a főmegállapodás sorsában osztozván, ugyancsak érvénytelenné vált, következtetésképpen az ilyképpen érvénytelenné vált szerződés alapján az 1932. évi február hó 9-én összeült választott bíróság jogszerűen már meg sem alakulhatott.*”³¹⁴

Az érvénytelen megállapodáson alapuló kötelezettségeknek választott bírósági határozaton alapuló kikényszerítése egyértelműen törvényellenes, amelynek következtében

választottbírósági ítéletet, Budapesti Hírlap, (52) 1932/140. 10. p., *Kartellügyben hozott választottbírósági ítélet érvénytelenítése*, Közgazdasági Értesítő, (33) 1938/3. 65-66. pp., HOMOKI-NAGY, 2017. 12. p.

³¹² A kartell fogalmilag nem tartozott a kereskedelmi társaságok közé a Kt. alapján, de kartell céljára létesülhetett társaság. NIZSALOVSKY ENDRE: *A magyar kereskedelmi jog jogszabályai*, Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1933. 97. p., BALOGH JUDIT: *Nizsalovszky Endre: (1894-1976) Kereskedelmi- és váltójog*, in: Szabó Béla (szerk.): „Ernyedetlen szorgalommal...”: A Debreceni Tudományegyetem jogász professzorai (1914-1949), Debreceni egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Debrecen, 2014. 441-466. pp. A debreceni jogászprofesszorok munkásságának megismeréséhez lásd: SZABÓ BÉLA (szerk.): „Ernyedetlen szorgalommal...”: *A Debreceni Tudományegyetem jogász professzorai (1914-1949)*, Debreceni Egyetem, Debrecen, Állam- és Jogtudományi Kar, 2014., P. SZABÓ BÉLA: *Tanulmányos évtizedek, A Debreceni Tudományegyetem Jog- és Államtudományi Kara (1914-1949)*, DELA Kft., Debrecen, 2011. 59-68. pp. KATONA ARTÚR: *Kereskedelmi jog, Az életbenlévő jogforrások, valamint a bírói gyakorlat teljes figyelembevételével*, Kertész József Könyvnyomdája, Karcag, 1929. 92. p.

³¹³ A kartelltörvény hatálybalépéséről: 5381/1931. M. E. számú rendelet. P. IV. 3013/1932. in: NIZSALOVSKY ENDRE – PETROVAY ZOLTÁN – TÉRFY BÉLA – ZEHERY LAJOS (szerk.): *Grill-féle Új Döntvénytár*, (továbbiakban: GDt.) 35. kötet, 1931-1932. Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1933. 577. p.

³¹⁴ P. IV. 3013/1932. in: GDt. 35. kötet, 577. p.

a miniszter utasítására fellépő kincstári jogügyi igazgatóság a választott bíróság ítéletének érvénytelenítését a kartelltvény 13. §-a alapján kérhette. Alaptalan volt a II. rendű alperesnek az az érvelése, hogy a jelen kereset elbírálása a rendes bíróság és nem a Kartelbíróság hatáskörébe tartozott, mert a kartelltvény 13. § 2. bekezdésének értelmében a keresetet csakis a Kartelbírósághoz lehetett benyújtani. Az ismertetett okokra hivatkozva a Kartelbíróság érvénytelennek mondta ki a választott bíróság ítéletét.

A Kartelbíróság hasonló döntést hozott a következő ügyben is, ahol a bemutatás elmaradása miatt az érvénytelen megállapodásba foglalt választott bírósági kikötés „*a főmegállapodás sorsában osztozván, ugyancsak érvénytelenné válik.*”³¹⁵ A Kartelbíróság kimondta, hogy a kartelltvényben nincs olyan rendelkezés, ami szerint a mulasztás igazolása iránt benyújtott kérelem kapcsán a miniszter dönthetett volna.

Az érintett ügyben a II. és a III. rendű alperesek 1928. december 28-án és 1929. január 1-jén megállapodást kötöttek, ami alapján 1929. január 1. napjától egészen 1932. január 30. napjáig terjedő időre tűzifa, szén, kokszt és kovácsszén beszerzésére, valamint P. (Pápa) város területén és annak környékén történő árusításra, az áruk eladási árának, az eladás feltételeinek meghatározására, a forgalom mikénti lebonyolítására és elszámolására, továbbá a kölcsönös vevővédelemre nézve egymást kötelező szabályokat állapítottak meg. A II. és III. rendű alperesnek ez a megállapodása nem az ügyletek alkalmoszerű lebonyolításának szabályozására irányult, hanem arra, hogy huzamosabb időre meghatározza a felek magatartását. A megállapodásban vállalt kölcsönös kötelezettségek megállapításának nyilvánvaló célja az volt, hogy az árura vonatkozóan a forgalom és az áralakulás tekintetében a gazdasági versenyt szabályozza. A Kartelbíróság határozatában kimondta, hogy „*ilyen megállapodás pedig annak személyi, gazdasági és területi mértékére való tekintet nélkül az 1931. évi XX. t.-c. 1. §-a alá esik.*”³¹⁶ A megállapodás létesítésében kereskedelmi társaságok is részt vettek, amelynek következtében azt az előző eset kapcsán is ismertetett okok miatt be kellett volna mutatni a miniszternek, ami azonban szintén elmaradt. A megállapodás a kartelltvény 2. §-a szerint érvényét veszítette, amelyen az sem változtatott, hogy a miniszter felhívására a II. rendű alperes 1932. szeptember 1-jén a bemutatási kötelezettségét teljesítette. „*A törvényben meghatározott határidő elmulasztása miatt érvénytelen ügyletet ugyanis az utólagos bejelentés érvényessé nem teszi.*”³¹⁷

Nem volt alapos az I. és a II. rendű alperes védekezése sem, ami azt tartalmazta, hogy a választott bírósági szerződés érvénye és hatálya az alapszerződés érvényével és hatályával nem esik szükségképpen egybe, „*mert a szóban levő jogviszony szabályozásának közérdekű természete és különleges (rendészeti) jellege, valamint az 1931. évi XX. t.-c. meghozatalának célja a kartelmegállapodás anyagjogi és eljárásjogi hatályának azonos megítélését teszi indokolttá.*”³¹⁸

A megállapodásba foglalt választott bírósági kikötés a bemutatásra megállapított határidő lejártával érvényét veszítette ebben az esetben is, így az érvénytelenné vált választott bírósági kikötés alapján a választott bíróság ezt követően jogszerűen meg sem ala-

³¹⁵ P. IV. 5261/1932. in: KOCSÓH BÁLINT – NIZSALOVSKY ENDRE – PETROVAY ZOLTÁN – TÉRFY BÉLA (szerk.): *Grill-féle Új Döntvénytár*, 36. kötet, 1933-1934. Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1935, 740-741. pp.

³¹⁶ P. IV. 5261/1932. in: GDt. 36. kötet, 740-741. pp., KÖHÁZI ENDRE: *Karteljogi bírói gyakorlat*, Közgazdasági Értesítő, (29) 1934/15. 8-9. pp. A szénkartell történetéhez: VARGA JENŐ: *A magyar kartellek*, Szikra, Budapest, 1956., KÖVÉR GYÖRGY: *Elmélet és módszer a legújabb gazdaságtörténet-írásban*, Aetas, (14) 1999/1-2. 292-293. pp.

³¹⁷ A Kartelbíróság hivatkozott a már említett P. IV. 3013/1932 sz. ügyre. in: P. IV. 5261/1932. in: GDt. 36. kötet, 740-741. pp.

³¹⁸ P. IV. 5261/1932. in: GDt. 36. kötet, 741. p.

kulhatott, amelynek következtében a választott bíróság nem hozhatott volna olyan ítéletet, ami a feleknek a kartellmegállapodás korábbi (érvényes) fennállása idejéből származó jogait és kötelezettségeit érintette. A Kartelbíróság kimondta, hogy a „főmegállapodásnak egymással szorosan összefüggő rendelkezései, mint az ahhoz „elválaszthatatlan rész”-ként járult [...] kiegészítések egységes jogügyletet alkotnak, amelynek nincsenek olyan kikötései, amelyek az 1931. évi XX. t.-c. 1. §-ában körülírt (kartel) megállapodáson kívül önállóan is megállíthatóak: annak az alperesi érvelésnek sincsen alapja, hogy a választott bíróság a törvény 11. §-a alapján jogszerűen ítélezhetett az [...] szerződésből folyó olyan igények tárgyában, amelyek a kartellmegállapodás érvénytelensége dacára hatályukban fennmaradtak.”³¹⁹ Ez alapján a Kartelbíróság a választott bíróság ítéletét érvénytelenítette.

4.2. A kartellszerződések érvényessége

A következő jogesetben szintén a bemutatási kötelezettség kapcsán került előtérbe a kartellszerződéshez történő csatlakozás. A Kartelbíróság határozatában kimondta, „ha valamely jogügylethez, amelynek érvényességéhez írásba foglalás szükséges, utólag csatlakozik újabb szerződő fél, az ezzel szemben is kötelező írásbeli alak nemcsak a szerződésnek vele szemben is egész terjedelmének, vagy lényeges tartalmának írásba foglalásával, illetve a szerződést tartalmazó okiratnak aláírásával, hanem akkor is létesül, ha oly írásbeli nyilatkozat létezik, amelyből az új szerződő félnek a szerződéshez való csatlakozása kétségtelenül megállapítható.”³²⁰ A megállapodásnak tartalmaznia kellett a szerződés lényegével kapcsolatban a felek megegyezését.

Adott esetben a felperesek között 1930. július 14-én létrejött kartellszerződés a megállapodást egész terjedelmében tartalmazta. A Kartelbíróság szerint a fellebbezési bíróság ítéletének indokolása helyes, miszerint az alperes többször írásban kijelentette a szerződéshez való hozzájárulását. A bíróság nem tartotta relevánsnak azt az indokot, hogy az alperes a nyilatkozat kiállításakor a kartellmegállapodás tartalmát nem ismerte. A fellebbezési bíróság szerint ennek azért nincs jelentősége, mert az alperes a kartellszerződésnek egész terjedelemben történő közlése után olyan írásbeli nyilatkozatokat tett, amelyekből a szerződés elfogadása kétségtelenül igazolható. Alaptalanul vitatta tehát az alperes azt, hogy az írásbeli hozzájárulás nem megfelelő, hiszen „már az 1931. évi március hó 20-án tartott megbeszélés alkalmával, majd a kartellszerződés bemutatására az 1931. évi XX. t.-c. 2. §-ában meghatározott időt közvetlenül megelőzően is kívánták a szerződésnek az alperes által való aláírását; vagyis, hogy a felek ezzel a magatartásukkal a szerződésnek a megjelölt alakban való létesülésétől tették függővé annak érvényességét. Mert kétségtelen, hogy a szerződés aláírásával a felperesnek egyedüli célja az volt, hogy azzal az alperesnek az írásban való hozzájárulása bizonyíttassék, de nem az írásbeliségen túl va-

³¹⁹ P. IV. 5261/1932. in: GDt. 36. kötet, 741. p. Az I. és a II. rendű alpereseknek a perköltséget az 1931:XX. tc. 9. §-a és az 1911:I. tc. 425. §-a alapján kellett fizetni.

³²⁰ P. IV. 4642/1933. in: GDt. 36. kötet, 681-682. pp. A Kartelbíróság működéséhez bővebben lásd: SÁNDORFI KAMILL: *A Gazdasági verseny szabályozó megállapodásokról szóló 1931. évi XX. tc. magyarárzata*, Tébe, Budapest, 1931. 52., 54., 103., 105., 108., 112.-114. pp., BRATMANN PÁL: *Kívánatos-e a kartelbíróság hatáskörének a közigazgatási miniszter által kezdeményezett perekre való korlátozása? Közgazdaság és Pénzügy. A Polgári Jog társlapja*, (7) 1931/2. 53-57. pp., KESZTHELYI NÁNDOR: *A kartelljavaslat az országgyűlés előtt, Közgazdaság és pénzügy, A Polgári Jog társlapja*, (7) 1931/2. 43-44., 46-48. pp.

lamely határozott alak kikötése. Ilyként pedig az aláírás meg nem történtnek, illetve utóbb történt megtagadásának a kifejtettek mellett jelentősége nincs."³²¹

A Kartelbíróság kimondta, hogy a fellebbezési bíróság helyesen állapította meg, hogy az 1931:XX. tc. 1., illetve 16. §-a értelmében a megkövetelt írásba foglalás feltétele az érvényes kartellszerződésnek, amely az alperessel szemben jogokat és kötelezettségeket állapított meg. Az állandó bírói gyakorlat értelmében a választott bírósági szerződés érvényessége, vagy hatályossága nem esett szükségképpen egybe az alapszerződés érvényességével. „Az a kérdés tehát, hogy a kartellszerződésben foglalt választottbíró-sági kikötés érvényességét mennyiben érinti a szerződés aláírásának, illetve a felperesek által ehelyett létesített újabb választottbíró-sági szerződés aláírásának a hiánya, az alapszerződés érvényességére befolyással nincsen.”³²²

A Kartelbíróság a következő konkrét ügy kapcsán megpróbálta definiálni a kartellszerződés fogalmát. Az 1927. április 9-én kelt megállapodás értelmében az alperes kötelezte magát, hogy a tárgyalás során ismertetett Sz. védjegy, vagy más védjegy alatt a megállapodásra tekintettel pipereszappanokat sem gyártani, sem forgalomba hozni nem fog, ahogyan azt addig sem tette, kivéve a Sz. mandulaszappant, a Sz. glicerinszappant és a Sz. fűrdőszappant, amelyekre a gyártási és forgalomba hozási tilalom nem vonatkozott.³²³ Amennyiben pedig az alperes a szerződés ideje alatt Sz. vagy más védjegyű pipereszappanok gyártásával, illetve eladásával kívánt volna foglalkozni, akkor a kész szappanokat a felperestől kellett volna megvásárolni. Szerződészegés esetén felperesnek kötbért kellett volna fizetni. A felperes ezzel szemben köteles volt az alperes által a budapesti kereskedelmi és iparkamaránál vezetett védjegylajstromban bejegyzett Sz. védjegyek törlése iránt a Kereskedelemügyi Minisztériumnál folyamatba tett perét visszavonni, és olyan nyilatkozatot tenni, hogy a saját korábbi Sz. ábrás védjegyének a védjegylajstromból való törléséhez hozzájárul és kötelezettséget vállal, hogy Sz. szó vagy ábrás védjegyű szappant ezután bejegyzés alapján vagy a nélkül fogalmazni nem fog, vagy azt másnak nem fogja engedélyezni. A megállapodás ismertetett tartalmából, a Kartelbíróság megítélése szerint nem derült ki, hogy a felek kartellszerződést akartak-e létrehozni.

A viszonyosan vállalt kötelezettségek vizsgálata után kétségtelen, hogy az alperes annak fejében, hogy a felperes a védjegy törlésére irányuló keresetét visszavonta, a saját korábbi Sz. védjegye törléséhez hozzájárult és a Sz. védjegy használatáról, a pipereszappanok gyártásáról és forgalomba hozataláról lemondott, illetőleg arra vállalt kötelezettséget, ha a pipereszappanok forgalomba hozatalával mégis foglalkozni kívánna, akkor a szappanokat kész állapotban a felperestől fogja megvásárolni.

A Kartelbíróság megállapította, hogy „ezek viszonyos kötelezettségek a termelés, a forgalom, vagy az eladói áralakulás tekintetében vagy egyébként a gazdasági versenyt korlátozó vagy a versenyt más módon szabályozó módokat nem állítanak fel, hanem egyszerű versenytilalmi kikötések azzal a céllal, hogy a felperes részére a korábbi védjegyéről történő lemondása ellenében bizonyos meghatározott időre anyagi előnyöket biztosítsanak. Miután tehát a megállapodásnak sem a célja, sem pedig az eredménye nem a termelés, a forgalom, vagy az áralakulás, illetve nem a gazdasági versenyt bármi módon szabályozó rendelkezés létesítése volt s a felek nem is erre vállaltak kötelezettsé-

³²¹ P. IV. 4642/1933. in: GDt. 36. kötet, 682. p.

³²² P. IV. 4642/1933. in: GDt. 36. kötet, 682. p.

³²³ Az „Sz” jelzés nem azonosítható a jogeset alapján. P. VII. 3616/1935. in: NIZSALOVSZKY ENDRE – PETROVAY ZOLTÁN – TÉRFY BÉLA – BACSÓ FERENC – ZEHERY LAJOS (szerk.): *Grill-féle Új Döntvény-tár*, 29. kötet, 1935-1936. Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1937, 657. p.

get, az ismertetett megállapodás az 1931:XX. t.-c. 1. §-ában szabályozott kartellszerződés fogalmi körébe nem vonható.”³²⁴

E felfogás helyességét igazolta az 5381/1931. M. E. r. 2. §-a is, miszerint a törvény hatálya alá azok a megállapodások tartoztak, „amelyek a termelésnek, illetve az üzem nagyságának meghatározása, a termelésnek, beszerzésnek vagy értékesítésnek terület szerinti vagy más kulcs szerint meghatározott elosztása, továbbá az eladás, a vásárlás, a beszerzés, a szállítás, a vételár megállapítása, követelése, hitelezése, fizetése vagy behajtása, általában üzleti feltételek megállapítása vagy alkalmazása tekintetében létesít árura vonatkozó kötelezettséget.”³²⁵ A felek között létesített megállapodás az előfeltételeknek egyikét sem tartalmazta.

A Kartelbíróóság tovább értelmezte a kartellszerződés fogalmát a megállapodás célja és rendeltetése alapján. Ha a szerződés tárgya nem áru, de ennek ellenére megállapítható, hogy a szerződés fő célja árura vonatkozóan a gazdasági versenynek az áralakulás tekintetében való korlátozása vagy szabályozása, és az egész megállapodás csupán e cél érdekében jött létre, akkor nem a szerződésnek kifejezett tárgya, hanem a szerződés által célba vett eredmény bírt döntő jelentőséggel. Amennyiben kijelenthető továbbá, hogy a szerződés célja és rendeltetése az 1931:XX. tc. 1. §-ában meghatározott fogalmi kör alá tartozott, akkor a szerződésre az 1931:XX. tc. rendelkezéseit kellett alkalmazni, azaz kartellszerződésnek minősült. A kartellszerződés semmissége kapcsán a Kartelbíróóság kimondta, hogy a „versenytilalom kikötése anyagi jogunk értelmében annyiban érvényes, amennyiben a korlátozás a másik fél jogos érdekeinek védelmére szükséges és kötelezettre túlzott terhet nem ró és még ha a szerződés a kötelezettre túlzott terhet róna is, ez még a versenytilalom kikötést nem teszi egészben semmissé, mert a jog nem tagadja meg a hatályt a szerződésnek attól a kisebb mértékétől, amely a feleknek a szerződéshez fűződő érdekét a felek szándéka szerint még mindig kielégíteni alkalmas. Ha azonban a versenytilalom kikötése nem a jogosult fél jogos érdekének védelmére szükséges, hanem az áralakulás tekintetében a gazdasági versenyt korlátozó, vagy a versenyt más módon szabályozó kötelezettség megalapítására irányul, úgy az ilyen versenytilalom kikötése már az 1931. évi XX. t.-c.-nek a szabályozása alá esik.”³²⁶ A részleges semmisség esetén az egész jognyilatkozat megdőlt, kivéve, ha a nyilatkozatot tevő személy a szerződést a semmis rész kikötése nélkül is megkötötte volna.

A Kartelbíróóság szerint a fellebbezési bíróság hivatalból vizsgálhatta azt, hogy a szerződés érvénytelen-e vagy sem. Az alperes védekezésében a kereset alapjául szolgáló szerződésnek a közrendbe és a jóerkölcsbe ütköző jellegét vitatta, amelynek következtében alaptalan volt a felperes felülvizsgálati kérelme, miszerint a fellebbezési bíróság jogsértést követett el azzal, amikor vizsgálat tárgyává tette azt, hogy a kereset alapjául szolgáló megállapodásra a gazdasági versenyt szabályozó megállapodásokról szóló 1931:XX. tc. vonatkozik-e.

A peres felek között 1934. október 24-én létrejött szerződés tartalma szerint az alperesek opciót adtak a felperes ingatlanainak a felépítményekkel és tartozékokkal együtt történő megvételére 90.000 pengőért tehermentesen, és ugyancsak opciót adtak a felszerelés megvételére 55.000 pengő vételárért. Az ingatlan és felszerelés megvételét nem lehetett egymástól elválasztani. Az opció alapján felperes gyakorolhatta volna a vétel jogát saját cége által, vagy az általa megjelölt természetes, vagy jogi személyek vonatkozásában oly módon, hogy az alperes köteles az átíráshoz szükséges okiratokat aláírni.

³²⁴ P. VII. 3616/1935. in: GDt. 29. kötet, 657. p.

³²⁵ P. VII. 3616/1935. in: GDt. 9. kötet, 657-658. pp.

³²⁶ P. VII. 3616/1935. in: GDt. 29. kötet, 659. p.

Az átírással kapcsolatban az alperes és K. S. kötelezettséget vállaltak, hogy az alperest megillető kontingens-jogosultságok az ingatlant megvásárló cégeket, vagy jogi személyeket illetik meg. Az alperes baromfi, tojás és vad vételére és eladására irányuló tevékenységét be kellett szüntetnie. K. S. kötelezettséget vállalt arra, hogy a vétel megtörténte esetén Magyarország területén baromfi, tojás és vad vételével sem direkt, sem indirekt módon nem foglalkozik. Az opcióval legkésőbb 1935. február 28-áig lehetett élni. Amennyiben e jogát valamilyen oknál fogva nem tudta volna érvényesíteni, úgy az alperes kötelezettséget vállalt arra, hogy telepeit 1934. október 24-én kiállított bizománnyi szerződés értelmében 20.000 pengőért három évre további használatra átengedi a felperesnek. Ebben az esetben a használati időtartam 1935. október 1-jén kezdődött és 1938. október 1-ig tartott volna. A háromévi használati jog érvényesítése a felperes kizárólagos joga volt. Ha a felperes 1935. február 28-ig opciós jogával nem él, akkor 3000 pengőt kellett volna fizetnie K. S.-nek. E szerződés tartalmát a felek csak annyiban vitatták, hogy az alperes szerint az opciótól elállhatott, míg a felperes azt állította, hogy az alperest ez a visszalépési jog nem illeti meg.

Ezzel a megállapodással egyidejűleg létrejött a felek között ugyancsak 1934. október 24-én egy kiegészítő megállapodás is, mely szerint a felperes az alperes telepén dolgozza fel a környékbeli piacokon vásárolt baromfi-, tojás- és vadmennyiséget, amelynek céljából az alperes a felperes rendelkezésére bocsátja a telephelyeit. A megállapodás 1934. november 1-től 1935. szeptember 30-ig volt hatályban. A fizetendő ellenérték 35.000 pengő volt. E szerződés tartalma szerint is a felperes a birtokában levő és a megállapodás időtartama alatt esetleg birtokába kerülő kontingenst és kedvezményt a felperes számlájára köteles jóváírni a szerződésben jelzett kivételektől eltekintve. Az alperes ugyancsak kötelezte magát arra, hogy sem ő, sem igazgatói, sem pedig K. S. és K. J., illetve e személyek fel- és lemenő ági rokonai sem direkt, sem indirekt módon ezen megállapodás időtartama alatt Magyarország területén baromfit, vadat, gyöngyöst és tojást nem vásárolnak. A felperes keresetét arra alapította, hogy a szerződésben meghatározott idő alatt az opciós jogával élt és a vételárat részletekben kívánta megfizetni, de az alperes az opciós jog érvényesítését megtagadta és kérte a szerződésben feltüntetett ingatlanok tulajdonjogát és az ingóságok megítélését.

A Kartelbíróóság kimondta, hogy a gazdasági versenyt szabályozó megállapodásokról szóló 1931:XX. tc. rendelkezései alá esik minden olyan megállapodás, vagy határozat, amely árura vonatkozóan a termelés, a forgalom, vagy áralakulás tekintetében, vagy egyébként a gazdasági versenyt korlátozó, vagy a versenyt más módon szabályozó kötelezettséget állapít meg. *„Bár az a szerződési hely, amelyre a felperes keresetét alapítja, ingatlanokra és ahhoz tartozó felszerelésekre vonatkozó vételi jogon alapul és így a szerződésnek tárgya nem a tulajdonképpeni árú, ámde ha megállapítható az, hogy a vételi jog megalapításának fő célja árura vonatkozóan a gazdasági versenynek az áralakulás tekintetében való korlátozása, vagy szabályozása és az egész megállapodás csupán e cél érdekében kötött és az ingatlanoknak és a hozzá tartozó felszereléseknek a megszerzése is kizárólag e cél érdekében történt volna, úgy a kérdés elbírálásánál nem a szerződésnek kifejezett tárgya, hanem a szerződés által célba vett végeredmény bír döntő jelentőséggel és amennyiben megállapítható, hogy a szerződésnek célja és rendeltetése az 1931. évi XX. t.-c. 1. §-ában meghatározott fogalmi kör alá vonható, úgy erre a szerződésre az 1931. évi XX. t.-c.-nek a rendelkezései alkalmazandók.”*³²⁷

A bizonyítási eljárás során figyelembe vette a bíróság az alábbi két tanúvallomást. B. M. személy tanúvallomása szerint a per tárgyává tett ügyletben érdekelt, mert a vé-

³²⁷ P. V. 681/1936. in: GDt. 29. kötet, 661. p.

telárból, valamint a vállalkozás nyereségéből és veszteségéből 33% megillette. Az ügylet tárgyalásán jelen volt társaival együtt azzal a céllal, hogy „*a három környékbeli érdekelttség a másik rovására megerősödjék és ezzel a többieknek erős konkurenciát csináljon.*”³²⁸ O. L. a felperes vezérigazgatójának eskü alatt tett vallomása szerint az alperesnek a telepét előbb bérlet formájában akarták megszerezni, később pedig meg akarták vásárolni és pedig azért, mert K. S.-nek „*a baromfi szakmában való gazdálkodása határozottan káros volt, olyan politikát folytatott, olyan versenyt támasztott, ami az egész szakmában nagy károkat okozott, heteken és hónapokon keresztül a piacokon tudatosan magasabb árakat fizetett és ezáltal a piacokról a többieket ki akarta szorítani és ezért érdekükben állott őt a baromfi szakmából kikapcsolni. Ezért bérelték a telepet már 1933. évben és noha az egész 30.000 P-s bérleti összeget veszítették, ezért akarták tovább bérelni, illetve megvenni a telepet. Ő maga a h.-i alperesi üzletet egészségtelennek tartotta, kijelentette, hogy az üzletet tovább bérelni nem lehet, azt meg kell venni és át kell modernizálni.*”³²⁹

A bíróság megállapította, hogy az opció kikötésének és a megállapodásnak célja, hogy az alperest és főrésztvényesét a piacról kiszorítsák, mert a telep megvásárlásban baromfi-kereskedő is érdekelt. Ezért kétségtelen, hogy vitatott szerződés az áralakulás tekintetében a gazdasági versenyt korlátozó, illetve azt szabályozó kötelezettség megalapítását célozta, különösen a vásárra vitt mezőgazdasági cikkek árának szabad alakulását.

A Kartelbíróság szerint kétségtelen, hogy a „*kereset alapjául szolgáló és a felperes részére opciót biztosító megállapodás, minthogy az a gazdasági verseny korlátozására, illetve szabályozására irányul, egész terjedelmében az 1931. évi XX. t.-c. hatálya alá esik. A megállapított tényállás szerint ezt a szerződést ugyan a felperes és az alperes kötötték egymással, ámde a felperes azt nem kizárólag a maga javára, hanem szakmabeli két érdektársa javára is kötötte.*”³³⁰

A felek között létrejött megállapodást a már többször hivatkozott kartelltörvény 2. §-a alapján az illetékes miniszterhez nyilvántartás véget be kellett mutatni, amelynek elmaradása annak érvénytelenségét eredményezte.

A fellebbezési bíróság megállapította, „*hogy a szerződés az 1931. évi XX. t.-c. rendelkezéseire tekintettel bírálendő el, így az bemutatandó, ami meg nem történt, – ámde az volt a jogi álláspontja, hogy a szerződésnek a versenytilalomra vonatkozó kikötése, ha az esetleg semmisnek lenne is minősítendő, a fennforgó körülmények között nem érinti a szerződésnek az adásvételi rendelkezésére vonatkozó érvényesítését, mert a versenytilalom a keresetnek nem tárgya, sőt a felperes annak dacára ragaszkodik a szerződéshez, hogy az alperes annak reá vonatkozó versenytilalmi kikötéseit érvénytelennek állítja és így a felperes a szerződés egységességét nem kívánja érvényesíteni.*”³³¹ A Kartelbíróság kimondta, hogy a fellebbezési bíróságnak figyelembe kellett volna venni, hogy felek között létrejött megállapodás az 1931:XX. tc. hatálya alá esett.

A bíróság szerint „*anyagi jogszabály*”³³² kimondta, hogy a részleges semmisség esetében az egész jognyilatkozat megdől, hacsak meg nem állapítható, hogy a nyilatkozatot tevő a szerződést a semmis rész kikötése nélkül is megkötötte volna. Az eljárás során megállapított tényállásból kiderült, hogy a szerződésnek fő célja, hogy az alperest a piacról eltávolítsa, továbbá a felperes és érdektársai közötti versenyt szabályozza. A

³²⁸ P. V. 681/1936. in: GDt. 29. kötet, 661. p.

³²⁹ P. V. 681/1936. in: GDt. 29. kötet, 661-662. pp.

³³⁰ P. V. 681/1936. in: GDt. 29. kötet, 662. p.

³³¹ P. V. 681/1936. in: GDt. 29. kötet, 662. p.

³³² Jelen esetben a Kúria az 1928. évi Magyar Magánjogi Törvényjavaslat (továbbiakban: MTJ) vonatkozó rendelkezésére hivatkozott a 1010. §-ra.

versenytilalmi kikötést az alperesnek és K. S.-nek a baromfi- és tojáspiacról való eltávolítása érdekében határozták meg a felek, ezért akarták meg- és bérbe venni az alperesi ingatlanokat és berendezési tárgyakat. Kiderült az is, hogy a felperes a versenytilalom kikötése nélkül és a verseny korlátozását előmozdító felsorolt eszközök nélkül a megállapodásokat nem kötötte volna meg, annál is inkább, mert maga a felperes támadta a felülvizsgálati kérelmében azt, hogy a fellebbezési bíróság azt állapította meg, hogy a szerződésnek a versenytilalmi kikötéséhez ragaszkodott, „*aminek folyamánya az, hogy a fent idézett jogszabály alapján az ügylet részleges semmissége dacára is az egész ügylet érvénytelen és így ebből a felperes jogokat nem származtathat.*”³³³ A felperes vitatta, hogy a létrejött megállapodás kartell jellegű lenne, így véleménye szerint ezt nem is kellett volna bemutatni az illetékes miniszternek.

A Kartellbíróság végül kimondta, hogy a „*felperes a keresete alapjául szolgáló megállapodásból annak érvénytelensége miatt nem támaszthat jogokat, céltalan annak az elbírálása, hogy az alperes javára kikötetett-e a vételi jogtól való visszaléphetés, amiért is a fellebbezési bíróságnak az ellen a döntése ellen intézett támadásoknak az elbírálását, – amellyel az alperes javára visszalépési jog kikötését megállapította, – minthogy céltalan, mellőzni kellett.*”³³⁴

A következő ügyben a peres felek a megállapodás tartalma alapján bevételeik 30 %-ának beszolgáltatásán felül arra is kötelezték magukat, hogy a jövőben a közösen megállapított és az iparhatósághoz benyújtott áron fognak értékesíteni, hogy a megrendelések begyűjtése végett nem fognak a halottas házaknak ajánlatot tenni és senkinek sem adnak a megrendelt temetések után jutalékot. Végezetül pedig, hogy az érckoporsó szükségletüket egy cégtől fogják beszerezni, és pedig azért, hogy ezt a cikket valamennyi peres fél azonos kivitelben és áron tartsa raktáron.

Ezzel a megállapodással a peres felek nyilván arra vállaltak kötelezettséget, hogy a hatóságilag jóváhagyott irányáron alul nem fognak értékesíteni. A megállapodás árura vonatkozóan a forgalom és az áralakulás tekintetében gazdasági versenyt szabályozó kötelezettséget alapított meg, amelynek következtében az 1931:XX. t.-c. 1. §-a alá esett.

A Kartellbíróság elfogadta a fellebbezési bíróságnak azt a megállapítását, hogy ebben a megállapodásban kereskedelmi társaság is részt vett. Sz. város elsőfokú közigazgatási hatóságának iratai ugyanis igazolták, hogy VI. és VII. rendű alperesek közösen tartottak fenn egy temetkezési vállalatot. Ez a vállalat tehát közkereseti társaságnak minősült a Kt. (1875:XXVII. tc.) 64. §-a alapján.

A Kt. 90. §-a értelmében, ha a közkereseti társaság képviselőre jogosított valamelyik tagja a társaság nevében kötött jogügyletet, akkor a jogosult és a kötelezett is ez utóbbi lett. Jelen megállapodásban a szerződő félként nem maga a közkereseti társaságot jelölték meg, hanem annak tagjait. A szerződést csak a társasági tagok írták alá, vagyis a közkereseti társaság cégszerű aláírása nem szerepelt a dokumentumon. „*Mégis abból, hogy a szerződés a közkereseti társaság üzletkörébe vágó kérdéseket szabályoz, továbbá abból, hogy a kartellszerződés szövege szerint peres felek a köztük felosztandó közös alapból VI. és VII. r. alpereseknek együttesen biztosítottak egy részt, vagyis őket ebből a szempontból egy személynek tekintették, végül a közigazgatási iratok tartalmával igazolt abból a tényből, hogy a kartellszerződés kiegészítő részét képező árszabást VI. és VII. r. alperesek a közkereseti társaság cégszerű aláírásával látták el, nyilván az következik, hogy ezek az alperesek a [...] jelű kartellszerződést, – a többi szerződő fél által is felismerhetően és*

³³³ P. V. 681/1936. in: GDt. 29. kötet, 663. p.

³³⁴ P. V. 681/1936. in: GDt. 29. kötet, 663. p.

*ezek hozzájárulásával, – a szóban levő közkereseti társaság nevében és részére is kötöték.*³³⁵

Megállapítható tehát ebben az esetben is, hogy a megállapodást a miniszternek is kellett volna mutatni az 1931:XX. tc. 2. §-ának első bekezdése és a 19. §-a értelmében a létrejöttétől számított 15 nap alatt, mert annak létrehozásában kereskedelmi társaságok is részt vettek.

Mivel a bemutatás határidőben nem történt meg, ezért a megállapodás érvénytelennek minősült. Anyagi jogszabályaink (MTJ) értelmében a semmis szerződés nem vált érvényessé azáltal, hogy a semmisség oka később megszűnt, de ha a felek a semmisség okának megszűnése után a semmis szerződést megerősítették, *„egymás irányában két-ség esetében akként vannak jogosítva és kötelezve, mintha a szerződés kezdettől fogva érvényes lett volna.*³³⁶

A felperes arra hivatkozott, hogy a megállapodást utólag, 1933. szeptember 7-én a miniszternek bemutatták. A Kartelbíróóság kimondta, hogy ez csak akkor befolyásolta volna a megállapodás érvényességét, ha peres felek azt a bemutatással egyidejűleg vagy később újból megerősítették volna, amire azonban nem került sor.

A Kartelbíróóság pont erre hivatkozott a következő ügyben, miszerint az eredetileg érvénytelen szerződés érvényessé vált a feleknek azzal a tényével, hogy a bemutatás céljára a szerződésből új példányokat írtak alá, amelyeket aláírástól számított 15 nap alatt a miniszternek bemutattak.

Az alap-megállapodást azonban az érdekelt felek a miniszterhez a törvényben előírt idő alatt nem mutatták be. Irányadónak tekintette az eljáró bíróság a fellebbezési bíróságnak a Pp. 270. §-a szerint történt mérlegelésen alapuló ténymegállapítását, hogy a szerződés megkötése még 1936. év júniusában megtörtént, viszont a felek a megállapodást csak 1936. július 18-án mutatták be. Az alperesek az eredeti szerződés érvényességére nem hivatkozhattak. Ezt kívánták kiküszöbölni azzal, hogy a szerződések példányait újból aláírták.

A peres felek között létrejött megállapodás a felperes szabad versenyt korlátozta, de ennek ellenében egyrészt biztosítani kívánta a megállapított mennyiség erejéig felperesnek a versenyben való részvételét azáltal, hogy kútjainál a kartelláraknál literenként 2^{1/2} fillérrel alacsonyabb áron árusíthatott benzint, másrészt, ha a forgalomba hozható mennyiség alatt maradt, akkor a felperesnek a szerződésben meghatározott összeget kellett megtéríteni.

A szerződés egész tartalmából azt kell megállapítani, hogy az alperesek a térítéssel az általuk kifejtett verseny okozta hátrányokat kívánták a felperesnek kiegyenlíteni. Ebből következett, hogy alperesnek nem kellett kiegyenlíteni az olyan forgalom csökkenéséből előállott hátrányt, ami az alperesek üzleti versenyével okozati kapcsolatba nem hozható.

A megállapodás tárgyául szolgáló áruk forgalmát korlátozó egyéb jogszabály rendelkezése, vagy hatósági intézkedés által előidézett forgalomcsökkenés nem vonta maga után az alperesek térítési kötelezettségét. *„Amde az alperesek adott esetben a szerződésben megállapított megtérítési kötelezettség megszűnésének, vagy korlátozásának alapjaként nem hivatkozhatnak a benzin és motalkó fogyasztás korlátozása tárgyában kiadott kormányrendeletekre. Ezek a rendeletek ugyanis az egyes vállalatok által forgalomba hozható mennyiséget egyáltalán nem határozzák meg sem mennyiségi, sem a korábbihoz viszonyított %-os meghatározással, hanem egyrészt a benzin és motalkó kiszolgáltatását jegy-*

³³⁵ P. IV. 19/1936. in: GDt. 29. kötet, 664. p.

³³⁶ P. IV. 19/1936. in: GDt. 29. kötet, 664. p.

hez (illetve utalványhoz) kötötték, az elárusítást csak kutakon keresztül engedték meg, másrészt a kiszolgáltatható mennyiséget kocsi típusok szerint határozták meg.”³³⁷

Megállapítható, hogy a vállalatok közötti verseny nem szűnt meg, hanem éppen ellenkezőleg, hiszen ezen túl az alperesek is csak töltőállomásokon árusíthatták a fentebb nevezett terméket, így a verseny csak fokozódott. „Annál inkább meg kell a versenynek ezt a nagyobb lehetőségét állapítani, mert az utóbb kibocsátott rendelet által engedett és minden vállalat által igénybe is vett magas összegű felár mellett a felperes által szedhető, 2^{1/2} illetve 3 fillérrel alacsonyabb ár az ő versenyhelyzetére az alperesekkel szemben előnyt nem jelenthetett.”³³⁸ A Kartelbíróóság megállapította, hogy a fellebbezési bíróság marasztaló döntése anyagi jogszabályt nem sértett.

Az utolsó elemzett ügyben a Kartelbíróóság ítéletében kimondta, hogy a megállapodás tartalmánál fogva kartellszerződést foglal magában, amelynek érvényességéhez tehát az 1931:XX. tc. 1. §-a értelmében az írásba foglalás is szükséges. A felek közötti lelevelezés, „ha az az alperes részéről a megállapodásban részt vett többi céggel szemben meg is történt – a törvény által megkívánt írásba foglalásnak nem tekinthető, mert a törvényt szabta írásbeli alakhoz szükséges, hogy a szerződési okiratot mindegyik fél, aki a szerződéssel terhet, vagy kötelezettséget vállal, sajátkezű aláírásával lássa el.”³³⁹ Jelen esetben azonban olyan megállapodás nem készült, amelyen mind a két fél aláírása szerepelt volna, így az írásba foglalás hiánya a megállapodás érvénytelenségét eredményezte. Ezért helyáll a fellebbezési bíróságnak az az álláspontja, hogy a szerződésnek az alperes által történt megszegését a felperes tisztességtelen versenycelekményre hivatkozva nem támadhatta volna meg, hiszen a szerződés érvénytelen volt.

Érvényes megállapodás hiányában az alperes a képeslapoknak beszerzési áron alul történő árusításával az üzleti tisztességbe ütköző cselekményt sem követett el, mert miként a fellebbezési bíróság ítéletében helyesen kifejtette, a felperes nem adott elő olyan tényeket, ami alapján azt lehetett volna megállapítani, „hogy az áron alul való árusítás gazdasági indokoltság nélkül, pusztán a versenytársak szándékos megkárosítására és tönkretételére irányul.”³⁴⁰

Az ismertetett ügyek kapcsán kijelenthető, hogy a Kartelbíróóság szerepe erősen közgazdasági természetű volt a közérdekű perek kapcsán. A törvény megalkotása és gyakorlata során figyelembe kellett venni a bírói függetlenség elvét. A miniszteri beavatkozás lehetősége ezért csak a közérdek, a közgazdaság és a közjó védelmének esetében nyílt meg. Ellenkező esetben a „bíróóságok csak végrehajtó szervévé válnának” a kormányzati akaratnak, „a közigazgatási hatóságnak és így a bírói függetlenség révén nyújtott biztosíték voltaképp értéktelenné válhatna”, ami a hatalmi ágak elválasztását veszélyeztette volna.³⁴¹

A századfordulót követő gazdasági változások olyan folyamatokat indítottak el a jogéletben és a jogtudományban, amelynek eredményeként megjelent az igény a kartellekkel kapcsolatos szabályok törvényi szinten történő kodifikálására. A magánjogi, különösen a kereskedelmi jogi szabályok jelentették azt a kiindulási alapot, amelyen a

³³⁷ P. IV. 1284/1942. in: NIZSALOVSZKY ENDRE – PUSZTAI JÁNOS – TÉRFY BÉLA – BACSÓ FERENC – ZEHERY LAJOS – CZIFRA ANDRÁS (szerk.): *Grill-féle Új Döntvénytár*, 35. kötet, 1940-1942. Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1943, 499. p.

³³⁸ P. IV. 1284/1942. in: Gdt. 35. kötet, 499. p.

³³⁹ P. IV. 2964/1936. in: NIZSALOVSZKY ENDRE – PUSZTAI JÁNOS – TÉRFY BÉLA – BACSÓ FERENC – ZEHERY LAJOS (szerk.): *Grill-féle Új Döntvénytár*, 30. kötet, 1936-1937. Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1938, 753. p.

³⁴⁰ P. IV. 1284/1942. in: Gdt. 30. kötet, 753. p.

³⁴¹ DOBROVICS, 1933. 10. p.

tisztességtelen verseny kapcsán a szerződések érvénytelenségére vonatkozó rendelkezések tovább fejlődhettek. Az anyagi jogi szabályok érvényesüléséhez elengedhetetlen volt, hogy alaki jogi szabályok megalkotásán túl az azokat érvényesíteni képes igazság-
szolgáltatási szerveket is felállítsák. Így lett a Kartelbíróóság és a Kartelbizottság a gazdasági élet egyik meghatározó jogintézménye egészen a 20. közepéig.

VI. A RENDES BÍRÓSÁGI ELJÁRÁS KARTELLÜGYEKBEN

A magyar kartelljog érvényesülését a bírói gyakorlat alapján lehet leginkább bemutatni. A fennmaradt peres iratok alapvetően csak az első- és a másodfokú bíróságok ítéleteit tartalmazzák, kevés az olyan levéltári forrás, amelyben megtalálható a teljes peranyag. Ennek következtében az ítéletek rendelkező és indokolási részében található információk nyújthatnak segítséget az anyagi, de különösen az eljárásjogi szabályok gyakorlati vizsgálatához.

A kartelljogon belül a kartellrendészeti jog szoros összefüggésben állt az állam kartellfelügyeleti hatalmával, ami magában foglalta a rendbírságolási eljárást is.³⁴² A kartelltvörvény szerint rendbírsággal azt lehetett büntetni, aki a kartellmegállapodást, vagy határozat bemutatását elmulasztotta és mulasztásának okát nem igazolta, továbbá, aki az adatközlési kötelezettségét nem teljesítette, vagy az intézkedés foganatosítását akadályozta.³⁴³

1. Az eljárás megindítása

Az első két esetben az illetékes törvényszéknek kellett eljárni. Az volt az illetékes törvényszék, amelyiknél a részvénytársaságot vagy a szövetkezetet, illetőleg a biztosító vállalatot bejegyezték. Ha pedig több törvényszéknél volt bejegyezve, akkor az volt az illetékes bíróság, amelyik a fő telephelynek vagy külföldi cég belföldi képviselőjének cégbírsága volt. Ha az eljárás megindításakor a cég már nem szerepelt a cégjegyzékben, akkor az a törvényszék volt illetékes, ahol a céget utoljára bejegyezték. A Kincstári Jogügyigazgatónak a miniszter indítványa alapján benyújtott kérelme következtében indult meg az eljárás. Kivételes esetben a Kúrián belül felállított különbíróság, a Kartellbíróság is eljárhatott, ha ismételten eredménytelenül történt a bírság kiszabása, vagy ha a kereskedés és az iparüzés gyakorlásának végleges eltiltása miatt indították eljárást.³⁴⁴

Harasztosi Király Ferenc szerint a rendbírságolási esetek közül gyakorlati jelentősége csak a törvényszék hatáskörébe utalt rendbüntetéssel kapcsolatos eljárásoknak volt, különösen a bemutatás elmulasztása vagy késedelmes benyújtása; vagy az adatszolgáltatási kötelezettség elmulasztása miatt indított eljárásnak. A miniszterhez benyújtott igazolásoknak nem volt ügyletérvényesítő hatálya, maximum azt érhették el vele az érintett felek, hogy mentesültek a rendbüntetés megfizetése alól.³⁴⁵

³⁴² HARASZTOSI KIRÁLY, 1936. 546-547. pp., KUNCZ ÖDÖN: *A magyar kereskedelmi- és váltójog tankönyve*, Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1938. 124-125. pp.

³⁴³ LÖW TIBOR: *A gazdasági versenyt szabályozó megállapodások bemutatásáról*, Magyar Jogi Szemle, 14. kötet, 1935/8. 350. p.

³⁴⁴ LÖW, 1935. 351. p. DOBROVICS KÁROLY: *A kartelljogi rendbüntetés gyakorlata*, Közgazdasági Értesítő, (29) 1934/33. 10. p., DOBROVICS KÁROLY: *A kartelltvörvény három évi gyakorlata – A kartellszerződés érvényességi kellei*, Közgazdasági Értesítő, (30) 1935/3. 9. p., DOBROVICS KÁROLY: *A kartelek helyzete és működése Magyarországon*, Hellas-nyomda Rt., Budapest, 1934, 208. p., A kartellfelügyeleti szervek működéséhez: SZABÓ, 2016. 68-75. pp.

³⁴⁵ HARASZTOSI KIRÁLY, 1936. 548. p., Löw, 1935. 352. p., RANSCHBURG, 1931. 124-125. pp., DOBROVICS, 1937. 133-134. pp.

A törvényszék előtt indított bírságolási eljárásban a kereskedelmi vétségek esetében követendő eljárási szabályokat kellett alkalmazni, amelyet a 68,400/1914. I. M. rendelet szabályozott.³⁴⁶ Jelen fejezetben az alaki jogi szabályok bemutatása mellett a levéltárakban megtalálható kartellekkel kapcsolatos eseteket kívánom ismertetni.

2. Az igazoló nyilatkozat megtétele

A bírságolási ügyekben a törvényszék egy rendes bírója járt el, aki mint az ügy előadója felhívta a panaszlott(ak) figyelmét a vizsgálat és a tárgyalás mellőzésével az igazoló nyilatkozat megtételére az arra vonatkozó felhívás kézhezvételétől számított 15 napon belül. A törvényszék mindig háromtagú tanácsban döntött, amelynek nem lehetett tagja az a személy, aki az ügyben mint vizsgálóbiztos működött közre. Azon törvényszékek-nél, amelyeknél a kereskedelmi ügyekre külön tanácsot hoztak létre, ez a tanács járt el a bírságolási ügyekben. Ahol ilyen tanácsot nem hoztak létre, ott a polgári ügyekben ítélkező tanácsok valamelyike döntötte el az ügyet.

Ezt követően a bíróság a benyújtott iratok, a hivatalosan tudomására hozott információk alapján döntött a büntetés kiszabása vagy az eljárás megszüntetése iránt. A zárt ülésen hozott végzését az érintett feleknek és a Magyar Királyi Kincstári Jogügyi igazgatóságnak kézbesítette. E tekintetben a fentebb hivatkozott rendelet a királyi főügyésznek tartotta fenn a közzvádlói szerepet, de ebben az eljárásban ezt a pozíciót a jogügyi igazgató töltötte be a joggyakorlat alapján.³⁴⁷

A következő esetben a jogügyigazgató előadta, hogy Schwarch Mihály, Menzer Mihály és Ádler Ignác kiskunhalasi fakereskedő 1933-ban faanyagokra, égetett téglákra és cserépárukra vonatkozóan a kartelltörvény 1. §-ának hatálya alá tartozó megállapodást kötöttek. A kartellszerződést a 1933. április 12-én a kereskedelemügyi miniszternek bemutatták, azonban a szerződés mellékletét képező fix eladási árak jegyzékét, ami a szerződés szerves részét képezte, csak 1933. május 4-én mutatták be a miniszternek. Itt a felek késedelembe estek, és mulasztásuk okát nem igazolták. Ezért a kereskedelemügyi miniszter a bemutatás elmulasztása miatt a jogügyigazgatót utasította a rendbüntetési eljárás megindítására. A jogügyigazgató kérte a Kalocsai Királyi Törvényszéktől a fentebbi cégekkel szemben a rendbírságolási eljárás megindítását a 68400/1914. I. M. rendelet alapján.³⁴⁸

A kalocsai törvényszék előtt indított és fentebb ismertetett eljárás során hozott végzésben a bíróság felkérte a feleket az igazoló nyilatkozat megtételére.³⁴⁹ A felek igazoló nyilatkozatukban bizonyítani kívánták, hogy nem mulasztották el a jogszabályban előírt bemutatási kötelezettségüket.³⁵⁰ Igazoló nyilatkozatukból kitűnt, hogy véleményük szerint azért nem történt mulasztás, mert a szerződés mellékletét jelentő jegyzéket nem a szerződés megkötésekor hozták létre, és megkötését követően határidőn belül felterjesztették a miniszterhez bemutatásra.³⁵¹

³⁴⁶ 1931:XX. tc. 15. §., DOBROVICS, 1934. 209. p., RANSCHBURG, 1931. 127. p.

³⁴⁷ HARASZTOSI KIRÁLY, 1936. 549. p.

³⁴⁸ MNL. BKML. VII. 2. c. Cg. 187/1933. Mulasztási eljárás megindításához lásd még: Budapest Főváros Levéltára (továbbiakban: BFL.) VII. 1. d. P. VI. 9489/1934/16., BFL. VII. 1. d. 13. P. 46341/1933/3., BFL. VII. 1. d. Cg. 35030/9., BFL. VII. 1. d. Cg. 34592/4., DOBROVICS, 1934. 211. p.

³⁴⁹ MNL. BKML. VII. 2. c. Cg. 187/1933/3. Lásd még: BFL. VII. 1. d. 13. P. 46341/1933/3.

³⁵⁰ MNL. BKML. VII. 2. c. Cg. 187/1933/3.

³⁵¹ MNL. BKML. VII. 2. c. Cg. 187/1933/3. Lásd még a bemutatási levél a miniszternek: BKML. VII. 2. c. Cg. 187/1933/3., BFL. VII. 1. d. Cg. 35030/9., DOBROVICS, 1934. 14. p.

A kézbesítést követő nyolc napon belül a felek felfolyamodással élhettek a végzéssel szemben az illetékes ítélőtáblához. A felfolyamodás halasztó hatályú volt a végrehajtásra. Az a személy, aki bármely oknál fogva akadályoztatva volt jogainak érvényesítése során akár az első-, akár a másodfokú eljárásban, igazolási kérelmet nyújthatott be. Mulasztás miatt azonban nem lehetett igazolást benyújtani. Az igazolási kérelmet az elmulasztott tárgyalási határnaptól, vagy az elmulasztott jogorvoslati határidő lejártától számított 30 napon belül lehetett benyújtani a törvényszéknél.³⁵²

A kérelem alakiságára a Bűnvádi Perrendtartás (továbbiakban: Bp.) 464-466. §§-ait kellett alkalmazni. A kérelemben elő kellett adni a mulasztás okát és az azt igazoló információkat és adatokat. Az elmulasztott beadványt és az igazolási kérelmet együtt kellett benyújtani. Ha perorvoslati cselekmény elmulasztásáról volt szó, akkor az eljáró elsőfokú bíróság terjesztette a kérelmet az illetékes bíróság elé. Abban az esetben, ha a bíróság helyt adott az igazolási kérelemnek, akkor egyúttal a mulasztás pótlása iránt is intézkedett. Az ítélőtábla végérvényesen határozott az ügyben.³⁵³

3. A vizsgálat

A bíróság a tényállás felderítése végett vizsgálatot rendelhetett el, ha azt szükségesnek tartotta. Ebben az esetben saját bírói apparátusából vagy jegyzői közül vizsgálóbiztost küldött ki. A vizsgálóbiztos feladata volt a tényállás felderítése, ami alapján a törvényszék az eljárás megszüntethette, vagy a tárgyalást rendelhette el. E célból kihallgatta a panaszlottat és beszerezte a tényállás tisztázáshoz szükséges adatokat és bizonyítékokat.³⁵⁴

A tanúk és a szakértők kihallgatására a Bp. szabályait kellett irányadónak tekinteni.³⁵⁵ A tanúként idézett üzleti alkalmazottat a bíróság vagy a vizsgálóbiztos felmenthet olyan körülmény tisztázása alól, ami a vizsgálat vagy a tárgyalás szempontjából nem releváns és az eljáráshoz nem szükséges üzleti titok felderítéséhez vezetne. A könyvvizsgálat elrendeléséhez, ha a vizsgálóbiztos szükségesnek tartotta, ki kellett kérnie a bíróság határozatát. Ezen eljárásnak csak annyiban volt helye, amennyiben az szükséges volt az eljárás tárgyává tett mulasztás vagy cselekmény megállapításához. Az illetékes járásbírósághoz kellett fordulni abban az esetben, ha az eljárási cselekményt csak megkeresés útján lehetett végrehajtani. A vizsgálatot elrendelő törvényszék utasíthatta a vizsgálóbiztost a vizsgálat folytatására vagy épp megszüntetésére.³⁵⁶

A bíróság a Kartelbizottság szakvéleményét is kikérhette az ítélet meghozatala előtt. A jogügyigazgató a közérdek szempontjából ellenőrizhette a vizsgálatot, amelynek következtében a vizsgálati iratokat megtekinthette; a vizsgálat folytatására, vagy megszüntetésére vonatkozó indítványt a vizsgálóbiztoshoz küldte, akinek határozatai ellen a törvényszékhez nyújthatott be jogorvoslati kérelmet. Ez utóbbi két jogosultság a panaszlottat is megillette, aki már a vizsgálat folyamán védőt bízhatott meg, akinek jogait szintén a Bp. határozta meg. Védő csak valamelyik ügyvédi kamaránál bejegyzett gyakorló ügyvéd lehetett.³⁵⁷

³⁵² HARASZTOSI KIRÁLY, 1936. 549. p.

³⁵³ HARASZTOSI KIRÁLY, 1936. 549. p.

³⁵⁴ Uo. 550. p.

³⁵⁵ Schey Ernő tanúvallomása: BFL. VII. 1. d. Cg. 35030/9., DOBROVICS, 1934. 15. p.

³⁵⁶ HARASZTOSI KIRÁLY, 1936, 550. p.

³⁵⁷ Uo. 551. p. Lásd még a közérdek védelméhez: STIPTA, 2016. 61-62. pp.

A sértettet sem a vizsgálatnál, sem pedig az eljárás további részében nem illette meg a beavatkozás vagy az indítványozás joga, nem mondhatott perbeszédet. Ellenben jogában állt a mulasztás vagy a tiltott cselekmény felderítését előmozdító, vagy a bizonyítást elősegítő körülményeket a vizsgálóbiztosnak, a törvényszéknek vagy az ítéletábrának bejelenteni. Ha tanúként történő idézését mellőzték, akkor követelhetette azt, amelyet a törvényszék és az ítéletábrá semmisség terhe mellett köteles volt elrendelni.

A vizsgálat befejezését követően a vizsgálóbiztos az iratokat elküldte a törvényszéknek. Az iratok alapján pedig megszüntette a törvényszék az eljárását, vagy annak folytatását rendelte el. Az eljárás megszüntetését végzésben mondta ki a bíróság. Ellenkező esetben az ügy szóbeli tárgyalására határnapot tűzött ki. Büntetőbírósághoz kellett áttenni az ügyet, akkor, ha olyan cselekményről vagy mulasztásról volt szó, ami a korábbi hatályos büntetőtörvénykönyv hatálya alá tartozott.³⁵⁸

A másodfokon eljáró bíróság a Chinoin gyógyszergyár és vegyészeti termékek gyára Rt. ellen a kartell törvény 2. és a 14. §-ába ütköző kartellmulasztás miatt a budapesti törvényszék előtt indított ügyben a 35779/2. számú végzés ellen a jogügyi igazgatóság felfolyamodást nyújtott be, amelyet az ítéletábrá az 1878:V. tc. 1. §-ára hivatkozva elutasított végzésében, miszerint büntettet vagy vétséget csak olyan cselekmény képez, amelyet a törvény annak nyilvánít.³⁵⁹ Ebben az esetben így büntetőbíróságnak kellett volna eljárni. Vizsgálat nélkül is elrendelhetette a törvényszék a tárgyalás megtartását, ha a tényállás egyértelmű volt. Ezt megelőzően a panaszlottat 15 napos határidővel nyilatkozattételre kellett felszólítani.³⁶⁰ A felhívás elmaradhatott abban az esetben, ha a külföldi kézbesítés nehézségekbe ütközött. Nem akadályozta a tárgyalás megtartását az a tény, ha a panaszlott ismeretlen helyen tartózkodott.

4. A tárgyalás

A tárgyalást elrendelő végzésben megjelölték azt a cselekményt vagy mulasztást, ami miatt a panaszlott ellen eljárás indult, hivatkozva a pontos jogszabályi háttérre. A tárgyalás nyilvánosságára a Bp. szabályait kellett alkalmazni. A nyilvánosság kizárását a bíróság elrendelhetette az ületi titok megőrzése végett.³⁶¹ A tárgyalás vezetése és a rend fenntartása kapcsán szintén a Bp. szabályai érvényesültek.³⁶²

Ezzel egyidejűleg a törvényszéknek gondoskodnia kellett a felek, a tanúk és a szakértők idézéséről. Olyan személyeket is megidézhettek, akiket a felek valamelyike csak a tárgyalás elrendelése után jelentett be. A panaszlottat figyelmeztetni kellett arra, hogy távolmaradása az ügy folytatását és megtárgyalását nem akadályozza, jogában áll védőt fogadni és a tárgyalásra elküldeni.³⁶³ Ha a panaszlott tartózkodási helye ismeretlen volt, akkor az idézésnek a hivatalos lapban történő egyszeri közzététele pótolta a kézbesítést. Az idézés kézhezvétele és a tárgyalási határnap között legalább 15 napnak kellett eltelni. Az eljárás során, ha a panaszlott természetes személy volt, akkor nem lehetett előve-

³⁵⁸ HARASZTOSI KIRÁLY, 1936. 551. p.

³⁵⁹ BFL. VII. 1. d. P. VI. 8146/1934/4.

³⁶⁰ HARASZTOSI KIRÁLY, 1936. 551. p.

³⁶¹ Uo. 552. p., Bp. 293-295. §§.

³⁶² Bp. XVIII. fejezete. LÖW, 1935. 354. p.

³⁶³ Erre vonatkozóan megtalálhatók a levéltári anyagok között az ügyvédi meghatalmazások: MNL. BKML. VII. 2. c. Cg. 187/1933/2.

zetni, előzetesen letartóztatni vagy vizsgálati fogságba helyezni, ami lényeges eltérés volt egy bűnvádi eljáráshoz képest.³⁶⁴

A tárgyalás kezdetét az azt elrendelő végzés felolvasása jelentette, amelyet követően a bíró ismertette röviden az ügyet. A tárgyalás megtartását nem akadályozta, ha a megidézett felek nem jelentek meg. A tanúkat és a szakértőket elővezethették, amelynek érdekében a tárgyalást néhány órára félbeszakíthatták.

A megjelent panaszlottat az elnök ezt követően az eljárás tárgyává tett cselekményre vagy mulasztásra nézve kihallgatta, akihez a bírói tanács tagjai, a jogügyigazgató és a védő kérdéseket intézhetett.³⁶⁵ Ezt követően került sor a bizonyítás felvételére.

A bizonyítás befejezését követően a jogügyigazgató terjesztette a bíróság elé indítványát, amelyet a védő és végül a panaszlott felszólalása követett. További szóváltásnak nem volt helye az eljárás e szakaszában. Abban az esetben, ha a felek nem jelentek meg, akkor a bizonyítékokat a bíró mutatta be és ismertette.³⁶⁶

A felmerült és számszerűen meghatározott eljárási költséget 15 nap alatt kellett megfizetni.³⁶⁷ Ha egy ügyben több személyt ítéltek el, akkor egyenként kellett az eljárási költséget meghatározni. Abban az esetben, ha ugyanazon mulasztásban vagy tiltott cselekményben több személyt találtak vétkesnek, akkor a költség egyetemleges viselésének szabályaira az anyagi jogi szabályokat kellett alkalmazni.³⁶⁸

5. A perorvoslati eljárás

5.1. A fellebbezés és a felfolyamodás

A törvényszék ítéletével szemben a panaszlott, a védő és a jogügyigazgató, a tárgyalás során hozott végzéssel szemben pedig csak a jogügyigazgató nyújthatott be az ítéletáblához fellebbezést. Az ügyet befejező határozat ellen benyújtott fellebbezésben lehetett jogorvoslatot kérni a tárgyalás előkészítésére vonatkozó végzésekkel szemben, amelyek a vizsgálat elrendelésére, kiegészítésre vagy befejezésére; a vizsgálóbiztos utasítására; a felek előterjesztéseire; a panaszlott nyilatkozattételre történő felhívására; a könyvvizsgálat és a tárgyalás elrendelésére vagy épp elnapolására vonatkoztak.³⁶⁹

Egyéb végzések ellen, amelyekben az eljárás megindítását mellőzték, az eljárást tárgyalás nélkül megszüntették vagy a tanúk, a szakértők, a tolmácsok kapcsán hoztak, felfolyamodást lehetett benyújtani az ítéletáblához.³⁷⁰

Az ellenérdekű fél a fellebbezést és a felfolyamodást a kihirdetéstől vagy a kézbesítés napjától számított nyolc nap alatt lehetett benyújtani egy példányban a törvényszéknél. Az elkésett, a kizárt és a nem arra jogosult személy által benyújtott fellebbezést vagy felfolyamodást a törvényszék hivatalból elutasította.³⁷¹

³⁶⁴ HARASZTOSI KIRÁLY, 1936. 551. p.

³⁶⁵ Uo. 552. p.

³⁶⁶ Uo. 552. p.

³⁶⁷ MNL. BKML. VII. 2. c. Cg. 187/1933/4., BFL. VII. 1. d. Cg. 35891/3., BFL. VII. 1. d. Cg. 35030/9.

³⁶⁸ HARASZTOSI KIRÁLY, 1936. 553. p., Ezt mondta ki a kalocsai törvényszék végzésében is: MNL. BKML. VII. 2. c. Cg. 187/1933/4.

³⁶⁹ HARASZTOSI KIRÁLY, 1936. 553. p.

³⁷⁰ Uo. 553. p. A felfolyamodás felterjesztéséről szóló végzést lásd: BFL. VII. 1. d. Cg. 35147/5., BFL. VII. 1. d. Cg. 35030/10-11., BFL. VII. 1. d. P. VI. 12329/1934/5.

³⁷¹ Lásd a határidő betartására a budapesti törvényszék végzését: BFL. VII. 1. d. Cg. 35030/9.

A fellebbező vagy felfolyamodó ellenfele a fellebbezést és a felfolyamodást a bíróságnál megtekinthette és ellenészrevételeit az iratok felterjesztéséig a törvényszéknél, azután az ítéletablánál nyújthatta be.³⁷²

A törvényszék a megtámadott végzés végrehajtását a felfolyamodás elintézéséig felfüggeszthette. A fellebbezés szintén felfüggesztette az ítélet jogerőre emelkedését. Abban az esetben, ha az ítélet egy részét támadták meg fellebbezéssel, vagy ha a panaszlottak közül nem mindenki fellebbezett, az ítélet nem fellebbezett része vagy a nem fellebbező panaszlottra nézve jogerőre emelkedett. Más volt a helyzet, ha az ügyet csak egy-ségben lehetett eldönteni, mert akkor a fellebbezést a többiek javára is meg kellett vizsgálni az eljárás során.³⁷³ Az ítéletábla a felfolyamodást zárt ülésen végzéssel döntötte el, ami ellen további jogorvoslatnak nem volt helye.

Az ítéletábla az ügy tárgyalására nyilvános határnapot tűzött ki, amelyre meghívták a jogügyszagatát, a panaszlotat és védőjét pedig megidéztek.

A fellebbezési tárgyaláson az ügy előadója ismertette az esetet, felhívta a figyelmet a vitás körülményeire a törvényszék előtti tárgyaláson, valamint a bizonyítékokat is bemutatva. A lényeges okiratokat, nyilatkozatokat és vallomásokat fel kellett olvasni. Ezt követően az előadó ismertette a fellebbezést és az ellenészrevételeket. A felek előterjeszthették az új bizonyítékaikat és észrevételeiket. Ha a bizonyítási eljárás megismétlé-sére vagy új bizonyítás felvételére volt szükség, akkor azt az ítéletábla a Bp. rendelkezései alapján tehette meg.³⁷⁴

5.2. A semmisségi panasz

Az ítéletábla fellebbezési eljárás során hozott végzése ellen rendes jogorvoslatnak nem volt helye. Határozata ellen a panaszlott csak semmisségi panaszt adhatott be, ha a törvény megsértése miatt elítélték. A semmisségi panaszt az ügyvéd nyújthatta be a másodfokú bíróság ítéletének közlésétől számított nyolc napon belül a törvényszéknél, amelynek azt fel kellett terjeszteni a Kúriához.

Amennyiben a Kúria nem utasította el a semmisségi panaszt, akkor a nyilvános ülés megtartására határnapot tűzött ki, amelyre a koronaügyszagat és a panaszlott védőjét megidézte. Az eljárás során bizonyításnak nem volt helye. A másodfokú bíróság által megállapított tényállást csak annyiban lehetett megtámadni, amennyiben a bíróság jogszabály megsértésével állapított vagy nem állapított meg tény az eljárás során. Az előadás befejezését követően a koronaügyszagat vagy helyettese, ezt követően a védő, vagy ha a panaszlott ügyvédi képviselőre nem szorult, akkor saját maga felszólalhatott. Ha a Kúria a semmisségi panasznak helyt adott, akkor az ügy érdemében is döntött. Ebben az esetben a tényállást az előtte lévő adatok és szabad meggyőződése alapján állapította meg. A Kúria döntésében a másodfokon eljáró bíróságot új eljárásra és érdemi határozat hozatalára utasíthatta.³⁷⁵

³⁷² HARASZTOSI KIRÁLY, 1936. 553. p.

³⁷³ Uo. 553-554. pp.

³⁷⁴ Bp. 415. §.

³⁷⁵ 68.400/1914. I. M. rendelet 22. §.

5.3. A perújrafelvétel

Újrafelvételt csak a panaszlott kérhetett a Bp. 446. §-ában meghatározott esetekben és csak is akkor, ha szabadságvesztés büntetésre ítélték, ha nem nyújtott be nyilatkozatot, vagy ha a védelmet nem terjesztették elő. Ha a panaszlott az újrafelvétel kérése előtt meghalt, akkor azt helyette az özvegye vagy törvényes leszármazottja kérhette. A kérvényt annál a bíróságnál kellett benyújtani, amelyik első fokon eljár. Az eljárás menetére a Bp. XXI. fejezetének rendelkezéseit kellett alkalmazni. Az újrafelvétel elrendelése ellen jogorvoslatnak nem volt helye. Megtagadása ellen azonban a kérelmező nyolc napon belül felfolyamodást nyújthatott be és az ítéletábra végérvényesen határozott.³⁷⁶

6. A rendes bíróságok gyakorlata

6.1. Mész, mészpor és mézshidrátra vonatkozó megállapodás

A Budapesti Királyi Törvényszék a Magyar Királyi Kincstári Jogügyi Igazgatóság feljelentése folytán eljárást folytatott le a Nagykovácsi Mészművek Rt. és a Mész és Műhabarcs Árusító Rt. budapesti cégek ellen. A Magyar Királyi Kincstári Jogügyi Igazgatóság azért tett feljelentést a panaszlottak ellen, mivel álláspontja szerint az 1933. március 20-án létrejött megállapodást elkésve, csak április 24-én és június 23-án mutatták be a kereskedelemügyi miniszternek.

A panaszlottak igazoló nyilatkozatukban előadták, hogy 1933. március 20-án közöttük a hivatkozott megállapodás nem is jött létre. Ezzel a keltezéssel csak a szerződéstervezetet látták el és az I. rendű panaszlott 1933. március 23-iki dátummal küldte azt át a II. rendű panaszlotthoz, azzal a kéréssel, hogy a szerződést tárgyalassa le a végrehajtó bizottságával. A II. rendű panaszlott végrehajtó bizottsága 1933. április 7-ei ülésén napirendre is tűzte a szerződési javaslatot, majd azt elfogadta és április 10-én az igazgatóság alá is írta. A szerződés létrejöttének időpontjaként csak április 10-ét lehetett tekinteni, így innentől számítva az április 24-ei bemutatás elkéssettnak nem minősülhetett.³⁷⁷

A törvényszék tanúkihallgatást folytatott le és tényként állapította meg, hogy az I. rendű panaszlott 1933. március 23-án kelt levelével küldte meg a megállapodástervezetet, amelyet az I. rendű panaszlott ekkor már aláírt. Ezt követően a II. rendű panaszlott levélben közölte, hogy ez a megállapodás részéről csak a végrehajtó bizottságok hozzájárulása után válik véglegessé. A II. rendű panaszlott végrehajtó bizottsága 1933. április 7-én tartotta ülését, amelyet követően április 12-én küldte meg aláírva a megállapodást az I. rendű panaszlottnak.

A királyi törvényszék megítélése szerint a panaszlottak közötti szerződés a II. rendű panaszlott aláírásáig nem jöhetett létre, mivel a II. rendű panaszlott csak 1933. április 12-én küldte vissza aláírásával ellátva az I. rendű panaszlotthoz a szerződést. *„Minthogy pedig a szerződő felek aláírásával ellátott szerződés tekintendő csak jogérvényesen létrejöttnek, ennél fogva a királyi törvényszék megítélése szerint 1933. évi április 24-én a csak I. rendű panaszlott által aláírt szerződés bemutatása nem tekinthető az érvénye-*

³⁷⁶ 68.400/1914. I. M. rendelet 25. §.

³⁷⁷ BFL. VII. 1. d. Cg. 35537/3., Löw, 1935. 354. p., DOBROVICS, 1935. 12. p., DOBROVICS KÁROLY: *A kartelljogi rendbüntetés gyakorlata, Bírói gyakorlat kartellügyekben*, Közgazdasági Értesítő, (29) 1934/33. 13. p.

*sen létrejött szerződés bemutatásának, miért is a szerződő felek által aláírt szerződésnek 1933. évi június 23.-án történt bemutatása a megállapodásnak létrejöttétől 1933. április hó 12-ike napjától számítót 15 nap eltelte után történt s így az elkészen mutatott be. Mivel a panaszlottak a kartel törvény 2. §-ában előírt bemutatási kötelezettségüknek kellő időben nem tettek eleget, velük szemben a kartel törvény 14. §-ának 1. pontjába ütköző mulasztást meg kellett állapítani és őket pénzbírsággal kellett sújtani.*³⁷⁸

A pénzbírság kiszabásánál a királyi törvényszék figyelembe vette, hogy az 1933. április 12-én létrejött megállapodást az I. rendű panaszlott már 1933. április hó 24-én bemutatta.

A Nagykovácsi Mészművek Rt. és Mész és Műhabarcs Árusító Rt. budapesti cégek ellen az 1931:XX. tc. 14. §-ába ütköző mulasztás miatt a Budapesti Királyi Törvényszék eljárást folytatott le, amelyben megállapította a panaszlottak mulasztását. A panaszlott felek a végzés ellen felfolyamodással éltek az illetékes Budapesti Királyi Ítéltáblához.

Az ítéltábla döntése a fellebbezéssel megtámadott első fokon eljáró bírósági határozat indokolásának harmadik bekezdésében írt és abból átvett tényálláson és a fellebbviteli tárgyaláson is megismételt, a panaszlottaknak a megtámadott bírói határozat indokolásának második bekezdésében ismertetett, a 2. sorszámú kérvényben foglalt egyező előadáson alapult. Az utóbb idézett bekezdésben említett és az I. rendű panaszlott aláírásával ellátott szerződésjavaslattal azonos tartalmú szerződéstervezetet a II. rendű panaszlott igazgatósága 1933. április 10-én írta alá, amelynek következtében a szerződés létrejöttének dátuma április 10-e volt.

A panaszlottaknak ebből az előadásából arra következtetett ugyanis az ítéltábla, hogy az igazgatói határozat közlése nyomban, április 10-én megtörtént, így a megállapodás április 10-én és nem az április 12-én kelt levél elküldésével jött létre. Az április 10-ei keltezt a szerződés keltével szemben alátámasztotta még Ripper G. vallomása is.

Erre tekintettel az ítéltábla – az első fokon eljáró bíróság ítéletének részbeni megváltoztatásával – a megállapodást 1933. április 10-ével létrejöttnek tekintette. E megállapodás bemutatása 1933. április 24-én a törvényben meghatározott 15 napon belül megtörtént, azonban – az iratokból megállapítható, – hogy a bemutatott szerződésen csak az I. rendű panaszlott aláírása szerepelt, míg a másik szerződő fél azt a jelentést írta csak alá, amellyel a köztük létrejött szerződést bemutatta.

A bíróság álláspontja szerint ez a bemutatás, ha hiányos is, de mindenesetre olyan bemutatásnak minősült, amely az 5381/1931. M. E. rendelet 10. §-a szerint megszabott záros határidőben eszközölt hiánypótlással kiegészíthető. A felek egyező fellebbviteli tárgyalási előadásából megállapíthatóan azonban a kereskedelemügyi miniszter 1933. június 7-én kelt hiánypótlási felhívásában erre nyolc napos határidőt tűzött. A felhívást a panaszlottaknak 1933. június 14-én kézbesítette, amelynek következtében a hiánypótlási határidő 1933. június 22-ével lejárt. A fellebbviteli bíróság végül megállapította, hogy „*ekképp a megállapodásnak a felhívásban megjelölt hiánypótlással 1933 június 23-án. – tehát a kézbesítéstől számított 9.-ik napon – s így a felhívásban kitűzött 8 napos záros határidőn túl – eszközölt bemutatása nyilvánvalóan elkészt, s így a panaszlottak terhére az 1931:XX.tc.14.§.1.pontba ütköző mulasztás megállapítható volt. Az elsőbírósnak tehát ennek fennforgását kimondó és pénzbírságot kiszabó határozatát a kifejtett okokból és az általa helyesen mérlegelt enyhítő körülményekre is tekintettel helyben kellett hagyni annak a kiemelésével, hogy panaszlottak első nyilatkozatukban kétségbe vonták ugyan azt is, hogy a bemutatott megállapodás a törvény 1. §-a alá esne, de eb-*

³⁷⁸ BFL. VII. 1. d. Cg. 35537/3.

ben a kérdésben felfolyamodással nem éltek, s hogy az, hogy a megállapodás az 1.§. szerint minősülő szerződés tartalmán kívül bővebb indokolásra nem is szorult.”³⁷⁹

6.2. Rézgálic termelése és áralakítása

A Budapesti Királyi Törvényszék az 1931:XX. tc. 14 §-ának 1. pontjába ütköző mulasztás miatt a Hungária Műtrágya-Kénsav és Vegyipar Rt. I. rendű, Weisz Manfréd Acél és Fémművei Rt. II. rendű, valamint az Orion Rézkohó és Rézgálicz gyár Rt. III. rendű panaszlottak ügyében hozta a következő döntést.

A Magyar Királyi Kincstári Jogügyi Igazgatóság a panaszlott cégekkel szemben 1931:XX. tc. 14. § -ában meghatározott mulasztás miatt kérte a bíróságtól az eljárás megindítását. Álláspontja szerint a panaszlott cégek között 1932. augusztus 18-án létrejött egy megállapodás, amely a rézgálicra vonatkozóan a termelés, a forgalom és az áralakulás tekintetében gazdasági versenyt szabályozó rendelkezéseket tartalmazott. E megállapodást a panaszlottak csak elkésetten 1932. október 10-én, vagyis a kartelltvörvény 2. §-ában meghatározott 15 napi bemutatási határidő eltelte után mutatták be a kereskedelemügyi miniszternek.

A panaszlott cégek igazoló nyilatkozatukban és a tárgyaláson azzal védekeztek, hogy a szóban forgó megállapodás nem 1932. augusztus 18-án, hanem 1932. október 7-én jött létre, ugyanis ebben az időpontban írta alá a Műtrágyát Értékesítő Rt. a megállapodást. A bemutatott megállapodásra 1932. augusztus 18-ai keltezés csak tévedésből került, ugyanis az első tervezet ebben az időpontban készült el, azonban a tervezetet a tárgyalások folyamán többször megváltoztatták, viszont az eredetileg feltüntetett dátum maradt rajta a megállapodáson.

A törvényszék a megállapodás létrejöttének időpontjára vonatkozólag a 68400/1914. I. M. sz. rendelet 27. §-a alapján bizonyítást és azzal kapcsolatban szóbeli tárgyalást rendelt el.

A kihallgatott tanúk, valamint a Hungária Műtrágya és Kénsavgyár Rt. által az igazoló nyilatkozatához mellékelte okiratok alapján a királyi törvényszék a következő tényállást állapította meg.

Az 1932. augusztus 18-ai keltezéssel ellátott megállapodásban szereplő kartelltagok már 1932. június 28-án megkötötték a rézgálicforgalom szabályozására vonatkozó kartellszerződést, amelyet 1932. június 30-án bemutatnak a kereskedelemügyi miniszternek. „A kartel megállapodást megkötő felek a szerződés alapján elhatározták, hogy a termelvényeik eladásával a Műtrágyát Értékesítő RT.-t bízzák meg. A rézgálicz gyárak megbízása folytán a Műtrágyát Értékesítő RT. Klein Andor nevű igazgatója 1932. augusztus 18-án el is készítette a tárgyalások alapjául szolgáló megállapodás tervezetét. Ezen tervezet többszörös módosításokon ment keresztül, aminek folytán a tervezetet mindig újból leírták, azonban az eredeti dátumon változást nem eszközöltek, bár e közben a tárgyalások egészen 1932. október 5.-ig elhúzódtak, amikor is a rézgálicz gyárak véglegesen megegyeztek a megállapodás szövegében. Ezen megállapodást a Műtrágyát Értékesítő RT., mint a kartel eladási szerve csak 1932. okt. 7.-én írta alá.”³⁸⁰

A Budapesti Királyi Törvényszék kifejtette, hogy a szerződés létrejöttének időpontjának azt az időpontot kell tekinteni, amikor a szerződést valamennyi szerződő fél aláírta, ha pedig a szerződés levél formájában, vagyis úgy jött létre, hogy az egyik szerződő fél levelet intézett a másik szerződő félhez, a szerződés megkötésének időpontja az az időpont, amikor a másik szerződő fél az úgynevezett ellenlevelet aláírta.

³⁷⁹ BFL. VII. 1. d. P. VI. 5812/1934/7.

³⁸⁰ BFL. VII. 1. d. Cg.34426/8.

Miután a kartelltvény 2. pontja szerint valamennyi kartelltvény hatálya alá eső megállapodást, létrejöttének napjától számított 15 nap alatt kellett bejelenteni, ezért jelen esetben a bíróság mulasztás hiányában az eljárást megszüntette, hiszen a szerződés 1932. október 7-én jött létre és a megállapodást már 1932. október 10-én, vagyis három nap múlva bemutatták.

A Magyar Királyi Kincstári Jogügyi Igazgatóság a Budapesti Királyi Ítéltáblához felfolyamodást nyújtott be a Budapesti Királyi Törvényszék által hozott végzés ellen, amelyet a Hungária Műtrágya-, Kénsav – és Vegyipar Rt. I. rendű panaszlott, Weiss-Manfréd Acél és Fém művei Rt. II. rendű panaszlott és az Orion Rézkohó és Rézgálicgyár Rt. III. rendű panaszlott ellen kartellmulasztás miatt indult ügyben hozott meg.

A 68400/1914. I. M. számú rendelet 27. és 19. §-ai értelmében kitűzött nyilvános fellebbezési tárgyaláson előadó bíró ismertette a kitűző végzést, továbbá a fellebbezés szabta kereten belül az ügy állását, ezen kívül előadta az elsőbíróság előtti tárgyaláson a vitás ténykörülményekre nézve felvett bizonyítékokat, valamint a 2. sorszámú igazoló nyilatkozathoz csatolt eredeti levelet, a lényeges nyilatkozatokat, okiratokat és tanúvallomásokot felolvasta, végezetül ismertette a fellebbezéssel megtámadott végzést és annak indokolását. A panaszló jogügyi igazgatóság fellebbezését indokolással ellátva fenntartotta. A tárgyaláson a panaszlottak képviselői felszólalni nem kívántak.

A panaszló fellebbezésében azon az alapon támadta az első fokon eljáró bíróság eljárást megszüntető végzését, hogy egy közhatósághoz benyújtott és a közhatóság által nem kifogásolt teljes hitelű magánokirattal bizonyított ténykörülmény – miszerint az 1932. augusztus 18-án kelt – ellenkezőjének bizonyítását nem lehetett volna elrendelni az eljárás során.

A bíróság utalt arra, hogy *„igaz, hogy a felek által bemutatott azzal az okirattal szemben, mely 1932. augusztus 18.-ikán aláírtak jelentkeznek, annak a bizonyításnak megengedése, hogy a megállapodást később írták alá a törvény ama kötelező rendelkezésének, hogy az írásbeli megállapodást annak létrejöttétől számított 15 nap alatt be kellett mutatni, meghíúsítására vezethet. Abból azonban, hogy a bizonyítás eredménye a tények elhomályosítására vezethet nem az következett, hogy az ilyen 68400/1914 I.M. számú rendelet 27. §-a értelmében is különben megengedett bizonyítást mellőzni és a való tényállás kutatását kizárni kellett volna, hanem csupán az, hogy a bizonyítás eredményének mérlegelésénél a most említett körülményre figyelemmel kellett lenni és a mérlegelésnél fokozott gondossággal kellett eljárni.*”³⁸¹

Az ügyben az eljárás folyamatba téételét kérő beadványhoz csatolt melléklet tartalmából kitűnik, hogy a megállapodás a négy gyártó részvénytársaságnak egy már működő szervezethez, a Műtrágyát Értékesítő Részvénytársasághoz intézett eladási megbízást tartalmazó levele. Az is bizonyítást nyert, hogy a gyártó részvénytársaságok egymás között már korábban kartellszerződést kötöttek.

Az ítéltábla hangsúlyozta, hogy *„a megbízási szerződés létrejövetele csak a címzett válaszában, az úgynevezett ellenlevélnek aláírásával történhet meg, annak megállapítása végett, hogy az írásbeli megbízási szerződés mikor jött létre, annak ismerete is szükséges, hogy az ellenlevél mikor kelt ez azonban a csatolt levélből nem derült ki. Annak eldöntése végett tehát, hogy az 1931. évi XX. törvénycikk 1., 2., §-a és 14 §. 1. pontja értelmében forog-e fenn mulasztás, panaszló kellő tényelőadást sem terjesztett elő és a ténymegállapításhoz szükséges bizonyítékkal sem szolgált.*”³⁸²

³⁸¹ BFL. VII. 1. d. P. VI. 5868/1933/11.

³⁸² BFL. VII. 1. d. P. VI. 5868/1933/11.

A fellebbviteli bíróság végül kiemelte, hogy helyesen rendelte el tehát az első fokon eljáró bíróság a 68400/1914. I. M. számú rendelet 27. §-a alapján a szóbeli tárgyalást és vette fel a levél aláírásának, valamint ellenlevél keltének kétségtelenül döntő kérdésében a bizonyítást. A fellebbezésbeli támadás tehát nem volt alapos, így az ítélőtábla az elsőbíróság eljárást megszüntető végzését helybenhagyta.

6.3. Tégla és cserép eladása

Egy másik a Pécsi Királyi Törvényszék előtt lefolytatott per anyagai között pedig megtalálható a kincstári főügyész helyettes kérvénye, amelyben indítványozta a bírságot eljárási megindítását az első Pécsi Mész és Göztéglagyár D-Deutsch, Pécs Rácvárosmenti Göztéglagyár Hochstädter és Társai és Eisner Dóczi ellen. A peres iratok között fellelhető kartellszerződéseket késve, vagyis a 15 nap eltelte után mutatták be a kereskedelmiügyi miniszternek. „*A kir. jogügyi igazgatóság kéri [a bíróságot], hogy a panaszlottak ezen az 1931. XX. t. c. 14 §-nak 1 p-ban körülírt mulasztása miatt a rendbüntetési eljárást megindítani, panaszlottakat pénzbírsággal büntetni és végzéseit a jogügyi igazgatósággal is közölni méltóztassék.*”³⁸³

A pécsi törvényszék által elbírált téglagyárosok kartellügyében a fennmaradt periratok alapján teljes mértékben rekonstruálni lehet az eljárást, különös tekintettel az igazoló nyilatkozat megtételére. A panaszlottak a törvényszék felhívására benyújtották igazoló nyilatkozatukat. A felek képviselőiben eljáró Első Pécsi Mész és Göztéglagyár nevében annak jogi képviselője terjesztette elő az igazolást. Leveléhez csatolta a két megállapodást, amelyek kartellszerződésnek minősültek. Felállítottak egy eladási irodát és ezzel Tausz Gy. bankházát bízták meg, aki vezetni fogja a „*A Pécsi Téglagyárosok eladási irodáját.*”³⁸⁴ Az egységes szerződés két részből állt, egy intern szerződésből, amely a téglagyárosok közötti jogviszonyt szabályozta, és egy extern szerződésből, amely a téglagyárosok és Tausz Gy. kapcsolatát rendezte. A szerződés csak akkor jött létre, ha mind a két szerződést aláírták és írásba foglalták. Az 5831/1931. M. E. rendelet szerint a szerződéseket csak létrejöttük után kellett bemutatni. Az igazolásban felhívták a bíróság figyelmét arra a tényre, hogy a megállapodások egyikén sem szerepelt Tausz Gy. aláírása. Tausz Gy. június 10-én és 15-én sem tartózkodott Magyarországon, hiszen június 1-től egészen június 17-éig betegség miatt külföldön tartózkodott, amelynek következtében csak hazajövetelét követően írták alá a megállapodást. Az igazoló nyilatkozatban elismerték, hogy alaki hibát vétettek. „*A Tausz Gy [...] címzett megállapodást – amikor aláírta – keltezteni kellett volna és ezt az ekként általa is aláírt és keltezett példányt kellett volna bemutatnunk, akkor nem lett volna semmi baj.*”³⁸⁵ Csatolták az aláírt példányát a megállapodásnak, amelynek következtében kérték az eljárás megszüntetését büntetés kiszabása nélkül.

A bíróság a következő tényállást állapította meg. A felek 1934. június 10. napján megállapodást kötöttek, amelynek lényege az volt, hogy az általuk gyártott téglát és cserépet egységesen, az általuk közösen megállapítandó áron fogják eladni. A vételárat és az elért hasznot pedig felosztják egymás között.

³⁸³ Magyar Nemzeti Levéltár Baranya Megyei Levéltára (továbbiakban: MNL. BML.) VII. 2. d. P. 4224/1934. Lásd még: BFL. VII. 1. d. Cg. 35109/3., BFL. VII. 1. d. P. VI. 15486/1933/6. Lásd a bemutatási kötelezettség határidőjéhez: RANSCHBURG, 1935. 44. p.

³⁸⁴ MNL. BML. VII. 2. d. P. 4224/1934/3.

³⁸⁵ MNL. BML. VII. 2. d. P. 4224/1934/3.

A Tausz Gy.-val kötött megállapodás, amelyet a fentebb ismertetett panaszkérvényhez csatolva megküldtek a bíróságnak, kartellszerű rendelkezéseket nem tartalmazott, amelynek aláírására 1934. június 15-én került sor. Az aláírások között csak a három panaszlott neve szerepelt. A Kereskedelemügyi Minisztériumnak ezt 1934. július 6-án mutatták be. Ez alapján a bíróság úgy találta, hogy a felek az 1931:XX. tc. 14. § 1. pontjában meghatározott mulasztást megvalósították, vagyis az 1931:XX. tc. 14. §-ában meghatározott kereskedelmi vétséget elkövették, amelynek következtében személyenként 30-30 pengő pénzbírságot szabott ki a bíróság. A törvényszék megállapította, hogy a három panaszlott által megkötött megállapodás érvényességéhez Tausz Gy. aláírására nem is volt szükség. Ezért nem tartotta releváns információnak az igazoló nyilatkozatban ismertetett tényeket Tausz Gy. vonatkozásában. A törvényszék nem tartotta megállapíthatónak, hogy a Tausz Gy.-vel kötött megállapodás kartellszerződés lenne. A bíróság a bírság összegének meghatározásakor figyelembe vette, hogy a panaszlottak mulasztása csekély fokú, hiszen a szerződés bemutatásával mindössze 11 napot késtek.³⁸⁶

6.4. Textilkartell

A Györi Textilművek Rt., továbbá a Soroksári Textilipari Rt., valamint a Freúdiger Mózes és Fiai budapesti cégek ellen az 1931:XX. tc. 2. §-ába ütköző kartellmulasztás miatt a Budapesti Királyi Törvényszék eljárást folytatott le, amelyben megállapította a panaszlottak mulasztását. A panaszlott felek a végzés ellen felfolyamodással éltek az illetékes Budapesti Királyi Ítéltőáblához.

A fellebbviteli bíróság mindenképp előtt felhívta a figyelmet arra, hogy „*az 1931. évi XX törvénycikk első §-ában említett és a 2. §-a szerint bemutatandó megállapodás vagy határozat alatt, amely bemutatásnak igazolatlan elmulasztása a 14. § első bekezdés első pontja értelmében pénzbírsággal sújtandó, csak írásba foglalt megállapodás vagy határozat érthető, mert bemutatni csak írásbeli szerződést, határozatot lehet miként ezt a kir. ítélőtábla P. VI. 916/1933, 920/1933, 958/1934 és 3932/1934 számú végzéseiben már ismételtén kimondotta.*”³⁸⁷

A törvény 6. §-ának a miniszteri indokolása szerint, ha a törvény rendelkezéseinek megkerülésével, például titkos összebeszélés (*gentleman agreement*) alapján, megállapodás vagy határozat nélkül kísérelték meg az 1. §-ban körülírt cél megvalósítását, akkor ebben az esetben a 6. § adott a kormánynak beavatkozási lehetőséget. Ilyen esetben a 6. § 1. bekezdés 1. pontjában körülírt adatszolgáltatásnak, a tényállás megvizsgálásának, esetleg kihallgatások foganatosításának lehetett helye és azzal szemben, aki a hozzáintézett felhívásnak igazolatlanul nem tett eleget, vagy az intézkedés foganatosítását akadályozta, a 14. § 1. bekezdés 2. pontja értelmében rendbüntetést lehetett kiszabni.

A Magyar Királyi Kincstári Jogügyi Igazgatóság 3192/III 1933. számú beadványában az X 1 jelű jegyzőkönyv tartalmára hivatkozva szóbeli megállapodás bemutatásának elmulasztása miatt kérte az eljárás megindítását. A bíróság kimondta ítéletében, hogy az X 1 jelű 1932. augusztus 29-ei ülés jegyzőkönyvéből is kiolvasható, hogy a panaszlottak egy „*gentleman agreement*”, vagyis szóbeli összebeszélés alapján tartoztak a nevezett napig a nyersáru egyezményhez. Az ítélőtábla azonban ismételtén hangsúlyozta, hogy mivel bemutatni csak írásbeli megállapodást lehet, ebben az esetben viszont csak szóbe-

³⁸⁶ MNL. BML. VII. 2. d. P. 4224/1934/3. Lásd még: BFL. VII. 1. d. Cg. 35109/3., BFL. VII. 1. d. P. VI. 15486/1933/6. A kartellszerződések létrejöttéhez és tartalmához lásd: HOMOKI-NAGY, 2016. 45-52. pp.

³⁸⁷ MNL. BFL. VII. 1. d. P. VI. 4681/1934/10.

li megegyezés történt, így csak a 6. § 1. bekezdés 1. pontja szerinti eljárásnak lehetett volna helye, illetet azonban nem folytattak le. E körülmények figyelembe vétele mellett a bíróság megállapította, hogy sem a törvény 2. §-ába ütköző és a 14 § 1. bekezdés 1. pontja értelmében pénzbírsággal sújtandó mulasztásról, sem a 6. § 1. bekezdés 1. pontja és a 14. § 1. bekezdés 2. pontja szerint rendbüntetéssel sújtandó mulasztásról vagy magatartásról nem lehetett szó. „*Minthogy pedig csak ez a két eset az, amikor a törvény 15. § első bekezdése és 14. § első bekezdése értelmében a rendes bíróság hivatott rendbüntetésül pénzbírságnak kiszabására s ezek fenn nem forognak, a kir. ítélőtábla a felfolyamodásoknak helyt adott és az elsőbíróság végzését megváltoztatva az eljárást mind a három panaszlottal szemben megszüntette.*”³⁸⁸

6.5. Fakartell

A budapesti törvényszék a kincstári jogügyi igazgatóság 1583/1933/III. számú feljelentése alapján a Vágó Rezső Rt. és a Magyar Keményfaipari Rt. Budapesten bejegyzett cégek, valamint azok igazgatósági tagjai ellen indított ügyben a 68400/1914. I. M. rendelet 26. §-ában előírt eljárás lefolytatását követően hozta a következő végzést.³⁸⁹

A törvényszék a Vágó Rezső I. rendű és a Magyar Keményfaipari Rt. II. rendű panaszlottat vétkesnek mondta ki az 1931:XX. tc. 14. §-ának 1. pontjában mulasztás elkövetésében. Ezt azzal valósították meg, hogy a felek között 1928. december 1-én létrejött szerződést és az azt kiegészítő 1928. december 12-én, 1931. december 2-án és 1931. december 11-én kelt megállapodásokat az idézett törvény 16., illetve 2. §§-ában meghatározott határidő alatt nem mutatták be a Magyar Királyi Kereskedelemügyi Minisztériumnak, holott e megállapodások a tűzifára vonatkozóan a forgalom és az áralakulás tekintetében a gazdasági versenyt korlátozó és szabályozó kötelezettségeket tartalmaztak.

A törvényszék az I. rendű panaszlottat 800 pengő, a II. rendű panaszlottat 1000 pengő pénzbírsággal sújtotta. Ezt az összeget 15 napon belül kellett befizetni a Magyar Királyi Kincstár számlájára. A törvényszék kötelezte a feleket továbbá az eljárás alatt felmerülő költségek megfizetésére is.

A végzést kézbesíteni kellett a budapesti Magyar Királyi Ügyészségnek, a panaszlottaknak, valamint a Magyar Királyi Kincstári Jogügyi Igazgatónak. A kézbesítéstől számított nyolc napon belül a végzés ellen az illetékes ítélőtáblához lehetett felfolyamodást benyújtani. A jogerős végzést a Magyar Királyi Központi Díj és Illeték Kiszabási Hivatalnak kellett megküldi.

A törvényszék végzését a következőkkel indokolta. A Vágó Rezső Rt. igazoló nyilatkozatában elismerte, hogy a felek között 1928. december 1-én létrejött megállapodás és azt kiegészítő megállapodások olyan rendelkezéseket tartalmaznak, amelyek a forgalom és az áralakítás tekintetében a gazdasági versenyt korlátozták, illetve, hogy ezek a megállapodások a gazdasági versenyt szabályozó kötelezettségeket állapítottak meg. Kérelmében előadta, hogy a bejelentést csupán azért mulasztotta el, mert arról, hogy ezek a megállapodások a bemutatási kötelezettség alá tartozó megállapodásoknak minősülnek, csak a Kartelbíróság P. V. 5261/1932. sz. ítéletét követően győződött meg.³⁹⁰ Ebben az ítéletben a Kartelbíróság a jelen ügyben vizsgált szerződésekhez hasonló

³⁸⁸ BFL. VII. 1. d. P. VI. 4681/1934/10.

³⁸⁹ BFL. VII. 1. d. 3070/1933., BFL. VII. 1. d. Cg. 34592/4. A jogesetet ismerteti: DOBROVICS, 1934. 212-213. pp.

³⁹⁰ RANSCHBURG, 1935. 41-42. pp. HOMOKI-NAGY, 2016. 49-50. pp.

megállapodások kapcsán kimondta, „*hogy azok a kartel törvény rendelkezései alá esnek.*”³⁹¹ A Kartelbíróóság ítéletét követően a bejelentést azonnal meg is tette a Kereskedelmiügyi Minisztériumhoz, és erre tekintettel kérte a késedelemenyhítő körülményként történő értékelését.³⁹²

A II. rendű panaszlott igazolási nyilatkozatában vitatta, hogy a közöttük létrejött megállapodások a kartelltörvény hatálya alá tartoznának, mert „*szerinte azok közönséges adás-vételi ügyletet képeznek.*”³⁹³ Véleménye szerint ezekben a megállapodásokban gazdasági versenyt szabályozó megállapodásokról azért nem lehetett szó, mert a panaszlottak nem versenytársak, hiszen az I. rendű kereskedő, míg a II. rendű termelő volt. A szerződések csak a II. rendű panaszlottat korlátozták, mivel ezek a szerződési feltételek a szállítási szerződésnél szokásos korlátozásai az eladónak, amelyek kartell jellegű kikötéseket nem tartalmaztak. Tagadta, hogy a megállapodások a Kartelbíróóság által érvénytelennek nyilvánított Vágó-Billitz féle szerződéshez hasonló korlátozásokat tartalmaztak volna. Azt állította, hogy a megállapodással létrejött jogviszony 1932. március 1-én már nem is állt fenn.

A törvényszék nem vizsgálta a Vágó-Billitz féle szerződést. Ennek ellenére megállapította a felek között létrejött megállapodások elemzését követően, hogy azok több olyan rendelkezést tartalmaztak, amelyek a kartelltörvény 1. §-ának hatálya alá estek. „*A kartel törvény rendelkezései ugyanis nem csupán a kifejezett kartel szerződésekre vonatkoznak, hanem minden olyan megállapodásnak a bemutatási kötelezettségét előírják, amely árura vonatkozóan a forgalom vagy áralakulás tekintetében vagy egyébként a gazdasági versenyt korlátozó vagy a gazdasági versenyt más módon szabályzó kötelezettséget állapít meg, tehát szállítási szerződés is eshetik az 1931. évi XX. t. c. rendelkezései alá és pedig függetlenül attól, hogy csak az egyik féllel szemben állapít meg korlátozásokat.*”³⁹⁴ A törvényszék fontosnak tartotta, hogy az üzleti feltételek a gazdasági versenyt szabályozzák és a megállapodások nem alkalomszerű üzlet lebonyolítására irányuljanak, hanem arra, hogy tartósan meghatározzák a felek magatartását.

Jelen esetben a megállapodás egy tartós, három évig terjedő jogviszonyt szabályozott a felek között, ami alapján a II. rendű panaszlott az általa Gróf Eszterházy T. pápaugodi és devecesteri uradalmában kitermelendő összes tűzifa szállítására kötelezte magát. A szállítási szerződésben több korlátozásnak vetette alá magát a II. rendű panaszlott. Konkrétan kötelezte magát arra, hogy az Eszterházy uradalom területéről másnak, mint az I. rendű panaszlottnak, fát nem ad el. A megállapodásban meghatározott tűzifamennyiséget köteles a II. rendű panaszlottnak felajánlani, és a felajánlott, de át nem vett fát a II. rendű panaszlott egyáltalán nem adhatta el Pápa területén, és egyébként is azt az I. rendű panaszlottnak felajánlott vételárnál 10 %-kal magasabb áron hozhatta csak forgalomba. A megállapodás értelmében a II. rendű panaszlott kötelezettséget vállalt arra, hogy az I. rendű panaszlott vevőinek nem fog fát eladni. Az I. rendű panaszlottnak 3000 vagon fára vonatkozóan elsőbbséget biztosított a szerződés. Az 1931. december 2-án kelt pótmegállapodásban kikötötték, hogy a II. rendű panaszlott bizonyos mennyiségű tűzifát csak 10 %-kal drágábban adhat el harmadik személynek. A II. rendű panaszlott kötelezettséget vállalt arra, hogy az uradalmi alkalmazottak az uradalmi erdőből szár-

³⁹¹ BFL. VII. 1. d. 3070/1933. Cg. 34592/4. sz.

³⁹² Kartelbíróóság működését ismertette: SZABÓ, 2016. 76-79. pp.

³⁹³ BFL. VII. 1. d. 3070/1933., BFL. VII. 1. d. Cg. 34592/4. sz.

³⁹⁴ BFL. VII. 1. d. 3070/1933., BFL. VII. 1. d. Cg. 34592/4. sz.

mazó fát nem forgalmazhatnak és maga az uradalom sem forgalmazhat fát. Ez alól kivételt képezett az ún. száradékfa.³⁹⁵

A bíróság megállapította, hogy „ezen szerződésbeli rendelkezések nyilvánvaló célja az volt, hogy a tűzifára, tehát az árua vonatkozóan a forgalom és ár alakulás tekintetében az I. r. és II. r. panaszolt között a gazdasági versenyt szabályozza, megállapítandó volt a bemutatási kötelezettség, függetlenül attól vajjon versenytársak-e a szerződő felek, függetlenül attól vajjon az I. r. panaszolt kereskedő, a II. r. panaszolt pedig termelő, mert a kartel törvény nem csupán azonos ipari vagy kereskedelmi szakmához tartozó vállalkozóknak egymás között létesített megállapodásaira, hanem a forgalmat és áralakulást szabályzó minden szerződésre alkalmazandó.”³⁹⁶

A bíróság nem fogadta el azt a kifogást sem, hogy a szerződéses megállapodással létrejött jogviszony már 1932. március 1-jén megszűnt, így a megállapodást nem kellett volna bemutatni, hiszen a bemutatási kötelezettségnek az alapszerződésre vonatkozóan a kartelltörvény 16. §-ának értelmében a törvény hatályba lépésének napjától (1936. október 16.) számított 45 nap alatt, tehát 1931. november 30-ig eleget kellett volna tenni, mikor még a szerződés a II. rendű panaszolt szerint is érvényben volt.

Mivel a panaszlottak a bejelentési kötelezettségüknek nem tettek eleget, illetve az I. rendű panaszlott azt csak megkésve teljesítette, velük szemben a kartelltörvény 14. § 1. pontjában meghatározott mulasztást kellett megállapítani és a pénzbírságot kiszabni. A pénzbírság kiszabásánál az I. rendű panaszlotttal szemben enyhítő körülményként vette figyelembe a bíróság, hogy a panaszlott maga jelentette be a mulasztást.

A bíróság a panaszlott részvénytársaságok igazgatósági tagjaival szemben az eljárást megszüntette, mert a kartelltörvény 14. §-ában meghatározott mulasztás miatt az eljárást csak a megállapodást megkötő kereskedelmi társaságok, mint a „mulasztást elkövető jogi személyek ellen és nem a társaságok igazgatósági tagjai ellen indítható meg, ugyanis mulasztás elkövetőjének maga a megállapodást létesítő jogi személyt” kellett tekinteni.³⁹⁷ A törvény pénzbírság kiszabását írta elő, így vele szemben a büntetés végrehajtását semmi nem akadályozta. Ezt azt jelentette, hogy a szerződést létesítő jogi személyeket vonták büntetőjogi felelősségre. Az igazgatóság tagjainak felelősségre vonása a büntetőjog azon általános elvébe ütközött volna, miszerint csak a törvény kifejezett rendelkezése alapján lehet valakit büntetni. A kartelltörvény nem tartalmazott olyan rendelkezést, hogy a kartellszerződést létrehozó részvénytársaság vagy szövetkezet igazgatósági tagjait büntetni kellene a 14. §-ban meghatározott esetekben. Ezzel szemben az 1875:XXXVII. tc. 219. és 221. §§-ban kifejezetten megjelölték azokat a természetes személyeket, akik a kereskedelmi vétségeket elkövethették. A hitelsértésről szóló 1932:IX. tc. is tartalmazta, hogy a büntetőjogi felelősség az ügyek elintézésénél azokat a személyeket terheli, akik az adott cselekményt elkövették. „De a kartel törvény szelleméből is folyik, hogy pénzbírsággal maguk a vállalatok sújtandók, mert a kartel törvény célja az, hogy a nagy vállalatok a közönség érdekeit sértő esetleges megállapodásait megakadályozza és épen ezért a kartel törvény a pénzbírság kiszabásánál a cse-

³⁹⁵ Bővebben lásd: *A fa drágulása*, Pesti Hírlap, (46) 1924. szeptember 16. 11. p., *Kartell tárgyalások a faiparban*, Nemzeti Ujság, (7) 1925. március 8. 15. p., *Középeurópai fakartel?* Ujság, (1) 1925. július 12. 20. p., *A magyar fakereskedők nemzetközi fakartel létrehozásán dolgoznak*, Magyar Hírlap, (36) 1926. október 29. 9. p., *A fa és szénkiskereskedők a fakartel ellen*, Friss Ujság, (35) 1930. március 18. 5. p., *Nem minden kartel erkölcstelen*, Ujság, (6) 1930. május 18. 24. p., *Vetőmag és tűzifaellátás a napirend előtt*, Budapesti Hírlap, (52) 1932. február 13. 2. p., *A kartelbizottság két fakartel ellen*, Magyarország, (39) 1932. július 15. 2. p.

³⁹⁶ BFL. VII. 1. d. 3070/1933., BFL. VII. 1. d. Cg. 34592/4.

³⁹⁷ BFL. VII. 1. d. 3070/1933., BFL. VII. 1. d. Cg. 34592/4.

lekménnyel elért vagy elérni kívánt viszonyainak figyelembevételkor írja elő, amikor is a vállalatok gazdasági erejére és az általuk elérhető haszonra gondolhatott.”³⁹⁸ A vállalatok és nem az igazgatóság tagjainak a felelősségét támasztja alá a törvény 14. §-ának azon rendelkezése, hogy bizonyos esetekben a kereskedéstől vagy az iparüzéstől való eltiltás is kimondható, mert e tevékenységet is a jogi személyek és nem a természetes személyek gyakorolták.³⁹⁹

A panaszlottak felfolyamodással éltek a törvényszék végzése ellen a Budapesti Magyar Királyi Ítéltáblához. A bíróság nem nyilvános ülésén a következő végzést hozta. Az ítéltábla a II. rendű panaszlott felfolyamodásának csak részben, míg az I. rendű panaszlott kérelmének egészében helyt adott, olyan mértékben, hogy a pénzbírság összegét 600-600 pengőre leszállította.

Pápa város polgármesterének 1933. augusztus 19-én kelt levele alapján megállapították, hogy a város éves faszüksége 2500 vagon. A három évre kötött szerződés a II. rendű panaszlott által termelt évi 3000 vagon fa szállítására irányult, amelyet a pótszerződés évi 2684 vagonra csökkentett.

A bíróság megállapította, hogy a Gróf Eszterházy T. pápa-ugodi és devecseri uradalmából származó famennyiségből bizonyos kivételekkel a II. rendű panaszlott nem adhatott el másnak csak az I. rendű panaszlottnak. A többlettermelésből a II. rendű panaszlott vevőinek nem adhatott el vagonként tűzifát. Az I. rendű panaszlott nem volt köteles átvenni azt, ha a leszállított famennyiségből az adott évben 50%-nál több vegyes fa volt. Ezt ennek ellenére mégis fel kellett ajánlania az I. rendű panaszlottnak, aki, ha azt átvette, akkor az árból 10 % kedvezményt kapott. Ha ez nem történt meg, akkor a megmaradt mennyiséget el lehetett adni másnak, de csak 10 %-kal drágábban. A bíróság szerint ez a szerződés az „ország távolabbi fapiacaira a gazdasági verseny korlátozó vagy szabályzó hatással már azért sem lehetett, mert az évi termelés az első két évben csak 500 wagonnal, az utolsó évben csak 184 wagonnal volt több, mint a legközelebb eső pápai piac évi szükséglete és így a távolabbi piacon kétségkívül hatástalan maradt.”⁴⁰⁰

Az ítéltábla csak a pápai piac vonatkozásában kérte ki a Kartelbizottság véleményét arra vonatkozóan, hogy a konkrét esetben volt-e versenykorlátozó hatása a megállapodásnak. A Kartelbizottság véleménye szerint a pápai piacra versenykorlátozó hatást gyakorolt ez a megállapodás.⁴⁰¹ A Kartelbizottsághoz intézett P. IV.49/1933/7. sz. megkeresés alapján a Bizottság 1933. június 30-án tartott ülésén az alábbi határozatot hozta: „A Vágó Rezső Rt. és a Magyar Keményfaipari Rt. között 1928. évi december hó 1-én kelt A./ jelű szerződésnek és a B./ és C./ jelű pótszerződésnek Pápa város piacának fárólakulására szabályzó és korlátozó kihatása volt, tekintettel arra, hogy a gróf Eszterházy Tamás uradalmának fakitermelési helyei, Devecser, Ajka, Franciavágás vasúti államosok közelebb fekszenek Pápához, mint egyéb vasúti állomások.”⁴⁰²

A Kartelbizottság a következő kérdésekre kereste a választ: Az elsőfokú eljárásban hozott végzéshez elégséges volt-e a hivatkozott szerződések rendelkezéseinek az ismerete? Mely körülmények vizsgálatát tartja fontosnak a Kartelbizottság? A levéltári anyagok között megtalálható Kuncz Ödön szakvéleménye az ügy kapcsán, ami a következőt tartalmazza. A felek szándéka az volt, hogy az eladó által kitermelt teljes famen-

³⁹⁸ BFL. VII. 1. d. 3070/1933., BFL. VII. 1. d. Cg. 34592/4.

³⁹⁹ BFL. VII. 1. d. 3070/1933., BFL. VII. 1. d. Cg. 34592/4.

⁴⁰⁰ BFL. VII. 1. d. 3070/1933. P. VI. 4913/1933. 11. sz.

⁴⁰¹ BFL. VII. 1. d. 3070/1933. P. VI. 4913/1933. 11. sz.

⁴⁰² MNL. K-184 1937. iktatókönyvi szám: 86293.

nyiséget a vevő átvegye a kikötött vételáron. Kérdésként merült fel, hogy a szerződésnek mely rendelkezései voltak kartell jellegűek.

Kikötötték a felek a szerződésben, ha bármely szállítási évben megállapítást nyerne, hogy a szerződésben meghatározott fanemekből az adott évben leszállításra kerülő tűzifamennyiségek az ugyanakkor szállítandó bükk és gyertyán famennyiség 50 %-ánál többet tennének ki, akkor a többletmennyiség szállítására az eladónak külön ajánlatot kell tenni a vevő számára. Abban az esetben, ha a vevő ezt az ajánlatot elfogadta, akkor az ott megjelölt árból 10 % engedményt kellett biztosítani. Amennyiben a vevő az ajánlatot a kézhezvételtől számított nyolc napon belül nem fogadta el, akkor az eladónak lehetősége volt arra, hogy a felkínált többlet-famennyiséget, Pápa területén történő felhasználás korlátozásával, szabadon értékesíthesse. Ezt azonban nem tehetette olcsóbb áron és egyéb kedvezőbb feltételek mellett, mint ahogy a többletmennyiséget a vevőnek írásban felajánlotta.

A szerződés szabályozta azt az esetet is, ha az erdőkitermelési engedélyt kiterjesztenék, amelynek következtében az évi fakitermelés a 3000 vagont meghaladná. Ebben az esetben is az eladó elsősorban a vevőnek lett volna köteles a többletfát átadni a szerződésben meghatározott áron és feltételek mellett. Ha a vevő az átvételtől elállt, akkor értékesíthette ezt a mennyiséget, de tilos volt a tűzifát a pápai piacon eladni olyan vevő számára, akiket a vevő a megállapodás időtartama alatt kiszolgált.

Kuncz megállapította, hogy a szerződések e rendelkezései a következő célt szolgálták. Megtiltotta, hogy az eladó versenyhelyzetet hozzon létre a vevő viszonylatában, és kötelezte az eladót arra, hogy a többletmennyiséget se adja el idegen személynek olcsóbban vagy kedvezőbb feltételek mellett, mint a vevőnek, aki a fő mennyiség átvételére vállalt csak kötelezettséget.⁴⁰³

A szerződések ismertetett rendelkezéseinek értelmezése felvetett egy fontos kérdést. Milyen megállapodásokra terjedt ki a kartelltörvény hatálya, azaz mi minősült kartellnek? A jogi szakvélemény szerzője a következő meghatározást adta: „*A kartel jogilag önálló, egymáshoz hasonló, vagy egymással összefüggő tevékenységet folytató vállalatoknak az egyesülése avégből, hogy a termelést a fogyasztáshoz idomítsák, a szabad versenyt kikapcsolják vagy legalább lényegesen letompítsák és így áruiknak a piacon monopolszerű előnyét élvezzék.*”⁴⁰⁴

Véleménye szerint jelen esetben nem az a fontos, hogy az ismertetett szerződési feltételek kartellnek minősültek-e vagy sem, hanem az, hogy a megállapodások az 1931. évi XX. tc. 1-ának hatálya alá esnek-e, vagy sem. A kartelltörvény hatálya csakis olyan szerződésekre terjedt ki, amelyeket kartellnek lehetett minősíteni a kartell közgazdasági értelmében, vagy ahol a kartellcél határozottan felismerhető volt. Kuncz szerint a szerződések és a pótmegállapodás egyetlen egy kikötése sem tartozott a kartelltörvény hatálya alá. Véleményét a következő indokokkal támasztotta alá. A szerződési kikötések a következő célokat szolgálták. Versenytilalmat állítottak fel a többletmennyiség tekintetében és kötelezték az eladót, hogy a vevővel szemben kikötött vételárat adott esetben harmadik személlyel szemben fenntartsa. Véleménye szerint ez ún. „*lehívásos vételügylet*” volt, amiben kartellcél nem lehetett felfedezni. „*Kartel. u. i. csak akkor áll fenn, ha két vagy több személy társas viszonyt létesít közös cél elérésére, közös érdek szolgálatában.*”⁴⁰⁵ A vevő érdeke mindig ellentétes az eladóéval, hiszen a vevő minél kedvezőbb

⁴⁰³ MNL. K-184 1937. iktatókönyvi szám: 86293.

⁴⁰⁴ MNL. K-184 1937. iktatókönyvi szám: 86293. A kartell fogalmának meghatározásához: RANSCHBURG, 1935. 35-37. pp.

⁴⁰⁵ MNL. K-184 1937. iktatókönyvi szám: 86293.

feltételek mellett szeretne vásárolni, az eladó pedig minél szigorúbb feltételek és drágább ár mellett akar eladni. Véleménye szerint jelen esetben adásvételi ügyletet szabályoztak. A felek nem tömörültek kartellbe, hogy a szabad versenyt szabályozzák és a piacot befolyásolják. Minden eszközzel arra törekedtek, hogy az ellentétes érdekeiket védelmezzék. A szerződésnek az a rendelkezése, miszerint megtiltja az eladónak, hogy a vevő által át nem vett többletmennyiséget a pápai piacon eladja, vagy olyan harmadik személynek adja el, akit a vevő kiszolgál, nem minősülhet szerződéses versenytilalomnak, nem szolgál kartellcél, hanem logikus következménye az adásvételnek.

A felek szándéka arra irányult, hogy a többletmennyiséget elsősorban a vevőnek kelljen átvenni. Ezt a célt szolgálta a szerződésben rögzített 10 %-os árengedmény is. A vevő viszont ezt csak akkor tudta teljesíteni, ha az átvett terméket el is tudja adni. Abban az esetben, ha az eladó a többletmennyiséget a pápai piacon értékesíti, akkor veszélyeztetné a vevő által átvett főmennyiség értékesítését is. Kuncz szerint ez is azt bizonyítja, hogy egyszerű vevő-védelemmel állunk szemben.⁴⁰⁶ A pótmegállapodás arra kötelezte az eladót, hogy a vevő által át nem vett többletmennyiséget ne adja el olcsóbb áron és kedvezőbb feltételek mellett harmadik személynek, mint a vevőnek. A rögzített kikötések kartellcél nem szolgáltak. A korlátozások csakis a többletmennyiségre vonatkoztak és csak akkor érvényesültek, ha a vevő nem reagál pozitívan a többletmennyiség megvásárlására. A vevő csak az eladó javára megállapított árnál olcsóbban nem értékesíthette ezt a mennyiséget. Az eladó külön ajánlata a többletmennyiségre csak a szerződéses ár alatt mozoghatott. *„Már pedig ennek az árnak méltányos és indokolt voltát a szerződés megkötése idején kellőképpen biztosította az a körülmény, hogy nagy mennyiséget lekötő vevő az ármegállapításnál kellő súllyal volt képes érvényesíteni a saját érdekét a lehető legalacsonyabb vételár kikötésével. Nem lehet ezt a kikötést úgy magyarázni, hogy a vevő itt a versenyt korlátozó az ő szerződéséhez idomított árat kényszerítené az eladóra”*.⁴⁰⁷ A vevő célja az volt, hogy előjogot biztosítson magának a vásárlásra és az átlagárát lefaragja.

A bíróság végzésének meghozatala során azonban a Kartelbizottság anyagai között megtalálható A, B és C mellékleteket vette figyelembe, amelyek a következők voltak: a vitatott szerződések már ismertetett pontjai, tájékoztató az 1933. június 30-án tartott kartelbizottsági ülés számára és a Kartelbizottság határozata.⁴⁰⁸ Kuncz Ödön ellentétes jogi szakvéleményére nem találunk utalást a bíróság végzésének indokolásában.

A II. rendű panaszlott saját maga adta elő felfolyamodásában, hogy a három éves jogviszonyuk alatt soha a többletmennyiség átvételi jogával nem élt, azt a fát minden esetben másnak adta el. A panaszlott a Kartelbizottság véleményét nem tartotta megalapozottnak, amelyet a következő indokokkal támasztott alá. A vasúti menetrend szerint Franciavágás vasútállomás 15, Gyömöre 19, Pápa Teszér 21 és Bakonyszombathely 50 vasúti km távolságra volt Pápától. Ez azt jelentette, hogy Pápa-Teszér állomásról jóval olcsóbb fuvardíjtétel mellett adhatta fel a fát Pápara, mint Bakonyszombathelyről, így a Franciavágáson feladott fának csak a Pápakovácsiról, továbbá a Vasváron és Vináron feladott; a Pápa-Teszéren feladott fának a fentiekén kívül csak a Gyömörén feladott fa jelenthetett konkurenciát Pápán.

Kétségkívül ezért volt olcsóbb az I. rendű panaszlott Franciavágásról Pápara szállított fája. Az I. rendű panaszlott az iparvágánnyal felszerelt Eszterházy-féle fátelpeket is

⁴⁰⁶ RANSCHBURG, 1931. 47. p.

⁴⁰⁷ MNL. K-184 1937. iktatókönyvi szám: 86293.

⁴⁰⁸ MNL. K-184 1937. iktatókönyvi szám: 86293., BFL. VII. 1. d. 3070/1933., BFL. VII. 1. d. P. VI. 4913/1933/11.

átvette a II. rendű panaszlott személyétől, amelynek következtében sínen hozta a város területére a fát, amelynek következtében nem terhelte a lerakás, a felrakás és a tengely-fuvarozás költsége.

Az átveendő fát a Franciavágás és a Pápa-Teszér állomásokon lévő készletből vehette át az I. rendű panaszlott. Amennyiben ebből a famennyiségből a 2864 vagon fát nem tudta volna kivenni, akkor lett volna joga csak a II. rendű panaszlottnak a távolabbi ajkai és devecseri állomásokról szállítani.

Erre tekintettel a bíróság megállapította, hogy a bemutatási kötelezettség beálltakor használt feladási állomásokról, Franciavágásról és Pápa-Teszérről szállított fa vonatkozásában helyesen indokolta véleményét a Kartelbizottság.⁴⁰⁹

A Pápa város polgármestere által kiállított igazolás tanúsága szerint csak az utolsó szállítási évben jelentkezett az a tényező, hogy Pápára kiszagdák és erdőmunkások tengelyen kezdtek fát szállítani, amit az akkor jelentkezett áremelkedés váltott ki.

*„A kir. ítélőtábla tekintve, hogy ilyként nyilván közömbös kérdés az, hogy Pápán hány fakereskedő volt abban az időben, a fentebb kifejtettek okából a Kartelbizottság véleményét, mint kellően megalapozottat, elfogadta és ennek alapján megállapította, hogy a panaszlottak szerződesei Pápa piacának faáralakulására szabályzó és korlátozó hatásúak voltak.”*⁴¹⁰

A bíróság helyben hagyta az elsőfokú bíróság döntését a mulasztás megállapítása kapcsán. A pénzbírság mértékét azonban magasnak ítélte, tekintettel arra, hogy a mulasztás nem volt szándékos, a „szerződésnek az áralakulást szabályzó, korlátozó hatása nem oly szembeszökő”.⁴¹¹

Az ítélőtábla figyelembe vette, hogy az I. rendű panaszlottnak kellett volna eleget tenni a bejelentési kötelezettségnek, így a kisebb mértékű bírság kiszabása nem indokolt, még abban az esetben sem, ha ezt elkésve is, de megtette. Neki kellett volna megállapítani a bejelentési kötelezettség fennállását, hiszen a versenyt szabályzó kikötések az I. rendű panaszlott javát szolgálták.⁴¹²

6.6. Aszfalt- és kátrányügy

Az Angyalfi Sándor Aszfalt és Kátrányipar Rt., a Biehn János Grozit Aszfalt és Kátrányvegytermékgyár Rt., valamint a Magyar Asphalt Rt., Posnanszky és Strelitz cégek ellen kartellmulasztás miatt a Budapesti Királyi Törvényszék eljárást folytatott le, amelyben megállapította a panaszlottak mulasztását. A panaszlott felek a végzés ellen felfolyamodással éltek az illetékes Budapesti Királyi Ítélőtáblához. *„A kir. ítélőtábla magáévá tette az elsőbíróság megtámadott végzése indokainak 3. és 4. bekezdéseiben a mulasztás fennforgásának megállapítására vonatkozóan, helyesen felhozott indokokat, melyeket a felfolyamodásban felhozott és az elsőbírósági eljárásbeli igazoló nyilatkozatban azonos tartalommal előterjesztett védekezés a törvénynek a végzésben helyesen idézett feltétlen rendelkezéseivel szemben meg nem dönthetett.”*⁴¹³

⁴⁰⁹ Bővebben lásd: *A Kartelbizottság előtt a fakartel ügye*, Pesti Napló, (77) 1926. szeptember 8. 25. p., *Bomladozik a fakartel*, Ujság, (6) 1930. június 4. 16. p., *A tavaszi vetőmag és a tűzifa kartel kérdése a képviselőházban*, Szegedi Friss Ujság, (33) 1932. február 13. 1. p.

⁴¹⁰ BFL. VII. 1. d. 3070/1933., BFL. VII. 1. d. P. VI. 4913/1933/11.

⁴¹¹ BFL. VII. 1. d. 3070/1933., BFL. VII. 1. d. P. VI. 4913/1933/11.

⁴¹² BFL. VII. 1. d. 3070/1933., BFL. VII. 1. d. P. VI. 4913/1933/11.

⁴¹³ BFL. VII. 1. d. P. VI. 11543/1934/5.

Az ítéletábra az első fokon eljáró bíróság döntésével szemben enyhítő körülményként vette figyelembe azt a tényt, hogy a panaszlottak az alapszerződés érvényességi időtartamának meghosszabbítását, az erre vonatkozó megállapodás bemutatása nélkül ugyan, de kellő időben a kereskedelemügyi miniszterhez bejelentették, és azt a körülményt is, hogy nem volt megállapítható a panaszlottak terhére a bemutatás elmulasztásával kapcsolatban az, hogy ezzel vagyoni haszonszerzés lett volna a cél.

Az ítéletábra nem vette figyelembe a panaszlottaknak a felfolyamodásba foglalt új előadását arra vonatkozóan, hogy az új megállapodást a Kollár Ferenc és Társa cég csak 1934. március 23-án írta alá, amelynek következtében a március 1-jére keltezett megállapodás csupán ekkor jött létre. A bíróság arra hivatkozott, hogy ez az új előadás a panaszlottak eddig tanúsított magatartásával és nyilatkozatainak tartalmával ellenkezett, amiből arra következtetett, hogy a felajánlott tanúbizonyítás sem alkalmas az állítás valóságának igazolására.

Erre tekintettel az első fokon eljáró bíróság végzését a fellebbviteli bíróság részben és akképp változtatta meg, hogy a panaszlottakra kiszabott pénzbírság összegét fejenként 30 pengőre mérsékelte.

6.7. Tetővászon gyártása

A Budapesti Királyi Törvényszék előtt 1934-ben indult ügyben Wilhelm Offermann G.m.b.H. és özv. Offermann V.-né felperesek a Budakalászi Textilművek Klinger Henrik Rt. alperes ellen indítottak eljárást. A felperesek szóban előadták keresetüket, amelyet követően az alperes kérte a kereset elutasítását és a perköltség megfizetését. A bíróság a peres felek előadása és a becsatolt okiratok alapján az alábbi tényállást állapította meg.

1929. szeptember 27-én a Wilhelm Offermann G.m.b.H. és Offermann Vilmos engedélyt adtak a Heinrich Klinger cégnek „arra nézve, hogy használatba vehesse a társaságnak vízmentes és viharálló tetőborítás előállítására vonatkozó eljárás című magyar szabadalmát. Egyben hozzájárultak ahhoz, hogy ezen szabadalom alapján bitumenes tető-ponyvákat Magyarországon egyedül a Heinrich Klinger cég gyárthassa vagy azokkal kereskedjen.”⁴¹⁴

E megállapodás értelmében a felperesek az említett magyar szabadalom használati jogát más személyeknek nem engedhették át. Amennyiben a szabadalmat esetleg egy harmadik személy per útján megtámadja, akkor a felperes köteles erről a Heinrich Klinger céget értesíteni és minden intézkedést megtenni, hogy a szabadalmat a felperes saját költségén megóvja.

A felperes kijelentette, „hogy a megállapodás tartalma alatt úgy a bitumenes tetővászoknak mint hasonló ugyanazon célra szolgáló vagy más közlekedési eszközök részére szükséges tetőfedési anyagok előállításával és eladásával Magyarországon sem saját, sem mások neve alatt foglalkozni nem fog és a Heinrich Klinger céget abbéli törekvésében, hogy ezen tetőfedési anyagot Magyarországon bevezethesse és ebből szállítókat nyerhessen el, a legnagyobb mértékben támogatni fogja.”⁴¹⁵

⁴¹⁴ BFL. VII. 1. d. 6. P. 32581/1934/9., A magyar szabadalmi jog történetéhez: PAPP LÁSZLÓ: *A szabadalmi jogvédelem történeti perspektívái*, Gondolat Kiadó, Budapest, 2015.

⁴¹⁵ BFL. VII. 1. d. 6. P. 32581/1934/9.

A Heinrich Klinger cég kötelezettséget vállalt arra is, hogy a MÁV rendelkezésének beérkezését követően bitumenes tetővásznak gyártását Magyarországon azonnal megkezdi, továbbá, hogy a rendes kereskedő módjára szorgalmazza a megrendeléseket.

A megállapodás tartama alatt jogában állt a Heinrich Klinger cégnek a bitumenes tetővásznakhoz hasonló, ugyanazon célt szolgáló, „waggonok” és egyéb közlekedési eszközök tetőfedésére szolgáló tetőfedő anyagokat Magyarországon előállítani, amelyek után a megállapított térítéseket teljesíteni kellett.

Kötelezettséget vállalt a felperes továbbá arra, hogy a megállapodás alapján Bulgáriában, Görögországban, Jugoszláviában, Ausztriában és Romániában bitumenes és hasonló tetőfedővásznak gyártásával nem foglalkozik, valamint ilyen tevékenységben sem közvetve sem közvetlenül nem vesz részt.

Ezzel szemben a Klinger Heinrich cég kötelezte magát, hogy a magyarországi telepén előállított és Bulgária, Görögország, Jugoszlávia és Románia részére szállított bitumenes és hasonló célra szolgáló „waggon” és más közlekedési eszközök tetőfedő anyagainak mennyisége után a szerződésben meghatározott térítéseket megfizeti.

A megállapodás lejáratí időpontja 1947. december 31-e volt, és a feleknek jogában állt felmondani egy évvel a fenti időpont lejáratá előtt ajánlott levél formájában. Amennyiben egyik fél sem élt a felmondás jogával, akkor a szerződés automatikusan további két évre hatályban maradt.

Szerződésszegés esetére 50.000 pengő kötbért kötöttek ki a megállapodásban. Végül a szerződő felek megállapodtak, hogy a jogvitáikban egy háromtagú választottbíróóság jár el a rendes bíróság kizárása mellett.

Ezt követően a felperes és Offermann V. a választottbíróóság előtt pert indított Heinrich Klinger és a Budakalászi Textilművek Klinger Henrik Rt. ellen jogviszony megállapítása, 50.000 pengő kötbér megfizetése és további 13.292 pengő és 97 fillér tőke és járulékszállítás megfizetése iránt. A választottbíróóság 1931. június 24-én meghozta ítéletét, amelyben kimondta, hogy az 1929. szeptember 27-én kelt megállapodás hatályos.

A választottbíróóság ítéletének indokolásában leszögezte, hogy az 1929. szeptember 27-én kelt megállapodás célja, hogy a MÁV az alperesekkel a bitumenes kocsitétők szállítása iránti szerződést létrehozza. A MÁV a szerződést 1929. október 5-én kötötte meg. Az indokolásban utalást találunk arra, hogy a szerződés megkötését különösen az tette lehetővé, hogy az Offermann megillető szabadalmat átengedték alpereseknek.

A választottbíróósági ítélet a megállapodást végül hatályosnak minősítette, így a felperesek javára megítélte a szerződésben meghatározott térítéseket.

Megállapítható, hogy 1932. november 4-én az alperes a felperesnek levélben egy kimutatását küldött, ami az 1932. évi május 1-től november 1-ig terjedő időszakra vonatkozott. Az alperes a levélben közölte, hogy véleménye szerint nem áll fent tartozása. A felperes 1932. november 7-én kérdést intézett az alpereshez a tekintetben, hogy milyen indok alapján tagadta meg a fizetést. Erre válaszolva az alperes arra utalt, hogy csak a peres eljárás során fogja előterjeszteni azokat az indokokat, amelyeknek alapján a fizetésre vonatkozó kérelmet megtagadta.

Az alperes mindenekelőtt azzal védekezett, hogy a felperessel jogviszonyban nem áll. A törvényszék mérlegelése szerint alperesnek ez az álláspontja nem helytálló. Igaz, hogy alperes az 1929. szeptember 27-én kelt megállapodást nem írta alá, viszont abban az a rendelkezés is megtalálható, „*hogy megállapodásból folyó jogok és kötelezettségek kölcsönösen megilletik úgy a felperest, valamint Heinrich Klingernek Budapesten levő érdekeltégeit és így a Budakalászi Textilművek, Klinger Henrik Rt. jelenlegi alperest is.*”⁴¹⁶

⁴¹⁶ BFL. VII. 1. d. 6. P. 32581/1934/9.

Végül kiemelte a törvényszék, hogy alperesnek a választottbíróági ítélet után esz- közölt konkludens cselekményeiből megállapítható, hogy az alperes a kereseti követelést, illetve azt, hogy a felperessel jogviszonyban állt és a per tárgyát képező kötelezettségek teljesítését csak és kizárólag – e per folyamán előterjesztett – azon jogi indokra hivatkozva tagadta, hogy az időközben életbelépett kartelltörvény értelmében további kötelezettségek nem terhelték.

Az alperes hivatkozott az 1931:XX. tc-re és előadta, hogy a megállapodás kartell- megállapodásnak minősül, melynek érvényességét a törvény bemutatáshoz kötötte, ez utóbbi elmulasztása pedig magának a megállapodásnak az érvénytelenségét jelenti. Ennek következménye pedig szerinte az, hogy a választottbíróági ítélet csak akkor érvényes, ha azt egy hatályban lévő megállapodás alapján hozzák.

A bíróság véleménye szerint azt kellett eldönteni, hogy a vizsgált megállapodás kartell- megállapodásának minősül-e, és azt is, hogy a bemutatás elmulasztása milyen hatás- sal van a választottbíróág ítéletére.

Felperes keresetének jogalapját az képezte, hogy a választottbíróág ítélete megállá- pította, hogy az 1929. szeptember 27-én kelt megállapodás hatályos. A peres felek kö- zött nem képezte vita tárgyát, hogy a kereseti követelés ebből a szerződésből száрма- zott, mely 1933. év december végén szűnt meg. Ez azt eredményezte, hogy alperesnek meg kellett fizetni a kimutatásokban feltüntetett időközi összegeket a felpereseknek.

Abban az esetben, ha a vonatkozó megállapodás kartellszerződésnek minősül, úgy azt az 1931:XX. tc. 15.§-a értelmében 1931. november 29-ig be kellett volna mutatni az illetékes miniszternek, amelynek elmulasztása a kartellmegállapodás érvénytelenségét vonta maga után. Az adott esetben azonban figyelembe kellett venni, hogy az a választ- ottbíróági ítélet, ami kimondta, hogy a megállapodás hatálya fennáll, a törvény hatály- balépése előtt született meg.

Az 1931:XX. tc. 13. §-a alapján, ha a választottbíróág a kartelltörvényben szabá- lyozott megállapodás, határozat, tevékenység vagy magatartás kapcsán határozatot hozott, akkor azt a kincstári jogügyi igazgatóságnak kézbesíteni kellett. A kézbesítéstől számított 15 nap eltelte előtt a választottbíróág határozatát nem lehetett végrehajtani.

Ugyanezen § 2. bekezdése értelmében a választottbíróág ítéletét a Pp. 784. §-ában említett okokon felül keresettel is érvényteleníteni lehetett abban az esetben is, ha az ítélet a kartelltörvény rendelkezésébe ütközött.

A törvényszék megállapította, hogy *„olyan esetekben, amikor egy esetleges kartel- megállapodáson alapszik egy egyébként joghatályos választott bírósági ítélet, egymá- gában az a körülmény, hogy a kartellszerződés szabályszerűen bemutatva nem lett, au- tomaticamente nem teszi még hatálytalanná az egyébként joghatályos választott bírósági ítéletet, hanem szükséges ahhoz, hogy a kir. kincstári jogügyi igazgatóság által a m.kir. közgazdasági miniszter utasítására a kereset megindíttassék és annak eredményeképp a választott bírósági ítélet hatálytalaníttassék.*”⁴¹⁷

Nem volt vitás, hogy a vonatkozó választottbíróági ítéletet nem kézbesítették a kincstári jogügyi igazgatóságnak. A választottbíróági ítélet hatálytalanítása végett sem indítot- tak keresetet az ügy kapcsán. A kartelltörvény 13. §-ának rendelkezése, nyilván a kartell- törvény hatálybalépése után keletkezett választottbíróági határozatokra vonatkozott.

A törvényszék álláspontja szerint a választottbíróági döntések, *„amennyiben az ítél- letileg érvénytelenítve nem lettek, anyagi és alaki jogerővel rendelkeznek és így az ab- ban foglalt intézkedések a felekre vonatkozólag joghatállyal bírtak még az esetben is, ha*

⁴¹⁷ BFL. VII. 1. d. 6. P. 32581/1934/9.

a döntés alapjául szolgáló megállapodás, mint esetleges kartelszerződés a bemutatás elmulasztása következtében érvénytelen lett volna."⁴¹⁸

Ezeket túlmenően a törvényszék az 1929. szeptember 27-én kelt megállapodás beható és alapos mérlegelése után arra a meggyőződésre jutott, hogy azt nem lehetett kartellszerződésnek minősíteni. „Az 1931:XX.t.cz.1.§-a értelmében az olyan megállapodás vagy határozat, amely árura vonatkozóan a termelés, a forgalom vagy az áralakulás tekintetében vagy egyébként a gazdasági versenyt korlátozó vagy a versenyt más módon szabályozó kötelezettséget állapít meg, minősíthető csak kartelszerződésnek.”⁴¹⁹

A kartellmegállapodás lényeges eleméként határozta meg a bíróság, hogy a szerződésben olyan rendelkezések szerepeljenek, amelyek a gazdasági verseny korlátozására, illetve szabályozására irányulnak. A fent érintett megállapodás lényegét azonban jelzett szabadalom kihasználása képezte.

Ezen megállapításokat alapul véve a törvényszék az alperes kérelmét elutasította és kötelezte, hogy 15 napon belül fizesse meg a felperesnek járó követelést, valamint a perköltséget.

6.8. Ruggyanta ügy

Budapesti Királyi Törvényszék kartellvétség miatt a Magyar Ruggyantaárugyár Rt. I. rendű és Wolfner Gyula és Társa II. rendű panaszlottak ellen indított ügyben a 68400/1914. I. M. rendelet 26. §-ában előirt eljárás lefolytatása során hozta a következő ítéletet.

A törvényszék tényként megállapította, hogy a panaszlottak Budapesten 1932. február 12-én a gazdasági versenyt szabályozó megállapodást kötöttek, amelyet csak 1932. február 29-én mutatták be a kereskedelemügyi miniszternek.

A bemutatás elmulasztása a kartellvétség tényállási elemeit kimerítette az 1931:XX. tc. 2. §-a és a 14. §. 1. pontja alapján, így a bíróság a panaszlottakat vétkesnek találta. A törvényszék az eljárást a jogügyi igazgatóság 46920/III.-1932. számú feljelentése alapján megindította, majd felhívta a panaszlott cégeket, hogy igazoló nyilatkozataikat záros határidőn belül mutassák be.

A törvényszék a panaszlottak igazoló nyilatkozataiban foglalt védekezését nem fogadta el, ugyanis nem tudták igazolni, hogy a kartellmegállapodás határidőn belül történő benyújtását olyan körülmények akadályozták, ami alapján vétlenségük megállapítható lett volna. „Önmagában az a körülmény, hogy a megállapodás betervezésével megbízott Wolfner György betegsége miatt mulasztotta el kellő időben bemutatni a megállapodást, még a valósága esetén sem mentesíti panaszlottakat a törvényben irt kötelezettségük alól, mivel módjukban állott volna a megbetegedett ügyvezető helyett a megállapodás bemutatásával más személyt megbízni.”⁴²⁰

Az eset körülményeit figyelembe véve a törvényszék a Magyar Ruggyantaárugyár Rt.-ét, valamint Wolfner és Társa panaszlottakat vétkesnek mondta ki az 1931:XX. tc. 14. §-ának 1. pontjába ütköző vétségben, „amelyet azáltal követtek el, hogy a Budapesten 1932. évi február hó 12.-én kötött, a gazdasági versenyt szabályozó megállapodást az 1931. évi XX. t.cz. 2. §-ában megállapított határidő elmulasztásával csupán 1932. évi február hó

⁴¹⁸ BFL. VII. 1. d. 6. P. 32581/1934/9.

⁴¹⁹ BFL. VII. 1. d. 6. P. 32581/1934/9.

⁴²⁰ BFL. VII. 1. d. 13. P. 47691/1932/4.

29.-én mutatták be a Magyar Királyi kereskedelemügyi miniszternek.⁴²¹ A törvényszék ezért a Magyar Ruggyantaárugyár Rt-t, továbbá Wolfner Gyula és Társa panaszlottakat egyenként 100 pengő pénzbírsággal sújtotta ugyanezen törvény 14. §-a alapján.

A pénzbírság kiszabásánál a törvényszék figyelembe vette, hogy a késelem csupán kisebb terjedelmű volt, ez idő alatt a panaszlottaknak nem állt módjukban mulasztásukkal meg nem engedett vagyoni hasznot elérni. A panaszlott felek a végzés ellen felfolyamodással éltek az illetékes Budapesti Királyi Ítéltáblához.

A fellebbviteli bíróság ismertette, hogy az 1931:XX. tc. 2. §-a a törvényben meghatározott megállapodás vagy határozat bemutatására a megállapodás vagy határozat létrejöttétől számított 15 napos határidőt szabott. Azt, aki e határidőt igazolatlanul elmulasztotta, ugyanezen tc. 14. §-a szerint a Magyar Királyi Kincstári Jogügyi Igazgatóságnak a miniszter utasítása alapján előterjesztett kérelmére rendbüntetésként pénzbírsággal kellett büntetni. A bíróság jelen ügyben tehát csak azt vizsgálta, hogy a törvényben megállapított határidőt elmulasztotta-e a panaszlott fél, és ha igen, akkor ez a mulasztás igazolatlanul történt-e. A bíróság hangsúlyozta, hogy a pénzbírság előfeltételének fennállta esetén a pénzbírságot ki kellett szabni. A törvény a kisebb fokú késelem esetére kivételt vagy méltányossági szabályt nem engedett. A csekélyebb késelem kizárólag a pénzbírság mértékének kiszabásánál tartozott a bírói mérlegelés körébe.

Ezt követően kijelentette az ítéltábla, hogy helyesen állapította meg az első fokon eljáró bíróság, hogy a panaszlottakat a megállapodás bemutatása körül késelem terhelte, ugyanis az 1932. február 12.-én létrejött megállapodást a 15 napi határidő eltelte után 1932. február 29.-én mutatták be. Nem vette figyelembe azonban azt a bizonyítani kívánt felfolyamodási előadást, hogy a megállapodás aláírása 1932. február 12.-ét követően történt. A bíróság utalt rá, hogy „*a felek által 1932. február 12.-i kelettel aláírt és bemutatott okirattal szemben annak a bizonyításnak a megengedése, hogy a megállapodás tényleg később jött volna létre, a törvény annak a kötelező intézkedésének, hogy a megállapodást vagy határozatot annak létrejöttétől számított 15 nap alatt be kellett mutatni, meghiúsítására vezethetne. A felek közötti megállapodás tehát az 1931. évi XX. t.c. alkalmazása szempontjából 1931. február 12.-i dátummal volt létrejöttnek tekinthető.*”⁴²²

Nem vette figyelembe az ítéltábla azt az előadást sem, hogy 1932. február 28-a vasárnapra esett, mert a törvényben meghatározott 15 napos határidő utolsó napja, 1932. február 27-ére szombatra esett. Továbbá alaptalannak tekintette a bíróság azt az előadást is, hogy ha a megállapodást 1932. február 27-én postára is adták volna, az csupán 1932. február 29.-én érkezett volna meg a minisztériumba, amikor azt eleve bemutatták. Ez az előadás azért volt alaptalan, mert a megállapodást 1932. február 27-én nem postázták, így a postára adáshoz fűződő joghatályok sem következhetek be.

A másik kérdés az volt, hogy a mulasztást sikerült-e igazolniuk a panaszlott feleknek. A fellebbviteli bíróság kiemelte, hogy „*e kérdésben is helyes volt az elsőbíróság állásfoglalása, mert ha a megállapodás az 1932. február 12.-én írásba foglaltak és aláírtak tekinthető, úgy Wolfner Gy[...] még bizonyított betegsége sem igazolhatja, a megállapodás benyújtása körül bekövetkezett késedelmet, mert a beadás, mint tisztán technikai munka körül Wolfner Gy[...]nek mi szerepe kellett, hogy legyen.*”⁴²³

A fellebbviteli bíróság mérlegelése alapján a törvényszék helyesnek állapította meg a pénzbírság mértékét. Utalt azonban arra, hogy az egy napi mulasztással a panaszlottak anyagi előnyt nem értek el és nem is kívántak elérni, azonban a felek figyelembe vett

⁴²¹ BFL. VII. 1. d. 13. P. 47691/1932/4.

⁴²² BFL. VII. 1. d. P. VII. 3070/1933/8.

⁴²³ BFL. VII. 1. d. P. VII. 3070/1933/8.

vagyoni helyzete mellett a kiszabott pénzbírság még így is egészen mérsékeltnek bizonyult. Mindezek alapján az első fokon eljáró bíróság döntése helyes volt, az ítéletábla a felfolyamodást elutasította.

6.9. Áramszolgáltatásra vonatkozó megállapodás

A törvényszék a Magyar Királyi Kincstári Jogügyi Igazgatóság feljelentése folytán eljárást folytatott le a Salgótarjáni Kőszénbánya Részvénytársulattal szemben. A törvényszék a Salgótarjáni Kőszénbánya panaszlottát vétkesnek mondta ki az 1931:XX. tc. 14. §-ának 1. pontjába ütköző mulasztásban, ugyanis a közte és a Tóth Gőzmalom és Villamostelep Rt. között 1928. február 6-án, 1928. február 10-én és 1930. március 5-én létrejött megállapodásokat a kartelltvörvény 16., illetve 2. §§-ában meghatározott határidőn belül nem mutatták be a kereskedelemügyi miniszternek. E megállapodások az Arad, Csanád és Torontál megyék áramszolgáltatása kapcsán, a forgalom és az áralakulás tekintetében a gazdasági versenyt korlátozó és szabályozó kötelezettségeket állapítottak meg, amelynek következtében az 1931:XX tc. 1 §-a alá eső megállapodásoknak minősültek.

A Salgótarjáni Kőszénbánya Rt. mint panaszlott fél az igazoló nyilatkozatában előadta, hogy az 1928. február 6-án a Tóth Gőzmalom és Villamostelep részvénytársasággal létesített megállapodását, az abban foglalt összes joggal és kötelezettséggel az 1930-ban megalakult Hungária Villamossági Rt. cégre ruházta át. Éppen ezért véleménye szerint a gazdasági versenyt szabályozó megállapodásokról szóló 1931:XX. tc. hatályba lépésekor már nem neki, hanem a Hungária Villamossági részvénytársaságnak kellett volna a megállapodást a kereskedelemügyi miniszternek bemutatni.

A törvényszék felhívta a panaszlottat, hogy jelentse be, mikor és melyik megállapodást ruházta át a Hungária Villamossági Rt.-re és csatolja be az átruházási szerződést. A törvényszék megállapította, hogy a panaszlott e felhívásnak nem tett eleget, éppen ezért a bíróság nem látta igazoltnak, hogy a panaszlott a megállapodást a Hungária Villamossági Rt. cégre átruházta volna. A törvényszék ezért a panaszlottat tekintette az 1928. február 6-án, február 10-én és 1930. március 5-én létesített megállapodások jogosított és kötelezett alanyának.

A törvényszék nem fogadta el a panaszlottnak a nyilatkozatában előadott azon érvelését sem, „*hogy a kérdéses megállapodás nem tartozik azok közé a megállapodások közé, amelyek az 1931. évi XX. t.c. 1. §-ában vannak megjelölve, amelyekre vonatkozólag a bemutatási kötelezettség fennállt, ugyanis a királyi törvényszék a másolatban a, b, c alatt becsatolt szerződésekből megállapította, hogy azok több olyan rendelkezést tartalmaznak, amelyek a kartell törvény 1 §-ának a rendelkezései alá estek.*”⁴²⁴ A törvényszék kifejtette, hogy „*a kartell törvény rendelkezései ugyanis nem csupán a kifejezett kartellszerződésekre vonatkoznak, hanem minden olyan megállapodásnak a bemutatási kötelezettségét előírják, amely árura vonatkozóan a forgalom vagy az áralakulás tekintetében vagy egyébként a gazdasági versenyt korlátozó vagy a versenyt más módon szabályozó kötelezettséget állapított meg, így tehát villamosítás tárgyában áramszolgáltatási szerződés is eshetik az 1931 évi XX. t.c. rendelkezései alá. A szóban forgó megállapodás lényege ugyanis az, hogy az üzleti feltételek a gazdasági versenyt szabályozzák és hogy a megállapodások huzamosabb időre meghatározzák az ügyletkötő felek bizonyos üzleti körben követendő magatartását.*”⁴²⁵

⁴²⁴ BFL. VII. 1. d. Cg. 35109/3.

⁴²⁵ BFL. VII. 1. d. Cg. 35109/3.

Miután panaszlott bejelentési kötelezettségével elkésett, a kartelltvörvény 14. §-ának 1. pontjába meghatározott mulasztást a bíróság megállapította és pénzbírságot szabott ki. A pénzbírság kiszabásánál a bíróság enyhítő körülménynek tekintette, „*hogy panaszlott a megállapodásokat bemutatta és hogy a bemutatást ezen okból eszközölte csak a minisztérium felhívása folytán, mert abban a feltevésben volt, hogy a megállapodás nem tartozik az 1931. évi XX. t.c. hatálya alá.*”⁴²⁶A panaszlott fél a végzés ellen felfolyamodással élt az illetékes Budapesti Királyi Ítéltáblához.

Az ítéltábla megállapította, hogy a panaszlott részvénytársulat a Tóth Gőzmalom és Villamostelep részvénytársasággal 1928. február 6.-án kartellszerződést kötött, amelynek 15. pontjában kikötötte azt a jogot, hogy a szerződésben foglalt megállapodást a Tóth Gőzmalom és Villamostelep részvénytársaságnak történt bejelentés után harmadik személyre ruházhatja. Az 1928. február 6.-án kelt alapszerződést követően a panaszlott és a Tóth János és társai cég között 1928. február 10.-én és 1930. március 5.-én egy-egy pótszerződés jött létre.

A panaszlott részvénytársulat 1930. december 31.-én az üzletfeleivel kötött villamos áramszolgáltatási szerződéseket a Budapesti Királyi Törvényszék cégjegyzékébe 1930. december 20.-án bejegyzett Hungária Villamossági Részvénytársaságra ruházta át. 1931. január 8.-án a panaszlott arról értesítette a Tóth Gőzmalom és Villamostelep részvénytársaságot, hogy az 1928. február 6-i áramszolgáltatási szerződést a Hungária Villamossági Részvénytársaságra átruházta. Ezt a körülményt a panaszlott az átruházás időpontjának megjelölése nélkül a kereskedelemügyi miniszternek is bejelentette.

A tényállás ismertetése után a fellebbviteli bíróság hangsúlyozta, hogy az 1931:XX. tc. 1931. október 15.-én lépett hatályba, majd kiemelte, hogy „*minthogy a fenti tényekből nyilvánvaló, hogy a kartelltvörvény életbelépésének időpontjában már a Hungária Villamossági Részvénytársaság állott a Tóth János és társai céggel kartellszerződéses viszonyban és így ebben az időpontban már a törvény szempontjából az ezt a szerződést kötöttnek is a Hungária Villamossági Részvénytársaság tekintendő s nem a panaszlott, amiből viszont az következett, hogy nem a panaszlottat terhelte az 1928. február 6.-án kötött alapszerződésnek, az 1928 február 10.-én és 1930 március 5.-én kötött pótszerződéseknek az 1931. évi XX. törvénycikk 2 §.-ában megszabott bemutatási kötelezettsége. Így az 1931. évi XX. törvénycikk 14. §. 1. pontjába ütköző mulasztás a panaszlott Salgótarjáni Köszémbánya Részvénytársulat terhére nem volt felróható.*”⁴²⁷

Az ítéltábla a felfolyamodásnak helyt adott és az elsőbíróság végzését megváltoztatva a panaszlott ellen folyamatba tett eljárást megszüntette.

6.10. Fehérnemű áremelésére vonatkozó körlevél

A Budapesti Királyi Törvényszék a Magyar Királyi Kincstári Jogügyi Igazgatóság feljelentése folytán eljárást folytatott le a Wieselthier Emil-féle Fehérneműgyár Rt. és a Joss M. és Löwenssin Fehérneműgyár Rt. igazgatósági tanácsának tagjai ellen.

A Magyar Királyi Kincstári Jogügyi Igazgatóság azért kérte a fent nevezett részvénytársaságok ellen az eljárás megindítását, mert azok ár felemelésre vonatkozó körlevelet intéztek ügyfeleikhez anélkül, hogy azt, mint a gazdasági versenyt szabályozó 1931:XX. tc. 1. §-a alá eső megállapodást a hivatkozott törvénycikk 2. §-a értelmében 15 nap alatt a kereskedelemügyi miniszterhez bemutatták volna.

⁴²⁶ BFL. VII. 1. d. Cg. 35109/3.

⁴²⁷ BFL. VII. 1. d. P. VI. 15486/1933/6.

A panaszlottak igazoló nyilatkozataikban tagadták, hogy a két részvénytársaság között a kérdéses körlevél kibocsátását megelőzően akár kartellszerű, akár más olyan megállapodás jött volna létre, ami a fent hivatkozott törvény értelmében a kereskedelemügyi miniszternek bemutatandó lett volna. Továbbá vitatták azt is, hogy az általuk kibocsátott körlevél kartellszerű, vagy más olyan megállapodásnak lehetne tekinteni, ami bemutatási kötelezettség alá esne.

A törvényszék a panaszlottak által nem vitatott körlevélből megállapította, hogy „a *Joss M. és Löwenstein fémerneműgyár Rt. valamint a Wieselthier Emil féle fémerneműgyár Rt. a körlevélben arról értesítette a vevőit, hogy a kemény gallérok, valamint a kézelők árát 10 %-kal, a félkemény gallérok árát pedig 15 %-kal felemelte.*”⁴²⁸

A bíróság kiemelte, hogy az 1931:XX. tc. 1. §-a értelmében „az olyan megállapodás, vagy határozat, mely az árura vonatkozóan az áralakulás tekintetében a gazdasági versenyt korlátozó, vagy a versenyt más módon szabályozó kötelezettséget állapított meg, csak írásba foglalás esetén volt érvényes, valamint a t.c. 2. §-a szerint pedig az 1. § alá eső megállapodást, vagy határozatot annak létrejöttétől számított 15 nap alatt a Magyar Királyi kereskedelemügyi miniszterhez kellett bemutatni.”⁴²⁹

A törvényszék álláspontja szerint a körlevél egymagában olyan határozat volt, amely a hivatkozott jogszabály 2. §-a értelmében annak létrejöttétől számított 15 nap alatt a kereskedelemügyi miniszternek bemutatandó lett volna, ugyanis véleménye szerint ez a körlevél nyilvánvalóan azt a célt szolgálta, hogy az azt kiállító, illetve aláíró részvénytársaságok áruiat ezentúl magasabb árakon tudják értékesíteni, így végső soron a gazdasági versenyt az áralakulás tekintetében egyértelműen korlátozták.

A bíróság utalt arra, hogy a fent nevezett részvénytársaságok, illetve annak felelős igazgatósági tagjai a törvényben megszabott határidő alatt bemutatási kötelezettségüknek eleget nem tettek, következésképpen a panaszlottak vétkességét meg kellett állapítani.

A királyi törvényszék nem fogadhatta el a panaszlottak igazoló nyilatkozataiban előadott védekezését, amely szerint a körlevelet kizárólag azért bocsátották ki, hogy az egyik gyár vásárlói ne hivatkozhasanak arra, hogy a másik gyár még a régi árak alapján szállított. A bíróság szerint a panaszlottak e védekezése is a gazdasági verseny korlátozására irányuló azon közös elhatározásra engedett következtetni, amely jelen esetben „a körlevél alakjában burkolt módon foglaltatott írásba; – már pedig az 1931 évi XX. t.c.-ben lefektetett törvényhozói akarat kifejezetten is utalt az egyes cégek azon eljárására, amikor is írásba foglalt megállapodás, vagy határozat nélkül végeredményben elhatározásukat olyannak kellett tekinteni, amely a hivatkozott törvény 1. §-ában meghatározott célt szolgálta és ezen elhatározás kihatásaiban a közgazdaság, vagy a közjó érdekét veszélyeztette.”⁴³⁰ A bíróság pénzbüntetést szabott ki, tekintettel arra, hogy a feljelentett cégeknek a körlevélben kifejezésre juttatott, nyilvánvaló akaratelhatározására, ami nem jelentett mást a gyakorlatban mint a hatósági ellenőrzés nyilvánvaló elkerülését és az áraknak a fogyasztóközönség hátrányára történő szabályozását.

Az eljáró bíróság a panaszlottakat az 1931:XX. tc. 14. §-a alapján fejenként 150 pengő pénzbírsággal sújtotta. Nem került el a törvényszék figyelmét az a körülmény sem, hogy a Wieselthier Emil-féle Fémerneműgyár Rt. igazgatósági tagjai közül három tagot 1932. szeptember 20-án töröltek. A bíróság szerint ugyanakkor ez a körülmény nem mentesítette őket a felelősség alól, ugyanis a mulasztás elkövetésének idejében a

⁴²⁸ BFL. VII. 1. d. Cg. 33989/1932/6.

⁴²⁹ BFL. VII. 1. d. Cg. 33989/1932/6.

⁴³⁰ BFL. VII. 1. d. Cg. 33989/1932/6.

részvénytársaság bejegyzett igazgatósági tagjai voltak, így az akkor elkövetett mulasztásukért felelősséggel tartoztak.

A Joss M. és Löwenstein Fehéreműgyár részvénytársaság igazgatósági tanácsának tagjai, valamint a Wieselthier Emil-féle Fehéreműgyár részvénytársaság igazgatósági tanácsának tagjai ellen az 1931:XX. tc. 14. § 1. pontjába ütköző kartellmulasztás miatt indult eljárásban a Budapesti Királyi Törvényszék 1932. december 20-án marasztaló végzést hozott. A végzés ellen a panaszlottak felfolyamodással éltek, amelynek az ítélet-tábla helyt adott és felülbírálta a törvényszék végzését.

Az ítélet-tábla kifejtette, hogy az 1931:XX. tc. 14. §-ának 1. pontjába ütköző mulasztás a panaszlottak esetében nem volt megállapítható, ugyanis a csatolt körlevél „*a Joss M. és Löwenstein fehéreműgyár részvénytársaságnak és a Wieselthier Emil féle fehéreműgyár részvénytársaságnak 1931 október 21.-ikén kelt olyan közlését tartalmazott ugyan, hogy a kemény gallérok és kézelők árát 10, a félkeménygallérok árát 15 %-al felemelik, de nem tartalmazott olyan megállapodást, amely az áremelés, vagy ár fenntartás tekintetében kölcsönös kötelezettségüket megállapított volna.*”⁴³¹ A körlevél tehát nem tartalmazott az 1931:XX. tc. 1. §-ának megfelelő megállapodást, ezért a bemutatásának az elmulasztása a törvény 2. §-át sem sérthette. A bíróság utalt arra, hogy amennyiben szóban kötött megállapodásról lett volna szó, akkor a törvény 14. §-ának 1. bekezdésének 1. pontja ebben az esetben irreleváns lett volna. Az ítélet-tábla kifejtette, hogy az írásba foglalás elmulasztásának a következménye a törvénycikk hatálybalépése (1931. október 15.) előtt kötött szerződések esetében az, hogy a szerződés a törvény életbelépésével hatályát veszíti, a törvény hatálybalépése után kötött szerződések esetében pedig érvényesen létre sem jöhet. Az írásba foglalás elmaradása a törvény hatálybalépése előtt kötött szerződéseknel éppen azt célozta, hogy a szerződés hatályát veszítse.

Az ítélet-tábla végül utalt arra, hogy ezek az okok a rendbírás alkalmazását teljes egészében kizárták, éppen ezért a panaszlottak egyéb ellenvetéseinek elbírálása feleslegesnek mutatkozott. Az ítélet-tábla ezért a panaszlottak felfolyamodásának a már kifejtett okokból helyt adott és az elsőbíróság végzésének megváltoztatásával a folyamatba tett rendbüntetési eljárást megszüntette.

6.11. Zsolnai porcelángyár ügye

A Budapesti Királyi Törvényszéken az 1931:XX. tc. 14. §-ának 1. pontjába ütköző mulasztás miatt indult eljárás a budapesti Zsolnai féle Porcellán és Payance Gyár Rt. I. rendű, a Kőszénbánya és Téglagyár társulat II. rendű, valamint a Loyd Kerámiaipari Rt. III. rendű panaszlott cégek ellen.

A Magyar Királyi Kincstári Jogügyi Igazgatóság a panaszlott cégek ellen az 1931:XX tc. 14. §-ában meghatározott mulasztás miatt indított eljárást, ugyanis álláspontja szerint a nevezett cégek „*a falak kádak és homlokzatok stb. burkolására vonatkozóan a termelés, forgalom és áralakulás tekintetében a gazdasági versenyt szabályozó így az 1931. évi XX t. c. 1. §-a alá eső megállapodást kötöttek 1933. április hó 5-én, amelyet csak 1933. április hó 26-án tehát az idézett törvény 2 §-ában meghatározott 15 nap elteltével vagyis elkésetten mutattak be a Magyar Királyi Kereskedelemügyi Miniszternek.*”⁴³²

A panaszlott cégek igazoló nyilatkozataikban, valamint a II. rendű panaszlott a tárgyaláson azzal védekezett, hogy a megállapodás nem 1933. április 5-én, hanem 1933.

⁴³¹ BFL. VII. 1. d. P. VI. 920/1933/9.

⁴³² BFL. VII. 1. d. Cg. 35174/ 5.

április 12-én jött létre, hiszen a II. rendű panaszlott csak ekkor írta alá a megállapodást tekintettel arra, hogy eddig húzódtak el a megállapodás egyes pontjaira nézve az egyeztetések. Szerintük a bemutatott megállapodásra az 1933. április 5-ei keltezés csak tévedésből került, ugyanis csak egy tervezet készült el ebben az időpontban, de ezt követően a szerződés két ízben is változtatáson ment még keresztül. A végleges megállapodás csak akkor jött létre, amikor II. rendű panaszlott 1933. április 12-én aláírta a szerződést. Ebből pedig az következett, hogy 1933. április 26-ig a bemutatás hatánapjáig a törvényben meghatározott 15 napos határidő nem telt el.

A királyi törvényszék a megállapodás időpontjára a 68.400/1914. I. M. rendelet 27. §-a alapján bizonyítást, azzal kapcsolatban pedig szóbeli tárgyalást rendelt el.

A kihallgatott tanúk, valamint a csatolt okiratok alapján a törvényszék megállapította, hogy a heteken át tartó tárgyalások után a panaszlottak a kartellszerződés tervezetében megállapodtak, amely tervezetet az I. rendű panaszlott foglalta írásba és küldte el a III. rendű panaszlottnak. A III. rendű panaszlott aláírása előtt megállapította, hogy abban leírási hibák vannak, mivel több sor kimaradt. A megállapodást tehát visszaküldte I. rendű panaszlottnak, aki azt újból elkészítette, majd visszaküldte. Ekkor azonban Lantos vezérigazgatónak támadtak aggályai a választottbírószági kikötéssel kapcsolatban, így az I. rendű és a II. rendű panaszlottakkal telefonon egyeztettek és megállapodtak a rendes bíróság hatáskörének és illetékességének kikötésében. Ekkor újból visszaküldték a megállapodást az I. rendű panaszlottnak, aki azt legépelte és elküldte a III. rendű panaszlottnak, aki 1933. április 12-én a szerződést aláírta és még aznap elküldte az I. rendű panaszlottnak. Az eredeti dátumot azonban nem változtatták meg.

A bíróság utalt arra, „*hogy valamely szerződés létrejöttének időpontjául azon időpont tekintendő mikor a szerződést valamennyi szerződő fél aláírja. A jelen esetben a kartel megállapodás létrejöttnek mindaddig nem volt tekinthető míg azt a II. rendű panaszlott is alá nem írta.*”⁴³³ A bíróság számára bizonyítást nyert az a körülmény, hogy az 1933. április 5-ei keltezés után jött létre a végleges megállapodás, ugyanis azt csak 1933. április 12-ikén írta azt csak alá a II. rendű panaszlott úgy, hogy a tervezeten egy hiba folytán az eredeti dátum maradt. „*Ennélfogva minthogy a kartel törvény 2. pontja szerint valamely kartel törvény alá eső megállapodás a megállapodás létrejöttének napjától számított 15 nap alatt jelentendő be s a fentiek szerint a szerződés 1933. április hó 12-én jött létre, és 1933. április hó 26-án bemutatott, mulasztás hiányában tehát a panaszlottak ellen az eljárást meg kellett szüntetni.*”⁴³⁴

A Magyar Királyi Kincstári Jogügyi Igazgatóság a Budapesti Királyi Ítéletláblához felfolyamodást nyújtott be a Budapesti Királyi Törvényszék által hozott végzés ellen. A 68400/1914. I. M. számú rendelet 27. és 19. §§-ai értelmében kitűzött nyilvános fellebbezési tárgyaláson az előadó bíró ismertette a kitűző végzést, ezen kívül előadta az elsőbíróság előtti tárgyaláson a vitás ténykörülményekre nézve szolgáltatott bizonyítékokat. A panaszló képviselője, (a Magyar Királyi Kincstári Jogügyi Igazgatóság) az okiratoknak az alaki valódiságát nem vitatta és fenntartotta a panaszló fellebbezését. A panaszlottak védője a megszüntető végzés helybenhagyását kérte. A bizonyítás kiegészítése iránt senki sem terjesztett elő indítványt.

A panaszló a fellebbezésében azon az alapon támadta az első fokon eljáró bíróságnak az eljárást megszüntető végzését, hogy jogszabálysértéssel rendelte el a törvényszék a bizonyítást arra, hogy a kartellmegállapodás nem abban az időpontban jött létre, ami a kereskedelemügyi miniszterhez bemutatott szerződésen szerepelt. A panaszló arra hi-

⁴³³ BFL. VII. 1. d. Cg. 35174/ 5.

⁴³⁴ BFL. VII. 1. d. Cg. 35174/ 5.

vatkozott, hogy a panaszlottaknak a rendes kereskedő gondosságával kell az okirat kiállításánál eljárni és ezért nem engedhető meg az, hogy az általuk kiállított okirat keltétől eltérő keltezésű bizonyítsanak. A mulasztást elkerülhették volna, ha minden panaszlott az aláírásának keltét is feltüntette volna. A panaszló álláspontja szerint éppen ezért a mulasztás felróható. A panaszlottak a kereskedelemügyi miniszterhez intézett igazoló nyilatkozatukban április 10-ében jelölték meg a szerződés létrejöttének időpontját.

A bíróság kiemelte, hogy *„az igaz ugyan, hogy a panaszlottak által bemutatott okiratnak 1933 április 5.-i keletével szemben annak a bizonyításnak a megengedése, hogy az egyezmény utolsó aláírása később történt a tények elhomályosítására és ezzel a törvény ama kötelező rendelkezésének, hogy az írásbeli megállapodást annak létrejöttétől számított 15 nap alatt be kell mutatni, a meghiúsítására vezethetett volna.”*⁴³⁵

Az ítéletábra hangsúlyozta, hogy ebből nem lehetett arra következtetni, hogy a 68400/1914. I. M. számú rendelet 27. §-a értelmében megengedett bizonyítást és tényállás kutatását a bíróságok mellőzhetik, hanem csak arra, hogy a bizonyítás eredményének mérlegelésénél fokozottabb gondossággal járjanak el. A bíróság kiemelte, hogy a panaszlottak igazoló nyilatkozatukhoz csatolták az egyezmény hetedik lapját, amelyen ugyancsak április 5-ei keltezés látható. A védekezésükben kiemelték, hogy a három nagy budapesti részvénytársaság, – amelyek közül kettőnek a telepe a város belterületén, de a harmadiké /I. rendű panaszlott/ a VII. kerület külső területén volt – nem egy és ugyanazon a napon írta alá az egyezményt. *„Ezek figyelembe vételével pedig nyilván helyesen rendelte el az elsőbíróság a panaszlottaknak a második igazoló nyilatkozatában az aláírások keltének kétségkívül döntő kérdésében ajánlott bizonyítás foganatosíthatása végett a szóbeli tárgyalást.”*⁴³⁶

A valloásokból azt állapította meg az ítéletábra, hogy az első fokon eljáró bíróság ténymegállapítása helyes, így az eljárást megszüntető határozata is az volt.

6.12. Ásványolajkartell

A Budapesti Királyi Törvényszék a Magyar Királyi Kincstári Jogügyi Igazgatóság feljelentése folytán eljárást folytatott le az Ásványolajgyár Rt. I. rendű, a Hazai Kőolajipar Rt. II. rendű, a Kőolaj Finomítógyár Rt. III. rendű, a Magyar Belga Ásványolajgyár Rt. IV. rendű, a Magyar Fantó Művek Rt. V. rendű, a Magyar Olaj és Vegyipar Rt. VI. rendű, a Nyírbogdány Petróleumgyár Rt. VII. rendű, a Shell Kőolaj Rt. VIII. rendű, a Steaua Magyar Kőolaj Rt. IX. rendű, a Vacuum Oil Kőolaj Rt. X. rendű, valamint a Szőregi Petróleumgyár Rt. XI. rendű budapesti cégek ellen az 1931:XX. tc. 14. §-ának 1. pontjának megsértése miatt.

A Magyar Királyi Kincstári Jogügyi Igazgatóság álláspontja szerint a Szőregi Petróleumgyár Rt.-nek a kartellbe való belépése folytán 1933. július 12-én egy újabb megállapodás jött létre a panaszlottak között, amelyet csak 1933. szeptember 12-én, azaz a törvényben megszabott 15 napos határidő eltelte után mutattak be a kereskedelemügyi miniszternek. Az I., a II., a III., az V., a VI., a VII., a X. és a XI. rendű panaszlottak igazoló nyilatkozataikban és a tárgyaláson azzal védekeztek, hogy ők a bejelentési határidő lejárta előtt aláírták a Szőregi petróleumgyár Rt. XI. rendű panaszlottal létrejött csatlakozó megállapodást és azt átadták R. Andornak, az ásványolaj nyilvántartási iroda igazgatójának. A Magyar Belga Ásványolaj Rt. IV. rendű alperes részéről azonban a

⁴³⁵ BFL. VII. 1. d. P. VI. 1152/1934/9.

⁴³⁶ BFL. VII. 1. d. P. VI. 1152/1934/9.

megállapodás aláírása csak 1933 novemberében, a Shell Kőolaj Rt. VIII. rendű panaszlott részéről pedig 1933. szeptember 7-én történt meg, vagyis a szerződés bemutatása annak tényleges létrejötte előtt megtörtént. A IV. rendű panaszlott Magyar Belga Ásványolaj Rt. igazoló nyilatkozatában és a tárgyaláson azzal védekezett, hogy a Szőregi Petróleumgyár Rt. XI. rendű panaszlott a szerződést 1933. augusztus 25-e után írta alá, ő maga pedig szeptember 9-ét követően, így a szerződés bemutatása időben megtörtént.

A királyi törvényszék a megállapodás aláírásának időpontjára vonatkozóan a 68400/1914. I. M. rendelet 27. §-a alapján bizonyítást, azzal kapcsolatban pedig szóbeli tárgyalást rendelt el. A kihallgatott tanúk, valamint a bemutatott okiratok alapján a királyi törvényszék megállapította a következő tényállást. „1933. július 12.-én jött létre egy tervezet az I-X r. panaszlottak között a Szőregi petróleumgyár Rt. XI. r. panaszlottnak csatlakozása tárgyában az 1933. január 28.-án I-X r. panaszlottak között már létesített megállapodáshoz. Ezen tervezet 36. pontja értelmében a szőregi Rt.-nek 1930 július hó 18-ig kellett határozni, hogy a szerződést aláírja-e. Ez időpontot szóbelileg 1933 július hó 20-ig hosszabbították meg a felek. 1930. július 20.-án a szőregi Rt. aláírta a szerződéshez való csatlakozását, amelyben kijelentette, hogy 1933 augusztus 1.-i hatállyal tekinti magát a szerződés tagjának. A kartel tagjai 1933. július 25.-én a Szőregi Rt. csatlakozása tárgyában taggyűlést tartottak és akkor a Hazai kőolaj Rt. II. r. és Magyar Belga ásványolaj Rt. IV. r. panaszlottak kivételével aláírták az 1933. január 28.-iki megállapodás eredetijét, amit átadtak a Szőregi Rt.-nek. R. Andor az Ásványolaj nyilvántartási iroda – a kartel nyilvántartási szerve – igazgatója 1933. augusztus hó 3-án beadványt intézett a Magyar Királyi Kereskedelemügyi minisztériumhoz, amelyben bejelentette, hogy a Szőregi Rt. 1933. augusztus 1.-i hatállyal csatlakozott a kartelszerződéshez, és haladékat kért 1933. évi augusztus hó 31-ig azon célból, hogy a cégszerű aláírásokkal ellátott eredeti példányt bemutatthassa. Erre 1933. évi szeptember hó 6-iki kelettel felhívást kapott a kereskedelemügyi minisztériumtól, hogy a megállapodást haladéktalanul mutassa be és mulasztását igazolja. Amire szeptember hó 14-én azt a bejelentést tette, hogy már 1933. évi szeptember hó 12-én bemutatta a Magyar Belga Ásványolaj Rt. IV. r. panaszlott kivételével mindenki által aláírt szerződést. Az a szerződési példány, amelyet a Szőregi Rt. aláírt, a Hazai kőolajipar Rt. II. r. panaszlott által 1933. október hó 4-én a Magyar Belga Ásványolaj Rt. IV. r. panaszlott által pedig 1933. november 23. és 30.-a kötött íratott alá, vagyis mindenki által az aláírás csak 1933. november 30.-ával történt meg.”⁴³⁷

A királyi törvényszék kifejtette, hogy „valamely szerződés létrejöttének időpontjául azon időpont tekintendő, mikor a szerződést valamennyi szerződő fél aláírta.”⁴³⁸ Jelen esetben a kartellmegállapodás mindaddig nem jött létre, amíg azt a IV. és a VIII. rendű panaszlottak nem írták alá. A bíróság számára bizonyítást nyert az a körülmény, hogy az 1933. július 12.-én létrejött akaratelhatározást mint tervezetet a Szőregi Rt. XI. rendű panaszlott 1933. július 20.-án aláírta, a kartelltagok pedig 1933. július 25.-én, a Hazai Kőolaj Ipar Rt. II. rendű és a Magyar Belga Ásványolaj Rt. IV. rendű kivételével aláírták az 1933. január hó 28.-ai megállapodás eredeti változatát. Az 1933. szeptember 12-

⁴³⁷ BFL. VII. 1. d. Cg. 35547/12. Bővebben lásd: *Az ásványolajárak és a mezőgazdaság*, Köztelek, (26) 1926. július 11. 934. p., *Gazdák az olcsóbb mezőgazdasági termelésért*, 8 Órai Ujság, (12) 1926. október 27. 4. p., *A kartelek árrágitásai*, Pesti Hírlap, (53) 1931. január 31. 4. p., *Érdekes számadatok a kartelek működéséről a Ház előtt*, Pesti Napló, (82) 1931. január 31. 6. p., *Bíróság előtt az ásványolajkartel ügye*, Ujság, (7) 1931. november 20. 7. p., *Feliratban kéri a kormányt, hogy gátolja meg az ásványolajkartel áremelő kísérleteit*, Reggeli Hírlap, (37) 1928. június 24. 2. p., *Nagyarányú építkezéseket kezd a kormány*, Pesti Napló, (81) 1930. augusztus 12. 4. p.

⁴³⁸ BFL. VII. 1. d. Cg. 35547/12.

én a Kereskedelemügyi Minisztériumhoz benyújtott aktajegyzetet a Magyar Belga Ásványolaj Rt. IV. rendű panaszlott még nem írta alá. Ezt a IV. rendű panaszlott csak 1933. november végén tette meg, így az csak 1933 november végével jött létre érvényesen. Megállapította tehát a bíróság, hogy a Szőregi Rt. csatlakozása tárgyában létrejött megállapodás bemutatása késedelembe nem esett, így az eljárást a panaszlottak ellen meg kellett szüntetni.

A Magyar Királyi Kincstári Jogügyi Igazgatóság a Budapesti Királyi Ítéletáblához felfolyamodást nyújtott be a Budapesti Királyi Törvényszék által hozott végzés ellen. A felfolyamodás nem támadta meg az első fokon eljáró bíróságnak azt a döntését, hogy panaszlottakat nem terhelte rendbüntetéssel azért, mert a kartellmegállapodást 1933. július 12-től számított 15 nap alatt nem mutatták be, hanem azon alapon indult az eljárás, hogy a megállapodást a november végi létrejötte után egyáltalán nem mutatták be.

A bíróság szerint a panasz alapos volt, „mert, ha a panaszlottaknak törvényes kötelezettsége abban állt, hogy az 1933. július 12-én kelt megállapodás írásban létrejött, vagyis az összes aláírásoknak megtörténte után bemutatták, akkor e kötelezettségnek nem tettek eleget azzal, hogy a csak november végén létrejött megállapodást szeptember 12.-én mutatták be, amikor még valamennyi szerződő részéről aláírva nem volt és így írásbani létrejötte kétséges lehetett.”⁴³⁹

A bíróság utalt arra ítéletében, hogy a bemutatási kötelezettség fennállt annak ellenére is, hogy csak az egyik szerződő félnek, a már fennálló kartellhez csatlakozására vonatkozott a megállapodás, mert a csatlakozást érvényesen írásban lehetett megtenni. A pénzbírság mértékének a meghatározásánál az ítéletábla figyelemmel volt azonban arra, hogy panaszlottak „a törvénynek megbocsáthatóan téves értelmezéséből eredő csekély formahibát követtek el csupán, de a megállapodást titokban nem tartották, hanem már 1933. augusztus 3.-án bejelentették a Szőregi petróleumgyár Rt. csatlakozását s 1933. szeptember 12.-én bemutatták a megállapodást is, amelyről csak a IV. r. panaszlott aláírása hiányzott és következésképp a bemutatás elmulasztásával vagyoni hasznot elérni nem kívántak és figyelemmel volt különösen arra is, hogy a minisztérium szeptember 6.-i felhívása tényének is része volt abban, hogy panaszlottak a törvényt tévesen értelmezték és az utolsó aláírás után a felhívásra már bemutatott megállapodást újból be nem mutatták.”⁴⁴⁰

E tények birtokában a fellebbviteli bíróság az első fokon eljáró bíróság végzését megváltoztatta és a panaszlottak terhére az 1931:XX. tc. 14. §-ának 1. pontjába ütköző mulasztást megállapította. Végrehajtás terhével kötelezte panaszlottakat, hogy egyenként 20-20 pengő pénzbírságot a kincstárnak a központi díj és illetékkiszabási hivatalnál 15 nap alatt fizessenek meg egyetemlegesen. Az eddig felmerült költségeket a bíróság kölcsönösen megszüntette, a további eljárásban azonban a felmerülő költségek viselésére a panaszlottakat végrehajtás terhével kötelezte.

6.13. Kazángyártás és forgalomba hozatal

A Budapesti Királyi Törvényszék a Magyar Királyi Kincstári Jogügyi Igazgatóság feljelentése alapján eljárást folytatott le a Magyar Radiátorgyár Rt. I. rendű, a Weisz Manfréd Acél és Fémművek Rt. II. rendű, a Strébel Művek Kft. III. rendű és a Budinszky Bodenlos Vasöntöde és Radiátorgyár IV. rendű panaszlott cégek ellen.

⁴³⁹ BFL. VII. 1. d. P. VI. 9489/1934/16.

⁴⁴⁰ BFL. VII. 1. d. P. VI. 9489/1934/16.

A Magyar Királyi Kincstári Jogügyi Igazgatóság álláspontja szerint a nevezett cégek 1933. október 15-én, az öntött vastagok, valamint a kazánok gyártása és forgalomba hozatala tekintetében a fennálló kartellmegállapodásukat 1933. október 15-től 1933. november 15-ig meghosszabbító megállapodást kötöttek, amelyet csak 1933. november 15-én a törvényben megadott 15 napi határidő letelte után, elkészen mutatnak be a kereskedelemügyi miniszternek.

A panaszlottak igazoló nyilatkozataikban azzal védekeztek, hogy 1933. október 15-én elvben elhatározták, hogy a lejárt ideiglenes megállapodást változatlan tartalommal 1933. november 15-éig terjedően meghosszabbítják. E megállapodásra 1933. október 15-ei keltezését írták, azonban a megállapodást a cégszerű aláírások megszerzése miatt az egyes cégek, így a vidéken székelő IV. rendű panaszlott és a Strébel Művek Kft. III. rendű panaszlott még 1933. október 30-án sem tudta aláírni. Valamennyi aláírás megtörténte után azonban 15 napon belül késedelem nélkül bemutatták az eredeti megállapodásukat a Kereskedelemügyi Minisztériumnak.

A királyi törvényszék a megállapodás aláírásának időpontjára nézve a 68.400/1914. I. M. rendelet 22. §-a alapján bizonyítást, emiatt pedig szóbeli tárgyalást rendelt el. A kihallgatott tanúk vallomásából a királyi törvényszék a következő tényállást állapította meg. *„R. Lajost, mint a III. rendű panaszlott irodavezetője juttatta el a megállapodást német nyelvre átfordítva a III. rendű panaszlott Strébel művek kft. Magyarországi fióktelepe vezetőjének I. Frigyesnek, aki a megállapodást Mosonban tartózkodása folytán csak, 1933. november 6.-án írta alá. Ekkor adta át R. Lajos a megállapodást W. Manfréd II. rendű panaszlott embereinek, hogy juttassák azt el aláíratás végett IV. rendű panaszlathoz. IV. rendű panaszlott veje G. Antal 1933 november 7.-én jött haza szerbiai újáról és csak ezután tért 1933. november 8. vagy 9.-én írta alá a megállapodást.”*⁴⁴¹

A bíróság kiemelte, hogy valamely szerződés létrejöttének időpontjával azon időpont tekintendő, mikor a szerződést valamennyi szerződő fél aláírta. Jelen esetben a kartellmegállapodás mindaddig nem jött létre, amíg azt a III. és IV. rendű panaszlottak alá nem írták. A bíróság számára bizonyítást nyert, hogy az 1933. október 15-én kelt megállapodást a Strébel Művek Kft. III. rendű panaszlott csak 1933. november 6-án, a Bodenlos Vasöntőde és Radiátorgyár IV. rendű panaszlott pedig csak 1933. november 8-án vagy 9-én írták alá. A megállapodást 1933. november 11-én mutatták be a kereskedelemügyi miniszternek, amelynek következtében az 1933. november 8-ával véglegesen létrejött megállapodás 1933. november 15-én való bemutatása nem volt késedelemes. A bíróság ezért mulasztás hiányában panaszlottak ellen az eljárást megszüntette.

A Magyar Királyi Kincstári Jogügyi Igazgatóság a Budapesti Királyi Ítéltáblához felfolyamodást nyújtott be a Budapesti Királyi Törvényszék által hozott végzés ellen, amelyet a Magyar Radiátorgyár Rt. I. rendű, Weisz Manfred Acél és Fémművei Rt. II. rendű, Strébel Művek Kft. III. rendű és Budinszky Bodenlos Vasöntőde és Radiátorgyár IV. rendű panaszlottak ellen az 1931:XX. tc. 14. § 1. bekezdésébe ütköző kartellmulasztás miatt indult ügyben hozott meg.

Az ítéltábla elfogadta az első fokon eljáró bíróság ténymegállapítását és döntését. A felfolyamodásban előadottakra tekintettel ítéletében a következőket emelte ki: *„1933. október 15.-én csak szóbeli megállapodás jött létre, amely az 1931. évi XX. tc. 1. §-a értelmében érvénytelen volt, mert az e szakaszban körülírt megállapodás, csak úgy lett volna érvényes, ha azt írásba foglalták volna.”*⁴⁴²

⁴⁴¹ BFL. VII. 1. d. Cg. 35600/7.

⁴⁴² BFL. VII. 1. d. P. VI. 13863/1934/11.

A kartellmegállapodásokat a szerződő feleknek kötelező írásba foglalni, amely formai követelmény nélkül nem volt érvényes a megállapodás, azaz abból jogokat nem érvényesíthettek. Amennyiben a felek e formai követelmény betartása nélkül mégis kartellviszonyt tartottak volna fenn, akkor a kereskedelemügyi miniszter a törvényben megjelölt intézkedéseket kezdeményezhette. Azonban a törvény 14. §-a erre a mulasztásra a dolog természeténél fogva rendbüntetést nem szabott.⁴⁴³

Jelen esetben akkor beszélhetünk bemutatandó megállapodásról, ha azt a felek aláírták. Éppen ezért a törvény 14. §-a értelmében csak azt lehetett vizsgálni, hogy ennek az 1933. november 8-án, vagy 9-én írásba foglalt megállapodásnak a bemutatása a törvénynek megfelelő időben megtörtént-e vagy sem. Ezt az első fokon eljáró bíróság helyesen állapította meg. A fellebbviteli bíróság azonban hangsúlyozta, hogy „ezen mit sem változtatott az a körülmény, hogy az okiratot október 15.-vel keltezték, mert egyrészt a P. VII. 3070/1933. számú határozattal szemben, amelyet a felfolyamodás idézett, a kir. ítélőtáblának ez az ítélkező tanácsa állandó gyakorlatában [...] arra az álláspontra helyezkedett, hogy az okiratnak a keltét követően létrejötte bizonyítható, másrészt, az okiratnak ez a keltezése, ha a megállapodás azon a napon írásban létre nem jött, mit sem változtat azon, hogy az írásba foglalásig semmi esetre sem lehetett érvényes megállapodás.”⁴⁴⁴

6.14. A reszelőgyár ügye

A Budapesti Királyi Törvényszék Vértés és Dóra reszelőgyár és Gróf Csáky László Acélművek Rt. ellen indított bírságolási eljárást, amelyben a panaszlottakat elmarasztalták a bemutatási kötelezettség elmulasztása miatt és az 1931:XX. tc. 14. §-a alapján egyenként 200 pengő pénzbírsággal sújtották. Az ítéletről világosan kiderült, hogy a pénzbírságot 15 nap alatt végrehajtás terhe mellett a Magyar Királyi Központi Díj és Illetékszabási Hivatal csekkszámjára kellett befizetni. A törvényszék a panaszlottakat kötelezte továbbá az eljárás során felmerült egyéb költségek megfizetésére is.⁴⁴⁵

A törvényszék határozatát ki kellett hirdetni, ha azt tárgyaláson hozták, míg más esetben kézbesítés útján kellett közölni az érintett felekkel. Természetesen a tárgyalás során hozott határozatot is kézbesíteni kellett azoknak a személyeknek, akik nem voltak jelen a tárgyaláson, vagy akik a kézbesítést külön kérték a kihirdetés alkalmával. A jogorvoslati határidőt a kézbesítés napjától kellett számítani.⁴⁴⁶

A Vértés és Dóra Reszelőgyár és a Gróf Csáky László Acélművek ellen indított perben hozott végzést a bíróság kézbesítette a Budapesti Királyi Ügyészségnek, a jogügyi igazgatóságnak és a panaszlottaknak azzal a megjegyzéssel, hogy a határozat ellen nyolc nap alatt a Budapesti Királyi Itélőtáblához felfolyamodást nyújthatnak be.⁴⁴⁷

A Budapesti Királyi Törvényszék a panaszlottakat vétkesnek mondta ki az 1931:XX. tc. 14. §-ának 1. pontjába ütköző mulasztásban, ugyanis a közöttük 1933. február 6-án létrejött szerződés meghosszabbítására vonatkozó megállapodásukat az idézett törvény 2. §-ában meghatározott idő alatt nem mutatták be a kereskedelemügyi miniszternek, holott azt, mint az eredeti kartellszerű megállapodás módosítását szintén be kellett volna jelenteni.

⁴⁴³ BFL. VII. 1. d. P. VI. 4681/1934.

⁴⁴⁴ BFL. VII. 1. d. P. VI. 13863/1934/11., BFL. VII. 1. d. P. VI. 5863/1933.

⁴⁴⁵ BFL. VII. 1. d. Cg. 35131/4.

⁴⁴⁶ HARASZTOSI KIRÁLY, 1936. 553. p., BFL. VII. 1. d. Cg. 35891/3., BFL. VII. 1. d. 11543/1934.

⁴⁴⁷ BFL. VII. 1. d. Cg. 35131/4., BFL. VII. 1. d. 133379/1923.

Az I. rendű panaszlott mint a Vértes és Dóra cég igazgatója nyilatkozatában előadta, hogy a gróf Csáky László Ajax Acélművek Rt. és közöttük 1933. február 6-ig érvényben lévő részelő megállapodás meghosszabbítását csak 1933. május 25-én kelt levelükkel fogadták el. A II. rendű panaszlott, mint Gróf Csáky László az igazoló nyilatkozatában előadta, hogy tévedésből helytelenül jelentette be a kereskedelemügyi miniszter felhívására a meghosszabbítás időpontjaként 1933. február 6-át, mert akkor kelt a Vértes és Dóra Reszelőgyárhoz intézett levele, holott a meghosszabbítás ténylegesen csak a Vértes és Dóra cég 1933. május 25-ei levelével lépett hatályba.

A királyi törvényszék a Vértes és Dóra Reszelőgyár I. rendű panaszlott 1933. május 25-ei levelét nem tekintette megállapodást létesítő okiratnak. A bíróság kijelentette, hogy a *„panaszlottak a törvényben megszabott bemutatási kötelezettségüknek kellő időben eleget nem tettek, ezért vétkességüket meg kellett állapítani és őket pénzbírsággal kellett sújtani. A kiszabott pénzbírság összegét a királyi törvényszék a mulasztás fokával arányban állónak mérlegelt összegben állapította meg.”*⁴⁴⁸

Az I. rendű panaszlott a végzés ellen, a II. rendű panaszlott pedig az igazolásával kapcsolatos nyilatkozata miatt élt felfolyamodással az illetékes Budapesti Királyi Ítéltáblához.

A fellebbviteli bíróság az ügy kapcsán előadta, hogy az I. rendű panaszlott az igazolási kérelmében a mulasztás okát ismertette ugyan, de azt igazoló adatokkal, bizonyítékokkal nem támasztotta alá. *„Minthogy pedig az, hogy az I. rendű panaszlott alkalmazottja a beadandó felfolyamodást is tartalmazó irattáskát elvesztette, nem volt olyan ténykörülmeny, amely a panaszlott hibáján kívüli akadálynak minősülhetett volna.”*⁴⁴⁹ E tényeket alapul véve az ítéltábla a 68400/1914. M. E. rendelet 26. § utolsó bekezdése és 24. § 1. és 2. bekezdése értelmében alkalmazandó Bp. 464. §. 2. bekezdése és 466 §-a értelmében az igazolási kérelmet elutasította.

A II. rendű panaszlott felfolyamodásában foglaltak elbírálása tárgyában az ítéltábla a jogügyi igazgatóság által másolatban csatolt mellékletek tartalmának egybevetéséből az alábbi ténykörülmenyeket állapította meg:

A panaszlottak eredetileg csak telefonon beszéltek meg azt, hogy az előző kartellmegállapodásuk hatályát meghosszabbítják, így a II. rendű panaszlottnak erre a beszélgetésre hivatkozó 1933. február 6-án kelt levelére nem lehetett úgy tekinteni, mint a megállapodás írásban történő meghosszabbítására.

A kereskedelemügyi miniszter leiratában azt is megkérdezte, hogy meghosszabbították-e az 1930. évi kartellmegállapodást. A panaszlottak azt jelentették, hogy az egyidejűleg három másolati példányban bemutatott 1933. február 6-ai keltezésű levéllel megtörtént a hosszabbítás és a kartellképviselőnek pedig II. rendű panaszlott igazgatóját nevezték meg.

Ezt követően a miniszter kérte a képviselőt, hogy mutassa be a február 6-i levél eredeti példányát és követelte az I. rendű panaszlott ellenlevelét. A II. rendű panaszlott ezt követően felhívta az I. rendű panaszlottat 1933. május 22-én, hogy a miniszter felhívása alapján állítsa ki az 1933. február 6-ai levél válaszelevelét, amelyre az I. rendű panaszlott május 25-ei dátumot írt.

A fellebbviteli bíróság kiemelte, hogy ezekből a tényekből kétségtelen, hogy a meghosszabbító megállapodást csak az 1933. május 25-én foglalták írásba. Arról tehát, hogy az 1933. február 6-ai levélnek az 1933. április 18-án történt bemutatásával a II. rendű panaszlott már elkésztett volna, szó sem lehetett, ugyanis ez a bemutatás helytelenül és

⁴⁴⁸ BFL. VII. 1. d. P. VI. 1158/1934/15.

⁴⁴⁹ BFL. VII. 1. d. P. VI. 13379/1933/15.

idő előtt történt meg. A bíróság kiemelte, hogy az 1931:XX. tc. 2. §-ába ütköző mulasztás meg sem valósulhatott.

Az ítéletábra ismertette továbbá, hogy a tényállásból az is kitűnik a panaszlottak a kereskedelemügyi miniszternek az 1933. február 6-ai levelet eredetiben nem mutatták be, ezért a miniszter hiánypótlásra szólította fel a kartellképviselőt. A panaszlottak az ítéletábra felhívására azt jelentették be, hogy az eredeti levelet a tárgyalás napjáig sem mutatták be a kereskedelemügyi miniszternek. Ebből arra következtetett a bíróság, hogy csak az ellenlevél bemutatása történt meg. A II. rendű panaszlott ügyleti nyilatkozatát azonban nem mutatták be.

Éppen ezért a II. rendű panaszlott maga sem tett eleget az 1931:XX. tc. 2. §-a szerinti bemutatási kötelezettségnek. Alaptalan volt a II. rendű panaszlottnak az a védekezése, hogy ezt ő nem adhatta be, mivel az I. rendű panaszlott birtokában volt a levél. A bíróság ezzel kapcsolatban kifejtette, hogy a „Magyar Királyi kereskedelemügyi miniszter ugyanis a panaszlottak közös képviselőjéhez intézte a felhívást, tehát az I. rendű panaszlotthoz is. Az 1931. évi XX. törvénycikk 2. § utolsó bekezdése értelmében pedig a II. rendű panaszlott csakis akkor szabadult volna az őt is terhelő bemutatási kötelezettség alól, ha azt I. rendű panaszlott az eredeti bemutatásával teljesítette volna. Ez azonban nem történt meg.”⁴⁵⁰

A II. rendű panaszlottat terhelte a törvény 2. §-ába ütköző bemutatási kötelezettség, amelynek elmulasztásáért a 14. § 1. bekezdés 1. pontja értelmében pénzbírsággal büntették. „Minthogy azonban a II. rendű panaszlott a régi kartellmegállapodás meghosszabbítását előbb még az írásban létrejött előtt a február 6.-i levél másolatának bemutatásával bejelentette, az írásba foglalás tényleges megtörténte után pedig, habár nem is a megfelelő módon, csak az ellen levél eredetijének bemutatásával bemutatta a megállapodást, az evvel a cselekményével elért vagy elérni kívánt vagyoni haszonról szó sem lehetett, miért is a kir. ítéletábra a II. rendű panaszlott felfolyamodásának annyiban helyt adott, hogy a reá kiszabott pénzbírságot – a törvény 14. §. második bekezdésének megfelelőleg – a mulasztás jelentőségének csekélyebb voltához mért 100 P-re mérsékelte, egyébként azonban annak helyt nem adott.”⁴⁵¹

A szerződés aláírásának megállapítása kapcsán a Vértes és Dóra cég és a Gróf Csáky László Acélművek ellen indított eljárás során hozott elsőfokú végzés ellen benyújtott felfolyamodás kapcsán a következő érdekes tényre hívta fel az ítéletábra a figyelmet. A panaszlottak eredetileg csak telefonon beszéltek meg, hogy a kartellmegállapodás hatályát meghosszabbítják, amelyet írásba kellett volna foglalni. Az 1933. február 6-ai levéllel megtörtént a meghosszabbítás. A kereskedelemügyi miniszter felhívta a panaszlottak képviselőjének figyelmét arra, hogy ezt írásban tegyék meg és az eredeti aláírásokkal ellátott példányt nyújtsák be a miniszterhez. A bíróság a tényekből megállapította, hogy a meghosszabbító megállapodást 1933. május 25-én foglalták írásba a panaszlottak. A felek nem mutatták be az eredeti megállapodást, amelynek következtében a miniszter hiánypótlásra szólította fel a panaszlottak képviselőjét. Az ítéletábra felhívására kiderült, hogy az eredeti megállapodást továbbra sem küldték el a minisztériumba. A II. rendű panaszlott csak akkor mentesült volna a bemutatási kötelezettség teljesítése alól, ha az I. rendű panaszlott az eredeti példány bemutatását teljesítette volna. Ez azonban nem történt meg.⁴⁵²

⁴⁵⁰ BFL. VII. 1. d. P. VI. 13379/1933/15.

⁴⁵¹ BFL. VII. 1. d. P. VI. 13379/1933/15.

⁴⁵² BFL. VII. 1. d. P. VI. 13379/1933/15.

6.15. A keményítőgyárak ügye

A Budapesti Királyi Törvényszék az Union Keményítőgyárak, a Basch és Kohner Budapesti Búzakeményítő és Csirizgyár, valamint a Plán és Fried és Óbudai Keményítőgyár Rt. cégek ellen az 1931:XX. tc. 14. § 1 pontjába ütköző mulasztás miatt.

A törvényszék kifejtette, hogy az 1931:XX. tc. 14. §-ának 1. pontjába ütköző mulasztást a panaszlottak esetében nem lehetett megállapítani, hiszen közöttük 1929. szeptember 3-án létrejött és ugyanakkor azt kiegészítő megállapodás hatálya 1934. november 1-ig terjedt. *„Ezen két megállapodás hatálybanléte alatt jött létre 1932. december hó 31-én a panaszlott cégek között azon új megállapodás, amelyet magukra nézve 1932. január hó 1-ével mondtak ki hatályosnak.”*⁴⁵³ A bíróság megítélése szerint tehát szó sem volt egy korábban hatályba lépett megállapodásnak később történt írásba foglalásáról. Jelen esetben egy új megállapodásnak visszamenő hatállyal történő érvényesítéséről volt szó. A panaszlottak részéről tehát mulasztás nem történt, ugyanis a közöttük 1929. szeptember 3-ára érvényben és gyakorlatban lévő kartellmegállapodást 1932. december 31-én módosították visszamenő hatállyal. A megállapodást 1933. január 13-án, a törvényben meghatározott határidőn belül a kereskedelemügyi miniszternek bemutatták.

A Keményítőtermékeket Árusító Rt. és az Óbudai Keményítőgyár Rt. budapesti cégek ellen az 1931:XX. tc. 14. § 1. bekezdés 1. pontjába ütköző kartellmulasztás miatt a Budapesti Királyi Törvényszék eljárást folytatott le, amelyben megállapította a panaszlottak mulasztását. Mindkét panaszlott fél a végzés ellen felfolyamodással élt az illetékes Budapesti Királyi Ítéltáblához.

A fellebbviteli bíróság mindenekelőtt megállapította, hogy az 1931:XX. tc. 15. § 1. bekezdése és 14. § 1. bekezdése értelmében a rendbüntetésként pénzbírsággal sújtandó mulasztások és ténykedések megállapítása közül csak a 14. § 1. bekezdés 1. és 2. pontjában foglalt esetek azok, amelyekben rendes bíróság járhatott volna el. *„A törvény első §-ában említett és a 2. § szerint bemutatandó megállapodás alatt, amely bemutatásnak igazolatlan elmulasztása a 14. § első bekezdés első pontja értelmében pénzbírsággal sújtandó, csak írásba foglalt megállapodás érthető, mert bemutatni csak írásbeli szerződést lehet.”*⁴⁵⁴ A bíróság utalt arra, hogy a szóbeli szerződésnek esetleg csak a tartalmát lehetett volna bejelenteni.

A törvény 6. §-ának miniszteri indokolása szerint, ha a törvény rendelkezéseinek megkerülésével, érvényes megállapodás vagy határozat nélkül kísérelték meg az 1. §-ban körülírt cél megvalósítását, akkor a 6. § adott a kormánynak beavatkozási jogot. Ilyen esetben a 6. § 1. bekezdés 1. pontjában körülírt adatszolgáltatásnak, az ügyállás megvizsgálásának, esetleg kihallgatások foganatosításának lehetett helye, amelynek következtében, ha valaki a hozzáintézett felhívásnak igazolatlanul nem tett eleget, vagy az intézkedéseket akadályozta, akkor a 14. § 1. bekezdés 2. pontja értelmében rendbüntetést lehetett kiszabni.

A panaszlottak által 1933. október 31-én megkötött megállapodás alapján a bíróság megállapította, hogy létezett egy 1933. augusztus 31-én lejárt megállapodás is, amelyet a felek október 7-éig meghosszabbítottak. A bíróság kifejtette, hogy *„ennek a meghosszabbított megállapodásnak a hatálya e szerint ellentmondóan megállapított, mert a megállapodást október 31-én és nem október 7-én írták alá és így nyilván nem 7-éig,*

⁴⁵³ BFL. VII. 1. d. Cg. 35147/4.

⁴⁵⁴ BFL. VII. 1. d. P. VI. 3932/1934/9.

*hanem 31.-éig terjedt a meghosszabbítás hatálya. Az adott október 7.-i meghatározás kétség kívül téves volt.*⁴⁵⁵ Azt azonban sem a hivatkozott szerződés szövegéből, sem az eljárás folyamán felmerült egyéb adatokból nem lehetett megállapítani, hogy az 1933. augusztus 31-én lejárt szerződést meghosszabbító megállapodás írásban jött volna létre. A panaszlottak felfolyamodásukban egyértelműen tagadták, hogy írásbeli megállapodással hosszabbították volna meg a régi szerződés hatályát.

A bíróság hangsúlyozta, hogy bemutatni csak írásbeli szerződést lehet, amelynek létrejötte nem nyert bizonyítást és a panaszlottak az 1933. augusztus 31-étől október 31-éig írásba nem foglalt megállapodás alapján jártak el, amelynek következtében csak a 6. § 1. bekezdés 1. pontja szerinti eljárásnak lehetett volna helye, ilyet azonban nem folytattak le. Éppen ezért sem a törvény 2. §-ába ütköző és a 14. § 1. bekezdés 1. pontja értelmében pénzbírsággal sújtandó mulasztásról, sem a 6. § 1. bekezdés 1. pontja és a 14. § 1. bekezdés 2. pontja szerint rendbüntetéssel sújtandó mulasztásról vagy magatartásról nem lehetett szó. Az ítéletábla mindezek alapján a felfolyamodásnak helyt adott és az első fokon eljáró bíróság végzését megváltoztatva az eljárást megszüntette.

A kartell törvény 1. és 2. §-a szerint a kartellmegállapodások bemutatásának igazolatlan elmulasztása csak írásba foglalt megállapodások esetén valósulhatott meg, mivel bemutatni csak írásbeli szerződést lehetett. A bíróság utalt arra, hogy *„a törvény 6. §-ának a miniszteri indokolása szerint, ha a törvény rendelkezéseinek megkerülésével, érvényes – tehát az 1. § értelmében írásba foglalt – megállapodás vagy határozat nélkül kísérelték meg az 1. §-ban körülírt cél megvalósítását, akkor a 6. § biztosított a Kormányának beavatkozási jogot. Ilyen esetben a 6. § első bekezdés első pontjában körülírt adatszolgáltatásra felhivatásnak, az ügyállás megvizsgálásának, esetleg kihallgatások foganatosításának volt helye.*”⁴⁵⁶

A Magyar Királyi Kincstári Jogügyi Igazgatóság az eljárás elutasítása miatt adott be kérvényt, amelyben azt adta elő, hogy a panaszlott cégek az 1932. január 1-jével hatályba lépett kartellmegállapodást csak 1932. december 31-én foglalták írásba és azt a kereskedelemügyi miniszternek csak 1933. január 13-án mutatták be. A tényállás szerint a panaszlott cégek a törvény rendelkezéseinek megkerülésével, érvényes határozat nélkül kísérelték meg az 1. §-ban körülírt cél megvalósítását. A beadványban azonban semmit nem írtak arról, hogy a kereskedelemügyi miniszter a 6. § 1. bekezdés 1. pontjában körülírt eljárást megindította volna ellenük és a panaszlott cégek a kért adatokat nem szolgáltatották volna.

Az ítéletábla kiemelte, hogy a beadványból inkább arra lehetett következtetni, hogy a nevezett cégek a kartellszerződést utóbb foglalták írásba és a szerződéseket az írásba foglalás időpontjától számítva a 2. § 1. bekezdésében megszabott időn belül előzetes felhívás nélkül bemutatták. A 14. § 1. bekezdés 2. pontja szerinti rendbüntetéssel sújtandó mulasztás így nem valósulhatott meg. Továbbá mivel bemutatni csak írásba foglalt szerződést lehet, a 14. § 1. bekezdés 1. pontjában foglalt eset sem forgott fenn. A bíróság mérlegelése alapján e tényekből arra következtetett, *„hogy azért, mert panaszlottak egy éven át írásba nem foglalt megállapodás alapján jártak el, csak a 6. § első bekezdés 1. pontja szerinti eljárásnak lehetett volna helye, s minthogy ezt le sem folytatták oly törvényes rendelkezés híján, mely a késedelmes írásba foglalásért is rendbüntetés kiszabását hagyta meg, panaszlottakat pénzbírsággal sújtani annál kevésbé lehet, mert arra sincs kellő bizonyító adat, hogy valójában nem visszaható hatályú szerződés-kötésről volt szó, hanem már tényleg szóval megkötött és kötelezőként követett*

⁴⁵⁵ BFL. VII. 1. d. P. VI. 3932/1934/9.

⁴⁵⁶ BFL. VII. 1. d. P. VI. 958/1934/6.

*szerződésnek utólagos s a bemutatási kötelezettségnek egy év tartamára való kijátszása végett történt írásba foglalás esete forogott volna fenn.*⁴⁵⁷ Az ítéletábra a felfolyamodásnak emiatt nem adott helyt.

6.16. Felvonók karbantartására vonatkozó megállapodás

A Budapesti Királyi Törvényszék a Magyar Királyi Kincstári Jogügyi Igazgatóság feljelentése alapján eljárást folytatott le Wertheim F. és társai felvonó és gépgyár Rt. I. rendű, Freiszler Antal felvonó és vasszerkezetek gyára II rendű, Haverland Antal emelő és felvonó vasszerkezetek gyára III. rendű, Simon S. mérnök IV. rendű, Handlovits és Horváth felvonó ipar V. rendű, Roth Gyula gépészmérnök mechanikai vállalat VI. rendű, Posselt Gy. műszaki irodája VII. rendű, Sere és társa VIII. rendű, Elevator felvonó és gépgyár kft IX. rendű, Gyuricza Sándor felvonóvállalat, X. rendű Barta József és Wáspi Adolf hazai felvonó vállalat XI. rendű, valamint Esső és társai okleveles mérnökök XII. rendű panaszlottak ellen.

A Magyar Királyi Kincstári Jogügyi Igazgatóság azért tett feljelentést a panaszlottak ellen, mert közöttük 1932. október 1-én megállapodás jött létre, amelyet a kartelltörvény 16. §-ában, illetve a 2. §-ában meghatározott idő alatt nem mutattak be a kereskedelemügyi miniszternek. A jogügyi igazgatóság álláspontja szerint e megállapodások *„a felvonók karbantartására vonatkozólag a termelés forgalom és áralakulás tekintetében a gazdasági versenyt korlátozó és szabályozó kötelezettséget állapítottak meg és így, mint az 1931 évi XX. t. c. 1. §-a alá eső megállapodások a Magyar Királyi kereskedelemügyi miniszternek bemutatandók lettek volna.*⁴⁵⁸

A panaszlottak igazoló nyilatkozatukban azt adták elő, hogy a megállapodás létesülésének időpontjától (1932. október 1-től) a bemutatás időpontjáig 1933. január 3-ig a 15 napos határidő nem telhetett el, ugyanis a megállapodáson feltüntetett 1932. október 1-ei dátum nem azt a napot jelentette, amelyen a panaszlottak a megállapodást aláírták, hanem csupán azt, amelyen az egyezmény létrehozására a kezdő lépéseket megtették.

A királyi törvényszék a panaszlottak képviselőjének tanúvallomása alapján nem látta megalapozottnak, hogy a kartellmegállapodást karácsony előtt december 20-a körül írták volna alá. A bíróság tehát megállapította, hogy a panaszlottak bejelentési kötelezettségüknek nem tettek eleget, illetve csak elkésetten jelentették be a közöttük létrejött megállapodásokat. *„Mindezeknél fogva a kartell törvény 16 § illetve 2 §-ában meghatározott 15 napi határidő a megállapodásnak az összes szerződő felek által 1932 október hó 28-ikán történt aláírásától a bemutatásig, 1933. január 3-ig eltelt, panaszlottak mulasztását meg kellett állapítani és őket pénzbírsággal kellett sújtani.*⁴⁵⁹

A panaszlottak felfolyamodással éltek a Budapesti Királyi Ítéletábrához. A 68400/1914 I. M. számú rendelet 27. és 19. §-ai értelmében kitűzött nyilvános fellebbviteli tárgyaláson az előadó bíró ismertette a kitűző végzést, továbbá az ügy állását, ezen kívül pedig előadta az elsőbíróság előtti tárgyaláson a vitás ténykörülményekre nézve szolgáltatott bizonyítékokat, valamint a panaszlottak igazoló nyilatkozatához csatolt jegyzéket, a lényeges nyilatkozatokat, az okiratokat, majd ismertette a tanúvallomásokat. A panaszlottak védője az eljárás megszüntetését kérte. A panaszló nem kívánt felszólalni, a bizonyítás kiegészítése iránt pedig senki sem terjesztett elő indítványt.

⁴⁵⁷ BFL. VII. 1. d. P.VI. 958/1934/6.

⁴⁵⁸ BFL. VII. 1. d. Cg. 35030/9.

⁴⁵⁹ BFL. VII. 1. d. Cg.35030/9.

Az ítéletábra kifejtette, hogy a panaszlottak által szolgáltatott bizonyító adatok figyelembe vételével helyesen rendelte el az első fokon eljáró bíróság az aláírások megtörténének időpontjának megállapításával kapcsolatos bizonyítás foganatosítását és a tényállás megállapítása végett a szóbeli tárgyalást. A bíróság ismertette továbbá, hogy „*Schey E[...]* tanúvallomásának egybevetéséből kiderült az a körülmény, hogy a *Handlovits és Horvát céget a két cégtag közösen jegyezte és hogy a szóban forgó kartellmegállapodást 1932 október 28.-án Horváth L[...]* még nem írhatta alá. Egy bizonyítékként csatolt levélből az kitűnt, hogy 1932 december 20.-án a *Handlovits és Horváth cég még csak ígérte, hogy Horváth is alá fogja írni a kartellmegállapodást és e végből Schey E[...]* [t] rövidesen fel fogja keresni.”⁴⁶⁰ A tárgyaláson Schey E. tanút a levél kézhez vételéről nem lehetett kihallgatni, azonban az ítéletábra azt, hogy a tanú a hivatkozott levelet kézhez vette, tanúként történő kihallgatása nélkül is meg tudta állapítani.

Az ítéletábra indokolása szerint Horváth L. a nevezett kartellmegállapodást csak 1932. december 20-án vagy az azt követő napok valamelyikén írhatta alá, ugyanis a fentebb hivatkozott bizonyítékként csatolt levél szerint 1932. december 20-án az aláírás még nem történt meg. Ezen tényeket figyelembe véve az ítéletábra megállapította, hogy a december 20-ától számított 15 napon belül megtörtént a kartellmegállapodás bemutatása, késelem nem történt, ezért az ítéletábra az első fokon eljáró bíróság végzését megváltoztatva az eljárást valamennyi panaszlottal szemben megszüntette.

6.17. Színes üvegáruk eladása és szállítmányozása

A Salgótarjáni Üveggyár Rt., a Tokodi Üveggyár Rt. és a Kossuth János betéti társaság budapesti cégek ellen az 1931:XX. tc. 14. § 1. pontjába ütköző kartellmulasztás miatt indult eljárást a Budapesti Királyi Törvényszék 1933. november 24-én megszüntette. A megszüntető végzés ellen a Magyar Királyi Kincstári Jogügyi Igazgatóság felfolyamodással élt, amelynek eredményeképp az illetékes ítéletábra felülbírált a törvényszék végzését és új eljárást folytatott le.

A panaszlottak 1932. október 17-én az általuk termelt fehér és színes üvegáruk „*Magyarország jelenlegi határain belül való eladásának és szállításának szabályozása végett az áralakulás tekintetében a gazdasági versenyt korlátozó, szabályozó szerződést kötöttek és pedig olyan egyidejű megállapodás mellett, hogy "Üvegértékesítő kft." cég alatt eladási szövet létesítenek.*”⁴⁶¹ Az ugyancsak 1932. október 17-én kötött társasági szerződés szerint a korlátolt felelősségű társaság tagjai kizárólag a kartellszerződést kötött panaszlottak voltak.

A kartellszerv, amelyet kizárólag a kartellszerződést kötő cégek alakítottak, az alapszerződés fejezete szerint nem szerződő fél. A panaszlottak védekezését nem lehetett elfogadni, miszerint az alapszerződés csak a korlátolt felelősségű társaság által történő aláírás után jött létre.

A késelemük igazolásaként felhozták, hogy „*az alapszerződésnek a kartelltagokkal cégszerű aláíratásához a korlátolt felelősségű társaság bejegyzésének bevására volt szükség, ezért alaptalan, mert az alapszerződés tanúsága szerint azt már a kelte napján aláírta, mind a három panaszlott cég.*”⁴⁶²

⁴⁶⁰ BFL. VII. 1. d. P. VI. 1158/1934/15.

⁴⁶¹ BFL. VII. 1. d. P. VI. 16.357/1933/5.

⁴⁶² BFL. VII. 1. d. P. VI. 16.357/1933/5.

A mulasztás tehát kétségtelenül fennállt, amelynek igazolása nem történt meg. A Magyar Királyi Kincstári Jogügyi Igazgatóság felfolyamodásának helyét adott az ítéletábla és az első fokozat bíróságnak a megszüntető végzését megváltoztatta, majd a panaszlottak mulasztását megállapította. A pénzbírság kiszabásánál figyelembe vette, hogy a korlátozott felelősségű társaság bejegyzéséig a kartellszerződés nem lépett hatályba, így a késedelem időtartama alatt hasznoszerzés nem történt. Azonban a panaszlottak vagyoni viszonyaira tekintettel a legkisebb pénzbírság összege is 100 pengő lett volna, így az ítéletábla a perbírság összegét cégenként 100 – 100 – 100 pengőben határozta meg.

6.18. Vaskereskedés

A Hubert és Társa betéti társaság, valamint a Mannesmanncső- és Vaskereskedelmi Rt. cégek ellen az 1931:XX. tc. 14. § 1. bekezdés 1. pontjába ütköző kartellmulasztás miatt a Budapesti Királyi Törvényszék eljárást folytatott le, amelyben megállapította a panaszlottak mulasztását. A panaszlott felek a végzés ellen felfolyamodással éltek az illetékes Budapesti Királyi Ítéletáblához.

A gazdasági versenyt szabályozó megállapodásokról szóló 1931:XX. tc-ben megszabott bemutatás szabályainak megállapítása tárgyában kiadott 5381/1931. M. E. sz. rendelet 10. §-a úgy rendelkezett, hogy „ha az e §. alapján a hiányos beadvány helyett megfelelő beadvány záros határidőben bemutatására a Magyar Királyi kereskedelmi miniszter részéről felhívott fél a megszabott határidőben annak eleget tett, a bemutatást szabályszerű időben történnék kell tekinteni.”⁴⁶³

Az ítéletábla indokolásában a felfolyamodásról az alábbiak szerint vélekedett. „Az adott esetben a fentebb megnevezett és kartellbe tömörült cégeknek az 1933. évi augusztus 6.-án kelt és ugyanezen hónap 7.-én, tehát törvényes határidőn belül bemutatott alapmegállapodását kiegészítő 1933. évi november 20.-án kelt, a kvóta arány tekintetében kelt pótmegállapodásokban meghatározott kvótaszámoknak a vonatkozó megállapodásról szóló okirat nélkül történt bemutatása nem felelt meg ugyan az 1931. évi XX. tc. 2. §. 2.-ik bekezdésében foglalt előírásának, azonban tekintettel arra, hogy a bejelentés a megállapodás lényegébe vágó rendelkezéseit a maguk egészében tartalmazta, magának a megállapodásnak a bejelentéstől való elmaradása ezúttal oly csekély jelentőségű hiányként jelentkezett, mely az idézett rendeletnek megfelelően a Magyar Királyi kereskedelmi miniszter felhívása folytán, a kartellbejelentés elmulasztásának megállapítását kizáró hatállyal pótolhatta.”⁴⁶⁴

A bíróság kifejtette továbbá, hogy a Magyar Királyi Kincstári Jogügyi Igazgatóság 1934. július 6-án kelt 37.693/III./1934. számú értesítése szerint a hiány pótlására irányuló felhívást a panaszlott cégek közös meghatalmazottjának 1933. december 2-án elküldte az illetékes minisztérium, így ő azt legkorábban december 3-án vehette kézhez. Ezért az érintett pótmegállapodásnak az 1933. december 11-én történt bemutatása, a miniszteri felhívásban megszabott nyolc napos határidőbe belefért. Ezen tények figyelembevételével a fent idézett rendelet 10. § utolsó mondata értelmében a megállapodás bemutatását szabályszerűnek kellett tekinteni. A fellebbviteli bíróság az elsőbíróság mulasztást megállapító végzését megváltoztatta és a panaszlottak felfolyamodásának helyét adott.

⁴⁶³ BFL. VII. 1. d. P. VI. 3931/1934/7.

⁴⁶⁴ BFL. VII. 1. d. P. VI. 3931/1934/7.

6.19. Vasöntöde

A Budapesti Salgótarjáni Gépgyár és Vasöntő Rt., a Siemens Művek Vasöntő és Hőtechnikai Gyár Rt., a Kecskeméti Gépgyár Rt. és az Oetl Antal Vasöntöde és Gépgyár Rt. cégek ellen kartellmulasztás miatt a Budapesti Királyi Törvényszék eljárást folytatott le, amelyben megállapította a panaszlottak mulasztását. A panaszlott felek a végzés ellen felfolyamodással éltek az illetékes Budapesti Királyi Ítéltáblához.

A törvényszék a gazdasági verseny szabályozására nézve megállapodást kötő cégeket pénzbírsággal sújtotta, ugyanis az 1934. január 18-án a lejárt szerződés meghosszabbítására vonatkozó megállapodást a kereskedelemügyi miniszternek bejelentették ugyan 1934. január 27.-én, de magát a megállapodásra vonatkozó ténymegállapítást tartalmazó eredeti jegyzőkönyvet és annak másolatait csupán felhívásra, a kitűzött nyolc napos határidőn belül 1934. március 24-én mutatták be.

A fellebbviteli bíróság indokolásában kifejtette, hogy *„ezek szerint helyesen állapította meg a kir. törvényszék, hogy a szerződő felek az 1931. évi XX. t.c. 1. §-a alá eső megállapodás bemutatását a törvényes határidőben a törvény ellenére igazolatlanul elmulasztották. Mindezek alapján a kir. ítéltábla a kir. törvényszék végzését helybenhagyta.”*⁴⁶⁵

6.20. Acél- és vaskötelek forgalmazása

A Felten és Guilleame Kábel-Sodrony és Sodrony-Kötélgár Rt. ellen az 1931:XX. tc. 14. §. 1. pontjába ütköző kartellmulasztás miatt a Budapesti Királyi Törvényszék eljárást folytatott le, amelyben megállapította a panaszlott mulasztását. A panaszlott fél a végzés ellen felfolyamodással élt az illetékes Budapesti Királyi Ítéltáblához.

A szegedi Kenderfonógyár Rt., a Deichsel A. Magyar Acéldrót, Drótkötél és Drótárugyár Rt. és a Felten és Guillaume Kötél-, Sodrony- és Sodrony-Kötélgár Rt. között 1929. november 25-én, acél és vaskötelek forgalomba hozatalára létrejött megállapodás úgy rendelkezett, hogy a megállapodás 1929. november 25-én lép hatályba és ettől a naptól számított három évig nem bontható fel.

1932. október 29-én ugyanez a cég az eredeti szerződést újabb három évvel, 1935. december 31-ig teljes egészében és változatlanul meghosszabbította. Az alapmegállapodásnak, amely a versenyt szabályozó kötelezettséget megállapította, egyik leglényegesebb intézkedése az volt, hogy lehetőséget teremtett, hogy három év eltelte után a szerződést fel lehessen bontani. Az újabb megállapodás, amely az alapmegállapodást meghosszabbította, a bíróság megítélése szerint a gazdasági életre lényegesen kiható tartalommal bírt, ugyanis az, hogy a gazdasági versenyt korlátozó rendelkezés megszűnik-e vagy újabb három évre érvényben marad, a gazdasági élet szempontjából lényeges körülmény volt.

A fellebbviteli bíróság szerint alaptalan volt a panaszlottnak az 5381/1931. M. E. számú rendelet 1. § 2.-ik bekezdésére alapított azon védekezése, hogy az újabb megállapodást, a kiegészítés lényegtelen volta miatt be sem kellett mutatni.

Az ítéltábla hangsúlyozta, hogy *„az 1931. évi XX. törvénycikk kötelező rendelkezései az írásba foglalandó megállapodásnak vagy határozatnak következetesen csakis a bemutatásáról szólnak. Hasonlóképpen az 5381/1931. M.E. számú rendelet is. Utóbbinak első fejezete: „A bemutatás kötelezettségéről”, II. fejezete „A bemutatás módjáról” szövege,*

⁴⁶⁵ BFL. VII. 1. d. P. VI. 12329/1934/5.

a 7. §-a pedig meghatározta, hogy a megállapodást vagy határozatot tartalmazó okiratot egész terjedelmében be kellett mutatni.⁴⁶⁶

A bíróság kiemelte, hogy az okirat bemutatási kötelezettség nem azonos a bejelentési kötelezettség tartalmával, éppen ezért alaptalanul kívánta a panaszlott a késedelemből eredő mulasztását véltelennek feltüntetni. A panaszlott a tényállás szerint, 1932. október 29-én kötötte meg az újabb megállapodását, amelyet csak 1933. április 10-én mutatott be a kereskedelemügyi miniszternek. E tényekre figyelemmel a bíróság megállapította, hogy az 1931:XX. tc. 2. §-ában foglalt kötelezettségének teljesítését a panaszlott igazolatlanul elmulasztotta, amiért a törvény 14. § 1. pontja értelmében pénzbírsággal büntetendő. Az első fokon eljáró bíróságnak a mulasztást megállapító döntése tehát helyes volt.

A fellebbviteli bíróság azonban utalt arra, „kétségtelen, hogy panaszlott azzal a tényével, hogy az alapszerződés meghosszabbítását a Kereskedelemügyi Magyar Királyi miniszternek a Magyar Királyi Kincstári Jogügyigazgatóság előadása szerint is 1932. november 14.-én postára tett beadványával bejelentette, kizárta annak a lehetőségét, hogy mulasztásával vagyoni hasznot érhetett volna el.”⁴⁶⁷

Az ítéletábra e körülmények figyelembevételével a felfolyamodásnak csak annyiban adott helyt és csak annyiban változtatta meg az első fokon eljáró bíróság végzését, hogy a pénzbírság összegét 100 pengőre mérsékelte.

A levéltári források alapján megállapítható, hogy a kartellügyek döntő többsége bírósági eljárás volt. Az eljárási szabályok speciális jellege egyedülállónak mondható a magyar perjogtörténetben, hiszen a polgári bíróságok alapvetően a Bp. szabályait alkalmazva döntöttek az 68400/1914. I. M. rendelet alapján. A peres anyagok vizsgálata során kiderült, hogy mit is jelentett a kartellmulasztás, ami szoros összefüggésben állt azzal a kartellmagánjogi kérdéssel, hogy mi is minősült kartellnek. A kartell fogalmának meghatározását alapvetően szintén a bírói gyakorlat dolgozta ki, hiszen erre vonatkozóan a törvény nem tartalmazott egységes definíciót. Szintén lényeges kérdés volt a bíróságok számára, hogy mikor jött létre érvényes kartellmegállapodás.

Az anyagi jogi problémák mellett a peres anyagok alapján nyomon lehet követni az eljárás alakulását és az eljárási cselekményeket, különös tekintettel a bizonyítási szakaszt. Megvizsgálható, hogy a bíróságok milyen adatok és információk alapján hozták meg határozataikat, miképpen érvényesültek a modern perjogi alapelvek és szabályok az eljárás során.

Elmondható, hogy a bíróságok szigorúan betartották a törvény rendelkezését a bemutatási kötelezettség elmulasztása kapcsán, ami azzal is indokolható, hogy az állam különös figyelmet fordított a kartellek felügyeletére. A 20. század első felében engedélyezett kartellszerveződés jelentős méreteket öltött Magyarországon, amelynek törvényes keretek között tartásában a bíróságok tevékenysége kiemelkedő volt, nyomást és hatást gyakorolva ezzel a gazdasági életben jelentős szerepet játszó cégek működésére, a gazdasági élet alakulására.

⁴⁶⁶ BFL. VII. 1. d. P. VI. 16355/1933/6.

⁴⁶⁷ BFL. VII. 1. d. P. VI. 16355/1933/6.

VII. A KARTELLSZERZŐDÉSEK VÁLASZTOTT BÍRÓSÁGI ELJÁRÁSRA VONATKOZÓ RENDELKEZÉSEI

A kartellekkel kapcsolatos eljárási szabályok egyik jelentős részét alkották a kartellszerződésben rögzített választott bíráskodásra vonatkozó előírások. E rendelkezések alapján maguk a felek határozták meg a szerződésben, hogy az egymás között felmerülő vitás kérdéseket hogyan és milyen keretek között fogják eldönteni. A választott bíróságra vonatkozó szabályok esetében szükséges, hogy megvizsgáljuk az 1911:I. tc. azon rendelkezéseit. Az egyes kartellszerződések elemzésén keresztül azt is láthatjuk, hogy a szerződő felek milyen feltételek mellett kívánták megalakítani a választott bíróságot problémás ügyeik elintézésére, hogyan próbálták elkerülni a rendes bírósági eljárást a kartellbe tömörülő felek.⁴⁶⁸

A választott bírósági eljárás sajátossága, hogy az eljárás során a választott bírák a felek között létrejött megállapodás alapján jártak el. Ez az eljárás létjogosultságát a rendelkezési elvnek köszönheti, annak a következménye. Az eljárás előfeltétele volt, hogy a felek között erre vonatkozóan választott bírósági szerződés, vagy ilyen rendelkezést tartalmazó megállapodás létezzen, ami csak akkor volt érvényes, ha azt írásba foglalták, ha meghatározott ügyre, vagy jogviszonyból eredő vitás kérdésre vonatkozott. A felek a szerződés tárgyáról szabadon rendelkezhettek, aminek az volt a következménye a választott bíróság nem minden ügyben járhatott el, még akkor sem, ha feleket megillette a pertárgy feletti rendelkezési jog.⁴⁶⁹

Először is meg kellett határozni, hogy ki lehetett választott bíró. A felek megegyezhettek a választott bíró személyében, vagy ezt meg is nevezhették a szerződésben. Abban az esetben, ha erre vonatkozó kikötést nem találunk a szerződésben, akkor mind-egyik fél maga választhatott bírót. A pertársak együttesen is választhattak bírót, ha pedig nem tudtak megegyezni a bíró személyében, akkor a többségi szavazat döntötte el a kérdését. Szavazategyenlőség esetében pedig sorhúzással döntöttek az eljáró bíró személyéről. A bírák megválasztását, foglalkozásuk és lakcímük megjelölése mellett írásba kellett foglalni. Azt is rögzíteni kellett, hogy a megválasztott személyek elfogadták-e ezt a tisztséget. A választás jogának gyakorlására a fél felhívhatta az ellen érdekű felet, amire 15 napos határidő állt rendelkezésre. A megválasztott bíró személyét az ellenféllel közölni kellett, amelyet közjegyző, vagy járásbíró után kellett végrehajtani.

Abban az esetben, ha a választott bíró valamely oknál fogva (pl. meghalt, megtagadta az eljárást) nem tölthette be szerepét, akkor a fél választási jogát újból gyakorolhatta. Abban az esetben, ha a fél e jogával nem élt, akkor elállhatott a választott bírósági szer-

⁴⁶⁸ A Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara mellett működő zsűrik és választott bíróságok működése, *Ujság*, (6) 1930. február 14. 12. p. Az előzményekhez a polgári perjogban. MESZLÉNY ARTHUR: *Bevezető a polgári perrendtartáshoz*, Athenaeum, Budapest, 1911. 393-402. pp., KRUSÓCZKI BENEC: *A Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara szerepe a tisztességtelen versenycselekmények kapcsán*, in: Homoki-Nagy Mária (szerk.): *Acta Universitatis Szegediensis, FORVM Publicationes Discipulorum Iurisprudentiae, Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar kiadása, Szeged, (2) 2019. 195-221. pp.*

⁴⁶⁹ BACSÓ JENŐ: *A polgári perrendtartás tankönyve*, Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1917. 323. p.

zödéstől, vagy rendes bíróság útján kérhette a választott bíró kijelölését. Utóbbi esetben a fél meghallgatása nélkül döntött a bíróság.⁴⁷⁰

A megválasztott személynek írásban kellett nyilatkoznia arról, hogy feladatát elvállalta, ami szerződésnek minősült a felek és a bíró között. Abban az esetben, ha a bíró megválasztását követően alapos ok nélkül kötelezettségének nem tett eleget, vagy késedelmesen teljesítette feladatát, akkor bármelyik fél kérelmére a rendes bíróság a fél meghallgatását követően pénzbírsággal büntethette a bírót. A végzés ellen felfolyamodást lehetett benyújtani. Természetesen a felmerülő költségeket és a károkat meg kellett térítenie.⁴⁷¹

A bírókra vonatkozó kizárási okokat a választott bírókra is alkalmazni lehetett. Kizárhatók voltak az általános szabályok érvényesülése mellett a nők, a kiskorúak, a gondnokság és a csőd alatt álló személyek, a vakok, a siketek és a némák, valamint azok a személyek, akiket hivatalvesztésre vagy politikai jogok gyakorlásának felfüggesztésére ítétek mellékbüntetésként. A kizárási kérelem tárgyában a rendes bíróság döntött szóbeli tárgyaláson, ha szükséges volt, akkor az érintett bíró meghallgatását követően. A bíróság döntése ellen felfolyamodást lehetett benyújtani.

A választott bírósági szerződés a következő esetekben veszítette hatályát. Ha a szerződésben meghatározott választott bírák valamelyike a bíraskodást nem vállalta, meghalt, valamilyen okból kifolyólag nem bíraskodhatott, vagy kötelezettségének teljesítését megtagadta.

A felek maguk határozták meg az eljárás módját. A felek ügyvédet bízhattak meg képviselőjükre. Magáról az eljárásról jegyzőkönyvet készítettek. A felek a választott bíróság tagjainak díjazását közösen állapíthatták meg, amennyiben ezt nem tudták meghatározni, akkor a választott bíróság döntötte el a kérdést, ami ellen felfolyamodással élhettek annál a bíróságnál, ami mint fellebbezési bíróság járt volna el választott bírósági szerződés hiányában. A választott bíróság tanúkat és szakértőket hallgathatott ki. A bíróság ezeket a perbeli szereplőket és a feleket nem eskethette meg. Az illetékes járásbírósághoz kellett fordulni abban az esetben, ha a választott bíróság számára olyan peres eljárást, vagy cselekményt kellett foganatosítani, amelyre nem volt jogköre.

A választott bíróság eljárását nem akadályozta a felek valamelyikének azon állítása, hogy a választott bírósági szerződés érvénytelen, vagy nem az eldöntendő kérdésre kötötték, vagy a bíróság valamelyik tagja nem járhat el az ügyben, feltéve, hogy jogerős bírói határozat nem született e viták megvizsgálását követően. Amennyiben a választott bíróság az ítélet meghozatalával késedelmeskedett, akkor a rendes bíróság bármelyik fél kérelmére határidőt szabott, amelynek sikertelen elteltét követően a választott bírósági szerződés hatályát veszítette az adott ügyre nézve. A bíróság ebben az esetben szóbeli tárgyaláson döntött a választott bíróság tagjainak meghallgatását követően. A választott bíróság szótöbbséggel hozta meg döntését, abban az esetben, ha kettőnél több tagja volt. A választott bíróság ítéletét indokolnia kellett, amelyet minden tag aláírt. A felek az eljárás során egyezséget is köthettek egymással. Az ítéletet vagy az egyezséget meg kellett küldeni az illetékes bíróságnak is.

A választott bíróság ítélete ellen nem lehetett perorvoslással élni. Az ítéletet csak érvénytelenítetni lehetett rendes bírósághoz benyújtott keresettel a következő esetekben. Ha a választott bírósági szerződés nem létezett, vagy nem érvényes, vagy nem az adott ügyre vonatkozott, valamint, ha az ítélet meghozatala előtt hatályát veszítette. Abban az esetben is, ha megsértették a választott bíróság alakítására, vagy határozathozatalára

⁴⁷⁰ Kamarai választott bíróság bírója nem kamara köteles perében, *Közgazdasági Értesítő*, (30) 1935/8. 2. p.

⁴⁷¹ BACSO, 1917. 324-325. pp. MAGYARY GÉZA: *Magyar polgári perjog*, Franklin, Budapest, é.n., 733-735. pp., FALCSIK, 1908. 376-377. pp.

vonatkozó szabályokat. Ha a határozat meghozatalában olyan személy vett részt, akit rendes bíróság kizárt az eljárásból. Ha a fél meghallgatását az eljárás során mellőzték. Ha ítélet aláírására vonatkozó szabályokat nem tartották be. Ha az ítélet meg nem engedett cselekményre kötelezte a felet, vagy annak rendelkező része érthetetlen volt. Végetül akkor is, ha a Pp. 563. § (5-9.) értelmében perújításnak volt helye.

A választott bíróság előtt kötött egyezséget rendes bíróság előtt keresettel lehetett megtámadni. Az érvénytelenítési pert a választott bíróság ítélete ellen 90 nap alatt lehetett kezdeményezni. Abban az esetben, ha az eljárás elindult, akkor a választott bíróság ítéletének végrehajtását a bíróság felfüggeszthette, akár a fél meghallgatása nélkül is, amelyre vonatkozó határozatát a bíróság vissza is vonhatta.⁴⁷²

Rendes bíróság alatt azt a bíróságot kellett érteni, amelyik választott bírósági szerződés hiányában hatáskörrel és illetékességgel rendelkezne. Ez a bíróság rendelkezhet el az ítélet vagy egyezség alapján a végrehajtást. Ha több bíróság lenne illetékes, akkor az a bíróság járt el az ügyben, amelyikhez valamelyik fél, vagy a választott bíróság fordult.⁴⁷³ Ezt követően ismertetni szeretném a gyakorlatban lefektetett választott bírósági szabályokat, amelyeket a kartellekkel kapcsolatos levéltári forrásokban találhatunk.

1. Pékkartell

A Kartelbizottság anyagai között megtalálható a Sütők Iparvédő Egyezménye, ami az alábbi rendelkezést tartalmazta a választott bírósági eljárásra vonatkozóan.

Az egyezményben szabályozott jogviszonyból eredő bármilyen vitás kérdés eldöntését és követelés megítélését a cégek választott bíróságra bízták. Ugyancsak választott bíróság elé tartozott azon fellebbezések elbírálása, amelyeket az egyezmény választott bíróság elé utalt.

A választott bíróság összetételével kapcsolatban a következőt tartalmazta az egyezmény. Az elnök helyett akadályoztatása esetén az állandó elnökségi teendők ellátásában az első helyen megnevezett társelnök járt el, ha az is akadályoztatva lett volna, úgy a sorrendben következő személy töltötte be az elnöki tisztséget. Abban az esetben, ha az állandó választott bíróság elnöke vagy valamely társelnöke e tisztséget tovább nem vállalhatta volna, úgy helyette a taggyűlés választott más választott bírósági elnököt, vagy társelnököt.

A választott bíróság előtti eljárásra a következő általános szabályokat rögzítették a felek. Aki valamely vitás kérdést, vagy követelés megítélését választott bíróság elé kívánt terjeszteni, akkor az erre vonatkozó kérelmet, illetve keresetet vagy fellebbezést a választott bírósághoz be kellett terjeszteni.

A választott bíróság elnöke az egyes ügyben megalakítandó bíróság elnökségét vagy maga vállalta, vagy a társelnökök valamelyikét jelölte elnöknek. Ha kizárási ok nem állt fenn az elnökkel szemben, vagy a sorra kerülő elnök, illetve társelnökök akadályoztatva voltak, akkor az elnököt és a társelnököket sorrendben kellett kijelölni a választott bíróság elnökének. A sorrend be nem tartása miatt a választott bíróság megalakításának törvényességét nem lehetett megtámadni.

⁴⁷² BACSÓ, 1917. 326-328. pp., ZOLTÁN ÖDÖN: *A nemzetközi választott bírászkodás egyes kérdéseiről*, Jogtudományi Közlöny, (41) 1986/10. 472. p., DOBROVICS KÁROLY: *A karteltörvény befolyása a magánjogi jogviszonyokra*, Közgazdasági Értesítő, (28) 1933/10. 14. p.

⁴⁷³ GAÁR VILMOS: *A magyar polgári perrendtartás (1911. évi I. t.-cz.) magyarázata*, Athenaeum, Budapest, 1911. 385-411. pp., BACSÓ, 1917. 328. p., MAGYARY, é.n., 736-737. pp.

Az elnök, vagy kijelölt elnök azonnal írásban felhívta a hozzá forduló felet, valamint annak ellenfelét, hogy saját választott bíráikat a közléstől számított 48 óra alatt nevezzék meg, és egyidejűleg csatolják a tisztség elfogadására vonatkozó nyilatkozatát. A felek választott bírónak csak az egyezmény valamely tagját, illetve annak képviselőjét nevezhették meg. Amennyiben a felek valamelyike a kitűzött határidőn belül választott bíróját nem nevezte meg, vagy annak elfogadási nyilatkozatát nem csatolta, vagy, ha a megnevezett választott bíró visszalépett, akkor a választott bíróság elnöke jelölte ki a választott bírót. Az igazgatótanács tagjai a választott bíróságnak sem elnökei, sem tagjai nem lehettek.

Mint választott bíró nem járhatott el azon bizottság tagja, amelynek határozata ellen a kereset vagy fellebbezés irányult, vagy amely bizottság a per tárgyát képező üggyel hivatalosan foglalkozott. Azt a személyt is kizárták az eljárásból, aki az adott ügyben valamely nyomozati vagy vizsgálati cselekményt foganatosított. Bármely fél kifogására ki kellett zárni azt a bírót is, akinek elfogulatlansága iránt alapos kétséget támasztottak.

Abban az esetben, ha olyan határozat ellen nyújtottak be fellebbezést, ami az ellenérdekű felek ügyében dönt, akkor választott bírót csak az ellenérdekű felek nevezhették meg. Ha kettőnél több ellenérdekű fél volt, úgy mindegyikük jelölhetett választott bírót. Több azonos érdekű fél közösen nevezett egy bírót. Ha a közös érdekű felek megegyezni nem tudtak, úgy a választott bíróság elnöke nevezte meg bírójukat.

A választott bíróság az ügyet tárgyaláson intézte el. A bíróság az eljárás módját szabadon állapította meg. A tárgyaláson nyilatkozataikat ismertették. Az ellenőrző bizottság vagy a vevővédelmi bizottság által felvett bizonyítási anyagot a választott bíróság felhasználhatta, kiegészíthette, de a bizonyítást újból is elrendelhetette. A választott bíróság ítéletét indokolnia kellett. A választott bíróság ítéletét költségeinek megfizetésére a marasztalt felet kötelezhette. A választott bíróság ítéletét a kincstári jogügyi igazgatóságnak kézbesíteni kellett. A kézbesítéstől számított 15 nap eltelte előtt a választott bíróság határozatát nem lehet végrehajtani. A választott bíróság ítélete ellen fellebbezésnek nem volt helye.⁴⁷⁴

2. Cukorkartell

Az Alföldi Cukorgyár anyagai között megtalálható az 1942. évi kartellmegállapodás-tervezet, ami szintén szabályozta a választott bíróságot. A tervezet rögzítette, hogy minden a kartellszerződésből folyó vitás és peres kérdés eldöntésére a szerződést aláíró cégek alávetik magukat az 1911:I. tc. XVIII. címében szabályozott három főből álló választott bírósági kizárólagos hatáskörének és illetékességének. Kivételt képeztek volna azok az ügyek, amelyek elintézését a megállapodás kifejezetten más fórum elé utalta. A választott bíróság hatáskörébe tartozott annak a kérdésnek az eldöntése is, hogy a választott bírósági szerződés érvényes volt-e vagy sem.

A választott bíróság egy tagját a felperesként jelentkező fél, vagy ha többen lépnek fel, akkor közösen, a másik tagját pedig az alperesként perbe vont fél, ha utóbbi perbeli pozícióban többen voltak, akkor ezek a személyek közösen választották. A választott bíróság kapcsán a felek kijelentették, hogy a „*választott bíróság nem csupán jogmegállapító működést fog kifejteni, hanem konstitutív döntések meghozatalára is jogosítva lesz mindazon kérdések tekintetében, amelyekre nézve a jelen megállapodás elégtelen-*

⁴⁷⁴ MNL. K-148. 1934. iktatókönyvi szám: 71732. GAVALLÉR LAJOS: *A kartelltvény alkalmazásának premijere*, A kartell, (2) 1933/2. 16. p.

*sége, vagy egyéb fontos okok ezt szükségesnek mutatják, vagyis a választott bíróság jogosítva lesz a megállapodó felek között a jogviszonyok tekintetében a kartel lejárata időtartamáig érvényes oly rendelkezéseket is konstituálni, amelyek egyébként csak a felek szerződéses akaratnyilvánítása alapján volnának megállapíthatók.*⁴⁷⁵

A választott bíróság harmadik tagja az elnök volt, akinek személyében a választott bírák megegyeztek. Ha a felek az elnök személyére vonatkozóan nem tudtak javaslattal élni és megegyezni 15 napon belül, akkor a választott bíróság elnökét a Budapesti Áru- és Értéktőzsde⁴⁷⁶ tanácsának elnöke nevezte ki. Amennyiben a választott bíróság elnöke nem tudja feladatát ellátni, akkor helyette az alelnök járt volna el.

Amennyiben a választott bírósági eljárás során megállapították, hogy az egyik fél tevékenysége vagy mulasztása a szerződés lényeges rendelkezését sérti, vagy a „*kartel szellemébe ütközik,*” akkor az illető személy terhére esetenként 100.000 aranypengő kötbért ítélt meg. A kötbér megfizetésén túl teljesítési kötelezettséget és a kártérítést is elrendelhetett. A kötbér összegét a szerződő felek között részvételi nagyságuknak megfelelően kellett elosztani. A kötbér kiszabását többször is alkalmazni lehetett, ha annak szükségessége felmerült. A cukorgyárak megegyeztek abban is, hogy a felmondás eseteit leszámítva a kartell fenn kell tartani. „*E tekintetben a felek a választott bíróságot a legmesszeemenőbb hatáskörrel ruházzák fel, ami mellett elvül szolgál, hogy a választott bíróság a felek közös akarata folytán elsősorban a kartel érvényben tartását és érinthetetlenségét és az összes szerződő feleknek a jelen megállapodás betartására vonatkozó kényszerítő kötelezettségét tartsa szem előtt.*”⁴⁷⁷

3. Folyékony vízüvegkartell

A Viktoria Vegyészeti Művek Rt. anyagai között is megtalálható az a kartellszerződés, ami szabályozta a választott bíróság szervezetét és eljárását. Ennek a szerződésnek az a különlegessége, hogy a választott bíróságra vonatkozó részletszabályokat külön választott bírósági megállapodásban rögzítették a felek.

A kartellszerződésben a felek (Drucker Dezső Pallas Vegyészeti Üzem, Egyesült Izzólámpa és Villamossági Rt., Dr. Helvey Tivadar Vegyészeti Gyára, Rosenberg Miklós Vegyipari Gyára, Rudas Ernő Concordia Vegyipari Vállalat, Soroksári Első Mészkőhomoktéglagyár Rt. és Viktoria Vegyészeti Művek) kikötötték, hogy szerződésből folyó minden vitás ügy elintézésére, követelés megítélésre és behajtására a választott bíróság hatáskörét elismerik, „*alávetik magukat – a rendes bírói út kizárásával – egy három tagú választott bíróság kizárólagos illetékességének és fellebbezhetetlen ítéletének.*”⁴⁷⁸ A választott bíróság járt el a bizományi és *Treuhand* szerződésekből (bizalmi vagyongazdálkodás, trust) kapcsán jelentkező vitás ügyekben, követelések megítélésében és behajtásában.⁴⁷⁹

⁴⁷⁵ MNL. GLF. 256-V. 181. tétel 56. csomó.

⁴⁷⁶ Az Osztrák-Magyar vas-kartellszerződés 15 pontja a vitás ügyek elintézését a budapesti Áru és Értéktőzsde választott bíróságára bízta. MNL. GLF. Osztrák-Magyar Vas- és acélkartell Z 372. 43-44. tétel. A tőzsdebírósról, mint választott bíróság szabályozásáról. RÓTH SAMU: *Választott és tőzsdebírósról*, Jogtudományi Közlöny, (36) 1901/25. 200-202. pp. A vas- és acélipar kartell történetéhez: POGÁNY ÁGNES: *Kartellek és menedzserek. Vállalatközi együttműködés a vas és acéliparban (1886-1931)*, Aetas, (20) 2005/1-2. 144-159. pp.

⁴⁷⁷ MNL. GLF. 256-V. 181. tétel 56. csomó.

⁴⁷⁸ MNL. GLF. Viktória Vegyészeti Művek Rt. Z 341 Ügyvezetői-igazgatóság iratai 2. raktári szám, Kartell ügyek.

⁴⁷⁹ Uo.

A fentebb nevezett cégek által megkötött kartellszerződés tartalmazta, hogy a felek és a Magyar Ipari és Kereskedelmi Ellenőrző Bank Rt. a folyékonyvízüveg (nátrium szilikát) kizárólagos bízományi eladása, valamint az ellenőrzési és *Treuhand*-feladatok ellátása vonatkozásában megállapodást kötöttek, ami alapján a bank a bízományi-, az ellenőrzési- és a *Treuhand*-megbízást elvállalta. A hatáskörébe tartozott a jogviszonyokból eredő vagy azzal kapcsolatos vitás kérdések eldöntése, különösen a kártérítési igények, valamint a kötbérek megállapítása. A kartellszerződésben rendszeresített kartellülések határozatai ellen intézett fellebbezés eldöntését a szerződő felek szintén választott bíróságra bízták. A választott bíróság ebben az esetben is háromtagú volt. A választott bíróság előtt pert kezdeményező fél vagy felek az ellenérdekű felet a választott bíróság bírójának egyidejű megnevezése és a választott bíró elfogadó nyilatkozata mellett ajánlott levélben értesítette. Az ellenfélnek meg kellett nevezni a választott bírót az értesítés kézhezvételétől számított nyolc nap alatt és elfogadó nyilatkozatát ajánlott levélben közölni kellett. Abban az esetben, ha az alperesi vagy a felperesi oldalon több fél lépett perbe, akkor egy bírót választhattak egyszerű szótöbbséggel. Az elnököt a két választott bíró közösen választotta meg. Ha az ellenfél a választott bírót nyolc nap alatt nem nevezte meg, vagy a választott bírák az elnök személyére vonatkozóan nem tudtak megegyezni, akkor a második választott bírót és az elnököt a Magyar Gyáriparosok Országos Szövetségének az elnöke, annak akadályoztatása esetében helyettese nevezte volna ki.

A választott bíróság ítéletét indokolnia kellett, ami ellen nem lehetett fellebbezést benyújtani. A választott bíróság eljárása során be kellett tartani az 1931:XX. tc. rendelkezéseit és ítéletét a Magyar Királyi Kincstári Jogügyi Igazgatóságnak kézbesíteni kellett. A választott bíróságot összehívó félnek kellett a választott bíróság által meghatározott költségeket letétbe helyezni. A választott bíróság alakítására és eljárására a Pp. szabályait kellett alkalmazni, amennyiben valamit a felek a megállapodásban valamit nem szabályoztak.⁴⁸⁰

4. Jégkartell

Azt is meg kell említeni, hogy nem minden kartellmegállapodás tartalmazott választott bírósági kikötést. A Budapesti Jégárusító Rt. és Huszár József „*István Jéggvár*” újpesti cég kötött megállapodást arra nézve, hogy a jégforgalmat szabályozza Budapesten, Újpesten és Rákospalotán, valamint a felek egységes és közös szabályozást kívántak rögzíteni a szerződésben. Pontosan rögzítették a jég forgalomba hozatalának feltételeit, a maximális mennyiséget, a termelés túllépése esetén fizetendő kötbért, meghatározták az árakat, a viszonteladókkal szemben követendő eljárást. Szabályozták az is, hogy a megállapodásból származó vitákban a pertárgy értéke szerint hatáskörrel rendelkező budapesti központi királyi járásbíróság vagy a budapesti királyi törvényszék jár el.⁴⁸¹

A választott bírósági rendelkezésekből világosan látszik, hogy alapvetően azonos módon szabályozták a szervezeti felépítését. A felek közötti jogvita eldöntését elsősorban maguk a felek egymás között kívánták elsődlegesen rendezni. Ezért is próbálták ennek az eljárásnak a szabályait általában minél részletesebben rögzíteni a kartellszerződésekben tekintettel a háttérjogszabályként megjelenő 1911. évi polgári perrendtartásra.

⁴⁸⁰ Uo.

⁴⁸¹ BFL. XI. 1105 1. kisdoboz 1 Kartell jegyzőkönyvek, megállapodások 1927-1943.

A választott bíróság ítéletét csak a Kartelbíróság érvényteleníthette.⁴⁸² Ezért különösen nagy jelentőséggel bírt, hogy a kartelltörvényben, hogyan került szabályozásra a választott bíróságok ítéleteinek hatályossága. „A kartelltörvény rendelkezései céltalanok volnának, ha a választottbíróság kikötésével el lehetne érni oly ítéletek végrehajtását, amelyeket ezen kartelltörvény intencióinak figyelmen kívül hagyásával hoztak.”⁴⁸³

Az 1931:XX. tc. a közérdek szempontjainak érvényesülését tartotta a legfontosabbnak a választott bíróság ítéleteivel kapcsolatban is. Abban az esetben, ha az egyik fél az eljárás során azt kifogásolta, hogy a kartellszerződés a közérdekbe ütközik, akkor a választott bírósági eljárást fel kellett függeszteni és az ügyet át kellett tenni az illetékes miniszterhez. A közérdek sérelme merült fel, akkor a miniszter indítványára a jogügyigazgató keresetével indulhatott meg a közérdekű per, ami azonban a választott bírósági eljárást megszüntette.⁴⁸⁴ A közérdek védelme a magánérdekkel szemben erőteljesen érvényesült a kartellszerződések kapcsán. Az állam ilyen irányú beavatkozását a magánjogba a megváltozott gazdasági viszonyok eredményezték a 20. században.

⁴⁸² *A kartelbíróság első ügye*, A kartel, (2) 1933/4. 31. p., *A Kartelbíróság megsemmisít egy választott bírósági ítéletet*, A kartel, (2) 1933/5. 39–40. pp., RANSCHBURG NÁNDOR: *Karteljog, Kartelszervezet, Iparjogvédelmi Egyesület*, Budapest, 1931. 119–124. pp., KOVÁCS, 1930. 1700. p.

⁴⁸³ KELEMEN SÁNDOR: *Választottbíróságok és a kartelltörvényünk*, A kartel, (2), 1933/3. 17. p.

⁴⁸⁴ Uo. 18. p.

VIII. FORRÁSJEGYZÉK

1. Szakirodalom

- A gazdasági verseny szabadságát korlátozó megállapodásokról (kartellekről) szóló törvényjavaslat vitája az Országos Ipartanács állandó bizottságában*, Hellas Irodalmi és Nyomdai részvénytársaság, Budapest, 1930.
- A kartel, A magyar Jogászegylet Gazdaságjogi Intézetének 1929. évi május hó 8-án, 14-én és 16-án tartott vitája*, Magyar Jogászegylet, Budapest, 1930.
- A kartelbíróóság első ügye*, A kartel, (2) 1933/4. 31. p.
- A Kartelbíróóság megsemmisít egy választott bírósági ítéletet*, A kartel, (2) 1933/5. 39-40. pp.
- A Kartelbíróóság újabb ítélete*, A Kartel (3) 1933/1. 8. p.
- A karteljavaslat: a Magyar Gyáriparosok Országos Szövetségének előterjesztése az országgyűlés tagjaihoz*, A Kartel, (1) 1931/1. 6-7. pp.
- A karteltörvény alkalmazása, Kartelszerződés fogalma*, Közgazdasági Értesítő, (32) 1937/39. 7-10. pp.
- ALMÁSI ANTAL: *A háború hatása a magánjogra*, Magyar Jogászegylet, Budapest, 1917.
- ANGYAL PÁL: *A hadviselés ellen elkövetett bűncselekmények. Árdrágító visszaélések, A fizetései eszközökkel elkövetett visszaélések*, Széchenyi Irodalmi és Művészeti R.-T. Kiadása, Budapest, 1941.
- ANTAL TAMÁS: *A Szegedi Királyi Ítéltábla története 1914-1921 között, Fejezetek a Szegedi ítéltábla történetéből II.* Országos Bírósági Hivatal, Budapest-Szeged, 2015.
- ANTAL TAMÁS: *A Szegedi Királyi Ítéltábla története 1921 és 1938 között, Fejezetek a Szegedi Ítéltábla történetéből, III. kötet, Országos Bírósági Hivatal, Budapest, 2017.*
- ANTAL TAMÁS: *Az Igazságügyi Minisztérium története (1867-1944), Fejezetek a polgári kor évtizedeiből*, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2018.
- ARADI TIBOR: *Jegyzetek a magyar ipar kórrajzához*, Huszadik Század, (13) 1912/2. 125-132. pp.
- BACSÓ JENŐ, *A polgári perrendtartás tankönyve*, Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1917.
- BAECK, PAUL L.: *The Austrian Cartel Law*, The Business Lawyer, (13) 1958/4. 798-800. pp.
- BALOGH JUDIT: *Nizsalovszky Endre: (1894-1976) Kereskedelmi- és váltójog*, in: Szabó Béla (szerk.): "Ernyedetlen szorgalommal...": A Debreceni Tudományegyetem jogász professzorai (1914-1949), Debreceni egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Debrecen, 2014. 441-466. pp.
- BAUMGARTNER NÁNDOR – MESZLÉNY ARTUR: *Kartellek, trustök, keletkezésük – fejlődésük – helyzetük a gazdasági és jogrendszerben*, Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1906.
- BEREND T. IVÁN – RÁNKI GYÖRGY: *Magyarország gyáripara a második világháború előtt és a háború időszakában (1933-1944)*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1958.
- BIRNBAUM, WALTHER: *Die Rechtsprechung des Kartellgerichts auf Grund des § 9 der Kartellverordnung im Vergleich zur Rechtsprechung der ordentlichen Gerichte*, Carl Heymanns Verlag, Berlin, 1930.
- BLAICH, FRITZ: *Kartell- und Monopolpolitik im Kaiserlichen Deutschland*, Droste Verlag, Düsseldorf, 1973.
- BRATMANN PÁL: *Kívánatos-e a kartelbíróóság hatáskörének a közigazgatási miniszter által kezdeményezett perekre való korlátozása? Közgazdaság és Pénzügy, A Polgári Jog társalapja, (7) 1931/2. 51-57. pp.*

- DENZEL, EBERHARD: *Mißbrauch der Kündigung unter besonderer Berücksichtigung des § 8 Kartellverordnung*, Buchdruckerei Hans Adler, Inh., Greifswald, 1936.
- DOBROVICS KÁROLY – KÓHÁZI ENDRE: *Kartell, árelemzés, külföldi törvények*, Monopol Könyvkiadó Vállalat, Budapest, 1938.
- DOBROVICS KÁROLY: *A kartellek helyzete és működése Magyarországon*, Hellas-nyomda Rt., Budapest, 1934.
- DOBROVICS KÁROLY: *A karteljogi hatóságok ellentétes döntései*, Közgazdasági Értesítő, (28) 1933/37. 3-10. pp.
- DOBROVICS KÁROLY: *A karteljogi rendbüntetés gyakorlata, Birói gyakorlat kartelügyekben*, Közgazdasági Értesítő, (39) 1934/33. 9-16. pp.
- DOBROVICS KÁROLY: *A karteljogi rendbüntetés gyakorlata*, Közgazdasági Értesítő, (29) 1934/33. 9-16. pp.
- DOBROVICS KÁROLY: *A kartellek helyzete és működése Magyarországon*, Hellas-nyomda Rt. Budapest, 1934.
- DOBROVICS KÁROLY: *A karteltörvény befolyása a magánjogi jogviszonyokra*, Közgazdasági Értesítő, (28) 1933/10. 10-16. pp.
- DOBROVICS KÁROLY: *A karteltörvény három évi gyakorlata, – A kartelszerződés érvényeségi kellei*, Közgazdasági Értesítő, (30) 1935/3. 7-13. pp.
- DOBROVICS KÁROLY: *A közérdekű per*, Közgazdasági Értesítő, (37) 1932/23. 9-15. pp.
- DOBROVICS KÁROLY: *Kartel, A karteljog fejlődése és a magyar törvény előzményei*, Közgazdasági Értesítő. (28) 1934/38. 3-19. pp.
- DOBROVICS KÁROLY: *Kartelismeretek*, Monopol Könyvkiadó Vállalat, Budapest, 1937.
- DOBROVICS KÁROLY: *Kartelmegállapodás és kartelműködés*, Közgazdasági Értesítő, (28) 1933/40. 12-19. pp.
- FALCSIK DEZSŐ: *A polgári perjog tankönyve*, Politzer-féle Könyvkiadó-vállalat, Budapest, 1908.
- FINKEY FERENC: *A magyar anyagi büntetőjog jelen állapota*, Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1932.
- FREEDEMAN, CHARLES E.: *Cartels and the Law in France before 1914*, French Historical Studies, (15) 1988/3. 462-478. pp.
- GAÁR VILMOS: *A magyar polgári perrendtartás (1911. évi I. t.-cz.) magyarázata*, Athenaeum, Budapest, 1911.
- GAVALLÉR LAJOS: *A karteltörvény alkalmazásának premierje*, A kartel, (2) 1933/2. 15-16. pp.
- GAVALLÉR LAJOS: *A közérdekű per*, A Kartel, (2) 1932/1. 6. p.
- GERBER, DAVID J.: *The Origins of European Competition Law in Fin-de-Siècle Austria*, The American Journal of Legal History, (36) 1992/4. 406-440. pp.
- GOMBOS KATALIN: *A Kartelbíróóság és a Kartelbizottság tagjainak élete*, Versenyttükör, Különszám II., (12) 2016. 96-105. pp.
- GRUNZEL, JOSEF: *Über Kartelle*, Verlag von Duncker & Humbolt, Leipzig, 1902.
- HARASZTOSI KIRÁLY FERENC: *A kartel*, Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1936.
- HINDEN, JOSEF: *Die Stimmenhaltungsvorschriften im Kartell- und Konzernrecht*, Gedurcht im der Verlagsanstalt Heinr.&Lechte, Emsdetten, 1932.
- HOMOKI-NAGY MÁRIA – KRUSÓCZKI BENCE – PÉTERVÁRI MÁTÉ: *Fejezetek a Szegedi Törvényszék magánjogi gyakorlatából*, Országos Bírósági Hivatal, Szeged, 2017.
- HOMOKI-NAGY MÁRIA – MASA GABRIELLA: *A Szegedi Törvényszék története II. rész Szemelvények a Szegedi Törvényszék bírának életéből*, Országos Bírósági Hivatal, Szeged, 2015.
- HOMOKI-NAGY MÁRIA: *Kartellszerződések a gyakorlatban*, Versenyttükör, Különszám VI., (13) 2017. 4-13. pp.

- HOMOKI-NAGY MÁRIA: *Megjegyzések a kartellmagánjog történetéhez*, Versenytükr, Különszám II., (12) 2016. 39-52. pp.
- HOMOKI-NAGY MÁRIA: *Történetek a Szegedi Törvényszék működéséről*, in: Homoki-Nagy Mária – Pétervári Máté – Varga Norbert: *A szegedi törvényszék története*, IV. kötet, Szegedi Törvényszék, Szeged, 2019.
- HORVÁTH ATTILA: *A magyar magánjog történetének alapjai*, Gondolat Kiadó, Budapest, 2006.
- JANCÓS GYÖRGY: *A magyar Polgári perrendtartás rendszeres kézikönyve*, Athenaeum Irodalmi és nyomdai Részvénytársaság, Budapest, 1912.
- JSAY, RUDOLF – TSCHIRSCHKY, SIEGFRIED: *Kartellverordnung*, Bensheimer, Mannheim, Berlin, Leipzig, 1925.
- Kamarai választott bíróság bírója nem kamara köteles perében*, Közgazdasági Értesítő, (30) 1935/8. 1-2. pp.
- Kartellügyben hozott választottbírói ítélet érvénytelenítés*, Közgazdasági Értesítő, (33) 1938/3. 65-66. pp.
- KATONA ARTÚR: *Kereskedelmi jog, Az életbenlévő jogforrások, valamint a bírói gyakorlat teljes figyelembevételével*, Kertész József Könyvnyomdája, Karcag, 1929.
- KELEMEN SÁNDOR: *A Kartelbizottság újjászervezése*, A Kartel, (3) 1933/2. 1-3. pp.
- KELEMEN SÁNDOR: *A megalkotandó kartelbírói szerepéről*, Kereskedelmi Jog, (28) 1931/2. 32-34. pp.
- KELEMEN SÁNDOR: *Miért nem alkalmas a karteltörvényjavaslat jelenlegi formájában, a kartelkérdés szabályozására?* Törekvés Nyomda, Budapest, 1931.
- KELEMEN SÁNDOR: *Perlési jogot magánfeleknek a kartelbírói előtt*, Pécsi Napló, (45) 1936. május 05. 4-5. pp.
- KESSLER, WILLIAM C.: *German Cartel Regulation Under the Decree of 1923*, The Quarterly Journal of Economist, (50) 1936/4. 680-693. pp.
- KESZTHELYI NÁNDOR: *A karteljavaslat az országgyűlés előtt*. Közgazdaság és pénzügy, A Polgári Jog társlapja, (7) 1931/2. 41-51. pp.
- KISS PÉTER – GALAMBOS KÁROLY – JÓNÁS KÁROLY – VILLÁM JUDIT (szerk.): *Magyar Kormányprogramok 1867-2002*. I. kötet, Magyar Hivatalos Közlönykiadó, Budapest, 2004.
- KLEINWÄCHTER, FRIEDRICH: *Die Kartelle: ein Beitrag zur Frage der Organisation der Volkswirtschaft*, Wagner, Innsbruck, 1883.
- KLUPATHY ANTAL: *A tisztességtelen verseny, (Concurrence déloyale)*, in: Acta Reg. Scient. Universitatis Claudiopolitanae Franciscus-Josephinae Anni MDCCCXCVI-XCVII. Fasciculus II. Beszédok, melyek a kolozsvári M. K. Ferencz József Tudomány-egyetem 1867. május hó 29-iki évforduló- és pályadíj kiosztási ünnepélyen tartottak és a négy tudománykar jelentései a pályázatok eredményeiről, valamint az új pályatételekről, Ajtai K. Albert Könyvnyomdája, Kolozsvár, 1897. 11-47. pp.
- KOCSOH BÁLINT: *Az áellenőrzés jogszabályai*, Városi Szemle, (25) 1939. 342-358. pp.
- KORNFELD MÓRIC: *Törvény a kartelekéről*, Magyar Szemle, I. kötet, 1927/9-12. 163-168. pp.
- KOVÁCS GYÖRGY: *A kartellkérdés és –szabályozás gazdaságelméleti és gazdaságpolitikai háttere a két világháború közötti magyar közgondolkodásban*, Versenytükr, Különszám II., (12) 2016. 14-38. pp.
- KOVÁCS GYÖRGY: *A kartellkérdés gazdaságelméleti és gazdaságpolitikai háttere II.*, Versenytükr, Különszám VI., (13) 2017. 14-34. pp.
- KOVÁCS MARCEL: *A polgári perrendtartás magyarázata*, Pesti Könyvnyomda Részvénytársaság, Budapest, 1927.
- KÖHÁZI ENDRE: *Karteljogi bírói gyakorlat*, Közgazdasági Értesítő, (29) 1934/12. 19-21. pp.
- KÖHÁZI ENDRE: *Külföldi karteltörvények*, in: Dobrovics Károly – Köházi Endre: *Kartel, árelemzés, külföldi törvények*, Monopol Könyvkiadó Vállalat, Budapest, 1938. 14. p.

- KÖVÉR GYÖRGY: *Elmélet és módszer a legújabb gazdaságtörténet-írásban*, Aetas, (14) 1999/1-2. 285-293. pp.
- Közszükségleti cikk fogalma, Közgazdasági Értesítő, (29) 1934/45. 5-8. pp.
- KRUSÓCZKI BENCE: *A tisztességtelen verseny a Szegedi Királyi Ítéletábla joggyakorlatában*, in: Homoki-Nagy Mária (szerk.): Acta Universitatis Szegediensis, Forum, Publicationes Doctorandorum Juridicorum, Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Szeged, (1) 2018/1. 245-269. pp.
- KRUSÓCZKI BENCE: *A Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara szerepe a tisztességtelen versenyeselekmények kapcsán*, in: Homoki-Nagy Mária (szerk.): Acta Universitatis Szegediensis, FORVM Publicationes Discipulorum Iurisprudentiae, Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar kiadása, Szeged, (2) 2019, 195-221. pp.
- KRUSÓCZKI BENCE: *A jóerkölcs magánjogi megítélése a tisztességtelen verseny vonatkozásában*, in: Fejes Zsuzsanna – Lichtenstein András – Márki Dávid (szerk.): Jog, erkölcs, kultúra: Értékdilemmák és identitások a jogrendszerekben. Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, Szeged, 2020. 75-86. pp.
- KUHLMANN, OTTO: *Kartellbegriff und Genossenschaften*, Universitätsverlag von Robert Noske in Borna, Leipzig, 1930.
- KUNCZ ÖDÖN – BALÁS P. ELEMÉR: *A tisztességtelen verseny (Az 1923.V. törvénycikk magyarázata, kiegészítve a törvényt végrehajtó rendeletekkel*, Politzer Zsigmond és fia kiadása, Budapest, 1924.
- KUNCZ ÖDÖN: *A kartell, mint jogi probléma*, in: Uő.: Küzdelem a gazdasági jogért, Dr. Kuncz Ödön összegyűjtött kisebb dolgozatai 25 éves tanári jubileuma alkalmából, Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, Budapest, 1939. 214-231. pp.
- KUNCZ ÖDÖN: *A kartelltörvényjavaslat időszerűsége és célkitűzése*, in: Uő.: Küzdelem a gazdasági jogért, Dr. Kuncz Ödön összegyűjtött kisebb dolgozatai 25 éves tanári jubileuma alkalmából, Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, Budapest, 1939. 232-240. pp.
- KUNCZ ÖDÖN: *A magyar kereskedelmi- és váltójog tankönyve*, Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1938.
- LEHMANN, WILLI: *Grenzen der Kartellgerichtsbarkeit*, Buchdruckerei Julius Abel G. m. b. H., Greifswald, 1929.
- LIEFMANN, ROBERT: *Kartelle, Konzern und Trust*, Ernst Heinrich Moritz, Stuttgart, 1927.
- LŐW TIBOR: *A gazdasági versenyt szabályozó megállapodások bemutatásáról*, Magyar Jogi Szemle, 14. kötet, 1935/8. 350-355. pp.
- LUKÁCS JÁNOS – RÓTH JENŐ: *Az árdrágító bűncselekmények jogi lexikona és jogszabályainak gyűjteménye egységes szerkezetben*, Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1942.
- MACGREGOR, D. H.: *The Coal Bill and Cartel*, The Economic Journal, (40) 1931/157. 35-44. pp.
- MAGYARY GÉZA: *Magyar polgári perjog*, Franklin, Budapest, é.n.
- MANDEL PÁL: *A kartell-törvény tervezetéhez*, Jogtudományi Közlöny, (39) 1904/46. 377-378. pp.
- MANDEL PÁL: *A kartell-törvényjavaslat tervezete és a német jogászgyűlés*, Jogtudományi Közlöny, (39) 1904/39. 313. p.
- MARBURG, THEODORE F.: *Government and Business in Germany: Public Policy toward Cartels*, The Business History Review, (38) 1964/1. 78-101. pp.
- MÁRKUS GYÖRGY: *A kartelek törvényes szabályozásáról*, Budapesti Szemle, (213) 1929. 421-448. pp.
- MENZEL, ADOLF: *Die Kartelle und die Rechtsordnung*, Duncker & Humboldt, Leipzig, 1902.
- MESZLÉNY ARTHUR: *Bevezető a polgári perrendtartáshoz*, Athenaeum, Budapest, 1911.

- MEZEY BARNA: *Az első világháború jogi törvényhozói előkészítése: A kivételes hatalomról szóló 1912. évi 63. törvénycikk*, in: Peter, Konya (szerk.): *Prvá svetová vojna v Karpatoch* Első világháború a Kárpátokban *Перша світова війна в Карпатах*, Prešov University, Presov, 2016. 11-18. pp.
- MEZEY BARNA: *A kivételes hatalom jogi természete*, *Jogtörténeti Szemle*, (4) 2014. 25-34. pp.
- MEZEY BARNA: *A kivételes hatalom joga Magyarországon*, in: Gergely András – Holló József – Révész T. Mihály – Szeiler, Erika (szerk.): *Ifj. gróf Andrassy Gyula és az I. Világháború*, Ifj. Gróf Andrassy Gyula Alapítvány, Budapest, 2015. 16-29. pp.
- MÓD LÁSZLÓ: *Érdekességek a szegedi szőlő- és bortermelés múltjából*, <http://szegedfolyoirat.sk-szeged.hu>
- MOLNÁR ERZSÉBET: *A kartellmagatartások büntetőjogi szankcionálásának kriminálpolitikai vizsgálata*, *Versenytükr*, (15) 2019/1. 29-38. pp.
- NAGY FERENC: *A magyar kereskedelmi jog kézikönyve különös tekintettel a bírói gyakorlatra és a külföldi törvényhozásokra*, I. kötet, Athenaeum, Budapest, 1913.
- NIZSALOVSKY ENDRE: *A magyar kereskedelmi jog jogszabályai*, Grill Károly Könyvkiadó-vállalata, Budapest, 1933.
- NÖRR, KUNT WOLFGANG: *Law and Market Organization: The Historical Experience in Germany from 1900 to the Law Against Restraints of Competition*, *Journal of Institutional and Theoretical Economics*, (151) 1995/1. 5-20. pp.
- MENYHÁRD ATTILA: *A jóerkölcsbe ütköző szerződések*, Gondolat Kiadó, 2009.
- PAPP LÁSZLÓ: *A szabadalmi jogvédelem történeti perspektívái*, Gondolat Kiadó, Budapest, 2015.
- PAPP LÁSZLÓ: *Különbíróóságok szerepe és rendeltetése a modern igazságszolgáltatási rendszerekben*, in: Homoki-Nagy Mária (szerk.): *FORVM, Acta Juridica et Politica*, Szegedi Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Szeged, 2017. 69-81. pp.
- PAPP LÁSZLÓ: *Uzsorabíróóság*, in: Homoki-Nagy Mária (szerk.): *FORVM, Acta Juridica et Politica*, Szegedi Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Szeged, 2018. 297-309. pp.
- PELLE ANITA: *The German Roots of the European Community's Cartel Regulation: From a Historical and Theoretical Perspective*, Lampert Academic Publishing, Saarbrücken, 2011.
- PÉTERVÁRI MÁTÉ: *Csődeljárások a Szegedi Királyi Törvényszék gyakorlatában*, in: Homoki-Nagy Mária – Pétervári Máté – Varga Norbert: *A szegedi törvényszék története*. IV. kötet, Szegedi Törvényszék, Szeged, 2019.
- PÉTERVÁRI MÁTÉ: *A kivételes hatalomról rendelkező törvény alapján elrendelt moratóriumok hatása a csődeljárásokra*, *Katonajogi és Hadijogi Szemle*, (8) 2020. 25-39. pp.
- P. SZABÓ BÉLA: *Tanulságos évtizedek, A Debreceni Tudományegyetem Jog- és Államtudományi Kara (1914-1949)*, DELA Kft., Debrecen, 2011.
- POGÁNY ÁGNES: *A nagy háború hosszú árnyéka: Az I. világháború gazdasági következményei*, in: Tomka Béla (szerk.): *Az első világháború következményei Magyarországon*, Osiris Kiadó, Budapest, 2015.
- POGÁNY ÁGNES: *Kartellek és menedzserek. Vállalatközi együttműködés a vas és acéliparban (1886-1931)*, *Aetas*, (20) 2005/1-2. 144-159. pp.
- RANSCHBURG NÁNDOR: *A kartell törvény joggyakorlata és annak alapján az 1932. év óta kibocsátott rendeletek az Árelemző Bizottságról, a kartellilletékről és a márkacikkek ár-megállapodásairól*, Szerző kiadása, Budapest, 1935.
- RANSCHBURG NÁNDOR: *Karteljog kartelszervezet. A gazdasági versenyt szabályozó megállapodásokról szóló 1931. évi XX-ik törvény cikk magyarázatával és végrehajtási rendeletekkel*, Iparjogvédelmi Egyesület, Budapest, 1931.

- RANSCHBURG NÁNDOR: *A Karteltörvény hatálya alá tartoznak-e a márkás cikkek árvédő megállapodásai?* Iparjogvédelmi Egyesület, Budapest, 1934.
- RESCH, ANDREAS: *Industriekartelle in Österreich vor dem Ersten Weltkrieg*, Duncker & Humblot, Berlin, 2002.
- ROMSICS IGNÁC: *Magyarország története a XX. században*, Osiris Kiadó, Budapest, 2010.
- RÓTH SAMU: *Választott és tőzsdebíróság*, Jogtudományi Közlöny, (36) 1901/25. 200-202. pp.
- SÁNDORFI KAMILL: *A Gazdasági verseny szabályozó megállapodásokról szóló 1931. évi XX. tc. magyarázata*, Tébe, Budapest, 1931.
- SCHWARTZ IZIDOR: *A háború hatása a szerződések teljesítésére és az osztrák bírói gyakorlat*. Jogtudományi Közlöny, (51) 1916/14. 124-125. pp.
- STIPTA ISTVÁN: *A gazdasági verseny szabályozó megállapodásokról szóló 1931. évi XX. tc. hazai előzményei*, Versenytükör, Különszám II., (12) 2016. 53-63. pp.
- STIPTA ISTVÁN: *A magyar bírósági rendszer története*. Multiplex Media, Debrecen 1997.
- STIPTA ISTVÁN: *Az első magyar kartell törvény (1931. évi XX. tc.) dogmatikai jellemzői*, in: Homoki-Nagy Mária (szerk.): FORVM Acta Juridica et Politica, Szegedi Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Szeged, (5) 2015/1. 115-131. pp.
- SZABÓ BÉLA (szerk.): *"Ernyedetlen szorgalommal...": A Debreceni Tudományegyetem jogász professzorai (1914-1949)*, Debreceni Egyetem, Debrecen, Állam- és Jogtudományi Kar, 2014.
- SZABÓ ISTVÁN, *A kartellfelügyelet szervezete és hatásköre az 1931. XX. törvénycikk nyomán*, Versenytükör, Különszám II., (12) 2016. 64-83. pp.
- SZABÓ ISTVÁN: *Az 1931. évi XX. törvénycikk rendes bíróságok előtti gyakorlata*, Versenytükör, Különszám VI., (33) 2017. 35-45. pp.
- SZABÓ ISTVÁN: *Kartelbíróóság (1931)*, Jogtörténeti Szemle, 2017/1-2. 111-118. pp.
- SZABÓ ISTVÁN: *Jogesetek az első magyar kartell törvény gyakorlatából (1931)*, in: Homicskó Árpád Olivér – Szuchy Róbert (szerk.): *Studia in honorem Péter Miskolczi-Bodnár*: 60, Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest, 2017. 489-502. pp.
- SZEGŐ IZSÓ: *A tisztességtelen verseny. (Az 1923. évi és az 1933. évi XVII. t-c. magyarázata.)* A szerző saját kiadása, Budapest, 1936.
- SZÉKELY JÁNOS: *Jogi kérdések a szakvéleményben*, Jogtudományi Közlöny, (39) 1984/1. 40-47. pp.
- Széljegyzetek egy kartelbíróági ítélethez*, A Kartel, (3) 1933/2. 6-7. pp.
- SZENTE ANDOR: *Márkacikkrendszer és karteltörvény*, Kereskedelmi Jog, (31) 1934/6. 89-91. pp.
- SZENTE LAJOS: *A kartell javaslat*, Kereskedelmi Jog, (28) 1931/1. 9-13. pp.
- SZILÁGYI PÁL – TÓTH ANDRÁS: *A kartellszabályozás történeti fejlődése*, Versenytükör, Különszám II., (12) 2016. 4-13. pp.
- SZILVIA BATÓ – HOMOKI-NAGY MÁRIA: *Zwischen Privatrecht and Strafrecht: Regelungsgesichte des Wuchers in der Habsburgermonarchie*, in: Mihály Filó (Hrsg.): *Die Strafbarkeit des Wuchers. Internationale und interdisziplinäre Perspektiven*, Eötvös Univ. Verlag, Budapest, 2016. 83-118. pp.
- TAN, ELAINE S.: *Market Structure and the Coal Cartel in Early Nineteenth-Century England*, *The Economic History Review*, (62) 2009/2. 350-365. pp.
- TSCHIRSCHKY, SIEGFRIED: *Kartell und trust*, G. J. Göschen, Leipzig, 1911.
- TÓTH ÁRPÁD: *A kivételes hatalom jogi szabályozása Magyarországon az első világháború előestéjén*, in: Tóth Károly (szerk.): *Acta Juridica et Politica*, Szegedi tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Szeged, 1996. 3-99. pp.
- TUNYOGI SZÜCS KÁLMÁN: *A karteltörvény előzményei és alapelvei*, Karteljog Tára, (1) 1931/4. 53-58. pp.

- VADÁSZ LAJOS: *Magánjogunk főbb elvei és az új jogfejlődés*, I. kötet, Endrényi Lajos Nyomda és Hírlapkiadó-vállalat Rt., Szeged, 1926.
- VARGA JENŐ: *A magyar kartellek*, Szikra, Budapest, 1956.
- VARSÁGH ZOLTÁN: *A gyógyszerészek és az árdragítás*, Gyógyszerészeti Hetilap, (62) 1923/37. 349-350. pp.
- VÖRÖS IMRE: *Versenly, kartell, ár, Törvények magyarázata*, Triorg Kft., Budapest, 1991. 15-21. pp.
- WEBB, STEVEN B.: *Cartels and Business Cycles in Germany 1880 to 1914*, Zeitschrift für die gesamte Staatswissenschaft, (138) 1982/2. 205-224. pp.
- WIENER A. IMRE: *Gazdasági büntetőjogunk történeti áttekintése*, Jogtudományi Közlöny, (37) 1982/10. 765-775. pp.
- ZOLTÁN ÖDÖN: *A nemzetközi választott bíraskodás egyes kérdéseiről*, Jogtudományi Közlöny, (41) 1986/10. 467-472. pp.

2. Országgyűlési források

Az 1927. évi január hó 25-ére hirdetett országgyűlés képviselőházának naplója, 33. kötet, Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Részvénytársulat Könyvnyomdája, Budapest, 1931.

Az 1927. évi január hó 25-ére összehívott országgyűlés nyomtatványai, Képviselőházi irományok, 23. kötet, Pesti Könyvnyomda Részvénytársaság, Budapest, 1931.

3. Napilapok

800 vagón ócskavas, szépen lehet keresni a kimustrált ócskavason is, Kis Ujság, (48) 1935. december 24. 7. p.

A bíróság a kereskedelmi minisztériumhoz fordul a pékkartell ügyében, Budapesti Hírlap, (55) 1935. augusztus 7. 6. p.

A bojkott, Vegyi Ipar, (12) 1913. május 15. 7. p.

A Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara mellett működő zsűrik és választott bíróságok működése, Ujság, (6) 1930. február 14. 12. p.

A fa drágulása, Pesti Hírlap, (46) 1924. szeptember 16. 11. p.

A fa és szénkiskereskedők a fakartell ellen, Friss Ujság, (35) 1930. március 18. 5. p.

A fakartell szerveződése, Magyar Ipar, (34) 1913. október 19. 1060. p.

A gazdavédelmi javaslat csak előőrse a reformoknak, Budapesti Hírlap, (55) 1935. október 28. 4. p.

A Hangya és a Kartelbizottság, Pesti Hírlap, (85) 1934. november 4. 27. p.

A Kartelbíróság megsemmisítette a be nem mutatott kartelszerződés alapján hozott választottbíróági ítéletet, Budapesti Hírlap, (52) 1932. június 25. 10. p.

A Kartelbizottság előtt a fakartell ügye, Pesti Hírlap, (77) 1926. szeptember 8. 25. p.

A kartelbizottság két fakartell ellen, Magyarország, (39) 1932. július 15. 2. p.

A Kartelbizottság újból lecsapott, Pesti Hírlap, (84) 1933. december 31. 26. p.

A kartelek árdragításai, Pesti Hírlap, (53) 1931. január 31. 4. p.

A kartelek lélektana, vagy a kormány, mint lélekidomár, Népszava, (56) 1928. július 27. 9. p.

A lakkfestékek Hibáiról, Festék közlöny, (26) 1936. augusztus 21. 17. p.

A magyar fakereskedelem és faipar köréből, Magyar Fakereskedő, (44) 1937. november 11. 2. p.

A magyar fakereskedők nemzetközi fakartell létrehozásán dolgoznak, Magyar Hírlap, (36) 1926. október 29. 9. p.

A petróleumkartell monopóliumot kapott benzinkutak felállítására, Az Est, (18) 1927. szeptember 15. 6. p.

A szociáldemokrata párt harca a főváros közgyűlésén a közüzemi munkásokért, Népszava, (60) 1932. november 25. 4. p.

A tábla súlyosbította a pékkartel zsarolással vádolt ellenőreinek büntetését, Esti Kurir, (13) 1935. november 27. 9. p.

A tavaszi vetőmag és a tűzifa kartel kérdése a képviselőházban, Szegedi Friss Ujság, (33) 1932. február 13. 1. p.

A terményárak változatlanok, a liszt megdrágult, Esti Kurir, (3) 1925. augusztus 7. 12. p.

Az árelemzés milliókat takarít meg az országnak, de fogyasztást azért nem teremthet, Budapesti Hírlap, (52) 1932. augusztus 7. 16. p.

Az ásványolajárak és a mezőgazdaság, Köztelek, (26) 1926. július 11. 934. p.

Az ócskavaskartel bojkottjának megszüntetése, Közgazdasági Értesítő, (28) 1933. október 28. 9-10. pp.

Az ócskavaskartell, Ujság, (13) 1937. május 21. 11. p.

Bíróság előtt az ásványolajkartel ügye, Ujság, (7) 1931. november 20. 7. p.

Bomladozik a fakartel, Ujság, (6) 1930. június 4. 16. p.

Érdekes számadatok a kartelek működéséről a Ház előtt, Pesti Hírlap, (82) 1931. január 31. 6. p.

Feliratban kéri a kormányt, hogy gátolja meg az ásványolajkartel áremelő kísérleteit, Reggeli Hírlap, (37) 1928. június 24. 2. p.

Felozslatták az épületfakereskedők szövetségét, Pesti Hírlap, (60) 1938. február 16. 13. p.

Filléres politika, 8 Órai Ujság, (20) 1935. november 17. 7. p.

Filmkölcsonzó kartel Kispeszt mozija ellen, Magyar Közgazdaság, (5) 1935. február 14. 7. p.

Gaal Gaszton és Csik József rendkívüli éles támadást intéztek a kartelek ellen, Nemzeti Ujság, (13) 1931. február 14. 5. p.

Gazdák az olcsóbb mezőgazdasági termelésért, 8 Órai Ujság, (12) 1926. október 27. 4. p.

Ha egy kartel megbukik, Pesti Hírlap, (59) 1908. december 23. 13. p.

Hírek a gazdaságból, Budapesti Hírlap, (53) 1933. október 20. 4. p.

Hírek a közgazdaságból, Pesti Hírlap, (47) 1925. április 26. 17. p.

Ipari közigazgatás, Közgazdasági Értesítő, (22) 1927. május 5. 7. p.

Irtóháború a kimért cipókrémek ellen, Festék közlöny, (24) 1934. május 14. 5. p.

Ismét megalakul a vízüveg kartel, Mosó- és Tisztítótechnika, (3) 1936. március 1. 4. p.

Kartelltárgyalások a faiparban, Nemzeti Ujság, (7) 1925. március 8. 15. p.

Kibővül vagy felbomlik a bádogdoboz-kartel, Magyar Közgazdaság, (5) 1935. március 7. 8. p.

Középeurópai fakartel? Ujság, (1) 1925. július 12. 20. p.

Meg kell semmisíteni a ferencvárosi gázgyár bontási anyagára hirdetett versenytárgyalást, Magyarország, (16) 1935. augusztus 10. 11. p.

Megdöbbszentő adatok, a bíróság előtt a pékkartel defenzív osztályának működéséről, Az Est, (27) 1936. szeptember 26. 3. p.

Meghiúsult a petróleumkartel manővere, Magyar Hírlap, (37) 1927. június 22. 11. p.

Megrendszabályozták az ócskavas bevásárlási kartelt, Budapesti Hírlap, (53) 1933. október 22. 19. p.

Megújítják a zománcedény-kartelt, Ujság, (10) 1934. október 21. 23. p.

Mindenféléről, Honi Ipar, (14) 1913. május 1. 1. p.

Nagyarányú építkezéseket kezd a kormány, Pesti Hírlap, (81) 1930. augusztus 12. 4. p.

Néhány példa a vaskartel működéséről, Magyarország, (38) 1931. február 14. 2. p.

Nem minden kartel erkölcsstelen, Ujság, (6) 1930. május 18. 24. p.

Panasz az ócskavaskartell ellen, Reggeli Hírlap, (40) 1931. október 21. 4. p.

Petróleum és cukor, Budapesti Hírlap, (51) 1931. február 8. 5. p.

Riadalom: felugrottak a zöldségárak!, 8 Órai Ujság, (22) 1936. szeptember 3. 3. p.

Sikerült a sütemény-drágítás, útban a kenyér árának emelése, Budapesti Hírlap, (54) 1934. március 20. 8. p.

Sztrájk és kartel, Magyar Ipar, (32) 1911. december 24. 1496. p.
Tanácsi előterjesztés a Magyar Épületfakereskedők Országos Szövetsége alapszabályainak jóváhagyásáról, Fővárosi Közlöny, (37) 1926. július 9. 1688. p.
Tárgyalások a petróleum kartelről, Pesti Hírlap, (78) 1927. december 24. 18. p.
Új gazdasági rendelkezések a láthatáron, Budapesti Hírlap, (56) 1936. augusztus 23. 10. p.
Új pályázatot kell hirdetni az ócskavaskartel olcsó ajánlata miatt, Magyar Közgazdaság, (5) 1935. augusztus 15. 7. p.
Újabb bonyodalmak a ferencvárosi gázgyár vasanyaga körül, Magyar Közgazdaság, (5) 1935. szeptember 26. 4. p.
Védvám ellen – filmkontingentálás, Magyar Hírlap, (38) 1928. szeptember 19. 3. p.
Vetőmag és tűzifaellátás a napirend előtt, Budapesti Hírlap, (52) 1932. február 13. 2. p.
Vízüvegkartel, Az Ujság, (5) 1907. szeptember 22. 22. p.
Vízüvegkartel, Drogista Közlöny, (6) 1909. március 15. 6. p.
Zongora mellett fognak játszani a mozik, Pesti Hírlap, (76) 1925. augusztus 14. 6. p.

4. Jogforrások

Törvények:

1878:V. törvénycikk – A magyar büntetőtörvénykönyv a büntettekéről és vétségekről
 1879:XL. törvénycikk – A magyar büntető törvénykönyv a kihágásokról
 1884:XVII. törvénycikk – Az ipartörvény
 1921:XIII. törvénycikk – A 1920. június 04-én kötött trianoni békeszerződés becikkelyezéséről
 1923:V. törvénycikk – A tisztességtelen versenyről
 1931:XX. törvénycikk – A gazdasági versenyt szabályozó megállapodásokról

Rendeletek:

3678/1947. M. E. rendelet – A forgalomba hozatalánál előforduló visszaélések megállításáról
 5381/1931. M. E. rendelet – A kartelltörvény hatálybaléptetéséről
 5382/1931. M. E. rendelet – A Kartellbizottság szervezete és működése tárgyában
 5831/1931. M. E. rendelet – a kartel törvény végrehajtása tárgyában kelt 5831/1931. M. E. számú rendelet
 5.950/1920. M. E. rendelet – Az uzorabíróság és az árdrágító visszaélések esetében követendő eljárásról
 7070/1941. M. E. rendelet – Az uzorabíróságra, valamint az árdrágító visszaélések és a közellátás érdekét veszélyeztető cselekmények esetében követendő eljárásra vonatkozó rendelkezések kiegészítéséről és módosításáról
 8682/1914. M. E. rendelet – A zab maximális árának szabályozásáról
 59.406/1942. K. M. rendelet – A rézgálic legmagasabb gyári, viszonteladói és fogyasztási árának megállapítása tárgyában.
 68.400/1914. I. M. rendelet – A törvényszék előtt indított bírságolási eljárásban a kereskedelmi vétségek esetében követendő eljárási szabályokról
 86.900/1942. K. M. rendelet – Egyes főzelék- és gyümölcskonzervek legmagasabb eladási árának megállapítása tárgyában.
 99.100/1942. K. M. rendelet – A cukor belföldi eladási árának megállapítása tárgyában.
 120.000/1941. Á. K. rendelet – Az árellenőrzés országos kormánybiztosának 120 000/1941. Á. K. számú rendelete egyes mezőgazdasági termények és termékek 1941/42. gazdasági évre érvényes legmagasabb árának megállapítása tárgyában.
 132.100/1941. Á. K. rendelet – A kész cipők és egyéb lábbeliek közvetlen fogyasztók részére történő eladásánál a kereskedők által felszámítható bruttó haszonkulcs megállapítása tárgyában kiadott 15.160/VI-1940. Á. K. számú rendeletnek és ennek a visszatért keleti

és erdélyi országrészre való kiterjesztése tárgyában kiadott 36.735/1941. Á. K. számú rendeletnek s végül a visszafoglalt délvidéki területre való kiterjesztése tárgyában kiadott 2.312/Vkf. kat. közíg. 1941. számú rendeletnek módosítása.

Döntvénytárak:

NIZSALOVSKY ENDRE – PETROVAY ZOLTÁN – TÉRFY BÉLA – ZEHERY LAJOS (szerk.): *Grill-féle Uj Döntvénytár*. 25. köt. 1931-1932., Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1933.

NIZSALOVSKY ENDRE – PETROVAY ZOLTÁN – TÉRFY BÉLA – BACSÓ FERENC – ZEHERY LAJOS (szerk.): *Grill-féle Uj Döntvénytár*. 29. köt. 1935-1936. Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1937.

NIZSALOVSKY ENDRE – PUSZTAI JÁNOS – TÉRFY BÉLA – BACSÓ FERENC – ZEHERY LAJOS (szerk.): *Grill-féle Uj Döntvénytár*. 30. köt. 1936-1937., Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1943.

NIZSALOVSKY ENDRE – PUSZTAI JÁNOS – TÉRFY BÉLA – BACSÓ FERENC – ZEHERY LAJOS – CZIFRA András (szerk.): *Grill-féle Uj Döntvénytár*. 35. köt. 1940-1942., Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1943.

KOCSÓH BÁLINT – NIZSALOVSKY ENDRE – PETROVAY ZOLTÁN – TÉRFY BÉLA (szerk.): *Grill-féle Uj Döntvénytár*, 36. kötet, 1933-1934. Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1935.

5. Levéltári iratok

Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára
Földművelésügyi Minisztériumi Levéltár, Általános iratok:

MNL. K-184. 1933. iktatókönyvi szám: 35309.
MNL. K-184. 1932. iktatókönyvi szám: 92488.
MNL. K-184. 1932. iktatókönyvi szám: 66312.
MNL. K-184. 1932. iktatókönyvi szám: 53726.
MNL. K-184. 1932. iktatókönyvi szám: 66312.
MNL. K-184. 1932. iktatókönyvi szám: 88298.
MNL. K-184. 1932. iktatókönyvi szám: 53726.
MNL. K-184. 1932. iktatókönyvi szám: 88298.
MNL. K-184. 1932. iktatókönyvi szám: 31405.
MNL. K-184. 1933. iktatókönyvi szám: 35309.
MNL. K-184. 1933. iktatókönyvi szám: 92818.
MNL. K-184. 1933. iktatókönyvi szám: 92147.
MNL. K-184. 1933. iktatókönyvi szám: 92488.
MNL. K-184. 1933. iktatókönyvi szám: 92157.
MNL. K-184. 1933. iktatókönyvi szám: 88831.
MNL. K-184. 1934. iktatókönyvi szám: 71732.
MNL. K-184. 1934. iktatókönyvi szám: 71732.
MNL. K-184. 1934. iktatókönyvi szám: 71729.
MNL. K-184. 1935. iktatókönyvi szám: 65563,
MNL. K-184. 1935. iktatókönyvi szám: 63572
MNL. K-184. 1935. iktatókönyvi szám: 62330.
MNL. K-184. 1935. iktatókönyvi szám: 62330.
MNL. K-184. 1936. iktatókönyvi szám: 55755.
MNL. K-184. 1936. iktatókönyvi szám: 55594.
MNL. K-184. 1936. iktatókönyvi szám: 55714.
MNL. K-184. 1937. iktatókönyvi szám: 86293.
MNL. K-184. 1937. iktatókönyvi szám: 86293.

Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Gazdasági Levéltári Főosztály:

MNL. GLF. 256-V. 181. tétel 56. csomó.

MNL. GLF. 256-V. 181. tétel 56. csomó.

MNL. GLF. Z 783.

Budapest Főváros Levéltára, VII. A jogszolgáltatás területi szervei (1841-1973), VII. 1. d.:
Budapest Királyi Ítéltábla iratai:

BFL. 13.P.47691/1932/4.

BFL. 6.P.32581/1934/9.

BFL. Cg. 10.050/1934/13.

BFL. Cg. 34592/4.

BFL. Cg. 3070/1933.

BFL. Cg. 35030/10-11.

BFL. Cg. 35030/9.

BFL. Cg. 35109/3.

BFL. Cg. 35131/4.

BFL. Cg. 35147/5.

BFL. Cg. 35537/3.

BFL. Cg. 35891/3.

BFL. Cg. 4913/1933/11.

BFL. Cg. 34592/4.

BFL. Cg. 920/1933/9.

BFL. Cg. 35547/12.

BFL. Cg. 34426/8.

BFL. Cg. 3070/1933/8.

BFL. Cg. 33989/1932/6.

BFL. Cg. 35547/2.

BFL. P. IV. 10050/1934/13.

BFL. P. VI. 1152/9/1934.

BFL. P. VI. 11543/1934/5.

BFL. P. VI. 1158/1934/15.

BFL. P. VI. 12329/1934/5.

BFL. P. VI. 12329/5/1934.

BFL. P. VI. 13379/1933/15.

BFL. P. VI. 13863/1934/11.

BFL. P. VI. 15486/1933/6.

BFL. P. VI. 16.357/1933/5.

BFL. P. VI. 16355/1933/6.

BFL. P. VI. 16355/6/1933.

BFL. P. VI. 2746/8/1934.

BFL. P. VI. 3931/1934/7.

BFL. P. VI. 3932/1934/9.

BFL. P. VI. 4681/1934/10.

BFL. P. VI. 5812/1934/7.

BFL. P. VI. 5868/11/1933.

BFL. P. VI. 8146/4/1934.

BFL. P. VI. 920/1933/9.

BFL. P. VI. 9489/16/1934.

BFL. P. VII. 3070/1933/8.

BFL. P.VI. 13379/15/1933.

BFL. P.VI. 958/1934/6.

BFL. P. VI. 4913/1933/11.

BFL. XI. 1105 I. kisdoboz 1 Kartell jegyzőkönyvek, megállapodások 1927-1943.

Magyar Nemzeti Levéltár Bács-Kiskun Megyei Levéltára, a jogszolgáltatás területi szervei, Bíróságok és ügyészségek, A Kalocsai Törvényszék iratai, Cégbírószági iratok: VII. 2. c

MNL. BKML. Cg. 187/2/1933. sz.

MNL. BKML. Cg. 187/3/1933. sz.

MNL. BKML. Cg. 187/4/1933. sz.

Magyar Nemzeti Levéltár Baranya Megyei Levéltára, Pécsi Királyi Törvényszék iratai, peres iratok: VII. 2. b

MNL. BML. P. 4224/3/1934.

Magyar Nemzeti Levéltár Csongrád-Csanád Megyei Levéltára. Szegedi Kir. Ítéltábla iratai

MNL. CSCSML. 1942/VII. 1. B.I.2662/1942/10.

MNL. CSCSML. 1942/VII. 1. B.II.2767/1942/22.

MNL. CSCSML. 1942/VII. 1. B.III:3640/1942/8.

MNL. CSCSML. 1942/VII. 1. B.III.6108/1941/17.

MNL. CSCSML. 1942/VII. 1. BI.99/1942/3.

MNL. CSCSML. 1942/VII. 1. BI.9913/1942

MNL. CSCSML. 1943/VII. 1. B.I.265/1943/6.

MNL. CSCSML. 1943/VII. 1. B.I.3395/1943/10.

MNL. CSCSML. 1943/VII. 1. B.I.3604/1943/22.

MNL. CSCSML. 1943/VII. 1. B.II. 2290/1943/27.

MNL. CSCSML. 1943/VII. 1. B.II.292/1943-5.

MNL. CSCSML. 1943/VII. 1. B.II.316/1943/20.

MNL. CSCSML. 1943/VII. 1. B.II.316/1942-20.

MNL. CSCSML. 1943/VII. 1. B.II.386/1943/11.

MNL. CSCSML. 1943/VII. 1. B.III.5961/1942-2.

MNL. CSCSML. 1943/VII. 1. B.III.6077/1942/3.

MNL. CSCSML. 1943/VII. 1. B.III.6093/1942/8.

MNL. CSCSML. 1943/VII. 1. B.III.6926/1942-2.

MNL. CSCSML. 1941/VII. 1. B.III.6780/1941/ 2.

IX. FÜGGELÉK

1931. évi XX. törvénycikk a gazdasági versenyt szabályozó megállapodásokról

1. § Az olyan megállapodás vagy határozat, amely árura vonatkozóan a termelés, a forgalom vagy az áralakulás tekintetében, vagy egyébként a gazdasági versenyt korlátozó vagy a versenyt más módon szabályozó kötelezettséget alapít meg (kartel és más hasonló célú jogviszony), csak úgy érvényes, ha írásba foglalták. Ugyanez áll az eredeti megállapodást vagy határozatot kiegészítő vagy módosító ilyen megállapodásra és határozatra is.

2. § Az 1. § alá eső olyan megállapodást vagy határozatot, amelyben legalább egy kereskedelmi társaság vagy legalább egy olyan ipari vagy kereskedelmi vállalat vesz részt, amely húsznál több alkalmazottat foglalkoztat, a m. kir. közgazdasági miniszterhez nyilvántartás végett a megállapodás vagy a határozat létrejöttétől számított tizenöt nap alatt be kell mutatni. Ugyanez áll az eredeti megállapodást vagy határozatot kiegészítő vagy módosító ilyen megállapodásra vagy határozatra is.

A m. kir. minisztérium, akár a közgazdaság egész területére, akár egyes ágaira, akár az ország egész területére, akár egy részére nézve a bemutatás kötelezettségét rendelettel kiterjesztheti az 1. § alá tartozó olyan egyéb megállapodásokra és határozatokra is, amelyek nem esnek az előbbi bekezdés rendelkezése alá.

Az 1. § alá eső olyan megállapodások és határozatok érvényességéhez, amelyeket a jelen § értelmében nyilvántartás végett be kell mutatni, az írásbafoglaláson felül a bemutatás is szükséges.

A bemutatás elmulasztása vagy hiányossága esetében a m. kir. közgazdasági miniszter a bemutatásra köteleztt felet a bemutatás teljesítésére vagy hiánypótlásra felhívhatja és a fél ennek a felhívásnak eleget tenni köteles.

A bemutatási kötelezettség mindazokat terheli, akik a megállapodást kötötték vagy a határozatot hozták; ha azonban a bejelentést egyikük szabályszerűen megtette, a többi a bejelentési kötelezettség alól felszabadul.

3. § Az okirat bemutatásával egyidejűleg be kell jelenteni egy vagy több, legfeljebb három olyan személyt, állásának vagy foglalkozásának és lakóhelyének megjelölésével, aki jogosítva van a megállapodással vagy a határozattal kapcsolatos kérdésekben a bemutatásra kötelezettek bíróság és más hatóság előtt képviselni, őket kötelező nyilatkozatokat tenni, a részükre szóló határozatokat és egyéb hatósági közléseket átvenni. Képviselő csak belföldi lakó magyar állampolgár lehet.

Ha több képviselőt jelentettek be, bármelyikük jogosult a képviselőre, hacsak a felek a bejelentésben másként nem rendelkeztek.

A bejelentéshez csatolni kell a képviselő részére adott meghatalmazást és ha a bejelentés nem a képviselőtől származik, az ő hozzájáruló nyilatkozatát.

Képviselő hiányában vagy akadályoztatása esetében a Kartelbíróság elnöke a bejelentésre kötelezettek költségére ideiglenes képviselőt rendel a kamarai lajstromba bejegyzett ügyvédek közül, aki a képviselő jogkörét gyakorolja mindaddig, amíg a felek képviselőt szabályszerűen be nem jelentenek.

4. § A bemutatott okiratokat bizalmasan kell kezelni és különösen ügyelni kell az üzleti és a gyártási titkok megőrzésére.

A bemutatásra, a bejelentésre és a nyilvántartásra vonatkozó részletes szabályokat a m. kir. minisztérium rendelettel állapítja meg.

5. § Az e törvény alkalmazásában felmerülő kérdések tekintetében szükséges vélemény adására Budapesten országos bizottságot (Kartelbizottság) kell alakítani, amely elnökből, helyettes elnökből és kilenc tagból áll; az elnököt és a helyettes elnököt a m. kir. minisztérium előterjesztésére az államfő, a tagok közül hetet a m. kir. közgazdasági miniszter, kettőt pedig a m. kir. népjóléti és munkaügyi miniszter előterjesztésére a m. kir. minisztérium a gyakorlati és elméleti szakemberek sorából nevez ki.

A tagok állása tiszteletbeli.

A Kartelbizottság ülésein a miniszterek kiküldöttei is résztvehetnek és felszólalhatnak. Ugyanez a jog megilleti a m. kir. kincstári jogügyi igazgatóság kiküldötteit is.

Érvényes határozat hozatalához az elnökkel együtt legalább öt tag jelenléte szükséges. A bizottságnak oly tagja, aki az ügyben érdekelt, az ügyben nem járhat el. Ha ennek következtében az a termelési ág, amelyet a tárgyalás alatt álló ügy érint, képviselő nélkül maradna, a bizottság elnöke az érdekelt termelési ág elméleti vagy gyakorlati szakfőfői közül egészítheti ki a bizottságot.

A Kartelbizottság tagjai az ügykörükbe utalt tennivalókban a büntetőtörvények alkalmazása és a titoktartás szempontjából a közhivatalnokokkal esnek egy tekintet alá.

A Kartelbizottság szervezetének és működésének részletes szabályait a m. kir. minisztérium rendelettel állapítja meg.

6. § Ha az 1. § alá eső megállapodás vagy határozat, vagy alkalmazásának módja, vagy bármely olyan tevékenység vagy magatartás, amely – habár írásba foglalt megállapodás vagy határozat nélkül – az 1. §-ban megjelölt célt szolgálja, a közgazdaság vagy a közjó érdekét veszélyezteti, különösen ha az áru termelését, forgalmát vagy az áralkulást a fogyasztóközönségnek vagy a termelőknek, vagy a szakmabeli vagy más vállalkozóknak hátrányára a gazdasági helyzet által meg nem okolt módon szabályozza, a m. kir. közgazdasági miniszter a következő intézkedéseket teheti:

1. megvizsgálhatja az ügy állását; e végből a megállapodás vagy határozat alkalmazása végett tett intézkedések és egyéb adatok bejelentését, felvilágosítások adását és iratok bemutatását kívánhatja; kiküldötte útján az üzletvitel és üzletkezelést az üzleti könyvek és egyéb iratok megtekintésével is átvizsgálhatja; a tagokat és alkalmazottakat, valamint egyéb személyeket is – szükség esetében bíróság útján eskü alatt is – kihallgathatja;

2. ha úgy találja, hogy a közgazdaság vagy a közjó érdekében a megállapodást, vagy a határozatot vagy alkalmazásuknak módját, vagy valamely intézkedést, tevékenységet, magatartást megszüntetni, módosítani vagy kiegészíteni szükséges, megkísérelheti a kötelezettekkel közvetlenül vagy közvetve – esetleg egyeztető bizottság közreműködésével – folytatott tárgyalás útján az ügynek békés kiegyenlítését és ennek eredményéhez képest intézkedik;

3. ha az előbbi pontban jelzett eljárás kellő eredménnyel nem járna, javaslatot tehet a m. kir. minisztériumnak, hogy a kötelezetteket az adó és vám tekintetében engedélyezett és egyéb közkedvezmények megvonásával, a közszállításokból való kizárással, az iparrendszet és a fuvardíjszabás körébe tartozó intézkedésekkel szorítsa a közgazdaságra vagy a közjó érdekére káros működésük abbanhagyására; a m. kir. minisztérium ennek a pontnak alapján csak törvényes hatáskörébe utalt intézkedéseket tehet, az intézkedéseket azonban a jelen §-ban előrebocsátott feltétel fennállása esetében akkor is megteheti, ha az intézkedések alkalmazásának egyéb jogszabályokban megszabott különös feltételei nem is állanak fenn; ha azonban a m. kir. minisztérium a jelen § alapján iparigazolvány vagy olyan hatósági engedély elvonását látja szükségesnek, amely nélkül a kötelezettek üzemüket nem folytathatják, intézkedés végett a bírósághoz kell indítványt (7. §, 10. §, 14. §) előterjeszteni;

4. javaslatot tehet a m. kir. minisztériumnak a vámtarifában megállapított egyes vámtételeknek módosítására vagy megszüntetésére, vagy egyéb vámpolitikai intézkedés megtételére, amely felől a m. kir. minisztérium ily intézkedésnek az idevágó törvényekben megállapított feltételeire és korlátaira tekintet nélkül rendelkezhetik;

5. a szükséghez képest ideiglenes intézkedés végett a Kartelbírószághoz fordulhat (10. §);

6. intézkedhetik a közérdekű kereset (7. §) megindítása iránt.

A m. kir. közzgazdasági miniszter az 1. pontban megjelölt vizsgálat mellőzésével oly figyelmeztetéssel hívhatja fel a kötelezetteket adatok szolgáltatására, hogy amennyiben a kívánt adatokat be nem mutatják vagy fel nem tárják, a panaszolt tényállásban felhoyzott körülményeket a szükséges intézkedések szempontjából valóknak fogja tekinteni.

Érdemleges intézkedés megtétele előtt rendszerint ki kell kérni a Kartelbizottság véleményét, hacsak az intézkedés halasztást nem tűz.

Ezt a §-t megfelelően alkalmazni kell oly vállalatra is, amely mással való megállapodás vagy együttműködés nélkül a piac felett uralkodó helyzetének kihasználásával egyedül is oly tevékenységet folytat vagy magatartást tanusít, amely a közzgazdaság vagy a közjó érdekét az első bekezdésben meghatározott módon veszélyezteti.

7. § Ha az 1. § alá eső megállapodás vagy határozat vagy alkalmazásuknak módja vagy a létrejött alakulat, vagy a 6. § első és utolsó bekezdése alá eső tevékenység vagy magatartás a törvénybe, a jóerkölcsbe vagy a közrendbe ütökzik, különösen a közzgazdaság vagy a közjó érdekét a 6. §-ban meghatározott módon sérti, a m. kir. közzgazdasági miniszter utasítása alapján a m. kir. kincstári jogügyi igazgatóság a Kartelbírószágnál indított keresettel (közérdekű kereset) kérheti, hogy a bíróság az esethez képest együttesen vagy külön a következőket rendelje el:

1. a megállapodás vagy a határozat alapján létrejött alakulat feloszlatását és működésének továbbfolytatásától pénzbírság terhével eltiltást;

2. a megállapodás vagy a határozat végrehajtásától pénzbírság terhével eltiltást;

3. a tevékenység vagy a magatartás abbanhagyását és folytatásától pénzbírság terhével eltiltást.

A pénzbírság összegét a Kartelbírószág a végrehajtást elrendelő végzésben állapítja meg (1912:LIV. tc. 49. §).

A közérdekű kereset megindításának elrendelését a m. kir. közzgazdasági miniszter-nél a rendelkezésre álló adatok és bizonyítékok előterjesztésével bármely hatóság vagy magánfél kérelmezheti.

A m. kir. közzgazdasági miniszter nincs kötve a kérelemhez, ha azonban a közérdekű kereset megindítását közhatóság vagy köztestület kéri, a kérelem tárgyában rendszerint a Kartelbizottság meghallgatása után határoz.

8. § A Kartelbírószág a kir. Kúria körében szervezett külön bíróság, amely elnökön felül két ítélobíróból és két ülnökből álló tanácsban jár el.

A Kartelbírószág elnöke a kir. Kúria elnöke vagy a kir. Kúria elnökének kijelölése alapján a kir. Kúria másodelnöke vagy egyik tanácselnöke. A Kartelbírószág két tagját a kir. Kúriának a kir. Kúria elnöke által előre kijelölt tanácselnökei és ítélobírói közül az eljáró tanács elnöke hívja be. A Kartelbírószág ülnöke-tagjait az eljáró tanács elnöke a közöl a tíz szakember közül hívja be, akiket a m. kir. igazságügyminiszter a m. kir. közzgazdasági miniszter által összeállított, legalább 30 szakember nevét tartalmazó jegyzékből háromévenként előre kijelöl.

9. § A közérdekű keresetet valamennyi ismert érdekelt fél ellen kell intézni s ha a 3. § értelmében képviselőt jelentettek be van rendelték ki, a keresetlevelet ennek kezéhez kell kézbesíteni. Mindegyik érdekelt ügyvédi képvisellel külön is részt vehet a perben.

Az eljárásban, amennyiben ez a törvény eltérőleg nem rendelkezik, a Pp. elveit megfelelően kell alkalmazni. Az eljárást sürgősen kell lefolytatni és befejezni.

A bíróság véleményadás vagy szakértői vélemény felülvizsgálata végett hivatalból is megkeresheti a Kartelbizottságot.

A közérdekű perben a m. kir. államkincstár az alperes költségében akkor sem lehet marasztalni, ha a bíróság nem ad helyt a keresetnek.

A m. kir. államkincstár ellen – a fennálló jogelveknek megfelelően – a hatóságnak e törvény értelmében tett intézkedéseiből kifolyóan sem lehet kártérítési követelést érvényesíteni.

10. § A Kartelbíróság a m. kir. közgazdasági miniszter megkeresésére, a közérdekű per folyamán pedig a m. kir. kincstári jogügyi igazgatóság kérelmére, amennyiben a közérdek védelmére sürgős intézkedés szükséges, a megállapodás, a határozat, az intézkedés foganatosítását, úgyszintén a tevékenység vagy a magatartás folytatását pénzbírság terhével ideiglenesen megtilthatja, az azokon alapuló kötelezettségek teljesítését ideiglenesen felfüggesztheti vagy a közérdek védelmére a szükséghez képest egyéb ideiglenes intézkedést tehet.

A Kartelbíróság az ideiglenes intézkedést kérelemre vagy hivatalból is hatályon kívül helyezi, ha elrendelésének oka megszűnt.

11. § E törvény a megállapodásban vagy a határozatban érdekelt feleket nem zárja el attól, hogy egymás között fennálló jogviszonyukból, nemkülönben a jogviszony érvénytelenségéből eredő jogaikat a törvény rendes útján érvényesítsék. Ugyanez áll harmadik személyeknek velük szemben fennálló jogaik érvényesítésére is.

Az előbbi bekezdésben foglalt szabállyal ellenkező megállapodás semmis.

12. § A Kartelbíróság határozata mind a rendes bíróságot, mind a választott bíróságot köti.

Ha a rendes bíróságnak vagy a választott bíróságnak az előtte folyamatban levő per elintézése végett azt a kérdést kellene eldönteni, hogy a megállapodás vagy a határozat vagy az alakulat működése a 7. § első bekezdése alá esik, az eljárást fel kell függeszteni és a m. kir. közgazdasági miniszterhez kell fordulnia, hogy közérdekű per megindítása iránt intézkedjék annak megállapítása végett, hogy a megállapodás vagy a határozat vagy az alakulat működése a 7. § első bekezdése alá esik. Erre a perre megfelelően kell alkalmazni azokat a szabályokat, amelyeket e törvény a közérdekű perekre megállapít. Ha a m. kir. közgazdasági miniszter arról értesíti a rendes bíróságot vagy a választott bíróságot, hogy a közérdekű pert nem kívánja megindíttatni, vagy az e végett hozzá intézett kérelem tárgyában harminc nap alatt határozatáról nem értesíti a megkereső bíróságot, az eljárást folytatni kell.

13. § Ha a választott bíróság az e törvényben szabályozott megállapodáson, határozaton, tevékenységen vagy magatartáson alapuló vitás kérdésben hoz határozatot, azt a m. kir. kincstári jogügyi igazgatóságnak kézbesíteni köteles. A kézbesítéstől számított tizenöt nap eltelte előtt a választott bíróság határozatát nem lehet végrehajtani.

A választott bíróság ítéletét a Pp. 784. §-ában említett okokon felül keresettel érvényteleníteni lehet abban az esetben is, ha az ítélet e törvénynek valamely rendelkezésébe ütközik. Azon az alapon, hogy a választott bíróság ítélete e törvény valamely rendelkezésébe ütközik, az ítélet érvénytelenítése iránt csak a kir. kincstári jogügyi igazgatóság a m. kir. közgazdasági miniszter utasítására indíthat keresetet. Ha az ítéletet csak azon az alapon is támadják meg, hogy e törvénynek valamely rendelkezésébe ütközik, a keresetet a Kartelbíróság előtt kell megindítani.

A kir. kincstári jogügyi igazgatóság által indított kereset a választott bíróság határozatának végrehajtását a Kartelbíróság határozatának meghozataláig felfüggeszti.

A feleknek olyan megállapodása, amely szerint a választott bíróság ítéletét a marasztalás összegének előzetes letétele útján bíróságon kívül is végrehajtani lehet, semmis.

14. § A m. kir. kincstári jogügyi igazgatóságnak a m. kir. közgazdasági miniszter utasítása alapján előterjesztett kérelmére rendbüntetésül pénzbírsággal kell büntetni azt:

1. aki az 1. § alá eső megállapodás vagy határozat bemutatását a törvény ellenére igazolatlanul elmulasztja;

2. aki a 6. § 1. pontja alapján hozzá intézett felhívásnak igazolatlanul elget nem tesz vagy a tett intézkedés foganatosítását akadályozza;

3. indítványra vagy hivatalból is azt, aki annak ellenére, hogy a 7. § 1-3. pontja alapján pénzbírsággal sújtották, végrehajt oly határozatot vagy megállapodását, amelynek végrehajtásától a Kartelbíróság eltiltotta vagy a Kartelbíróság által eltiltott tevékenységet folytat, vagy ily magatartást tovább tanusít.

Mind a jelen § alapján, mind a 7. és a 10. § alapján alkalmazható pénzbírság kiszabásában figyelembe kell venni a cselekménnyel elért vagy elérni kívánt vagyoni haszon nagyságát és a pénzbírságra ítélnék vagyoni viszonyait; a pénzbírság összege egyéb korlátozás alá nem esik.

A pénzbírsággal sújtottak és az alakulat egyetemlegesen felelősek.

Ha a 2. vagy a 3. pont alapján valaki ellen már ismételten szabtak ki pénzbírságot, a m. kir. közgazdasági miniszter indítványára vagy újabb közérdekű perben a m. kir. kincstári jogügyi igazgatóság indítványára a kereskedéstől vagy az iparüzéstől végképpen vgy határozott időtartamra eltiltást is ki lehet mondani.

15. § Amennyiben bíróság kiszabását nem a közérdekű perben kérik, a bírság kiszabására irányuló eljárásra a kereskedelmi vétségek esetében követendő eljárás szabályait kell megfelelően alkalmazni. A 14. § 1. és 2. pontja esetében a kir. törvényszék, 3. pontja és utolsó bekezdése esetében pedig a Kartelbíróság jár el.

A m. kir. igazságügyminiszter az esetleg szükséges külön szabályokat – ideértve az illetékességre és a fellebbvitelre vonatkozó szabályokat is – rendelettel állapíthatja meg.

A bírság kiszabása iránti eljárás a bírságot alapjául szolgáló cselekmény elkövetésétől számított három év alatt, a már kiszabott bírság a határozat jogerőre emelkedésétől számított öt év alatt évül el.

16. § Az e törvény életbelépte előtt létrejött fennálló megállapodást és határozatot, ha nincs írásba foglalva, e törvény életbelépésétől számított harminc nap alatt írásba kell foglalni és amennyiben a 2. § szerint bemutatása kötelező e törvény életbelépésétől számított negyvenöt nap alatt a m. kir. közgazdasági miniszterhez be kell mutatni.

17. § A vásárra vitt mezőgazdasági cikk árának szabad és természetes kialakulását összebeszéléssel, összejátszással vagy egyéb mesterséges beavatkozással a termelők hátrányára befolyásolni tilos.

A hatóság kötelessége, hogy a helyi piacon a vásári rendészet körében figyelemmel kíséresse azt, hogy az áralakulást az előbbi bekezdésben előírt módon nem befolyásolják-e, s ha ily visszaélést észlel, köteles azt a rendelkezésére álló törvényes eszközökkel megakadályozni.

Abban az esetben, ha a visszaélések a vásári rendészet körében megakadályozhatók nem lennének, vagy ha valamely terménynek helyi vásári ára az országosan kialakult, illetőleg a budapesti áru- és értéktőzsdén jegyzett árhoz képest az összes körülmények figyelembevételével a termelők hátrányára tartósan oly feltűnő aránytalanságot mutat, amelynél fogva alaposan feltehető, hogy ez az áralakulás az első bekezdésben megjelölt visszaélések következménye, a m. kir. közgazdasági miniszter a közigazgatási bizottság indokolt előterjesztésére, vagy a nélkül is, az érdekelt miniszterekkel egyetértve, akár a vásárra vitt minden mezőgazdasági cikkekre, akár egyes megjelölt cikkekre kiterjedően,

visszavonásig elrendelheti, hogy a 18. §-ban meghatározott cselekmények miatt büntető eljárás megindításának van helye. Ezt ily előterjesztés esetében, ha sürgősen szükséges, ideiglenesen a közigazgatási bizottság is a m. kir. közgazdasági miniszter rendelkezéséig elrendelheti.

18. § Amennyiben a cselekmény súlyosabb büntető rendelkezés alá nem esik, kihágást követ el, aki mással összebeszél, összejátszik, vagy valótlan hírt terjeszt a végett, hogy a vásárra vitt mezőgazdasági cikk vásári árának szabad és természetes kialakulását a termelők hátrányára befolyásolja.

E kihágás büntetése pénzbüntetés.

E kihágás miatt az eljárás a közigazgatási hatóságnak, mint rendőri büntető bíróságnak, a m. kir. államrendőrség területén az államrendőrségnek hatáskörébe tartozik.

Az eljárást csak a 17. § utolsó bekezdése alapján tett rendelkezés után elkövetett cselekmények miatt lehet megindítani.

A jogerős büntető határozatot meg kell küldeni a m. kir. kincstári jogügyi igazgatóságnak, hogy a jelen törvény alapján megtehető esetleg szükséges intézkedések tárgyában javaslatot terjeszthessen elő.

19. § E törvény életbeléptetésének napját a m. kir. minisztérium rendelettel állapítja meg. A 17. és 18. § végrehajtása végett szükséges eljárási szabályokat a m. kir. belügyminiszter a m. kir. közgazdasági miniszterrel egyetértve, külön rendelettel állapítja meg. Egyébként ezt a törvényt az érdekelt miniszterek hajtják végre. Ha a közgazdasági miniszteri állás nincs betöltve, a közgazdasági miniszterre az ebben a törvényben ruházott hatáskört a m. kir. kereskedelemügyi miniszter látja el.

A jelen törvényben meghatározott adminisztratív teendőket a m. kir. kereskedelemügyi minisztérium személyzete látja el.

A m. kir. igazságügyminiszter 1914. évi 68.400. I. M. számú rendelete a kereskedelmi bíróságok hatáskörébe utalt vétségek eseteiben követendő eljárás tárgyában

A kereskedelmi bíróságok hatáskörébe utalt végzések eseteiben követendő eljárás tárgyában 1906. évi T. 215/6. szám alatt kiadott igazságügyminiszteri rendeletet, amely a polgári perrendtartásról szóló 1911:I. törvénycikket életbeléptető 1912: LIV. t.-c. 6. §-a hatályban tartott, az idézett 1912: LIV. t.-c. 6. §-ának utolsó bekezdésében kapott felhatalmazás alapján tett módosításokkal és kiegészítésekkel a következő szövegben bocsátom ki:

I. Eljárás a törvényszék előtt.

1. §.

Az 1875:XXXVII. t.-c. 218-221., 246. és 462. §-ai, az 1876:XXXVI. t.-c. 32-34. §-ai s az 1897:XXXII. t.-c. 21. §-a alapján indítandó eljárásra kizárólag az a törvényszék illetékes, amelynél az illető részvénytársaság vagy szövetkezet, illetőleg a biztosító vállalat az eljárás megindításakor be van jegyezve, ha pedig több törvényszéknél van bejegyezve, az, amelyik a főtelepnek vagy a külföldi cég belföldi képviselőségének cégbírósága. Ha az eljárás megindításakor a cég már nincs bejegyezve, az a törvényszék illetékes, amelynél legutóbb be volt jegyezve.

2. §.

Amennyiben ez a rendelet másként nem rendelkezik, a törvényszék minden határozatát hármas tanácsban hozza.

A tanácsnak nem lehet tagja, aki ugyanabban az ügyben vizsgálóbiztosként működött. A bírák, a jegyzőkönyvvezetők s a kir. ügyészség tagjainak kizárására és mellőzé-

sére nézve egyébként a Bp. (1896:XXXIII. t.-c.) VI. fejezetének rendelkezéseit kell megfelelően alkalmazni.

Amelyik bíróságnál kereskedelmi ügyekre külön tanács van alakítva, ott a jelen rendelettel szabályozott eljárás szerint elintézendő ügyekben a kereskedelmi ügyekre alakított tanács jár el. Ahol ilyen tanács megalakítva nincs, ott a jelen rendelettel szabályozott eljárás szerint elintézendő ügyeket a polgári ügyekben ítélező tanácsok egyike elé kell utalni.

3. §.

Az eljárást haladéktalanul hivatalból kell megindítani, mihelyt az illetékes törvényszék bármi módon hivatalos tudomást nyer oly cselekményről vagy mulasztásról, amely az 1. §-ban felsorolt törvényhelyek valamelyikébe ütközik.

A bíróságok, a kir. ügyészségek és az 1875:XXXVII. t.-c. 22. §-ában említett hatóságok kötelesek a tudomásukra jutott ily cselekményeket és mulasztásokat az eljárás megindítása végett az illetékes törvényszéknek haladéktalanul bejelenteni.

4. §.

Ha oly cselekmény vagy mulasztás látszik fennforogni, amely rendszerint szabadságvesztésszabaddal sújtandó (1875:XXXVII. t.-c. 218., 219., 462. §-ai, 1876:XXXVI. t.-c. 32. §-a), a törvényszék, amennyiben a tényállás felderítésére szükségesnek látja, vizsgálatot rendel el, és foganatosítása végett saját bírói tagjai vagy önálló működési körrel felruházott jegyzői közül vizsgálóbiztost küld ki. Ezekről az intézkedéseiről a mellette működő kir. ügyészséget — a budapesti kir. törvényszék a budapesti kir. ügyészséget — egyidejűleg értesíti. A törvényszéknek oly végzését is, amely az eljárás megindítását mellőzi, közölni kell a kir. ügyészséggel.

5. §.

A vizsgálóbiztos feladata a tényállást minden irányban felderíteni, úgy, hogy a törvényszék az eljárás megszüntetése vagy a tárgyalás megtartása kérdésében határozhasson.

E célból kihallgatja a panaszoltat, ha ez a terhére rótt cselekmény vagy mulasztás tárgyában nyilatkozni kíván, és beszerzi a tényállás felderítésére alkalmas egyéb adatokat és bizonyítékokat.

Tanúk és szakértők kihallgatására és szemle foganatosítására nézve a Bp. XIII. és XIV. fejezetének rendelkezései irányadók. Tanuként idézett üzleti alkalmazottat a vizsgálóbiztos s az ítélező bíróság felmenthet oly ténykörülmeny tanúsítása alól, amely a vizsgálat vagy a tárgyalás alapját tevő vétségnek kiderítésében nem döntő fontosságú, és szükség nélkül üzleti titoknak felfedéseire vezethetne. A könyvvizsgálat elrendelése iránt, ha a vizsgálóbiztos szükségesnek tartja, a bíróság határozatát köteles kikérni. Könyvvizsgálatnak annyiban van helye, amennyiben az eljárás tárgyává tett cselekmény vagy mulasztás megállapíthatása végett szükséges.

Ha vizsgálati cselekményt megkeresés útján kell teljesíteni, a megkeresést az illetékes járásbíróhoz, mint polgári bírósághoz kell intézni.

A vizsgálatot elrendelő törvényszék a vizsgáló biztosnak a vizsgálat mikénti foganatosítására, folytatására vagy befejezésére nézve utasítást adhat.

6. §.

A kir. ügyészség a közérdek szempontjából ellenőrzi a vizsgálatot. E célból a vizsgálati iratokat bármikor megtekintheti, s a vizsgálat mikénti foganatosítása, kiegészítése vagy megszüntetése iránt a vizsgálóbiztoshoz indítványt nyújthat be, határozatai vagy intézkedései ellen pedig a törvényszékhez előterjesztéssel élhet. Az indítványozás és az előterjesztés joga a panaszoltat is megilleti.

A panaszolt már a vizsgálat folyamában választhat védőt, akit a Bp. 62. és 63. §-ában a védő részére biztosított jogok illetnek. Védő csak ügyvédi kamaránál bejegyzett gyakorló ügyvéd lehet.

Hogy tanuk vagy szakértők kihallgatása vagy szemle foganatosítása esetében mennyiben folyhat be e vizsgálati cselekményekbe a kir. ügyészség, a panaszlott s a védő, arra nézve a Bp. 125-127. §-ainak rendelkezései irányadók.

7. §.

A sértettet sem a vizsgálat, sem a további eljárás során beavatkozás, indítványozási jog, perbeszéd vagy jogorvoslat nem illeti meg, de szabadságában áll úgy a vizsgálat, mint a tárgyalás során külön beadványban a mulasztás vagy a tiltott cselekmény felderítését, vagy bizonyítását előmozdító ténykörülményeket, illetve bizonyítékokat akár a kir. ügyész útján, akár közvetlenül a vizsgálóbiztosnak, illetőleg a törvényszéknek és ítéltáblának bejelenteni. Amennyiben tárgyalás elrendelése esetében megidézését mellőzték, tanuként való megidézését követelheti, s ezt a törvényszék, illetőleg az ítéltábla semmisség terhével köteles elrendelni.

8. §.

A vizsgálat befejezése után a vizsgálóbiztos az iratokat beterjeszti a törvényszékhez.

A törvényszék, ha az eljárás folytatására nem lát kellő alapot, az eljárást végzéssel megszünteti; ellenkező esetben — hacsak a büntetőtörvények súlya alá eső cselekmény jelensége nem merült fel, amely esetben az iratokat az illetékes büntetőbírószághoz kell átteni — az ügy szóbeli tárgyalását rendeli el s arra határnapot tűz ki.

Megelőző vizsgálat nélkül is elrendelheti a törvényszék a szóbeli tárgyalást, ha a tényállás tiszta vagy nehézség nélkül tisztába hozható. Ebben az esetben azonban a panaszlottat előzőleg tizenöt napnál nem hosszabb záros határidő alatt beadandó nyilatkozatra kell felhívni, és a nyilatkozási határidő elteltét meg kell várni. A felhívás elmaradhat, ha külföldön való kézbesítése nehézségbe ütköznék. Ha a felhívás a panaszlottnak ismeretlen helyen való tartózkodása miatt nem kézbesíthető, ez a további eljárást nem gátolja.

A tárgyalást rendelő végzésben meg kell említeni azt a cselekményt vagy mulasztást, amely a panaszlottat terhelni látszik, s azt a törvényhelyet, amely szerint az büntendő.

9. §.

A tárgyalás elrendelésével egyidejűleg a törvényszék a feleknek (a kir. ügyészségnek, a panaszlottnak és az esetleg már bejelentett védőnek), valamint a tárgyaláson kihallgatandó tanuknak és szakértőknek megidézéséről is gondoskodik. A törvényszék, ha szükségesnek és idővesztés nélkül lehetségesnek látja, pótlólag oly tanukat és szakértőket is idézethet meg, akiket a felek valamelyike csak a tárgyalás elrendelése után jelentett be.

A panaszlottat a tárgyalást rendelő végzésnek saját kezébe kézbesítése mellett azzal a figyelmeztetéssel kell megidézni, hogy meg nem jelenése az ügy tárgyalását nem fogja akadályozni és hogy szabadságában áll a tárgyalásra védőt küldeni. Az idézés vétele s a tárgyalási határnap között legalább tizenöt napi időköznek kell lennie. Ha a panaszlott tartózkodási helye ismeretlen, az idézésnek a hivatalos lapban való egyszeri közzététele pótolja a kézbesítést. Ebben az esetben hivatalból védőt kell rendelni, aki- nek a bíróság által megállapítandó költségét a kincstár előlegezi. A védő személyének kirendelése végett az illetékes ügyvédi kamarát kell megkeresni.

A panaszlott elővezetésének, előzetes letartóztatásának vagy vizsgálati fogságba helyezésének nincs helye.

10. §.

A tárgyalás az azt elrendelő végzés felolvasásával veszi kezdetét. Ezután az előadó bíró röviden ismerteti az ügyet. A törvényszerűen megidézett panaszlottnak, a védőnek

vagy a kir. ügyésznek meg nem jelenése a tárgyalás megtartását nem akadályozza; a tanuk vagy a szakértők elmaradása esetében a törvényszék a Bp. 303. §-a szerint jár el.

A megjelent panaszlottát, amennyiben nyilatkozni kíván, az elnök az eljárás tárgyává tett cselekvésre vagy mulasztásra nézve kihallgatja. Ebben az esetben a tanács többi bírói tagjai, a kir. ügyész és a védő is intézhetnek hozzá kérdéseket. Ezután a Bp. 306—314. §-ainak megfelelő alkalmazásával a bizonyítást kell felvenni.

A bizonyítás befejezése után előbb a kir. ügyész terjeszti elő indítványát, azután a védő és utána panaszlott a védelmet. További szóváltásnak nincs helye.

A felek meg nem jelenése esetében az ügyet és a beszerzett bizonyítékokat az előadó bíró adja elő.

A tárgyalás nyilvánosságára nézve a Bp. 293-295. §-ai irányadók. Amennyiben üzleti titok felfedése válik szükségessé, e kérdés tárgyalásának tartamára a nyilvánosság kizárását el lehet rendelni.

Az elnöknek a tárgyalás vezetése s a rend fenntartása körüli tennivalóira és jogkörére a Bp. XVIII. fejezetének idevonatkozó rendelkezéseit kell megfelelően alkalmazni.

11. §.

A törvényszék, ha a bizonyítás felvétele végett szükséges, vagy ha a panaszlottnak; a védelem elkészítésére nem volt elég ideje, a tárgyalást elhalasztja. Ha a törvényszék az ügynek bővebb felderítését tartja szükségesnek, közben szóló végzéssel az eljárás kiegészítését rendeli el.

Ha a tárgyalás folyamán a törvényszék illetékességéhez tartozó más vétség jelenségei merülnek fel, mint amelyre nézve a tárgyalás el van rendelve, a törvényszék, ha az eljárás különválasztását nem tartja helyénvalónak, a panaszlott kérelmére a tárgyalást legfőlegb 15 napra elhalaszthatja. Ezen az alapon nem lehet a tárgyalást elhalasztani akkor, ha a tárgyalás folyamán nem más vétség tényálladéka merül fel, hanem a panaszolt tényálladék alapján a minősítés változik.

12. §.

A tárgyalás befejezése után a törvényszék, annak fejleményeihez képest vagy végzéssel megszünteti az eljárást, vagy ítélettel vétkesnek mondja ki a panaszlottát és kiszabja reá a törvényszerű büntetést. Mindegyik esetben határozatát indokolni köteles, s azt csakis a tárgyaláson fennforgott bizonyítékokra alapíthatja. A kir. ügyész indítványai a törvényszéket semmi irányban sem kötik.

Pénzbírságra, vagy pedig pénzbüntetésre szóló ítélet esetében az elítélt annak tizenöt nap alatt végrehajtás terhe mellett való megfizetésére kötelezendő.

13. §.

Az elítélt panaszlottát az ítéletben egyúttal a felmerült és számszerűen meghatározandó eljárási költségnek tizenöt nap alatt végrehajtás terhe mellett való megfizetésére s a még felmerülendő költségnek viselésére kell kötelezni. Az eljárási költséget az államkincstár előlegezi és ha az eljárás megszüntetetik, viseli is. Az eljárás költséghez számítandó az ítélet végrehajtásával járó költség is.

Ha egy ügyben többen vannak elítélve, mindegyiknek terhére külön kell az általa viselendő költséget megállapítani. Ha egy és ugyanabban a mulasztásban vagy tiltott cselekményben többen találtattak vétkeseknek, a költség egyetemleges viselésének kérdésében az anyagi jogszabályok irányadók.

14. §.

A törvényszék határozatát, ha tárgyalás folytán hozták, kihirdetés útján, különben kézbesítés útján kell az érdekeltekkel közölni.

A tárgyalás folytán hozott határozatot is kézbesíteni kell azoknak az érdekelteknek, akik a kihirdetéskor nincsenek jelen, vagy akik a kézbesítést a kihirdetéskor kérik. Ezekre nézve a jogorvoslati határidő a kézbesítéstől számítandó.

II. Fellebbvitel.

15. §.

A törvényszék ítéletét a panaszlott, a védő s a kir. ügyészség, a tárgyalás után hozott megszüntető végzést a kir. ügyészség az ítéletáblához fellebbezheti. Fellebbezésnek a jelen rendeletbe ütköző s a tárgyaláson előfordult alaki jogsértés miatt is van helye.

A törvényszéknek a tárgyalás előkészítésére vonatkozó végzései ellen, nevezetesen azok ellen, amelyekkel vizsgálatot rendel, a vizsgálat kiegészítése vagy befejezése iránt intézkedik, a vizsgálóbiztosnak utasítást ad, a felek előterjesztéseit elintézi, a panaszlotat nyilatkozatra hívja fel vagy a felhívást mellőzi, könyvvizsgálatot, tárgyalást rendel vagy a tárgyalást elnapolja, külön jogorvoslatnak nincs helye ; az ily végzéssel okozott sérelem ellen az ügyet befejező határozat ellen beadott jogorvoslatban lehet orvoslást kérni. Egyéb végzései ellen a panaszlott, a védő s a kir. ügyészség, ez utóbbi különösen oly végzés ellen, amely az eljárás megindítását . mellőzi, vagy az eljárást tárgyalás nélkül megszünteti, — továbbá a tanúk, a szakértők, a tolmácsok s a rendbirsággal vagy pedig pénzbüntetéssel sújtottak, ezek azonban csupán a reájuk vonatkozó rendelkezések ellen — az ítéletáblához felfolyamodással élhetnek.

Mind a fellebbezést, mind a felfolyamodást a kihirdetéstől vagy a kézbesítéstől számított 8 nap alatt egy példányban kell beadni a törvényszéknél.

A törvényszék az elkésett, kizárt vagy arra nem jogosult személy által beadott fellebbezést vagy felfolyamodást hivatalból visszautasítja.

16. §.

A fellebbezőnek vagy a felfolyamodónak ellenfele a fellebbezést, illetőleg a felfolyamodást és indokolását a bíróságnál megtekintheti és ellenészrevételeit az iratok felterjesztéséig a törvényszéknél, azután pedig az ügynek elintézés végett való bejelentéséig az ítéletáblánál benyújthatja.

17. §.

A felfolyamodásnak csupán abban az esetben van felfüggesztő hatálya, ha a Bp. 194. és 232. §-aiban meghatározott rendbüntetés alkalmazását támadja meg, más esetekben a törvényszék a megtámadott végzés foganatosítását fontos okból a felfolyamodás elintézéséig felfüggesztheti.

A fellebbezés felfüggeszti az ítélet jogerőre emelkedését. Ha az ítéletnek csak egy részét támadták meg fellebbezéssel, vagy ha több panaszlott közül csak az egyik vagy nem valamennyi fellebbezett, az ítélet nem fellebbezett részében, vagy a nem fellebbező panaszlottra nézve rendszerint jogerőre emelkedik. Oly esetekben azonban, midőn az ügy csak egységesen dönthető el; az ítéletét az egyik panaszlott vagy védője által beadott ; fellebbezés alapján a többiek javára is felül kell bírálni.

A kir. ügyészség a panaszlott javára is fellebbezhet.

18. §.

Az ítéletábla a felfolyamodást zárt ülésben végzéssel intézi el. Végzése ellen további jogorvoslatnak nincs helye.

19. §.

Fellebbezés esetében az ítéletábla a felterjesztett iratokat elsősorban tanácsülésben abból a szempontból vizsgálja meg, hogy az ügyet el lehet-e érdemileg intézni.

Az ítéletábla a fellebbezést, ha úgy találja, hogy azt a 15. §. utolsó bekezdése értelmében már az elsőbíróság köteles lett volna hivatalból visszautasítani, visszautasítja.

Ha úgy találja, hogy a Bp. 384. §-ának 1—4. pontjaiban, vagy a jelen rendeletben meghatározott alaki semmisségi ok forog fenn, az elsőbíróság határozatát az ítéletábla azzal az egész eljárással együtt, amely a semmisségi okot megalapító cselekmény vagy mulasztás után következett, végzéssel hivatalból megsemmisíti és amennyiben új eljárás szükséges, erre az elsőbíróságot utasítja.

Ha pótlást vagy a bizonyító eljárás kiegészítését vagy ismétlését látja az ítéletábla szükségesnek, ez irányban a Bp. 401—403. §-ainak megfelelő alkalmazásával intézkedik. Ha a felek a fellebbezésben, az ellenészrevételekben vagy külön beadványban új tanura vagy szakértőre hivatkoztak, s az azokkal bizonyítani kívánt ténykörülmeny az ügy megírálására befolyással lehet, e tárgyban az ítéletábla bizonyításfelvételt rendelhet el.

Ha az ügyet érdemileg el lehet intézni, vagy az elrendelt pótlást vagy kiegészítést teljesítették, az ítéletábla az ügy nyilvános tárgyalására határnapot tűz ki s arra a főügyészséget, a panaszlottat s védőjét megidéri.

20. §.

A fellebbeviteli tárgyaláson az ügy előadója a fellebbezés szabta keretben ismerteti az ügy állását, nevezetesen előadja a vitás ténykörülmenyekre nézve az elsőbíróság előtti tárgyaláson előfordult, valamint az ítéletábla rendeletére újabban felvett bizonyítékokat. Lényeges okiratot, nyilatkozatot, tanúvallomást és szakértői véleményt fel kell olvasni. Ezután az előadó felolvassa vagy felolvastatja a fellebbezett határozatot, s ismerteti a fellebbezésnek és az esetleges ellenészrevételeknek tartalmát.

A felek megtehetik a bizonyító eljárásra s az egyes bizonyítékokra vonatkozó észrevételeiket, és új bizonyítékokat hozhatnak fel.

Ha a bizonyító eljárásnak az ítéletábla előtt való megismétlése vagy új bizonyításfelvétel mutatkozik szükségesnek, az ítéletábla erre nézve a jelen rendeletből folyó eltérésekkel a Bp. 415. §-a szerint jár el.

A bizonyító eljárás befejezése után a főügyészség képviselője előterjeszti indítványát s a védő és utána a panaszlott a védelmet.

Egyebekben a másodbíróság előtti eljárásra s a határozathozatalra a 10., a 12. és a 13. §. szabályait kell megfelelően alkalmazni.

21. §.

Az ítéletáblának a fellebbezési eljárásban hozott végzése ellen jogorvoslatnak nincs helye.

Ítélete ellen csak a panaszlott adhat be semmisségi panaszt, ha a törvény megsértésével ítélték el.

A semmisségi panaszt ügyvéd által a másodbírósági ítélet közlésétől számított nyolc nap alatt a törvényszéknél kell beadni, amely azt elintézés végett a Kúriához terjeszti fel. A bírói vagy ügyési minőségben alkalmazott államhivatalnok, a kir. közjegyző, a nyilvános jogtanár, az, akinek bírói hivatalra vagy ügyvédségre minősítő oklevele van és a jogtudor saját ügyében, vagy atyai hatalom alatt álló kiskorú gyermeke, gyámoltja vagy gondnokoltja ügyében, továbbá mint nevének meghatalmazottja ügyvédi képviselőre nem szorul.

A 15. §. utolsó bekezdését s a 16. §-t megfelelően alkalmazni kell.

22. §.

A Kúria, ha a semmisségi panaszt hivatalból visszautasítandónak nem találja, annak nyilvános ülésen való megvizsgálására határnapot tűz ki s arra a koronaügyészt és a panaszlott védőjét megidéri.

Az ügy előadására nézve a Kúrián is a 20. §. szabályait kell alkalmazni, bizonyítási eljárásnak azonban nincs helye. A másodbíróság által megállapított tényállást csak an-

nyiban lehet megtámadni, amennyiben a másodbiroság jogszabály megsértésével állapított vagy nem állapított meg valamely tényt.

Az előadás befejezése után előbb a koronaügyész vagy helyettese, azután a védő, vagy ha a panaszlott ügyvédi képviselőre nem szorul (21. §.), ő maga szólalhat fel; további szóváltásnak nincs helye.

A Kúria, ha a semmisségi panasznak helyt ad, rendszerint azonnal az ügy érdemében is határoz, s ebben az esetben a tényállást az előtte fekvő adatok alapján önmaga szabad meggyőződése szerint állapítja meg. Ha azonban az ügyet nem tartja érdemileg megbirálhatónak, a másodbiróságot új eljárásra és új érdemi határozat hozatalára utasítja.

23. §.

Az ítéletábrának s a Kúriának határozatait az elsőbiróság kézbesítés útján közli a felekkel.

III. Igazolás. Újrafelvétel.

24. §.

A panaszlott, aki hibáján kívül akadályozva volt abban, hogy az elsőbirósági tárgyaláson megjelenjen, vagy fellebbezését vagy semmisségi panaszát kellő időben beadja, igazolást kérhet. Más mulasztás miatt igazolásnak nincs helye.

Az igazolási kérvényt az elmulasztott tárgyalási határnaptól, illetőleg az elmulasztott jogorvoslati határidő lejártától számított harminc nap alatt a törvényszéknél kell beadni. A kérvény felszerelésére és elintézésére a Bp. 464-466. §-ai irányadók.

Igazolásnak helyt adó elsőbirósági végzés ellen jogorvoslatnak nincs helye. Az igazolást megtagadó elsőbirósági végzés ellen a panaszlott nyolc nap alatt felfolyamodást adhat be. Az ítéletábra az igazolás kérdésében végérvényesen határoz.

25. §.

Újrafelvételt csak a panaszlott kérhet egy ízben a Bp. 446. §-ában meghatározott feltételek valamelyikének fennforgása esetében és ő is csak akkor, ha szabadságvesztésbüntetésre ítélték, vagy ha sem nyilatkozat benyújtva, sem védelem előterjesztve nem volt.

Ha a panaszlott az újrafelvétel kérése előtt meghalt, azt helyette özvegye és törvényes leszármazója kérheti.

A kérvényt annál a bíróságnál kell beadni, amely az ügyben első fokon eljár. A Bp. XXI. fejezetének az újrafelvétel iránt tett indítvány tárgyalását s a határozathozatalt illető rendelkezéseit a jelen rendeletből folyó eltérésekkel megfelelően alkalmazni kell.

Az újrafelvétel elrendelése ellen jogorvoslatnak nincs helye. Megtagadása ellen a kérelmező fél nyolc nap alatt felfolyamodást adhat be. Az ítéletábra végérvényesen határoz.

IV. Eljárás, ha a cselekmény vagy a mulasztás csak pénzbírsággal vagy csak pénzbüntetéssel büntethető.

26. §.

Ha a cselekmény vagy a mulasztás, amely miatt az eljárás megindítandó, csak pénzbírsággal, vagy pedig csak pénzbüntetéssel büntethető (1875:XXXVII. t-c. 221. §-a, 1876:XXXVI. t-c. 34. §-a, 1897:XXXII. t-c. 21. §-ának második bekezdése), az ügy előadója mint egyesbíró vizsgálat és tárgyalás mellőzésével felhívja a panaszlottat, hogy igazolj nyilatkozatát a felhívás vételétől számított tizenöt nap alatt adja be. A felhívás a panaszlottnak saját kezébe kézbesítendő s ha ez belföldön nem lehetséges, a hivatalos lapban egyszer közzéteendő. A közzététel pótolja a kézbesítést.

A határidő eltelte után a törvényszék az esetleg beadott nyilatkozat figyelembe vételével a hivatalos tudomására jutott adatok alapján a büntetés kiszabása vagy az eljárás

megszüntetése iránt zárt ülésben végzéssel határoz, és végzését a panaszlottnak s a kir. ügyésznek kézbesíteti, akik az ellen a kézbesítéstől számított nyolc nap alatt az ítéletáblához felfolyamodhatnak.

E felfolyamodás halasztó hatályú, elmulasztása miatt a panaszlott a 24. §. első és második bekezdésének megfelelő alkalmazásával igazolást kérhet.

Az ítéletábla végérvényesen határoz.

27. §.

Az előbbi §. eseteiben is a 4-25. §-okban szabályozott eljárást kell követni, ha a bíróság a tényállás felderítése végett vizsgálatot vagy szóbeli tárgyalást szükségesnek talál, vagy ha a panaszlott mentelmi jogot élvez.

V. Vegyes és záró rendelkezések.

28. §.

A jogerős ítéletet vagy marasztaló végzést a Bp. XXVIII. fejezetében foglalt rendelkezések megfelelő alkalmazásával kell végrehajtani.

A jelen rendelet alapján kiszabott pénzbüntetésnek elzárásra való átváltoztatására, a pénzbüntetés és a pénzbírság kiszabásának módjára, behajtására és hovaforditására ugyanazokat a szabályokat kell alkalmazni, amelyek a bíróság által a bünvádi perrendtartás alapján kiszabott pénzbüntetésre és pénzbírságra fennállanak.

A törvényszék felfüggesztheti a fellebbezés vagy a semmisségi panasz elmulasztása folytán jogerőre emelkedett ítéletnek vagy a felfolyamodás elmulasztása miatt jogerőre emelkedett marasztaló végzésnek végrehajtását, ha a panaszlott kellő időben igazolást kért és kérelme alaposnak látszik. Az ítélet végrehajtását fel kell függeszteni, ha újrafelvételt kértek, s a bíróság a kérelemnek helyt adott.

29. §.

Az ítélet vagy a marasztaló végzés hatályát veszti, ha jogerőre emelkedése előtt a panaszlott meghal.

A panaszlottnak az ítélet vagy marasztaló végzés jogerőre emelkedése után bekövetkezett halála a kiszabott pénzbüntetésnek, pénzbírságnak s az eljárási . költségeknek behajtását nem gátolja.

30. §.

A mentelmi jog szabályai a jelen rendelettel szabályozott eljárásban is irányadók.

Ha több a panaszlott, a mentelmi jogot nem élvezőkkel szemben az eljárás nem függeszthető fel, kivéve, ha a mentelmi jogot élvezőnek megidézése és megjelenése nélkül ítéletet nem lehet hozni.

31. §.

A törvényszék a jelen eljárásra tartozó ügyeket a cégügyek (Cg.) lajstromába vezeti és a lajstrom »Észrevételek« rovatában külön feltünteti.

Az ügyiratok az illető cég bejegyzésére vonatkozó iratok között külön iratjegyzékben őrzendők meg.

32. §.

A jelen rendelet a polgári perrendtartásról szóló 1911:I. törvénycikk életbelépésének a napján lép életbe.

Ettől a naptól fogva a már korábban folyamatba tett ügyekben is a jelen rendelet szabályait kell alkalmazni, ha addig elsőbírósági véghatározat még nem hozott, vagy ha a hozott véghatározat feloldása folytán az ügy az említett időpont után ismét az elsőbíróságnál van elintézés alatt.

Budapesten, 1914. évi november hó 25. napján.

Dr. Balogh Jenő s. k.

A m. kir. minisztérium 1931. évi 5.380. M. E. számú rendelete, a gazdasági versenyt szabályozó megállapodásokról szóló 1931:XX. törvénycikk életbeléptetéséről

A m. kir. minisztérium a gazdasági versenyt szabályozó megállapodásokról szóló 1931:XX. tc. 19. §-ában kapott felhatalmazás alapján rendeli:

az 1931:XX. törvénycikk 1931. évi október hó 15. napján lép életbe.

Budapesten, 1931. évi október hó 6-án.

Gróf Károlyi Gyula s. k.
m. kir. miniszterelnök.

A m. kir. minisztérium 1931. évi 5.381. M. E. számú rendelete a gazdasági versenyt szabályozó megállapodásokról szóló 1931:XX. törvénycikkben megszabott bemutatás, bejelentés és nyilvántartás szabályainak megállapításáról

A m. kir. minisztérium a gazdasági versenyt szabályozó megállapodásokról szóló 1931:XX. tc. (röviden: T.) 4. §-ának 2. bekezdésében kapott felhatalmazás alapján a következőket rendeli.

I. FEJEZET.

A bemutatási kötelezettség.

1. §. A m. kir. közgazdasági (kereskedelemügyi) miniszterhez be kell mutatni az olyan írásba foglalt megállapodást vagy határozatot, amely árura vonatkozóan a termelés, a forgalom vagy az áralakulás tekintetében, vagy egyébként a gazdasági versenyt korlátozó, vagy más módon szabályozó kötelezettséget létesít (kartel és más hasonló célú jogviszony) oly résztvevők között, akik közül legalább egy kereskedelmi társaság, vagy olyan ipari vagy kereskedelmi vállalat, amely húsznál több alkalmazottat foglalkoztat.

Be kell mutatni az előbbi bekezdés értelmében bemutatási kötelezettség alá eső megállapodás vagy határozat olyan kiegészítését, vagy olyan módosítását is, amely a jogviszony lényeges tartalmára vonatkozik.

2. §. A bemutatási kötelezettség tekintetében nem a jogviszonynak a gazdasági vagy jogi forgalomban egyébként elfogadott megjelölése, vagy külső megjelenési formája, hanem a jogviszony valóságos tartalma irányadó. Ehhez képest be kell mutatni különösen minden olyan megállapodást, határozatot és általában minden olyan intézkedést, amely a termelésnek, illetőleg az üzem nagyságának meghatározása, a termelésnek, beszerzésnek vagy értékesítésnek terület szerint, vagy más kulcs szerint meghatározott elosztása, továbbá az eladás, a vásárlás, a beszerzés, a szállítás, a vételár megállapítása, követelése, hitelezése, fizetése vagy behajtása, általában üzleti feltételek megállapítása vagy alkalmazása tekintetében létesít árura vonatkozó kötelezettséget.

Be kell mutatni a kereskedelmi társaság, egyesület, vagy más jogi személy létesítésére irányuló okiratot is, ha a létesítésben résztvevők célja a T. 1. §-a, illetőleg az előbbi bekezdés alá esik.

Nem esik a T. 1. §-a, és ehhez képest bemutatási kötelezettség alá az oly megállapodás vagy határozat, amelyet pénzügyetek és hitelügyletekkel üzletszerűen foglalkozó más cégek, vagy a biztosító magánvállalatok egymásközi viszonyukban az üzletkörükhöz tartozó ügyleteik feltételeinek, és általában üzletvitelük módjának tekintetében létesítenek.

3. §. A megállapodást vagy határozatot az abban résztvevők állampolgárságára vagy székhelyére, továbbá a kötelezettséget megalapító okirat kiállításának helyére tekintet nélkül be kell mutatni, ha a résztvevők közül legalább egynek Magyarországon telepe vagy lakóhelye van.

A bemutatási kötelezettség az előbbi bekezdés alá nem eső megállapodás vagy határozat tekintetében beáll, ha a résztvevők valamelyike Magyarországon telepet létesít, vagy lakóhelyet szerez, vagy ha a résztvevők sorába oly személy lép be, akinek Magyarországon telepe vagy lakóhelye van.

4. §. Ha a megállapodást vagy határozatot azért nem kell bemutatni, mert a résztvevők között sem kereskedelmi társaság, sem húsznál több alkalmazottat foglalkoztató ipari vagy kereskedelmi vállalat nincsen, a bemutatási kötelezettség beáll, amint a résztvevők közé ily vállalat belép, vagy a résztvevő vállalatok valamelyike húsznál több alkalmazottat kezd foglalkoztatni.

A már bemutatott megállapodás vagy határozat tekintetében a kiegészítések és módosítások bemutatására vonatkozó kötelezettséget az alkalmazottak számának csökkenése, vagy egyes résztvevők kilépése csak abban az esetben szünteti meg, ha az alkalmazottak számának csökkenését, vagy a kilépést a m. kir. közgazdasági (kereskedelemtügyi) miniszternek bejelentik, és kimutatják, hogy ennek folytán a bemutatási kötelezettség előfeltételei többé nincsenek meg.

5. §. A bemutatási kötelezettség a T. 2. §-a értelmében mindazokat terheli, akik a megállapodást kötötték, vagy a határozat hozatalában résztvettek. Ha azonban a kötelezettek valamelyike a bemutatást már szabályszerűen megtette, a többiek a kötelezettség alól felszabadultak.

Ha a megállapodásban vagy határozatban kizárólag állami, törvényhatósági és községi üzemek, továbbá törvénnyel vagy rendelettel létesített vállalatok vesznek részt, a bemutatást a nyilvántartáshoz szükséges adatoknak a főfelügyeletet gyakorló miniszter, a törvényhatóság, a község részéről a m. kir. közgazdasági (kereskedelemtügyi) miniszterrel való közlése pótolhatja. A m. kir. közgazdasági (kereskedelemtügyi) miniszter a megállapodás, vagy a határozat bemutatását bármikor kívánhatja.

6. §. A bemutatás határideje:

1. ha a jogügylet már a T. életbelépése előtt keletkezett, a T. életbelépésétől számított 45 nap;

2. ha a jogügylet a T. életbelépése után keletkezett, a jogügylet létrejöttétől számított 15 nap.

A bemutatás határidejének számításában a jogügylet létesítésének időpontja irányadó akkor is, ha a jogügyletben megállapított kötelezettség a résztvevőket a jogügylet értelmében csak meghatározott feltétel bekövetkeztétől, vagy bizonyos későbbi időponttól kezdve terheli.

Ha a T. életbelépése előtt egymást kiegészítő vagy módosító, vagy egymással egyébként kapcsolatos több jogügylet létesült, az ezekről szóló okiratokat együttesen kell bemutatni.

II. FEJEZET.

A bemutatás módja.

7. §. Az 1. §-ban meghatározott megállapodást vagy határozatot tartalmazó okiratot egész terjedelmében be kell mutatni. Ha a bemutatott okiratról ki nem tűnik, külön kell bejelenteni:

a) a jogviszony minden résztvevőjének nevét vagy cégét, állását, foglalkozását vagy üzletének tárgyát, végül lakóhelyét, illetőleg székhelyét;

b) a kötelezettség tárgyát és tartamát;

c) a megállapodás vagy határozat létrejöttének helyét, évét, hónapját és napját.

8. §. Az okiratot a m. kir. közgazdasági (kereskedelemügyi) miniszterhez intézett beadvánnyal kell bemutatni. A beadványban fel kell sorolni a jogügyletben résztvevő azokat a kereskedelmi és ipari vállalatokat, amelyek húsznál több alkalmazottat foglalkoztatnak.

A beadványhoz az eredeti okiratot és annak két egyszerű másolatát kell mellékelni.

A nemzetközi megállapodásban vagy határozatban résztvevők azokat az okiratokat kötelesek bemutatni, amellyel a nemzetközi megállapodáshoz vagy határozathoz csatoltak, és egyúttal – amennyiben a megállapodás vagy határozat eredeti okmányát nem tudják bemutatni – a megállapodás vagy határozat szövegének pontos másolatát.

9. §. A m. kir. közgazdasági (kereskedelemügyi) miniszter a bemutatás elmulasztása esetében a kötelezetteket felhívja a bemutatásra és mulasztásuk igazolására. A pénzbírság kiszabása iránt az intézkedést (T. 14. §.) mellőzni kell az ellen, aki kimutatja, hogy bemutatási kötelezettségének hibáján kívül nem tett eleget.

10. §. Ha a beadvány nincs a megszabott mellékletekkel ellátva, a beadvány vagy mellékletei a szükséges adatokat nem tartalmazzák, egyébként hiányosak, végül ha a bemutatott okirat tartalma érthetetlen, a m. kir. közgazdasági (kereskedelemügyi) miniszter a bemutatásra kötelezetteket az eset körülményei szerint megszabott határidő megállapításával megfelelő beadványnak és okiratnak bemutatására kötelezi. Ha a m. kir. közgazdasági (kereskedelemügyi) miniszter felhívásának az abban megszabott határidőben, vagy e határidő lejárta után a mulasztás egyidejű igazolásával eleget tettek, a bemutatást szabályszerű időben történnék kell tekinteni.

Ha a bemutatott okirat kereskedelmi társaság, egyesület vagy más alakulat közgyűlésének, taggyűlésének, igazgatóságának vagy más több tagból álló szervének határozata, a m. kir. közgazdasági (kereskedelemügyi) miniszter elrendelheti, hogy az alapszabályokat, vagy az alakulat létesítésére és szerveinek működési körére vonatkozó más szabályokat is mutassák be.

11. §. A szabályszerűen bemutatott okirat eredeti példányát a m. kir. közgazdasági (kereskedelemügyi) miniszter a bemutatást tanúsító záradékkal látja el. Ennek megtörténtét a másolatokra is fel kell jegyezni.

A záradékkal ellátott eredeti példányt a bemutató félnek vissza kell adni.

Ha a jogviszonyról szóló több okiratot egy beadvánnyal mutatják be, az okiratokat össze kell fűzni, és a záradékot az összefűzött okiratok felsorolásával összefoglalóan lehet elkészíteni.

Az, hogy a bemutatásról szóló záradékkal ellátott okiratpéldányt a félnek kiadták, a 11. §. értelmében tehető intézkedéseket nem zárja ki.

12. §. A 7-11. §-ok a már bemutatott okiratok tartalmát kiegészítő, vagy módosító, vagy a résztvevők személyében beálló változására vonatkozó jogügyletekről készült okiratok bemutatására is megfelelően állanak. A jelen rendelet 7. §-ában megszabott tartalom ismétlése, valamint a 10. §. második bekezdésében említett okiratok mellékelése helyett ilyen esetben a már bemutatott okiratokra lehet utalni.

III. FEJEZET.

A képviselő bejelentése.

13. §. A T. 3. §-a értelmében az okirat bemutatásával egyidejűleg a résztvevők kötelesek egy vagy több, de legfeljebb három belföldön lakó magyar állampolgárt állásának vagy foglalkozásának, valamint lakóhelyének feltüntetésével képviselőül bejelenteni.

A képviselőnek a T.-ben megállapított hatáskörét jogüggyellett korlátozni nem lehet. Ha azonban több személy van a képviseletre meghatalmazva, a meghatalmazás úgy is szólhat, hogy a bíróság és más hatóság előtti képviseletre, illetőleg ily képviselet céljából ügyvédi meghatalmazás adására, továbbá nyilatkozatok tételére csupán valamennyien, vagy közülök legalább ketten együttesen jogosultak. Ily korlátozást meghatározott ügyek vagy jognyilatkozatok tekintetében is meg lehet állapítani.

Amennyiben az együttes képviselet nincs kikötve, a képviselői jogkör mindegyik képviselőt egymagában is megilleti.

A kézbesítések hatályosságához az együttes képviselet kikötése esetében is elegendő a bármelyikük részére történt szabályszerű kézbesítés.

14. §. A képviselő (képviselek) meghatalmazását vagy magába a bemutatási kötelezettség alá eső okiratba, vagy külön okiratba lehet foglalni. A képviselői jogkör részletes meghatározása nem szükséges.

A képviselőt vagy képviselőket csak oly meghatalmazással lehet bejelenteni, amely a jogügylet valamennyi résztvevőjének akár egy, akár több okiratba foglalt, a meghatalmazásra irányuló egyező akaratnyilvánítását tartalmazza. Ha a jogügyletben résztvevők az okiratban a képviselők kijelölését egy vagy több résztvevőre bízták, vagy több képviselő kijelölését egymásközt megosztották, a képviselő kijelölésére jogosultaktól származó meghatalmazás elegendő, ha ebben utalás van arra, hogy a képviselő kijelölése mily alapon történik valamennyi résztvevő irányában hatályosan.

15. §. A képviselőt lehetőleg a 8. §-ban szabályozott beadványban kell bejelenteni.

Ha a 8. §-ban szabályozott beadvány képviselő bejelentését nem tartalmazta, a hiányt bármely résztvevő külön beadvánnyal pótolhatja.

16. §. A képviselő bejelentését tartalmazó beadványhoz mellékelni kell a meghatalmazásról szóló egy vagy több okiratot (14. §.), és az egy vagy több képviselő beleegyező nyilatkozatát. A beleegyező nyilatkozatra nincs szükség az oly képviselő részéről, aki a beadványt a kapott meghatalmazás alapján terjeszti elő, vagy aki azt képviselői minőségére utalással aláírja.

17. §. A beadványnak a képviselő bejelentését tartalmazó részére, valamint a képviselőt bejelentő külön beadványra a jelen rendelet 9-11. §-ait azzal az eltéréssel kell alkalmazni, hogy a képviselő bejelentésének elmulasztása, vagy a bejelentés körében észlelt egyéb hiányok esetében a bejelentésre kötelezettek a pótlásra azzal a figyelmeztetéssel kell felhívni, hogy amennyiben a felhívásnak nem tesznek eleget, a m. kir. közgazdasági (kereskedelmiügyi) miniszter ideiglenes képviselő kirendelése iránt a kartelbíróság elnökét fogja megkeresni.

18. §. A bejelentett képviselők meghatalmazásának megszűnését a megszűnést igazoló adatok előterjesztésével haladéktalanul be kell jelenteni. E bejelentés elmulasztása esetében a jogviszony résztvevői a meghatalmazás megszűnésére nem hivatkozhatnak.

19. §. Ha több képviselő közül nem valamennyi meghatalmazásának a megszűnését jelentik be, új képviselő bejelentése nem szükséges. Az együttes képviseletre vonatkozó megállapodás új képviselő bejelentésének hiányában a képviselők számának csökkenéséhez képest külön megállapodás nélkül is megfelelően módosul.

Ha a képviselő halála, vagy a meghatalmazás egyéb okból beálló megszűnése folytán a résztvevők képviselő nélkül maradnak, kötelesek haladéktalanul új képviselőt bejelenteni.

20. §. A meghatalmazásnak visszavonás okából megszűnését, – hacsak a meghatalmazásban a visszavonás tekintetében más nincs kikötve, – csak valamennyi résztvevő beleegyező nyilatkozatának bemutatásával lehet bejelenteni.

21. §. A m. kir. közgazdasági (kereskedelemügyi) miniszter a Kartelbíróság elnökét ideiglenes képviselő kijelölése iránt megkeresi, ha

1. az erre kötelezettek a képviselő bejelentését elmulasztották, vagy a bejelentés hiányosságát az erre megszabott határidőben nem pótolták;

2. a meghatalmazás megszűnése folytán a jogügyletben résztvevők képviselő nélkül maradtak;

3. a résztvevők közt vita támad a meghatalmazás fennállása és terjedelme tekintetében, és ennek folytán nincs oly képviselő, aki az eljárásra kétségtelenül jogosult lenne.

Ideiglenes képviselő kirendelése iránt a Kartelbíróság elnökéhez a m. kir. kincstári jogügyigazgatóság, vagy bármely hatóság is megkeresést intézhet. Ideiglenes képviselőt a Kartelbíróság elnöke megkeresés hiányában is kirendelhet.

22. §. A Kartelbíróság elnöke a kamarai lajstromba bejegyzett ügyvédek sorából akár hivatalból, akár megkeresésre kijelölt ideiglenes képviselő nevét és lakhelyét közli a m. kir. közgazdasági (kereskedelemügyi) miniszterrel.

Ha az ideiglenes képviselő megbízatása képviselő szabályszerű bejelentése folytán megszűnik, erről a m. kir. közgazdasági (kereskedelemügyi) miniszter a Kartelbíróóság elnökét értesíti.

IV. FEJEZET.

Nyilvántartás.

23. §. A bemutatott megállapodások és határozatok résztvevőiről, tárgyáról és a képviselőkről a m. kir. közgazdasági (kereskedelemügyi) miniszter nyilvántartó jegyzéket vezet.

24. §. A nyilvántartási jegyzéket „Kartelkönyv” feliratú, tartós kötésű, lapszámozott kötetben kell vezetni, és abban minden szabályszerűen bemutatott megállapodás vagy határozat számára külön sorszámmal ellátott két oldalra terjedő lapot kell nyitni, amelyre 1. alszám alatt az első beadvány adatait kell bevezetni. Ugyanerre a lapra kell ugyanazon sorszám alatt folytatólagos alszámozással az előbbi bejegyzésektől az összes rovatokat átmetsző vonal útján elválasztva bejegyezni az ugyanarra a jogviszonyra vonatkozó későbbi beadványok bejegyzés tárgyául szolgáló adatait.

Ha a nyilvántartási jegyzék lapja megtelt, a bevezetések folytatására új lapot kell nyitni. A megtelt lap alján zárjel közé a következőket kell írni: „Folytatás a számú lapon.” Az új lap száma mellé pedig zárjel közé: „A számú lap folytatása” szöveget kell írni.

Amennyiben a nyilvántartási jegyzék valamely rovatába történt bevezetés későbbi bevezetés folytán teljesen tárgytalan lett, a korábbi bevezetést vörös tintával keresztül kell húzni, úgy azonban, hogy az eredeti bevezetés olvasható maradjon, a jegyzet rovatba pedig a következőket kell feljegyezni: „A számú rovatba történt bevezetés tárgytalan a alszám alatti bevezetés következtében.” Amennyiben pedig a bevezetés egy későbbi folytán módosult, a jegyzet rovatba a következőket kell feljegyezni: „A számú rovatba történt bevezetés módosult a alszám alatti bevezetés következtében.” Az egyes kötetek lapszámaikat a kötet első lapján fel kell jegyezni, a kötetet pedig zsinórral kell keresztülhúzni, melynek végeit a m. kir. közgazdasági (kereskedelemügyi) miniszter pecsétjével kell a kötéshez erősíteni.

25. §. A Kartelkönyvbe csak írásbeli intézkedés alapján lehet bejegyzést teljesíteni.

A nyilvántartási jegyzékben igazításnak, vakarásnak, beszúrásnak helye nem lehet, hanem a felfedezett tévedést külön intézkedés alapján új alszám alatt történő bejegyzéssel kell kiigazítani.

26. §. A nyilvántartás tárgyául szolgáló adatok betűrendes név- és tárgymutatójának, valamint a kapcsolatos egyéb segédkönyveknek vezetéséről a m. kir. közgazdasági (kereskedelemügyi) miniszter rendelkezik.

27. §. A bemutatott okiratokat, továbbá a gazdasági versenyt szabályozó megállapodásokkal kapcsolatos miniszteri intézkedések iratait bizalmasan kell kezelni.

Az üzleti és gyártási titkok megőrzésére különös gondot kell fordítani.

28. §. A Kartelkönyv adatairól közlést tenni, vagy egyes lapjairól másolatot adni annak részére lehet, aki kimutatja, hogy az adatok megismerése jogos érdeke.

V. FEJEZET.

Záró rendelkezések.

29. §. Ha a közgazdasági miniszteri állás nincs betöltve, a közgazdasági miniszterre az ebben a rendeletben ruházott hatáskört a m. kir. kereskedelemügyi miniszter látja el.

30. §. Ez a rendelet – az 1931:XX. törvénycikkkel egyidejűleg – az 1931. évi október hó 15. napján lép életbe.

Budapesten, 1931. évi október hó 6-án.

Gróf Károlyi Gyula s. k.
m. kir. miniszterelnök.

A m. kir. minisztérium 1931. évi 5.382. M. E. számú rendelete a Kartelbizottság szervezetéről és működéséről

A m. kir. minisztérium a gazdasági versenyt szabályozó megállapodásokról szóló 1931:XX. tc. 5. §-ának utolsó bekezdésében kapott felhatalmazás alapján a következőket rendeli:

I. FEJEZET.

A Kartelbizottság szervezete.

1. §. A Kartelbizottság elnökét és helyettes elnökét a m. kir. minisztérium előterjesztésére az államfő három év tartamára nevezi ki.

A három év elteltével ugyanazokat a személyeket újból is ki lehet nevezni.

2. §. A Kartelbizottság tagjai sorába hét tag kinevezése iránt a m. kir. közgazdasági (kereskedelemügyi) miniszter akként tesz előterjesztést, hogy legalább egy-egy tagot a gyáripar, a kisipar, a kereskedelem és a mezőgazdaság terén működő szakférfiak közül hoz javaslatba.

A Kartelbizottság további két tagjául a m. kir. népjóléti és munkaügyi miniszter egyet a fogyasztóközönség általános érdekeinek képviselőjére hivatott személyek közül, egyet pedig a munkások közül hoz javaslatba.

A Kartelbizottság tagjait a m. kir. minisztérium három év tartamára nevezi ki. A három év elteltével a közgazdasági (kereskedelemügyi) miniszter, illetőleg a népjóléti- és munkaügyi miniszter előterjesztésére ugyanazokat a személyeket újból is ki lehet nevezni.

3. §. A Kartelbizottság elnökét vagy helyettes elnökét az államfő, a bizottság egyes tagjait pedig a m. kir. minisztérium tisztségük alól megbízatásuk időtartamának lejártá előtt is felmentheti.

Az időközben megüresedő elnöki, alelnöki vagy tagsági tisztséget az 1. és 2. §. rendelkezéseinek megfelelően a három éves időszakból még hátralevő időre kell betölteni.

II. FEJEZET.

A Kartelbizottság működése.

4. §, A Kartelbizottság a törvény alkalmazásában felmerülő kérdések tekintetében a m. kir. közgazdasági (kereskedelemügyi) miniszter vagy más hatóság megkeresésére, vagy pedig saját kezdeményezéséből nyilvánít véleményt.

A véleményadás iránt a bizottsághoz érkező ügyekben az elnök a szükséghez képest előadót jelöl ki a bizottság tagjai sorából.

5. §. A bizottság ülését az elnök akadályoztatása esetében a helyettes elnök hívja össze. Ha a helyettes elnök is akadályozva van, az ülést a bizottságnak a m. kir. közgazdasági (kereskedelemügyi) minisztertől az elnöki teendők ideiglenes ellátásával megbízott tagja hívja össze.

A m. kir. közgazdasági (kereskedelemügyi) miniszter kívánságára az ülést meghatározott időn belül össze kell hívni, és a bizottság elé utalt ügyet tárgyalásra kell tűzni. Az ülés határnapját és napirendjét egyébként az elnök állapítja meg.

Az ülés összehívásáról – a napirend közlésével – a bizottság tagjait, az érdekelt minisztereket, valamint a m. kir. kincstári jogügyi igazgatóságot legkésőbb az ülést megelőző napon értesíteni kell.

6. §. A bizottság ülését az elnök vezeti.

A tárgyalás alá kerülő ügyeket rendszerint az előadó ismerteti, aki egyszersmind véleményét is előterjeszti. Ezután az ügyhöz a bizottság tagjai, a minisztereknek és a m. kir. kincstári jogügyi igazgatóságnak kiküldöttei hozzászólhatnak.

A tárgyalás befejezése után a bizottság határozat alakjában nyilvánít véleményt. A vélemények eltérése esetében a határozatokat szavazás útján kell meghozni.

Szavazati joga van az elnöknek, a helyettes elnöknek és a bizottság tagjainak. A miniszteri kiküldöttek és a m. kir. kincstári jogügyi igazgatóság kiküldöttei nem szavaznak.

Szavazategyenlőség esetében az a vélemény lesz a bizottság határozatává, amelyre az elnök szavazott.

7. §. A bizottság üléséről jegyzőkönyvet kell készíteni, amely a tárgyalás anyagának és menetének rövid előadását, valamint a hozott határozatokat foglalja magában.

A jegyzőkönyvet a m. kir. kereskedelemügyi minisztérium kijelölt tisztviselője vezeti. A jegyzőkönyvet az ülés elnöke és jegyzője, valamint az ülésen jelen voltak sorából az elnök által a hitelesítésre kijelölt két tag írja alá.

8. §. A bizottság határozatát az elnök a m. kir. közgazdasági (kereskedelemügyi) miniszterrel és a véleménykérő más hatósággal írásban közli.

9. §. A bizottság ülései nem nyilvánosak. Az ülések napirendjéről és a tárgyalás menetéről a bizottságon kívül állók részére közlést tenni nem szabad.

10. §, A bizottság ügykezelési és fogalmazási teendőit a m. kir. kereskedelemügyi minisztériumnak e célra kijelölt személyzete látja el. A bizottság működésével felmerült költségeket a kereskedelemügyi tárca terhére kell elszámolni.

III. FEJEZET.

Záró rendelkezések.

11. §. Ha a közgazdasági miniszteri állás nincs betöltve, a közgazdasági miniszterre az ebben a rendeletben ruházott hatáskört a m. kir. kereskedelemügyi miniszter látja el.

12. §. Ez a rendelet – az 1931: XX. törvénycikkkel egyidejűleg – az 1931. évi október hó 15. napján lép életbe.

Budapesten, 1931. évi október hó 6-án.

Gróf Károlyi Gyula s. k.
m. kir. miniszterelnök.

X. MUTATÓ

- állami beavatkozás, 13, 34, 39, 89
ádrágító üzérkedés, 16, 22, 24
Árelemző Bizottság, 55, 61, 66, 68, 69, 70,
72, 73, 75, 86, 87
ármaksimalizálás, 16
ármegszabás, 18
árszabályozás, 14, 15
ártúllépés, 16, 24, 25, 27, 32
árucsempészet, 16
áruelvonás, 16
áruzsora, 16, 20, 21
bádogdoboz kartell, 75, 86
Baross Szövetség, 22
bejelentési kötelezettség, 121, 145
bemutatás elmulasztása, 92, 103, 104, 124,
125
bírói gyakorlat, 11, 13, 17, 18, 21, 23, 28,
93, 95, 103, 145, 157, 160
bizonyítási eljárás, 97, 108
bojkott, 54, 55, 56, 60, 82, 90, 161
Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara, 34,
147, 161
Budapesti Királyi Törvényszék, 109, 110,
111, 112, 114, 121, 122, 125, 128, 130,
131, 132, 134, 135, 136, 139, 141, 142,
143, 144
Budapesti Központi Királyi Járásbíróság,
87
Bűnvádi Perrendtartás, 105
erkölcs, 40, 54, 82
fakartell, 53, 71
felfolyamodás, 105, 107, 108, 134, 136, 138
fellebbezés, 107, 108, 112, 150, 152
filmkölcsönző kartell, 72
fogyasztó, 23, 40, 42, 63, 72, 73
Földművelésügyi Minisztérium, 54, 76
fuvarozási kartell, 81
gazdasági verseny, 43, 82, 98, 125, 129,
144, 155
idézés, 106
igazgatótanács, 62, 66, 150
igazolás, 121
igazoló nyilatkozat, 104, 113
iparengedély, 23
ipartörvény, 13, 35, 54, 163
jöerkölcs, 11
jogegységi tanács, 29
Kartelbíróóság, 12, 39, 76, 81, 82, 83, 84, 86,
87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97,
98, 99, 100, 101, 102, 103, 115, 116,
153, 155
Kartelbizottság, 12, 51, 52, 53, 54, 55, 56,
57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 68, 69, 71, 72,
75, 76, 81, 82, 83, 86, 88, 102, 105, 118,
120, 121, 149, 157, 161
kartell felosztása, 53, 84
kartellfelügyeleti szervek, 12, 35, 81, 82,
103
kartellközjog, 11
kartellmegállapodás, 58, 65, 73, 94, 124,
125, 131, 133, 135, 138, 142, 145, 150,
152
kartellszabadság, 38
kartellszerződés, 34, 38, 44, 55, 57, 61, 62,
66, 67, 91, 92, 94, 95, 96, 99, 114, 131,
143, 151, 152, 153
kartelltörvény, 12, 18, 33, 34, 36, 37, 41,
44, 51, 52, 53, 54, 56, 57, 58, 60, 66, 73,
74, 75, 81, 82, 83, 84, 85, 88, 89, 90, 91,
92, 93, 98, 103, 104, 106, 111, 112, 116,
117, 119, 124, 127, 128, 140, 141, 160,
163
keresetlevél, 86
Kereskedelemügyi Minisztérium, 58
kereskedelmi törvény, 36
kereskedelmi vétségek, 104
kihágási törvény, 35
kodifikáció, 13, 34, 36, 37, 43
koronaügyész, 29, 108
kötbér, 72, 123, 151
közérdek, 13, 34, 38, 41, 45, 51, 53, 54, 55,
69, 82, 85, 90, 91, 101, 105, 153
közérdekű kereset, 83, 85, 90, 91
közérdekű per, 81, 85, 89, 90, 91, 153, 156
közgazdaság, 11, 17, 38, 41, 44, 59, 60, 64,
81, 82, 83, 85, 89, 90, 91, 101, 129
közkereseti társaság, 99
közrend, 40, 105

közszükségleti cikk, 17, 23, 28, 29, 31
 közszükségleti cikkek eladásának
 megtagadása, 16
 Kúria, 13, 17, 18, 19, 29, 38, 54, 55, 66, 67,
 76, 82, 83, 84, 98, 108
 különbírótság, 84, 103
 Magyar Jogászegylet, 11, 13, 33, 155
 Magyar Magánjogi Törvényjavaslat, 98
 mezőgazdasági cikkek, 98
 minisztertanács, 33
 munkabéruzsora, 16
 országgyűlés, 35, 37, 40, 82, 85, 94, 155,
 157, 161
 outsider, 85
 Pécsi Királyi Törvényszék, 113, 166
 pékkartell, 61, 62, 63, 65, 66, 69, 87
 pénzbírótság, 83, 87, 110, 117, 118, 121, 122,
 126, 128, 134, 143, 145
 perköltség, 122
 perorvoslat, 29
 perújrafelvétel, 109
 Polgári Perrendtartás, 88
 pótmegállapodás, 119, 120
 rendes bíróság, 91, 93, 115, 123, 131, 139,
 148, 149
 részvénytársaság, 35, 82, 117, 129, 130,
 132, 155
 semmisségi panasz, 32, 108
 Sütők Iparvédő Egyezménye, 61, 62, 66,
 149
 szabadság, 122, 125
 szakvélemény, 119
 Szegedi Királyi Ítéletábrta, 15, 16, 155, 158
 szerződési feltételek, 116, 119
 szövetkezet, 103, 117
 tisztességtelen verseny, 13, 15, 34, 42, 54,
 60, 67, 83, 91, 102, 158, 160
 tisztességtelen versenyről szóló törvény, 90
 törvényjavaslat, 34, 35, 36, 37, 39, 40, 41,
 42, 82, 90, 155, 158
 trianoni békeszerződés, 13, 163
 túltermelés, 37
 uzsora, 17, 34
 uzsorabírótság, 16, 18, 19, 20, 22, 23, 24,
 25, 27, 28, 29, 32, 163
 üzleti elszigetelés, 82
 választott bíraskodás, 149, 161
 választott bíróság, 34, 61, 83, 91, 92, 93,
 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 157
 választott bírósági kikötés érvénytelensége,
 92
 védjegy, 95
 védő, 19, 24, 107, 108
 védővámok, 39
 végrehajtás, 87, 134, 136
 versenytildalmi kikötés, 54
 vevővédelem, 61
 világháború, 11, 13, 14, 15, 16, 157, 159
 vizsgálat, 38, 53, 61, 63, 96, 104, 105, 106,
 107
 vizsgálóbiztos, 104, 105, 106, 107

A PÓLAY ELEMÉR ALAPÍTVÁNY KÖNYVTÁRA

Sorozatszerkesztő: Balogh Elemér egyetemi tanár

1. Balogh Elemér és Sarnyai Csaba Máté (szerk.): *Deák Ferenc és a polgári átalakulás Magyarországon*. Szeged, 2004.
2. Homoki-Nagy Mária (szerk.): *Mezővárosaink jogélete a 18–19. században*. Szeged, 2010.
3. Eric Blin (réd.): *Mécanisme de décisions dans une Europe élargie*. Szeged, 2004.
4. Hajdú József: *A munkavállalók személyiségi jogai*. Szeged, 2005.
5. Eike von Repgow: *A Szász tükör*. Szeged, 2005.
6. Balogh Elemér (Hg.): *Ungarn auf der Schwelle in die EU. Herausforderungen und Aufgaben für Wirtschaft und Gesellschaft*. Szeged, 2006.
7. Karsai Krisztina (szerk.): *Keresztmetszet. Tanulmányok fiatal büntetőjogászok tollából*. Szeged, 2005.
8. Papp Tekla: *A koncesszió*. Szeged, 2006.
9. Hajdú József: *A japán munkaügyi kapcsolatok sajátosságai a kezdetektől 1995-ig*. Szeged, 2006.
10. Szajbély Katalin és Traser Julianna Sára (szerk.): *Képünk az Unióról, helyünk az Unióban*. Szeged, 2006.
11. Nagy Ferenc (szerk.): *Bűnügyi mozaik. Tanulmányok Vida Mihály 70. születésnapja tiszteletére*. Szeged, 2006.
12. Rúzs Molnár Krisztina: *Mediáció a munkajogban*. Szeged, 2007.
13. Nagy Ferenc (szerk.): *Ad futuram memoriam. Tanulmányok Cséka Ervin 85. születésnapja tiszteletére*. Szeged, 2007.
14. Szondi Ildikó: *Nemzetiségi demográfiai viszonyok a déli szláv országokban*. Szeged, 2007.
15. Nagy Ferenc (szerk.): *Büntetőjog és humánium. Emlékkötet Fonyó Antal halálának 25. évfordulójára*. Szeged, 2007.
16. Nagy Tamás és Nagy Zsolt (szerk.): *Jogelmélet és önreflexió*. Szeged, 2007.
17. *Legal Transitions. Development of Law in Formerly Socialist States and the Challenges of the European Union*. Szeged, 2007.
18. Lőrincsikné Lajkó Dóra (szerk.): *Opuscula Szegediensia. A Munkajogi és Szociális Jogi Doktoranduszok és Pályakezdő Oktatók első konferenciája*. Szeged, 2007.
19. Nagy Zsolt: *A jogi oktatás fejlődése és aktuális kérdései*. Szeged, 2007.
20. Gellén Klára: *A színlelt szerződés*. Szeged, 2008.
21. Karsai Krisztina (Hg.): *Strafrechtlicher Lebensschutz in Ungarn und in Deutschland. Beiträge zur Strafrechtsvergleichung*. Szeged, 2008.
22. Görög Márta: *A kegyeleti jog és a nem vagyoni kártérítés*. Szeged, 2008.
23. Szabó Imre (szerk.): *Ius et legitimitatio. Tanulmányok Szilbereky Jenő 90. születésnapja tiszteletére*. Szeged, 2008.
24. Csink Lóránt: *Az államfő jogállása Európában és Magyarországon*. Szeged, 2008.
25. Lőrincsikné Lajkó Dóra (szerk.): *Opuscula Szegediensia 2. A Munkajogi és Szociális Jogi Doktoranduszok és Pályakezdő Oktatók második konferenciája*. Szeged, 2008.

26. Both Ödön: *Reform és forradalom. Egybegyűjtött írárok Magyarország alkotmány- és jogtörténetéből 1790–1849.* Szeged, 2009.
27. Soós Edit – Fejes Zsuzsanna: *Határon átnyúló együttműködések Magyarországon.* Szeged, 2009.
28. Bobvos Pál (szerk.): *Reformator iuris cooperandi. Tanulmányok Veres József 80. születésnapja tiszteletére.* Szeged, 2009.
29. Bató Szilvia: *A „büntetési rendszer” átalakításának megjelenése Kossuth Lajos Pesti Hírlapjában (1841–1844).* Szeged, 2010.
30. Juhász Zsuzsanna: *A börtön-egészségügy „gócpontjai” és ártalomcsökkentő kezdeményezések külföldön.* Szeged, 2010.
31. Lórincsikné Lajkó Dóra (szerk.): *Opuscula Szegediensia 3. A Munkajogi és Szociális Jogi Doktoranduszok és Pályakezdő Oktatók harmadik konferenciája Szeged.* Szeged, 2010.
32. Hegedűs Andrea: *Az élettársi kapcsolat a polgári jogi kodifikáció tükrében.* Szeged, 2010.
33. Berki Gabriella (szerk.): *Opuscula Szegediensia 4. A Munkajogi és Szociális Jogi Doktoranduszok és Pályakezdő Oktatók negyedik konferenciája Szeged.* Szeged, 2011.
34. Horesnyi Julianna Csilla: *Bérgarancia. A magyar szabályozás és annak gyakorlata.* Szeged, 2011.
35. Blazovich László és Schmidt József (közreadják): *A Sváb tükör.* Szeged, 2011.
36. Antal Tamás: *Város és népképviselő. Az 1848:XXIII. tc. és intézményei Debrecenben (1848–1872).* Szeged, 2011.
37. Trócsányi László (szerk.): *Dikaiosz logosz. Tanulmányok Kovács István emlékére.* Szeged, 2012.
38. Nagy Zsolt: *Metszetek a jogásztársadalomról.* Szeged, 2012.
39. Merkovity Norbert: *Bevezetés a hagyományos és az új politikai kommunikáció elméletébe.* Szeged, 2012.
40. Császár Mátyás: *Az Európai Unió intézményi jogi aktusai.* Szeged, 2013.
41. Ember Alex: *Az üzemi baleset.* Szeged, 2013.
42. Szalai Anikó: *A fegyveres összeütközések hatása a nemzetközi szerződésekre.* Szeged, 2013.
43. József Hajdú: *Social Protection of the Unemployed.* Szeged, 2013.
44. Molnár Imre: *A locatio conductio a klasszikus kori római jogban.* Szeged, 2013.
45. Molnár Imre: *Ius criminale Romanum. Tanulmányok a római jog köréből.* Szeged, 2013.
46. Jakab Éva: *Humanizmus és jogtudomány. Brissonius szerződési formulái I.* Szeged, 2013.
47. Badó Attila: *Az igazságszolgáltató hatalom függetlensége és a tisztességes eljárás.* Szeged, 2013.
48. Téglási András: *A tulajdonhoz való jog alkotmányos védelme.* Szeged, 2013.
49. Soós Edit: *A mélyülő európai integráció.* Szeged, 2013.
50. Révész Béla (szerk.): *„Most megint Európában vagyunk...” Szabó József emlékkönyv.* Szeged, 2014.
51. Bóka János: *Tradíció és modernitás a kínai jogrendszerben. A szerződési jog útja a császárkori gyökerektől a modern szintézisig.* Szeged, 2015.
52. Sulyok Tamás: *Az ügyvédi hivatás alkotmányjogi helyzete.* Szeged, 2015.
53. Juhász Krisztina: *Az Európai Unió biztonság- és védelempolitikája, az EU válságkezelési tevékenysége.* Szeged, 2015.

54. Homoki-Nagy Mária: „*A ministerium az ősiség teljes és tökéletes eltörlésének alapján a polgári törvénykönyvet ki fogja dolgozni (...) Az Osztrák Polgári Törvénykönyv hatása a magyar magánjogra.* [Előkészületben.]
55. Karsai Krisztina: *Alapelvei (r)evolúció az európai büntetőjogban.* Szeged, 2015.
56. Szomora Zsolt: *Alkotmány és anyagi büntetőjog. A büntetőjog-alkalmazás alkotmányosságának egyes kérdései.* Szeged, 2015.
57. Stipta István: *A magyar jogtörténet-tudomány kétszáz éve.* Szeged, 2015.
58. Balogh Elemér – Homoki-Nagy Mária (szerk.): *Tripartitum trium professorum. Három szegedi jogtörténész. Drei Szegediner Rechtshistoriker. Tudományos emlékülés Bónis György születésének 100., Both Ödön születésének 90. és Iványi Béla halálának 50. évfordulóján.* Szeged, 2017.
59. Gácsi Anett: *A jogellenesen megszerzett bizonyítékok értékelése a büntetőeljárásban.* Szeged, 2016.
60. Fejes Zsuzsanna (szerk.): *Suum cuique. Ünnepi tanulmányok Paczoly Péter 60. születésnapja tiszteletére.* Szeged, 2016.
61. Gál Andor – Karsai Krisztina (szerk.): *Ad valorem. Ünnepi tanulmányok Vida Mihály 80. születésnapjára.* Szeged, 2016.
62. Pákozdi Zita: *A jogerő tárgyi terjedelme a polgári perben.* Szeged, 2017.
63. Juhász Andrea Erika: *A kínzás, az embertelen, a megalázó bánásmód tilalma a fogvatartottakkal szemben.* 2019.
64. Gellén Klára (szerk.): *Honori et virtuti. Ünnepi tanulmányok Bobvos Pál 65. születésnapjára.* Szeged, 2017.
65. Gellén Klára – Görög Márta: *Lege et fide. Ünnepi tanulmányok Szabó Imre 65. születésnapjára.* Szeged, 2016.
66. Pozsonyi Norbert: *Dologi hitelbiztosítékok az ügyleti gyakorlatban. Kauteláris praxis a preklasszikus és a klasszikus korszakban.* Szeged, 2017.
67. Révész Béla (szerk.): *A szegedi jogbölcseleti iskola alapítója. Horváth Barna emlékkönyv.* Szeged, 2017.
68. Görög Márta – Hegedűs Andrea (szerk.): *Lege duce, comite familia. Ünnepi tanulmányok Tóthné Fábíán Eszter tiszteletére, jogász pályafutásának 60. évfordulójára.* Szeged, 2017.
69. Legeza Dénes: *A kiadói szerződés története. A reformkortól 1952-ig.* Szeged, 2018.
70. Martonyi János: *Nyitás és identitás. Geopolitika, világkereskedelem, Európa.* Szeged, 2018.
71. Görög Márta – Mezei Péter (szerk.): *A szellemi tulajdonvédelem és a szabadkereskedelem aktuális kérdései.* Szeged, 2018.
72. Deák Zoltán: *Az erőszak, a fenyegetés és a kényszer büntetőjogi fogalmai.* Szeged, 2018.
73. Dúl János: *A társasági jog és az öröklési jog kapcsolódási pontjai osztrák jogi fragmentumokkal.* Szeged, 2018.
74. Tamási Anna Éva: *A veszprémi és a székesfehérvári szentszékek törvénykezési gyakorlata házassági perekben (1850–1920).* [Előkészületben.]
75. Juhász Krisztina (szerk.): *Az első 25 év. A szegedi Politológiai Tanszék jubileumi tanulmánykötete.* Szeged, 2018.
76. Gál Andor: *A jogos védelem teleologikus megközelítésben.* Szeged, 2019.

77. Csatlós Erzsébet: *A konzuli védelem európai közigazgatása. Az együttműködések szervezeti és eljárásjoga az uniós polgár konzuli védelemhez való jogának tükrében.* Szeged, 2019.
78. Rokolya Gábor: *Az államosított közjegyzőség története.* Szeged, 2019.
79. Badó Attila: *A bírói függetlenség egyes garanciális elemeinek összehasonlító vizsgálata.* Szeged, 2020.
80. Görög Márta – Mezei Péter (szerk.): *Innovatív társadalom – innovatív szellemi tulajdonvédelem.* Szeged, 2020.
81. Siket Judit: *A helyi önkormányzatok közigazgatási autonómiája Magyarországon. Az autonómia egyes tárgykörei intézménytörténeti és nemzetközi kitekintéssel, figyelemmel a Helyi Önkormányzatok Európai Chartájára.* Szeged, 2020.
82. Szakály Zsuzsa: *Az alkotmány stabilitását védő garanciák.* Szeged, 2020.
83. Varga Norbert: *A kartellfelügyelet bevezetése Magyarországon. Az 1931:XX. tc. kodifikációja és gyakorlata.* Szeged, 2020.